

บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ
ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม : ศึกษาเฉพาะคดีผู้บริโภค

วรรณรัตน์ ลิ้มป่วนอมร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2558

The Role of the Judges in Determining Settlement Agreements in Class

Action : A Case Study of Consumer Case

Wannarat Limwora-amorn

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws**

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2015

หัวข้อวิทยานิพนธ์	บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม : ศึกษาเฉพาะคดีผู้บริโภค
ชื่อผู้เขียน	วรรณรัตน์ ลิ้มป้ารวมร
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2557

บทคัดย่อ

การสืบพยานในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มจนศาลมีคำพิพากษาอาจใช้ระยะเวลายาวนานกว่าปกติเนื่องจากข้อเท็จจริงที่สลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับผู้บริโภคจำนวนมาก ทั้งไม่แน่ว่าหากศาลมีคำพิพากษาคัดสินแล้วจะเป็นผลดีต่อสมาชิกกลุ่มหรือไม่เพียงใด แต่หากกลุ่มความสามารถตกลงประนีประนอมยอมความกันได้ สมาชิกกลุ่มย่อมจะได้รับการเยียวยาความเสียหายเร็วขึ้น แต่การตกลงประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มย่อมมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน แม้จะไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วย ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความว่ามีความเป็นธรรมและคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอ

แม้ว่าปัจจุบันนี้ประเทศไทยกำลังจัดทำร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม แต่จากการศึกษาพบว่าในร่างกฎหมายดังกล่าวไม่ได้เปิดโอกาสให้ศาลมีบทบาทในกระบวนการพิจารณาและมีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงเพื่อใช้ประกอบดุลพินิจในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มอย่างเพียงพอ โดยปัญหาอันเป็นอุปสรรคต่อบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความอยู่ที่ตัวบทกฎหมายที่มิได้กำหนดขึ้นตอน วิธีการรายละเอียดและขอบเขตที่ชัดเจนว่าศาลต้องพิจารณาเรื่องใดในสัญญาประนีประนอมยอมความบ้าง ซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ศาลมิได้เข้ามามีบทบาทอย่างเต็มรูปแบบในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเนื่องจากการกระทำเกินเลยจากที่กฎหมายให้อำนาจ ทั้งนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีรัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) โดยกฎหมายกำหนดขึ้นตอนให้มีการพิจารณาเรื่องการประนีประนอมยอมความด้วยประโยชน์อย่างอื่นหรือบัตรลดราคาเป็นขึ้นตอนต่างหาก อีกขึ้นตอนหนึ่งย่อมจะทำให้ศาลต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยการกำหนดให้ศาลเข้าไปมี

บทบาทในเชิงรุกในการพิจารณาข้อตกลงประนีประนอมยอมความด้วยบัตรกำนัลว่ามีความเป็นธรรมสมเหตุสมผลและเหมาะสมแก่สมาชิกกลุ่ม และกำหนดให้ศาลต้องทำคำวินิจฉัยเป็นหนังสือในเรื่องดังกล่าวให้ชัดเจนด้วย โดยเป็นการคุ้มครองสมาชิกกลุ่มเพื่อให้สามารถตรวจสอบการพิจารณาของศาลได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) โดยการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ รายละเอียดและขอบเขตบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มให้ชัดเจน ต่อมาควรจัดทำคู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการส่วนวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อให้ศาลมีแนวทางในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มโดยมีมาตรฐานเดียวกันและควรจัดอบรมผู้พิพากษาเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาในเชิงบูรณาการในการปฏิบัติหน้าที่ในการพิพากษา อรรถคดีของศาล

Thesis Title	The Role of the Judges in Determining Settlement Agreements in Class Action: A Case Study of Consumer Case
Author	Wannarat Limwora-amorn
Thesis Advisor	Associate Professor Pitoon Kongsomboon
Department	Law
Academic Year	2014

ABSTRACT

Consumer class action litigations are time-consuming and expensive than similar individual cases, due to inherently complicated facts which are related to so many consumers. However, if the parties can set out the settlement agreement, the class members' damages will inevitably be recovered faster. Consequently, such agreements are binding not only to the class representatives, the class lawyers and the defendant, but also to all class members who are not participate in the court. Therefore, it is important that judges should be in the position of safeguarding the interests of absent class members by determining whether that settlement is fair, reasonable, and adequately to satisfy the interests of the class as a whole.

In general, adequate information should be available to judges in order to evaluate the benefits of the settlement to the class. The study found that in the draft of Thai Civil Procedure Code Amendment Act (B.E. ...) (Class Action), judges are not requested or allowed to play an active role in fact-finding processes. There is no guideline, description, and clear scope of what issues that judges should pay attention to in determining the settlement agreement. Accordingly, judges may not take any active action in determining the settlement agreements than in normal litigation since it is not required by law and against with their legal practice. On the contrary, the Class Action Fairness Act of 2005 (CAFA), enacted by US Congress in February 2005, provides framework and detail of settlement processes. Judges are required by this law to act proactively in determining whether the settlement agreement, especially in coupon settlement, is fair, reasonable, and adequately to satisfy the interests of the class as a whole. In order to protect all class members, CAFA also requires that in the matter of fairness, the court's finding of fairness matter must be written.

The researcher, therefore, suggests that the current draft of Thai Civil Procedure Code Amendment Act (B.E. ..) (Class Action) should be revised by adding rule details and scope of the role of judges in determining settlement agreements in consumer class action. Guideline book about managing class action litigation should be available to help judges to implement best practices to meet up the standard. Judge training about their role in determining settlement agreements is also needed to ensure that the court will achieve the goals in providing justice to society.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถเริ่มต้นและสำเร็จลงได้ด้วยความสะดวกของ รองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์ ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่ายิ่งรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ให้ข้าพเจ้า ทั้งท่านได้สอนให้ข้าพเจ้าได้เรียนรู้ถึงการสร้างสรรค์งานในทางวิชาการ ซึ่งเป็นการเปิดมุมมองใหม่ในการศึกษาในสาขาวิชานิติศาสตร์ของข้าพเจ้า รวมทั้งการตรวจสอบ ข้อบกพร่อง ให้ความรู้ คำแนะนำและข้อสังเกตในการเขียนงานวิจัยชิ้นนี้แก่ข้าพเจ้า จึงขอกราบ ขอบพระคุณท่านในความเมตตากรุณาที่มีให้แกข้าพเจ้าเสมอมา

ในการนี้ ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ (พิเศษ) วิชัย อริยะนันท์ทกะ ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้า รองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี และ อาจารย์ ดร. วรณชัย บุญบำรุง ที่ได้ให้ความกรุณาในการรับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ของข้าพเจ้าและได้ให้ข้อชี้แนะ ข้อห่วงใย ตลอดถึงการให้แนวความคิดในแง่มุมต่าง ๆ อันเป็นผล ให้ข้าพเจ้าได้นำกลับไปคิดไตร่ตรองและทบทวนงานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จด้วยดี

นอกจากนี้ข้าพเจ้าขอขอบคุณ นายวิโรจน์ เกียรติสินทรัพย์ ที่ได้ให้คำปรึกษาและ แนะนำแนวทางและวิธีการดำเนินการต่าง ๆ แก่ข้าพเจ้าจนงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วง

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้หากจะมีคุณประโยชน์และคุณค่าแก่วงการการศึกษาในสาขา นิติศาสตร์อยู่บ้าง ข้าพเจ้าขออุทิศแด่ บิดามารดา และครูบาอาจารย์ของข้าพเจ้าที่ได้กรุณา ประสาทวิชาให้แก่ข้าพเจ้า แต่หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ข้าพเจ้าขอน้อมรับไว้แก่ตนแต่เพียงผู้เดียว

วรรณรัตน์ ลิ้มปัวรอมร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
สารบัญตาราง	ฎ
บทที่	
1. บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	6
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
2. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญา	
ประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคนับรวม	8
2.1 หลักพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคนับรวม.....	9
2.2 บทบาทของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดีผู้บริโภคนับรวม	9
2.2.1 การค้นหาข้อเท็จจริง.....	11
2.2.2 การควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณา	15
2.2.3 การบริหารจัดการคดี.....	16
2.3 หลักการและแนวคิดในการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยการประนีประนอม	
ยอมความในคดีผู้บริโภคนับรวม	18
2.3.1 การประนีประนอมยอมความ (Compromise).....	18
2.4 เนื้อหา ขอบเขตและผลของสัญญาประนีประนอมยอมความ	21
2.4.1 การอุทธรณ์คำพิพากษาตามยอม	22
2.5 บทบาทของศาลในการพิจารณาและพิพากษาคดีสัญญาประนีประนอมยอมความ	
ในคดีผู้บริโภคนับรวม	22
2.5.1 การอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ	23

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.5.2 การพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ	23
2.5.3 การทำคำพิพากษาตามยอม	24
3. หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญา ประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มของประเทศไทยเปรียบเทียบกับ ต่างประเทศ	25
3.1 การนำกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคมาใช้ในคดีผู้บริโภค แบบกลุ่ม	25
3.1.1 บทบาทของศาลในการสืบพยานและพิจารณาคดีผู้บริโภค	26
3.1.2 การสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่ง	39
3.2 ตารางเปรียบเทียบบทบาทของศาลในคดีแพ่ง คดีผู้บริโภคและคดีผู้บริโภค แบบกลุ่ม	41
3.3 บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดี ผู้บริโภคแบบกลุ่ม	50
3.3.1 การอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ	50
3.3.2 การพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ	53
3.3.3 เนื้อหา ขอบเขตและผลของสัญญาประนีประนอมยอมความ	58
3.3.4 การทำคำพิพากษาตามยอม	60
3.3.5 การสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่ง	60
3.3.6 ผลบังคับของคำพิพากษาตามยอมและการอุทธรณ์คำพิพากษาตามยอม	61
3.4 ตารางเปรียบเทียบบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอม ยอมความในคดีแพ่งคดีผู้บริโภคและคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม	66
3.5 บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดี ผู้บริโภคแบบกลุ่มในต่างประเทศ	70
3.5.1 บทบาทของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา (The United State of America) Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) ที่เกี่ยวกับบทบาท ของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ	71
3.5.2 บทบาทของศาลในเครือรัฐออสเตรเลีย (Commonwealth of Australia)	100

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.5.3 บทบาทของศาลในสาธารณรัฐฝรั่งเศส (French Republic).....	108
3.5.4 บทบาทของศาลในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (The Federal Republic of Germany)	109
4. ปัญหา วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางที่ควรต้องแก้ไขเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม	112
4.1 วิเคราะห์การนำหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคมาใช้ในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม	113
4.2 วิเคราะห์การนำแนวทางในรัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA ที่ควรนำมาบัญญัติเพิ่มเติมในร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย	116
4.3 วิเคราะห์ร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยที่เกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ	121
4.4 วิเคราะห์บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม	123
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	127
5.1 บทสรุป.....	127
5.1.1 การนำหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคมาใช้ในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม.....	132
5.1.2 การนำแนวทางในรัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005) มาบัญญัติเพิ่มเติมในร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย	134

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5.1.3 ร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วย การดำเนินคดีแบบกลุ่มที่เกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณา สัญญาประนีประนอมยอมความ.....	136
5.1.4 บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความใน คดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม.....	139
5.2 ข้อเสนอแนะ	141
5.2.1 ปรับปรุงแก้ไขบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้มีความชัดเจน	142
5.2.2 จัดทำคู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการส่วนวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค แบบกลุ่ม.....	143
5.2.3 จัดอบรมผู้พิพากษา.....	143
บรรณานุกรม	145
ประวัติผู้เขียน	151

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 เปรียบเทียบบทบาทของศาลในคดีแพ่ง คดีผู้บริโภคนและคดีผู้บริโภคน แบบกลุ่ม	41
3.2 เปรียบเทียบบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอม ยอมความในคดีแพ่ง คดีผู้บริโภคนและคดีผู้บริโภคนแบบกลุ่ม	66

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมจากสังคมเกษตรกรรมเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมก่อให้เกิดผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โรงงานอุตสาหกรรมมีการเร่งอัตราการผลิตเพื่อให้ได้สินค้าจำนวนมากมาขายให้แก่ผู้บริโภคโดยมิได้คำนึงว่าสินค้านั้นจะมีคุณภาพเพียงพอหรือไม่ เมื่อผู้บริโภคซื้อสินค้านั้นไปก็อาจได้รับความเสียหาย ดังนั้น การกระทำคราวเดียวของผู้ประกอบการธุรกิจย่อมส่งผลให้มีผู้บริโภคได้รับความเสียหายจำนวนมากโดยความเสียหายที่ผู้บริโภคแต่ละคนได้รับอาจมากน้อยแตกต่างกัน กรณีที่ผู้บริโภคแต่ละรายได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อยการดำเนินคดีผู้บริโภคในชั้นศาลเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายย่อมก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่าย แม้ว่าในปัจจุบันจะมีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ออกมาเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์การพิจารณาพิพากษาคดีผู้บริโภคเป็นการเฉพาะ โดยกำหนดให้ผู้บริโภคสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีด้วยตนเองได้โดยไม่ต้องมีทนายความคอยช่วยเหลือและมีการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวงในการดำเนินคดีผู้บริโภค โดยกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมีแนวคิดในการแก้ไขปัญหาคความไม่เป็นธรรมในการดำเนินคดีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับการบริโภคสินค้าหรือบริการซึ่งคู่ความแต่ละฝ่ายมีอำนาจต่อรองไม่เท่าเทียมกัน โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคไว้เป็นพิเศษแตกต่างจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งใช้บังคับแก่คดีแพ่งอื่น ๆ ที่มีโชคคดีผู้บริโภคโดยมีวัตถุประสงค์หลักให้เป็นกระบวนการพิจารณาที่ง่าย สะดวก รวดเร็ว ประหยัดและเที่ยงธรรมเพื่อให้ประชาชนซึ่งเป็นผู้บริโภคสามารถเข้าถึงความยุติธรรมจากศาลได้โดยง่าย ผู้บริโภคสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องมีทนายความคอยช่วยเหลือ แต่ในคดีผู้บริโภคที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมากซึ่งมีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกันการนำพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่การพิจารณาพิพากษาคดีได้ก่อให้เกิดอุปสรรคและปัญหาในการฟ้องคดีโดยผู้เสียหายแต่ละคน การเข้าเป็นคู่ความร่วมกัน การร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความ การรวมการ

พิจารณา การมอบอำนาจให้ฟ้องคดีแทน การฟ้องร้องและดำเนินคดีแทนผู้บริโภครโดยสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค การฟ้องร้องและดำเนินคดีแทนผู้บริโภครโดยพนักงานอัยการ ในฐานะเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภค การดำเนินคดีแทนผู้บริโภครโดยสมาคมคุ้มครองผู้บริโภคและการดำเนินคดีแทนโดยมูลนิธิที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภคเกิดอุปสรรคในการดำเนินคดี เนื่องจากต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีมากขึ้นอันเป็นการเพิ่มภาระแก่คู่ความและบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกรณีที่เนื้อหาของคดีเป็นเรื่องที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน (Common Fact and Common Law) หรือกรณีที่สิทธิประโยชน์ของคู่ความทุกฝ่ายเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน (Common Interest) กลับต้องมีการดำเนินคดีในศาลซ้ำแล้วซ้ำอีกในเรื่องเดียวกัน แต่หากมีการแยกฟ้องคดีออกเป็นราย ๆ ไปผลของคำพิพากษาอาจแตกต่างกันได้อันจะส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการอำนวยความสะดวก แม้ว่าจะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 30 จะกำหนดยกเว้นหลักคำพิพากษาผูกพันเฉพาะคู่ความเพื่อตัดปัญหาผลแห่งคดีที่ผู้บริโภคแต่ละรายได้รับในการนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาล ไม่สอดคล้องกันหรือขัดแย้งกับคดีก่อนและเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการสืบพยานประกอบกับเพื่ออำนวยความสะดวกรวดเร็วในการดำเนินคดีผู้บริโภคจึงวางหลักเกณฑ์กำหนดให้ศาลในคดีหลังอาจมีคำสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงในประเด็นแห่งคดีเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อน โดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานได้¹ แต่ก็ไม้อาจตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการจะให้ความคุ้มครองเยียวยาแก่ผู้บริโภคจำนวนมากที่ได้รับ ความเสียหายซึ่งมีสิทธิอย่างเดียวกัน อันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน อีกทั้งการจำกัดให้การฟ้องคดีโดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะต้องเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคเป็นส่วนรวมและการฟ้องคดีโดยสมาคม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภคต้องมีหนังสือมอบอำนาจให้เรียกค่าเสียหายจากสมาชิกของสมาคมและผู้บริโภคจะต้องเป็นสมาชิกสมาคมดังกล่าว จึงจะมีสิทธิเรียกค่าเสียหายแทนผู้บริโภคได้ แต่การติดตามผู้บริโภคจำนวนมากที่ได้รับความเสียหาย เพื่อให้มาทำหนังสือมอบอำนาจทำให้เกิดความล่าช้าและต้องเสียค่าใช้จ่ายอันขัดกับวัตถุประสงค์หลักของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคที่เป็นกระบวนการพิจารณาที่รวดเร็วและประหยัด อีกทั้งผู้บริโภคอาจไม่ประสงค์จะเข้าเป็น

¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 30 “ถ้าภายหลังที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุด ในคดีผู้บริโภคแล้วปรากฏว่ามีการฟ้องผู้ประกอบธุรกิจรายเดียวกันเป็นคดีผู้บริโภคอีก โดยข้อเท็จจริงที่พิพาท เป็นอย่างเดียวกับคดีก่อนและศาลในคดีก่อนได้วินิจฉัยไว้แล้ว ศาลในคดีหลังอาจมีคำสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริง ในประเด็นนั้นเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐาน เว้นแต่ศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงในคดี ก่อนนั้นยังไม่เพียงพอแก่การวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือเพื่อให้โอกาสแก่คู่ความที่เสียเปรียบต่อคู่คดี ศาลมีอำนาจ เรียกพยานหลักฐานมาสืบเองหรืออนุญาตให้คู่ความนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควรก็ได้”

สมาชิกของสมาคมทำให้ไม่มีสิทธิได้รับค่าเสียหาย ด้วยเหตุนี้จึงเกิดแนวความคิดในการปรับเปลี่ยนกฎหมายวิธีพิจารณาความไต่สวนการดำเนินคดีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมากซึ่งมีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายอย่างเดียวกันที่เรียกว่า “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” (Class Action) เพื่อเยียวยาความเสียหายทางแพ่งซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อศาล คู่ความ ผู้เสียหายและบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย ระยะเวลาในการดำเนินคดี และลดปริมาณคดีที่มีปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายอย่างเดียวกันที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาล (Judicial Economy) ดังนั้นผู้บริโภคซึ่งเป็นผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาความเสียหายและสิทธิทางแพ่งอย่างมีประสิทธิภาพโดยผลของคำพิพากษาอย่างเดียวกันอันสอดคล้องต่อความมุ่งหมายของกระบวนการพิจารณาความแพ่งที่ยึดหลักสะดวก ประหยัด รวดเร็วและเป็นธรรม แต่เนื่องจากคดีที่ศาลอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีบุคคลที่มีส่วนได้เสียหรือผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับคดีหลายฝ่ายเป็นจำนวนมาก การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงมีขั้นตอนการดำเนินการที่ยุ่งยากซับซ้อน (Complex Litigation) อันขัดกับวัตถุประสงค์หลักของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคที่เป็นกระบวนการพิจารณาที่ง่าย สะดวก รวดเร็ว ประหยัดและเที่ยงธรรม

ทั้งนี้ คดีผู้บริโภคจะเน้นการเจรจาไกล่เกลี่ยอันนำไปสู่การตกลงประนีประนอมยอมความกันเพื่อให้คดีเสร็จไปทั้งหมดหรือบางส่วนซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา² โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์การถอนฟ้องและการประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคไว้เป็นพิเศษแตกต่างจากการถอนฟ้องหรือการประนีประนอมยอมความในคดีแพ่งอื่น ๆ ที่มีใช้คดีผู้บริโภคโดยการถอนฟ้องหรือการประนีประนอมยอมความในคดีที่สมาคมคุ้มครองผู้บริโภคดำเนินการฟ้องร้องคดีแทนจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องทุกคน³ แต่การติดตามผู้บริโภคจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายให้มาทำหนังสือยินยอมดังกล่าวทำให้เกิดความล่าช้าและต้องเสียค่าใช้จ่ายอันขัดกับวัตถุประสงค์หลักของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคที่เป็นกระบวนการพิจารณาที่ รวดเร็วและประหยัด

² พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 25 วรรคสอง “หลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาในการไกล่เกลี่ย ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา.”

³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 19 วรรคสาม “การถอนฟ้องหรือการประนีประนอมยอมความโดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคหรือสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องมาแสดงต่อศาลและในกรณีขอถอนฟ้องศาลจะมีคำสั่งอนุญาตได้ต่อเมื่อเห็นว่าการถอนฟ้องนั้นไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นส่วนใหญ่.”

แต่ร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มกลับกำหนดหลักการตกลงประนีประนอมยอมความกันไว้อย่างกว้าง ๆ โดยกำหนดไว้เพียงแค่การพิจารณามีคำสั่งอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี ให้ศาลคำนึงถึงการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของกลุ่มความมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม โดยมีได้มีการกำหนดบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ รูปแบบ แนวทาง วิธีการตกลงหรือประนีประนอมยอมความกันให้มีรายละเอียดชัดเจนเพื่อป้องกันปัญหาการตกลงกันหรือการประนีประนอมยอมความกัน โดยไม่สุจริตของทนายความ โจทก์ ผู้แทนกลุ่มและจำเลย เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้วจะเห็นว่ามีความขัดแย้งกัน ย่อมจะทำให้เกิดปัญหาการบังคับใช้บทกฎหมายในกรณีที่มีการประนีประนอมยอมความกันในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มว่าจะต้องนำบทกฎหมายใดมาปรับใช้จึงจะคุ้มครองผู้บริโภคจำนวนมากที่ เป็นผู้เสียหาย ซึ่งมีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกันได้อย่างเพียงพอเป็นประโยชน์และมีความเป็นธรรม

เนื่องจากร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยมีที่มาจากแนวความคิดในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก อย่างไรก็ตามการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ผ่านมายังไม่อาจถือได้ว่าบรรลุผลสำเร็จตรงตามเจตนารมณ์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มอย่างแท้จริง เนื่องจากจำนวนการดำเนินคดีแบบกลุ่มในศาลเกินกว่าร้อยละ 90 ยุติลงโดยการทำสัญญาประนีประนอมยอมความโดยวิธีการใช้ “บัตรลดราคา” (Coupon Settlement) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มนำไปใช้ซื้อสินค้าหรือบริการของจำเลย ซึ่งเป็นการชดเชยด้วยสิ่งของอย่างอื่นแทนการชำระเงิน การประนีประนอมยอมความดังกล่าวแทนที่จะเป็นการลงโทษจำเลย แต่กลับเป็นการช่วยจำเลยในทางอ้อมให้ขายสินค้าหรือบริการได้มากยิ่งขึ้นและมีผู้บริโภคจำนวนน้อยที่นำบัตรลดราคาดังกล่าวมาใช้ในการประนีประนอมยอมความโดยวิธีให้บัตรลดราคาแทนการชดเชยค่าเสียหายด้วยเงิน (Coupon Settlement) จึงเป็นจุดบอดของการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม โดยทนายความกลุ่มได้ประโยชน์มหาศาล แต่สมาชิกกลุ่มได้ค่าเสียหายเพียงเล็กน้อย และเกิดความยุ่งยากในการใช้โดยไม่ตรงตามความประสงค์ของกลุ่มจึงไม่อาจเยียวยาความเสียหายของสมาชิกกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ บัตรลดราคานี้สร้างความสับสนวุ่นวายและความยุ่งยากในการโอนเปลี่ยนมือ โดยเฉพาะการนำบัตรลดราคามาเจรจาขอส่วนลดกับผู้ขายกลับเป็นเรื่องยาก โดยประเทศสหรัฐอเมริกาได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการตรารัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) โดยกำหนดให้ศาลเข้ามามีบทบาทในเชิงรุก

(Active Role) และเชิงลึกในการพิจารณารายละเอียดของสัญญาประนีประนอมยอมความเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่สมาชิกกลุ่มอย่างแท้จริงและกำหนดสัดส่วนเงินรางวัลความ (Fee Award) ใหม่ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้นในกรณีที่มีการประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม โดยวิธีให้บัตรลดราคาแทนการชดเชยค่าเสียหายด้วยเงิน ด้วยเหตุนี้การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจปัญหาและข้อบกพร่องเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มจึงเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการพัฒนาเพื่อปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ของประเทศไทย ซึ่งจะช่วยให้ศาล ทนายความ นักกฎหมาย คู่ความ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มในประเทศไทยได้มีโอกาสเตรียมความพร้อมเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหามันที่อาจจะเกิดขึ้นในลักษณะเช่นเดียวกันได้หากมีการประกาศใช้ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม
2. เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาใช้ในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแพ่ง คดีผู้บริโภคและคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
4. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางที่ควรต้องแก้ไขเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มโดยการนำพระราชบัญญัติเพื่อความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม⁴ (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) ที่เกี่ยวกับบทบาทของศาลในการประนีประนอมยอมความของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นแนวทาง

⁴ จาก “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Actions) ประสบการณ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา,” โดยสำนักงานศาลยุติธรรม, วารสารยุติธรรมปริทัศน์ สำนักงานศาลยุติธรรม, 2 (3), 49-76.

1.3 สมมุติฐานของการศึกษาวิจัย

การดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยเฉพาอย่างยิ่งในคดีผู้บริโภคที่มีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความและมีการนำเสนอขึ้นสู่ศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาตามสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าว นั้น ศาลย่อมต้องเข้ามามีบทบาทในเชิงรุกในการพิจารณาเนื้อหาและผลบังคับของสัญญาประนีประนอมยอมความว่ามีความถูกต้องเป็นธรรมเพื่อคุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของผู้เสียหายที่ไม่มีโอกาสได้เข้ามาร่วมตกลงในสัญญาประนีประนอมยอมความฉบับดังกล่าว นั้นด้วย แต่เนื่องจากร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มยังไม่มีกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาเกี่ยวกับการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มอย่างชัดเจน อีกทั้ง ศาลเองยังไม่เคยชินกับบทบาทในเชิงรุกยังผลให้สัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำกันขึ้นไม่ได้ให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายอย่างทั่วถึง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเภทคดีผู้บริโภคว่าศาลควรมีบทบาทอย่างไรและเพียงใดในการที่จะรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของผู้เสียหายทุกคนในคดีผู้บริโภค

1.4 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีขอบเขตการศึกษาในเรื่องแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มของประเทศไทยและต่างประเทศ รวมทั้ง เนื้อหา ขอบเขตและผลของสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม เพื่อนำมาวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนะแนวทางที่ควรต้องแก้ไขเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เพื่อให้ศาลมีบทบาทในการให้ความคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มที่ไม่มีโอกาสคุ้มครองตนเองได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ

1.5 วิธีดำเนินการดำเนินการศึกษาวิจัย

การศึกษาใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการศึกษาและค้นคว้าจากตัวบทกฎหมาย ตำราและวิทยานิพนธ์จากสถาบันต่าง ๆ บทความจากวารสาร เอกสารประกอบการสัมมนา เอกสารการเรียนและการสอน ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
2. ทำให้ทราบถึงหลักการประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ
3. ทำให้ทราบถึงปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มในต่างประเทศ
4. ทำให้ทราบถึงแนวทางแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เพื่อให้การประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มคุ้มครองประโยชน์ของสังคมและสมาชิกกลุ่มที่ไม่มีโอกาสคุ้มครองตนเองได้อย่างเต็มที่

บทที่ 2

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของศาล

ในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

การดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเป็นการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายด้วยตนเองและเพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่นซึ่งมิได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วย โดยผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายต้องมีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกันและมีลักษณะเฉพาะเหมือนกัน แม้ว่าความเสียหายจะแตกต่างกัน ทั้งนี้ การดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเกิดขึ้นเพื่อเยียวยาความเสียหายและสิทธิทางแพ่งแก่ผู้บริโภคจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายจากการบริโภคสินค้าหรือบริการอย่างมีประสิทธิภาพโดยผลของคำพิพากษาอย่างเดียวกัน แต่เนื่องจากคดีผู้บริโภคที่ศาลอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีบุคคลที่มีส่วนได้เสียหรือผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับคดีหลายฝ่ายเป็นจำนวนมาก การดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มจึงมีขั้นตอนการดำเนินการที่ยุ่งยากซับซ้อน (Complex Litigation) ค่าใช้จ่ายในคดีสูงและใช้ระยะเวลานาน จึงขัดกับวัตถุประสงค์หลักของคดีผู้บริโภคที่เป็นกระบวนการพิจารณาที่ง่าย สะดวก รวดเร็วและประหยัด ดังนั้น การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลจนกระทั่งศาลมีคำพิพากษาวินิจฉัยชี้ขาดประเด็นข้อพิพาทแห่งคดีจึงใช้ระยะเวลานานและไม่แน่ว่าจะเป็นผลดีต่อผู้บริโภคจำนวนมากซึ่งได้รับความเสียหาย หากมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มย่อมทำให้คดียุติเร็ว ผู้บริโภคจะได้รับการเยียวยาความเสียหายเร็วขึ้น ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในชั้นศาล (Judicial Economy) และช่วยลดปริมาณคดีที่ค้างพิจารณาในศาลยุติธรรม แต่เมื่อศาลอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มผู้ที่เข้าทำสัญญาประนีประนอมยอมความมีเพียงโจทก์ซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มกับจำเลยเท่านั้น โดยผลของคำพิพากษตามยอมในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มจะผูกพันคู่ความและผู้บริโภคซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มทุกคน ด้วยเหตุนี้ศาลจึงต้องเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อคุ้มครองพิทักษ์สิทธิของสมาชิกกลุ่มที่ได้รับการดำเนินกระบวนการพิจารณาแทน

2.1 หลักพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคมกุ่ม

การนำกระบวนการพิจารณาแบบไต่สวนมาใช้ในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อค้นหาความจริงในคดี ซึ่งศาลจะมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ ด้วยตนเอง ศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวางในการสืบพยานและซักถามพยานได้ด้วยตนเอง ศาลต้องพิจารณาข้อเท็จจริงที่คู่ความนำเสนอและข้อเท็จจริงที่คู่ความไม่ได้นำเสนอต่อศาลด้วย ศาลสามารถรับฟังพยานหลักฐานทุกชั้นเข้าสู่สำนวนการพิจารณาคดีได้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เนื่องจากคดีผู้บริโภคที่ศาลอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีผู้บริโภคที่มีส่วนได้เสียหรือผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับคดีหลายฝ่ายเป็นจำนวนมากและผลของคำพิพากษาจะผูกพันผู้บริโภคทุกคนซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มที่ได้รับความเสียหายซึ่งมีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน ดังนั้น ศาลจึงต้องเข้ามามีบทบาทในเชิงรุกในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อคุ้มครองพิทักษ์สิทธิของสมาชิกกลุ่มที่ได้รับการดำเนินกระบวนการพิจารณาแทน

2.2 บทบาทของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

บทบาทของศาลในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีจะถูกจำกัดขอบเขตภายใต้หลักความประสงค์ของคู่ความโดยให้สิทธิคู่ความเป็นผู้นำเสนอคดี กำหนดทิศทางในการดำเนินคดี เพิกถอนคดี ประนีประนอมยอมความและเสนอพยานหลักฐานได้ตามที่คู่ความเห็นสมควร เนื่องจากคู่ความเป็นผู้เสนอคดีเพื่อรักษาสิทธิของตน ดังนั้น บทบาทของศาลจึงเป็นเพียงมาตรการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อระงับข้อพิพาทให้คู่ความเท่านั้น ยกเว้นกรณีเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี ศาลย่อมมีอำนาจกำหนดหรือควบคุมมิให้มีการประวิงคดีหรือช่วยเหลือคู่ความในการค้นหาข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งความถูกต้องที่สุดของคำพิพากษา โดยมีได้เป็นการทำแทนคู่ความแต่อย่างใด เป็นแต่เพียงการช่วยเหลือคู่ความเท่านั้น จึงถือได้ว่าบทบาทของศาลอยู่บนพื้นฐานของการดำเนินคดีที่คู่ความเป็นผู้มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของตนเอง โดยศาลมีหน้าที่เป็นเพียงกรรมการคอยตัดสินเท่านั้น

ส่วนการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองและเพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่นซึ่งไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วย แต่ต้องถูกผูกพันในผลแห่งคำพิพากษา ดังนั้น บทบาทของศาลจึงเปลี่ยนไปเป็น จะจำกัดบทบาทศาลให้วางตัวเป็นกลางเหมือนกรรมการคอยตัดสินและให้เป็นหน้าที่ของคู่ความในการรักษาผลประโยชน์ของตนเองในคดีมิได้ ศาลจึงต้องมีบทบาทหน้าที่ในเชิงรุกโดยเป็นผู้คุ้มครองพิทักษ์สิทธิของบุคคลอื่นซึ่งได้รับการดำเนินกระบวนการพิจารณาแทน

บทบาทของศาลในการรักษาประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เช่น บทบาทของศาลในการพิจารณาอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลต้องได้สวนถึงความเหมาะสมในการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยสภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับและข้ออ้างที่ใช้เป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์และของกลุ่มบุคคลต้องมีลักษณะเช่นเดียวกับโจทก์ ลักษณะเฉพาะของกลุ่มบุคคลต้องมีความชัดเจนเพียงพอเพื่อให้รู้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลใด กลุ่มบุคคลมีสมาชิกจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินคดีสามัญจะทำให้เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากกว่าการดำเนินคดีสามัญ และโจทก์ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีคุณสมบัติและมีส่วนได้เสียในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และศาลควรเข้ามามีบทบาทในเชิงรุกในการพิจารณาเนื้อหาและผลบังคับของสัญญาประนีประนอมยอมความว่ามีความถูกต้องเป็นธรรมเพื่อคุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของบุคคลอื่นซึ่งไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วย บทบาทของศาลในการแจ้งการบอกกล่าวการดำเนินคดีกลุ่มแก่สมาชิกกลุ่ม ศาลจะเป็นผู้พิจารณาความเหมาะสมในการแจ้งการบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่มได้ทราบข้อมูลในการดำเนินคดีแบบกลุ่มอย่างเพียงพอ รวมถึงแจ้งสิทธิในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม บทบาทของศาลในการพิจารณาถึงความเหมาะสมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองและบุคคลอื่น การดำเนินคดีจึงต้องเป็นไปเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเองและสมาชิกกลุ่ม หากมีการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ภายหลังปรากฏว่าการดำเนินคดีดังกล่าวไม่เหมาะสมและไม่เป็นประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่ม ศาลย่อมพิจารณายกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และให้คู่ความดำเนินคดีต่อไปอย่างคดีสามัญ และบทบาทของศาลในการพิจารณาอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยหลักแล้ว การประนีประนอมยอมความในคดีแพ่งเป็นสิทธิของคู่ความ คู่ความสามารถกระทำได้อย่างเสรีและทำได้ตลอดเวลาไม่ว่าจะก่อนหรือหลังจากศาลมีคำพิพากษาชี้ขาดตัดสินคดี ซึ่งเป็นไปตามหลักความประสงค์ของคู่ความและคู่ความมีหน้าที่ต้องดูแลผลประโยชน์ของตน โดยคำพิพากษายกฟ้องเฉพาะคู่ความ ไม่มีผลถึงบุคคลภายนอก หากข้อตกลงในสัญญาประนีประนอมยอมความไม่ขัดต่อกฎหมาย ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี ศาลต้องพิพากษาไปตามนั้น ศาลไม่อาจใช้ดุลพินิจคัดค้านหรือมีคำสั่งที่ขัดต่อความประสงค์ของคู่ความได้เพราะจะเป็นการก้าวล่วงและลำเอียงต่อความยุติธรรมทางศาล

ส่วนการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตัวคู่ความเองและสมาชิกกลุ่ม ศาลจึงต้องมีหน้าที่ในการรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มซึ่งมิได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีแต่ต้องถูกผูกพันในผลแห่งคำพิพากษา ดังนั้น จึงจำเป็นที่ศาลจะต้องเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบ การพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความว่ามีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์เพื่ออำนวยความสะดวกในทางศาล บทบาทของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงเป็นข้อยกเว้น

ของหลักความประสงค์ของกลุ่ม ความ ดังนั้น ศาลจึงไม่ถูกจำกัดอยู่ภายใต้หลักความประสงค์ของกลุ่ม ศาลย่อมมีดุลพินิจในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความว่ามีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์ เพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมในทางศาล หากศาลไม่ทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มซึ่งได้รับการดำเนินคดีแทน จะมีผลให้สมาชิกกลุ่มดังกล่าวไม่ได้รับการรักษาสิทธิและผลประโยชน์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งจะทำให้ผลแห่งการดำเนินคดีแบบกลุ่มดังกล่าวไม่อาจผูกพันสมาชิกกลุ่มซึ่งได้รับการดำเนินคดีแทน เนื่องจากสมาชิกกลุ่มมิได้รับการปกป้องคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มอย่างเพียงพอ

2.2.1 การค้นหาข้อเท็จจริง

ศาลจะมีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริงมากน้อยแตกต่างกันไปแล้วแต่แนวความคิดของแต่ละระบบกฎหมาย โดยมีกฎเกณฑ์และระเบียบของศาลซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาความจริงและควบคุมกระบวนการพิจารณาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายวิธีสบัญญัติมาเป็นตัวกำหนดขอบเขตบทบาทของศาลและกลุ่มเพื่อให้งานของศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงและควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ดำเนินไปอย่างเรียบร้อยมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

การพิจารณาคดีคดีเพื่อระงับข้อพิพาทนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีหากขาดข้อเท็จจริงแล้วศาลก็ย่อมไม่อาจตัดสินปัญหาข้อกฎหมายได้ ข้อเท็จจริงที่ขึ้นสู่ศาลอาจจะโดยการนำเสนอของกลุ่มหรือศาลเห็นเอง รวมทั้ง การที่ศาลใช้อำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงด้วยตนเอง ทั้งนี้ แม้ข้อเท็จจริงที่ได้มาอาจจะมิใช่ความจริงที่แท้จริงหรือสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ๆ แต่ก็ เป็นความจริงที่สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยระบบไต่สวนเป็นระบบพิจารณาคดีของประเทศในภาคพื้นยุโรปหรือประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร โดยได้รับอิทธิพลมาจากการชำระความของผู้มีอำนาจในศาสนาโรมันคาทอลิก เมื่อผู้มีอำนาจปกครองทราบว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้มีอำนาจปกครองจะทำการไต่สวนหาข้อเท็จจริงโดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้เสียหายมากล่าวหาหรือร้องเรียนหรือไม่ แต่เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้มีอำนาจปกครองที่จะต้องขวนขวายให้รู้เท็จและจริงให้จนได้ ต่อมาจึงพัฒนามาเป็นผลให้ศาลมีบทบาทในเชิงรุก (Active Role) ในการค้นหาข้อเท็จจริง อันเป็นที่มาของระบบไต่สวนในปัจจุบัน ทั้งนี้ ลักษณะวิธีการพิสูจน์พยานหลักฐานของระบบการค้นหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวนไม่มีหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัดหรือเข้มงวดเหมือนดังเช่น

⁵ จาก “การสืบพยานบุคคลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส: ตัวอย่างของกระบวนการพิจารณาที่ค่อนข้างไต่สวน,” *คูลพาท สำนักงานศาลยุติธรรม*, 47 (1), 49-79.

ระบบกล่าวหา ทั้งนี้เพื่อให้ศาลทำงานได้คล่องตัวมากขึ้น⁶ และมุ่งหวังผลให้ศาลได้รู้ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้มากขึ้น ลักษณะดังกล่าวส่งผลทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของระบบได้สวนตั้งอยู่บนหลักพื้นฐานที่ว่า ศาลจะต้องเป็นผู้แสวงหาความเป็นจริงแห่งคดีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้แก่คู่ความ ทำให้ศาลในระบบได้สวนมีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริงมากกว่าศาลในระบบกล่าวหา และทำให้ศาลไม่ถูกจำกัดให้รับฟังเฉพาะข้อเท็จจริงที่คู่ความนำเสนอต่อศาล โดยศาลมีอำนาจค้นหาข้อเท็จจริงเพื่อพิจารณาและพิพากษาคดีให้ถูกต้องตามความเป็นจริงมากที่สุด⁷

ในอดีตประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรหลาย ๆ ประเทศใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในระบบวิธีพิจารณาแบบกล่าวหา โดยได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดที่ว่า การดำเนินกระบวนการพิจารณาขึ้นอยู่กับภารกิจเริ่มของคู่ความเพียงฝ่ายเดียว ศาลไม่ควรเข้าไปมีส่วนร่วมกับคู่ความในการแสวงหาหรือค้นหาข้อเท็จจริงในคดี เนื่องจากการที่ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีด้วยตนเองย่อมจะทำให้ศาลสูญเสียความเป็นกลางในคดี แต่การที่กฎหมายจำกัดขอบเขตอำนาจของศาลมากเกินไปส่งผลทำให้คู่ความไม่กระตือรือร้นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและใช้สิทธิไปในทางไม่สุจริตและประวิงคดีส่งผลให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลมีความล่าช้า

ในปลายศตวรรษที่ 19 การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในระบบกล่าวหาถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในเรื่องการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลที่มีความล่าช้าเนื่องมาจากการที่กฎหมายจำกัดขอบเขตอำนาจของศาลมากเกินไปส่งผลทำให้คู่ความไม่กระตือรือร้นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและใช้สิทธิไปในทางไม่สุจริตและประวิงคดี ด้วยเหตุนี้เองในศตวรรษที่ 20 จึงเกิดแนวความคิดที่ว่า หลักการในระบบกล่าวหาอาจไม่ส่งเสริมต่อการอำนวยความสะดวกในชั้นศาลให้แก่คู่ความได้เท่าที่ควร เนื่องจากคู่ความมีบทบาทมากเกินไป และคู่ความบางฝ่ายแสวงหาประโยชน์ในทางที่มีขอบหรือดำเนินคดีไปในทางที่ส่งผลเสียหายแก่คู่ความอีกฝ่ายและเกิดการประวิงคดีทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลที่มีความล่าช้า จึงมีความจำเป็นที่ศาลจะต้องใช้อำนาจในการควบคุมกระบวนการพิจารณาและเกิดแนวคิดใหม่ที่ว่า การอำนวยความสะดวกทางแพ่งนั้นเป็นการให้บริการสาธารณะที่รัฐมีหน้าที่ต้องจัดหาให้แก่ประชาชนจึงมีการเพิ่มบทบาทของศาลในการให้บริการดังกล่าวโดยให้ศาลมีอำนาจควบคุมหรือกำหนดทิศทางในการดำเนินกระบวนการ

⁶ จาก คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (น. 4), โดย โสภณ รัตนกร, 2549, กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

⁷ จาก บทบาทเชิงรุกของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (น.16), โดย สุประวัติ สมดี, 2549, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิจารณาให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย⁸ โดยลักษณะการดำเนินกระบวนการพิจารณาในระบบได้ส่วนมีดังนี้

(1) ให้อำนาจศาลมีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีร่วมกับคู่ความและให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง

(2) ไม่มีหลักเกณฑ์หรือกฎเกณฑ์ในการสืบพยานที่เคร่งครัด เปิดโอกาสให้คู่ความนำเสนอพยานหลักฐานเข้าสู่ศาล โดยศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานได้อย่างอิสระ

(3) ให้ศาลมีอำนาจในการควบคุมกระบวนการพิจารณาเพื่อความรวดเร็ว ประหยัดและมีความเป็นธรรม

ทั้งนี้ ศาลจะมีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริงมากน้อยแตกต่างกันไปตามแนวความคิดของระบบกฎหมาย ดังนี้

1) การเริ่มต้นคดี ในระบบกฎหมายจารีตประเพณี ศาลไม่มีอำนาจในการเริ่มต้นคดีด้วยตนเอง แต่เป็นอำนาจหน้าที่ของคู่ความ คู่ความมีหน้าที่เริ่มต้นคดีโดยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีต่อศาล แตกต่างจากระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร โดยหลักแล้วคู่ความเท่านั้นที่จะมีสิทธินำคดีเข้าสู่ศาล ดังนั้นคู่ความจึงมีหน้าที่เป็นผู้เริ่มต้นคดีซึ่งเป็นไปตามหลักความประสงค์ของคู่ความ ศาลไม่สามารถเริ่มคดีได้ด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ดี มีข้อยกเว้นให้ศาลสามารถเริ่มต้นคดีได้ในกรณีที่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

2) การดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อรวบรวมข้อเท็จจริง ระบบกฎหมายจารีตประเพณีซึ่งใช้ระบบกล่าวหาจะมีกระบวนการพิจารณาในชั้นก่อนพิจารณาซึ่งมีหลักการว่า คู่ความสามารถเตรียมคดีได้อย่างอิสระจึงส่งผลให้การดำเนินคดีมีลักษณะการจู่โจมทางพยาน โดยคู่ความแต่ละฝ่ายต่างปกปิดพยานหลักฐานของตนไม่ให้อีกฝ่ายทราบล่วงหน้า ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่คู่ความอีกฝ่าย และทำให้การพิจารณาคดีเกิดความล่าช้าและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย จึงเกิดแนวความคิดให้คู่ความเปิดเผยข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณา (Discovery) กระบวนการเปิดเผยข้อมูลนี้จะอยู่บนข้อสันนิษฐานที่จะต้องกระทำด้วยความสมัครใจของคู่ความทุกฝ่าย เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นที่จะกระทำได้โดยได้รับอนุญาตจากศาล หากคู่ความฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามจะมีบทลงโทษโดยฝ่ายที่ไม่ปฏิบัติตามต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายและค่าทนายความ จะเห็นได้ว่า การเริ่มต้นกระบวนการพิจารณาในชั้นก่อนการพิจารณานี้เป็นหน้าที่ของคู่ความโดยแท้ สรุปได้ว่าในระบบกฎหมายจารีต

⁸ จาก “การเร่งรัดวิธีพิจารณาคดีมีโน้ตสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก,” วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 29 (3), 426.

ประเพณีนั้นหน้าที่การเริ่มต้นคดีของกลุ่มความจะมีบทบาทมากกว่าศาล เนื่องจากกลุ่มความมีหน้าที่หลักในการรับผิดชอบผลประโยชน์ของตนเอง

การดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงในชั้นพิจารณาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสืบพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องและคำให้การของกลุ่มความแต่ละฝ่าย ในคดีแพ่งนั้นภาระการพิสูจน์จะเป็นไปตามหลัก “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นมีหน้าที่ต้องนำสืบ” กลุ่มความมีอิสระในการอ้างพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้ออ้างและข้อเถียงของตนได้อย่างเต็มที่ กลุ่มความจะเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดรูปแบบการสืบพยาน ในขณะที่ศาลจะมีบทบาทเพียงเป็นคนกลางหรือกรรมการผู้ตัดสินคดีด้วยความเป็นธรรมไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หน้าที่และบทบาทของศาลในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในระบบกฎหมายจารีตประเพณีมีดังนี้

(ก) การสอดแทรกเข้าถามพยาน ศาลจะมีบทบาทในการรับฟังพยานหลักฐานต่าง ๆ และซักถามพยานเมื่อจำเป็นสำหรับกรณีที่ประเด็นแห่งคดีคลุมเครือซับซ้อนหรือเคลือบคลุมไม่ชัดเจน ศาลมีหน้าที่ควบคุมให้ทนายปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้และสุดท้ายศาลจะเป็นผู้ประมวลความคิดทั้งหมดให้ได้ความจริงเป็นเช่นไร

(ข) การเรียกพยานมาสืบหรือการซักถามพยาน การเรียกพยานมาสืบและการถามพยานเป็นหน้าที่ของกลุ่มความในคดี โดยกลุ่มความจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะนำพยานหลักฐานใดเข้าสืบ ส่วนพยานผู้เชี่ยวชาญนั้น ศาลสามารถแต่งตั้งได้หากกลุ่มความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ

(ค) การพิพากษาชี้ขาดตัดสินคดี เมื่อกลุ่มความทั้งสองฝ่ายทำการสืบพยานเสร็จสิ้นแล้ว ศาลมีหน้าที่ชี้แจงนำพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อทำการพิพากษาชี้ขาดตัดสินคดี

การค้นหาข้อเท็จจริงในคดีแบบกลุ่มให้อำนาจศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงได้เอง ซึ่งเป็นหลักการใช้อำนาจของศาลในระบบไต่สวนและศาลมีอำนาจในการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาเบิกความเป็นพยานศาล และเมื่อพิจารณาจะเห็นว่าคดีแบบกลุ่มและคดีผู้บริโภคให้อำนาจศาลในลักษณะไต่สวนเช่นเดียวกัน ศาลในคดีแบบกลุ่มจึงให้อำนาจในการค้นหาความจริงในเชิงรุกเช่นเดียวกับคดีผู้บริโภคได้เพื่อให้เป็นไปตามสิทธิในกฎหมายสารบัญญัติที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองผู้บริโภค และจะเห็นว่าสิทธิตามกฎหมายวิธีสบัญญัติมุ่งคุ้มครองและรับรองสิทธิของสมาชิกกลุ่มซึ่งมิได้เข้ามาเป็นกลุ่มความในคดี ซึ่งเป็นสิทธิในเชิงประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ด้วยสภาพแห่งสิทธิที่เป็นประโยชน์สาธารณะนี้เอง ย่อมทำให้บทบัญญัติในวิธีพิจารณาความต้องเอื้อต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของสมาชิกกลุ่มที่ได้รับความเสียหาย ดังนั้นลักษณะการค้นหาความจริงในการดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงมีลักษณะวิธีพิจารณาคดีแบบไต่สวน ซึ่งให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงในคดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเหมาะสมกับสภาพแห่งคดีและสภาพแห่งสิทธิที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากที่ถูกโต้แย้งสิทธิอันมีลักษณะเป็นประโยชน์สาธารณะ

จึงมีผลให้ศาลต้องเข้ามามีบทบาทในเชิงรุกในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีเพื่อให้การวินิจฉัยข้อเท็จจริงมีความชัดเจน โดยศาลมีอำนาจซักถามข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับคดีแบบกลุ่มได้ แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม แต่อย่างไรก็ตาม การก้าวล่วงเข้าไปค้นหาข้อเท็จจริงในคดีของศาลต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากศาลจะกระทำได้ในขอบเขตที่ไม่เสียความเป็นธรรมแก่คดี

จากที่กล่าวมาข้างต้น บทบาทของศาลในระบบกฎหมายจารีตประเพณีมีลักษณะในเชิงรับมากกว่าเชิงรุก ศาลจะทำหน้าที่เป็นคนกลางคอยควบคุมให้คู่ความทั้งสองฝ่ายดำเนินคดีไปตามกฎเกณฑ์ของกฎหมายอย่างเคร่งครัด ศาลจะไม่เป็นผู้ริเริ่มกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ ด้วยตนเอง แต่การริเริ่มกระบวนการพิจารณาจะเป็นหน้าที่ของคู่ความ ศาลจะไม่ก้าวล่วงไปวินิจฉัยประเด็นที่คู่ความมิได้กล่าวอ้างหรือหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นแห่งคดี และศาลจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือช่วยเหลือคู่ความในการแสวงหาพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงแห่งคดีเนื่องจากระบบกล่าวหา มีแนวความคิดว่าการอำนวยความสะดวกต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานอันเกิดจากการนำเสนอของคู่ความเท่านั้น ดังนั้น ศาลจึงไม่ค่อยมีบทบาทในการดำเนินกระบวนการพิจารณาอันส่งผลให้คู่ความแต่ละฝ่ายพยายามใช้เทคนิคทางวิธีพิจารณาความโดยไม่สุจริตเพื่อให้ฝ่ายตนได้เปรียบในทางคดี เพราะคู่ความมุ่งแต่จะทำให้คดีของฝ่ายตนชนะเท่านั้น อันส่งผลให้การดำเนินคดีมีความไม่ยุติธรรมและสิ้นเปลืองเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี แตกต่างจากระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร กฎหมายวิธีพิจารณาความได้ให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในการกำหนดทิศทางและการควบคุมกระบวนการพิจารณาและให้อำนาจศาลในการแสวงหาความจริงแห่งคดี โดยมีแนวความคิดที่ว่า การดำเนินคดีแฟงมิใช่เป็นเรื่องผลประโยชน์ของคู่ความเท่านั้น แต่เป็นผลประโยชน์ของรัฐซึ่งมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกด้วย โดยกระบวนการยุติธรรมต้องมีความรวดเร็วและก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความด้วย

ส่วนการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นเป็นคดีที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายจำนวนมาก จึงให้อำนาจศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงได้เอง ซึ่งเป็นหลักการใช้อำนาจของศาลในระบบไต่สวน ซึ่งให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงในคดีได้อย่างเต็มที่ โดยการก้าวล่วงเข้าไปค้นหาข้อเท็จจริงในคดีของศาลในคดีแบบกลุ่มต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากศาลจะกระทำได้ในขอบเขตที่ไม่เสียความเป็นธรรมแก่คดี

2.2.2 การควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณา

แต่เดิมบทบาทของศาลในการควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาในระบบกฎหมายจารีตประเพณีและระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรจะขึ้นอยู่กับความประสงค์ของคู่ความ (Principle of Disposition) กล่าวคือ คู่ความจะเป็นผู้กำหนดทิศทางและรูปแบบของกระบวนการพิจารณาตั้งแต่

ฟ้องศาลจนถึงคดีเสร็จไปจากศาลโดยการถอนฟ้องหรือโดยคำพิพากษาของศาล ศาลจะวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดและจะไม่มีบทบาทในเชิงรุก จึงส่งผลโดยปริยายทำให้กระบวนการพิจารณามีลักษณะแบบกล่าวหา

ทั้งนี้ บทบาทของศาลในระบบกฎหมายจารีตประเพณีและระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรจะมีลักษณะตรงกันข้ามกัน โดยระบบกฎหมายจารีตประเพณีจะเน้นบทบาทและสิทธิของคู่ความ โดยคู่ความจะเป็นผู้กำหนดทิศทางและรูปแบบกระบวนการพิจารณาตั้งแต่ฟ้องศาลจนถึงคดีเสร็จไปจากศาลโดยการถอนฟ้องหรือโดยคำพิพากษาของศาล ส่วนศาลจะวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดและจะไม่มีบทบาทในเชิงรุก แตกต่างจากระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรซึ่งเน้นบทบาทของศาล โดยศาลมีบทบาทเป็นผู้ควบคุมกระบวนการพิจารณา ในบางกรณีศาลมีอำนาจในการริเริ่มกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ ด้วยตนเองโดยไม่ต้องรอให้คู่ความร้องขอ ซึ่งจะมีลักษณะเป็นกระบวนการพิจารณาโดยลับและไม่ค่อยมีการโต้แย้งคัดค้านระหว่างคู่ความเนื่องจากศาลจะเป็นผู้ควบคุมกระบวนการพิจารณาด้วยตนเอง

ส่วนการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองและเพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่นซึ่งไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วย แต่ต้องถูกผูกพันในผลแห่งคำพิพากษา ดังนั้นศาลจึงต้องมีบทบาทหน้าที่ในเชิงรุกในการควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยเป็นผู้คุ้มครองพิทักษ์สิทธิของบุคคลอื่นซึ่งได้รับการดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนศาล ย่อมมีอำนาจกำหนดหรือควบคุมมิให้มีการประวิงคดีหรือช่วยเหลือคู่ความในการค้นหาข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งความถูกต้องที่สุดของคำพิพากษา โดยต้องมิได้เป็นการทำแทนสมาชิกกลุ่มแต่อย่างใด เป็นแต่เพียงการช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มที่มีได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีเพื่อปกป้องและคุ้มครองประโยชน์ของตน

2.2.3 การบริหารจัดการคดี

การบริหารจัดการคดีมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากรูปแบบของคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มมีลักษณะเนื้อหาที่ยุ่งยากซับซ้อนแตกต่างกันไปส่งผลให้ศาลต้องมีการจัดการแต่ละคดีแตกต่างกันไปตามลักษณะและประเภทของคดีเพื่อให้การพิจารณาคดีของศาลเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่ายและยังความยุติธรรมให้แก่คู่ความทุกฝ่าย ดังนั้นศาลจึงต้องมีการบริหารจัดการและวางแผนคดีล่วงหน้าเพื่อให้คดีเสร็จตามกำหนดเวลาอันจะเป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่คู่ความทุกฝ่าย

การบริหารจัดการคดี คือ การวางแผนคดีหรือการเตรียมคดีล่วงหน้าโดยศาลจะตรวจสอบว่าคำฟ้องและคำให้การครบถ้วนบริบูรณ์ตามกฎหมายหรือไม่ ทั้งนี้ศาลจะกำหนดตารางเวลาในการพิจารณาคดีทั้งหมดไว้ล่วงหน้าเพื่อช่วยให้การพิจารณาคดีมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว

และมีความเป็นธรรม วัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการคดีก็เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ดังนี้

- (1) เพื่อให้เกิดการระงับข้อพิพาทที่เหมาะสมกับคดีแต่ละประเภท
- (2) เพื่อสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างคู่ความเพื่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่มีประสิทธิภาพ สะดวก รวดเร็วและประหยัดค่าใช้จ่าย

(3) เพื่อบริหารจัดการให้คดีที่ค้างอยู่ในศาลจำนวนมากให้ลดลง

การบริหารจัดการคดีที่ถือเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของระบบการพิจารณาขององค์กรและต่อเนื่อง คือ การที่ผู้บริหารศาลชั้นต้นกำหนดองค์คณะประชุมคดีในแต่ละคดีโดยคดีเลือกจากผู้พิพากษาที่มีประสบการณ์และมีความเข้าใจในการบริหารจัดการคดีเพื่อให้ทำหน้าที่นัดพร้อมในการประชุมคดี นัดชี้สองสถานหรือสอบรับข้อเท็จจริงและกำหนดแนวทางในการดำเนินคดีก่อนนั่งพิจารณาคดีทำให้การกำหนดแนวทางการดำเนินคดีเป็นไปอย่างถูกต้อง กระชับ รัดกุม เหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือยและมีมาตรฐานเดียวกันซึ่งจะทำให้การพิจารณาคดีเสร็จไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ⁹

อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีแบบกลุ่มย่อมมีผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นคู่ความ สมาชิกกลุ่มซึ่งได้รับความเสียหายภายใต้ข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันซึ่งอาจมีจำนวนมาก ทำให้การบริหารจัดการคดีมีความสำคัญมากเนื่องจากอาจมีคำร้องคำขอที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ ศาลที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาจึงต้องมีความเชี่ยวชาญในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นพิเศษ คุณสมบัติของศาลที่ทำการพิจารณาพิพากษาคดีแบบกลุ่มจึงมีความสำคัญเพราะจะทำให้การบริหารจัดการคดีแบบกลุ่มเป็นไปด้วยความรวดเร็ว

จากที่กล่าวมาข้างต้น บทบาทของศาลในการพิจารณาคดีผู้บริโภคนั้นจะมุ่งเน้นที่บทบาทของศาลในเชิงรุกในกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการพิจารณาในระบบไต่สวน โดยให้ศาลมีดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการค้นหาข้อเท็จจริงและเพื่อให้การควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปด้วยความเรียบร้อยอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายโดยเฉพาะผู้บริโภคซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มที่ไม่มีโอกาสคุ้มครองผลประโยชน์ของตนเองในคดี

⁹ จาก คู่มือสำหรับตุลาการในการนั่งพิจารณาคดีขององค์กรและต่อเนื่อง (น. 7), ไม่ปรากฏนามผู้เขียน, 2549.

2.3 หลักการและแนวคิดในการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยการประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

คดีผู้บริโภคที่ศาลอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีบุคคลที่มีส่วนได้เสียหรือผลประโยชน์เกี่ยวข้องในคดีหลายฝ่ายเป็นจำนวนมาก การดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มจึงมีขั้นตอนการดำเนินการที่ยุ่งยากซับซ้อน (Complex Litigation) ค่าใช้จ่ายในคดีสูงและใช้ระยะเวลาอันยาวนาน จึงขัดกับวัตถุประสงค์หลักของคดีผู้บริโภคที่เป็นกระบวนการพิจารณาที่ง่าย สะดวก รวดเร็ว และประหยัด ดังนั้น การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลจนกระทั่งศาลมีคำพิพากษานิติบัญญัติชี้ขาดประเด็นข้อพิพาทแห่งคดีจึงใช้ระยะเวลาอันยาวนานและไม่แน่ว่าจะเป็นผลดีต่อผู้บริโภคจำนวนมาก ซึ่งได้รับความเสียหาย หากมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มย่อมทำให้คดียุติเร็ว ผู้บริโภคจะได้รับการเยียวยาความเสียหายเร็วขึ้น ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในชั้นศาล (Judicial Economy) และช่วยลดปริมาณคดีที่ค้างพิจารณาในศาลยุติธรรม

2.3.1 การประนีประนอมยอมความ (Compromise)

การระงับข้อพิพาททางเลือกในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเป็นพันธกิจที่สำคัญของศาลยุติธรรม การระงับข้อพิพาทโดยวิธีการต่าง ๆ ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นวิธีการทดแทนหรือเป็นการส่งเสริมการระงับข้อพิพาทในการดำเนินคดีในศาลเพื่อลดปริมาณคดีที่จะต้องเข้าสู่การพิจารณาสืบพยานในศาลให้มีจำนวนลดน้อยลงและเพื่อให้การดำเนินคดีในศาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด¹⁰ ทั้งนี้การระงับข้อพิพาทในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มในศาลมีหลากหลายวิธี¹¹ การระงับ

¹⁰ จาก ปัญหากฎหมายในการพิจารณาคดีคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต) (น. 188-192). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

¹¹ ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าการดำเนินคดีในศาลอาจจะไม่ใช่วิธีการระงับข้อพิพาทที่ดีที่สุด เนื่องจากลักษณะข้อพิพาทในปัจจุบันมีความยุ่งยากซับซ้อนและเป็นเรื่องทางเทคนิคยากที่บุคคลทั่วไปจะเข้าใจได้ โดยง่าย ทั้งการดำเนินคดีในศาลมีค่าใช้จ่ายสูงและใช้เวลานาน ประกอบกับโดยสภาพลักษณะของการระงับข้อพิพาทในศาลนั้นจะต้องมีผู้แพ้และผู้ชนะ หนทางที่จะตัดสินใจให้ความทุกฝ่ายพึงพอใจที่สุดย่อมไม่มีทางเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดทางเลือกใหม่ในการระงับข้อพิพาทที่เรียกว่า “การระงับข้อพิพาททางเลือก” (Alternative Dispute Resolution หรือ ADR) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถระงับข้อพิพาทได้ด้วยวิธีที่เหมาะสมกับข้อพิพาทแต่ละชนิด รวมทั้งช่วยให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการระงับข้อพิพาท และเพื่อให้ทุกฝ่ายพึงพอใจกับผลของการระงับข้อพิพาทมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ รูปแบบของการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution หรือ ADR) มีดังนี้

(1) การเจรจาต่อรอง (Negotiation) เป็นวิธีการระงับข้อพิพาทซึ่งคู่พิพาททั้งสองฝ่ายเจรจากลเอง การตัดสินใจต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับคู่พิพาท

ข้อพิพาทโดยการประนีประนอมยอมความเป็นการระงับข้อพิพาทที่ดีที่สุดเพราะทุกฝ่ายพึงพอใจในข้อตกลงทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองได้รับความเป็นธรรม คดีจึงยุติได้ด้วยความสุขของทุกฝ่าย ดังนั้น การประนีประนอมยอมความในศาลในคดีผู้บริโภคจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ศาลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการประนีประนอมยอมความจึงได้สร้างระบบไกล่เกลี่ยขึ้นมาโดยมีปรัชญา “สะดวก รวดเร็ว ประหยัดและเป็นธรรม” ทั้งนี้การไกล่เกลี่ยคดีถือเป็นขั้นตอนหนึ่งในการพิจารณาคดี หากยุติข้อพิพาทได้ก็จะนำไปสู่การทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน และจะมีกระบวนการพิจารณาต่อมาโดยศาลจะมีคำพิพากษาบังคับให้ตามข้อตกลงของกลุ่มความนั้นซึ่งเรียกว่า คำพิพากษตามยอม¹² แต่หากยุติข้อพิพาทไม่ได้จึงจะเข้าสู่ระบบการสืบพยานและการพิจารณาคดีของศาล

ในการก่อนนิติสัมพันธ์ในทางกฎหมายย่อมก่อให้เกิดข้อพิพาทได้เสมอ หากทั้งสองฝ่ายไม่สามารถตกลงกันได้ย่อมต้องใช้สิทธิในทางศาล การพิจารณาคดีของศาลอาจนำไปสู่ความรู้สึกไม่เป็นมิตรของทั้งสองฝ่ายเพราะคำพิพากษาย่อมต้องมีแพ้ชนะ แต่หากข้อพิพาทที่เกิดขึ้นนั้นมีการประนีประนอมยอมความกันย่อมทำให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความรู้สึกว่าเป็นผู้ชนะทั้งคู่ การประนีประนอมยอมความเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้ข้อพิพาทเดิมระงับไปและผูกพันกันตามสัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำขึ้น โดยสภาพของสัญญาประนีประนอมยอมความย่อมช่วยให้สังคมเกิดความสงบขึ้นได้¹³ การประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเกิดขึ้นได้ 2 ทาง ดังนี้

1) โดยตัวคู่ความเอง เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นไม่ว่าเพิ่งเกิดหรือเมื่อนำข้อพิพาทมาขึ้นฟ้องคดีต่อศาลก็อาจเกิดสถานการณ์ที่เหมาะสมเอื้ออำนวยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายตกลงเจรจาหรือกัน ในทำนองที่ต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน โดยใช้วิธีการตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความด้วยตัวของคู่ความเอง

2) โดยการไกล่เกลี่ยของบุคคลที่สาม เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นเป็นธรรมชาติของมนุษย์ในการป้องกันตนเองและรักษาผลประโยชน์ของตน แต่ละฝ่ายจะเกิดความคิดเข้าข้างตนเองและ

(2) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) เป็นวิธีการระงับข้อพิพาทหรือคนกลางเข้ามาช่วยในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้น แต่บุคคลภายนอกหรือคนกลางไม่มีอำนาจหน้าที่ในการชี้ขาดตัดสินข้อพิพาท

(3) การประนีประนอมข้อพิพาท (Conciliation) เป็นวิธีการระงับข้อพิพาทที่คล้ายกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่ความสำเร็จในการประนีประนอมข้อพิพาทเกิดขึ้นจากคู่พิพาทและบุคคลภายนอกหรือคนกลาง.

¹² จาก การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (น. 75-93), โดย โชติช่วง ทังวงศ์, กรุงเทพฯ: ศูนย์ระงับข้อพิพาท สำนักงานระงับข้อพิพาท.

¹³ จาก คำอธิบายสัญญาประนีประนอมยอมความ (น. คำนำ), โดย มานิตย์ จุมปา, 2548, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

รู้สึกโกรธที่สิทธิหน้าที่หรือทรัพย์สินของตนเองถูกละเมิดโดยจะรู้สึกเป็นฝ่ายเสียหายจนทำให้เกิดความยึดมั่นในจุดยืนของตนเองว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอ เป็นผลให้ยากแก่การเจรจาหรือกัน แต่หากมีบุคคลที่สามหรือคนกลางที่ได้รับการยอมรับจากคู่ความทั้งสองฝ่ายคอยทำหน้าที่แนะนำ โน้มน้าวเพื่อให้ต่างฝ่ายต่างพบทางออกของปัญหาที่ก่อนหน้านี้เป็นทางตันจนนำไปสู่การตกลงทำสัญญาประนีประนอมกันได้¹⁴

2.3.1.1 กระบวนการและขั้นตอนในการประนีประนอมยอมความ

ในคดีแพ่งสามัญ คู่ความสามารถตกลงประนีประนอมยอมความกันได้ตลอดเวลาและทุกขั้นตอน แม้ว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วก็ตาม เมื่อคู่ความตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันในศาล โดยมาแถลงต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษตามยอม ศาลจะมีบทบาทในการพิจารณาเพียงว่า สัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวขัดต่อกฎหมายหรือไม่ โดยศาลจะไม่มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจไม่ยอมพิพากษตามยอม ในเมื่อสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นไม่ขัด

¹⁴ การระงับข้อพิพาทในคดีผู้บริโภคมกุ่ม มีดังนี้

การไกล่เกลี่ย (Mediation) หมายถึง กระบวนการแก้ปัญหาข้อพิพาทโดยมีบุคคลที่สามซึ่งเป็นคนกลางเข้าช่วยเหลือแนะนำในการเจรจาต่อรองของคู่ความเพื่อระงับข้อพิพาท การไกล่เกลี่ยในศาลเป็นการค้นหาความพอใจของคู่ความว่าจะยุติข้อพิพาทซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นในอนาคตให้เสร็จไปด้วยวิธีการใด โดยบุคคลที่สามซึ่งเป็นคนกลางหรือผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่ชี้ผลแห่งคดีว่าคู่ความฝ่ายใดถูกหรือคู่ความฝ่ายใดผิดหรือค่าเสียหายที่แท้จริงนั้นเป็นเท่าใด การไกล่เกลี่ยมีจุดมุ่งหมายสุดท้ายคือ คู่ความตกลงกันได้และทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน บุคคลที่สามซึ่งเป็นคนกลางหรือผู้ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่เป็นสื่อให้คู่ความได้ติดต่อเจรจากันเพื่อช่วยให้คู่ความได้เข้าใจถึงสิ่งที่ตนต้องการและสิทธิที่ตนจะพึงได้รับ รวมทั้งช่วยชี้แนะแนวทางแก้ไขปัญหากับช่วยกำหนดทางเลือกอันนำไปสู่ข้อตกลงและเมื่อคู่ความตกลงกันได้ก็ช่วยร่างสัญญาประนีประนอมยอมความ สำหรับระบบไกล่เกลี่ยในคดีผู้บริโภคมกุ่มของประเทศไทย กฎหมายเปิดโอกาสให้เจ้าพนักงานคดีหรือบุคคลที่ศาลหรือคู่ความกำหนดทำการไกล่เกลี่ยคู่ความให้ตกลงประนีประนอมยอมความกันก่อนเริ่มพิจารณาคดีได้

การถอนฟ้อง (Case Dissolution) คือ การขอระงับการฟ้องคดีเสียไม่ว่ากล่าวกันต่อไปในศาล โดยโจทก์ยอมถอนประเด็นข้อกล่าวหาทุกประเด็นไปจากศาล โดยการถอนฟ้องเป็นสิทธิของโจทก์แต่ละคน ในกรณีที่มีการถอนฟ้องเนื่องจากการทำสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ศาลจะต้องอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องเสมอซึ่งเป็นไปตามหลักความประสงค์ของคู่ความ (Principle of Disposition) เมื่อศาลอนุญาตให้ถอนฟ้องแล้วมีผลทำให้คู่ความกลับคืนสู่สถานะเดิมเหมือนมิได้มีการยื่นฟ้องกันเลย

การอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) คือ วิธีการระงับข้อพิพาทซึ่งคู่พิพาทตกลงกันให้บุคคลภายนอกทำหน้าที่ในการวินิจฉัยและตัดสินข้อพิพาท โดยบุคคลภายนอกซึ่งเป็นอนุญาโตตุลาการจะต้องเปิดโอกาสให้คู่พิพาททั้งสองฝ่ายได้แสดงพยานหลักฐาน เมื่ออนุญาโตตุลาการชี้ขาดแล้วคู่พิพาทจะต้องปฏิบัติตามคำชี้ขาด หากไม่ปฏิบัติตามคู่พิพาทอีกฝ่ายสามารถจะร้องขอให้บังคับตามคำชี้ขาดได้.

ต่อกฎหมาย โดยศาลจะมีคำพิพากษาให้เป็นไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความ ออกคำบังคับตามยอมแล้วสั่งเรื่องค่าฤชาธรรมเนียม

แต่การตกลงประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคมักเป็นเพียงการตกลงระหว่างคู่ความคือโจทก์และจำเลยในคดีเท่านั้น มิได้เกิดจากเจตนาถูกต้องตรงกันของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดทุกคน สมาชิกกลุ่มจึงไม่ได้มีส่วนร่วมรู้เห็นเกี่ยวกับข้อตกลงในสัญญาประนีประนอมยอมความโดยตรง แต่เมื่อศาลมีคำพิพากษาตามยอม สมาชิกกลุ่มกลับต้องถูกผูกพันในผลแห่งคำพิพากษาดังกล่าว ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดให้ศาลในฐานะตัวแทนของรัฐเข้ามาปกป้องคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของสมาชิกกลุ่มโดยให้ศาลมีบทบาทในการพิจารณาว่าการประนีประนอมยอมความดังกล่าวมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่ม ศาลจึงจะอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคมักเป็น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มมีบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายเป็นจำนวนมากทำให้การดำเนินคดีมีขั้นตอนยุ่งยากและซับซ้อน ค่าใช้จ่ายในคดีสูงและใช้ระยะเวลาเวลานาน ดังนั้น การดำเนินกระบวนการพิจารณาไปจนกระทั่งศาลมีคำพิพากษาวินิจฉัยชี้ขาดประเด็นข้อพิพาทแห่งจึงใช้ระยะเวลาและไม่ว่าจะเป็นผลดีต่อผู้บริโภคซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มที่ได้รับความเสียหาย หากมีการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยการประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มย่อมทำให้คดียุติเร็วและผู้บริโภคย่อมได้รับการเยียวยาความเสียหายเร็วขึ้น ทั้งยังช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในชั้นศาลและช่วยลดปริมาณคดีที่ค้างพิจารณาในศาลยุติธรรมด้วย

2.4 เนื้อหา ขอบเขตและผลของสัญญาประนีประนอมยอมความ

เนื้อหาของสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มซึ่งเป็นเรื่องทางแพ่งย่อมเป็นไปตามหลักเสรีภาพในการทำสัญญา คู่สัญญาย่อมมีเสรีภาพในการตัดสินใจโดยสามารถตกลงกันได้ทุกเรื่องในประเด็นแห่งคดี และคู่ความอาจประนีประนอมยอมความกันเกินกว่าหรือนอกเหนือจากที่ขอมานำฟ้องได้ ไม่ถือว่าเป็นการเกินคำขอหรือนอกฟ้องแต่อย่างใด แต่ต้องอยู่ในเรื่องหรือเกี่ยวกับประเด็นที่ฟ้องร้องกันนั้น

ส่วนขอบเขตของสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม หากข้อตกลงในการประนีประนอมยอมความกันนั้นไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนและวัตถุประสงค์ของสัญญาไม่พ้นวิสัยและมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการประนีประนอมยอมความกันแล้ว

ย่อมมีผลบังคับโดยการประนีประนอมยอมความกันย่อมผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนที่ไม่ได้แจ้งความประสงค์จะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม

การทำสัญญาประนีประนอมยอมความต่อศาลและศาลพิพากษาตามยอมแล้วเกิดผลให้คู่ความต้องปฏิบัติตามสิทธิที่แสดงไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความตามคำบังคับของศาล และทำให้คู่ความผูกพันกันในฐานะลูกหนี้และเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาขึ้นทันที ดังนั้นเมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความแล้วย่อมมีผลบังคับโดยการประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีย่อมผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนที่ไม่ได้แจ้งความประสงค์จะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม

2.4.1 การอุทธรณ์คำพิพากษตามยอม

โดยหลักแล้วคำพิพากษตามยอมถือเป็นที่สุด คู่ความฝ่ายใดจะมาฟ้องขอเพิกถอนเปลี่ยนแปลงอีกไม่ได้เพราะห้ามมิให้อุทธรณ์ เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามที่กำหนดไว้ในเหตุ 3 ประการ ได้แก่

- (ก) มีข้อกล่าวอ้างว่าอีกฝ่ายหนึ่งฉ้อฉล
- (ข) มีการอ้างว่าสัญญายอมที่ศาลพิพากษตามยอมนั้นเป็นโมฆะ
- (ค) เมื่อคำพิพากษามีได้เป็นไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความ

ในกรณีที่คู่ความเห็นว่าข้อตกลงตามสัญญาประนีประนอมยอมความไม่ถูกต้องและเข้าหลักเกณฑ์ที่จะอุทธรณ์ คู่ความชอบที่จะอุทธรณ์คำพิพากษตามยอมดังกล่าว ถ้าไม่อุทธรณ์คดีย่อมถึงที่สุด คู่ความจะมาฟ้องขอให้ศาลเพิกถอนสัญญาประนีประนอมยอมความไม่ได้

จากที่กล่าวมา คู่สัญญาสามารถตกลงเนื้อหาของสัญญาประนีประนอมยอมความกันได้ทุกเรื่องในประเด็นแห่งคดี และคู่ความอาจประนีประนอมยอมความกันเกินกว่าหรือนอกเหนือจากที่ขอมาในคำฟ้องได้ ไม่ถือว่าเป็นการเกินคำขอหรือนอกฟ้องแต่อย่างใด แต่ต้องอยู่ในเรื่องหรือเกี่ยวกับประเด็นที่ฟ้องร้องกันนั้น และเมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความแล้วย่อมมีผลบังคับโดยการประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีย่อมผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนที่ไม่ได้แจ้งความประสงค์จะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม

2.5 บทบาทของศาลในการพิจารณาและพิพากษาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

เมื่อศาลมีคำพิพากษตามยอมในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม ผลของคำพิพากษาย่อมผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน แม้จะไม่ได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดีด้วย ด้วยเหตุนี้ ศาลในฐานะที่เป็นตัวแทนของรัฐจึงต้องเข้ามาบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความว่ามีความเป็นธรรม

และเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มหรือไม่เพื่อคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของสมาชิกกลุ่มที่ได้รับ การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแทน

2.5.1 การอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ

โดยหลักการตกลงประนีประนอมยอมความกันเป็นกระบวนการพิจารณาที่คู่ความสามารถ กระทำได้ตลอดเวลาไม่ว่าจะก่อนหรือหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาชี้ขาดตัดสินคดี ศาลจะเข้าไป ควบคุม จำกัดหรือห้ามกระทำได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักความประสงค์ของคู่ความ (Principle of Disposition) ตราบใดที่ข้อตกลงในสัญญาประนีประนอมยอมความไม่ขัดต่อกฎหมายความสงบ เรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่ความย่อมประนีประนอมยอมความกันได้

แต่การประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคนั้น มิได้เกิดจาก เจตนาถูกต้องตรงกันของคู่ความและผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องในคดีทั้งหมด เป็นเพียงการตกลงระหว่าง คู่ความคือโจทก์กับจำเลยในคดีเท่านั้น สมาชิกกลุ่มคนอื่นมิได้มีส่วนร่วมหรือรู้เห็นเกี่ยวกับการตกลง ดังกล่าวโดยตรง อีกทั้งการที่ศาลอนุญาตให้มีการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มย่อมส่งผลให้โจทก์ มีอำนาจดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายภายใต้ข้อเท็จจริงและ ข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน จึงอาจเป็นไปได้ที่โจทก์จะดำเนินการใด ๆ เพื่อแสวงหาประโยชน์ แก่ตนเองโดยมิชอบโดยการสมยอมกับฝ่ายจำเลยหรือดำเนินคดีโดยไม่สุจริตหรือดำเนินคดี ในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่สมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ ซึ่งการประนีประนอมยอมความ กันในประเด็นแห่งคดีอาจเป็นวิธีการหนึ่งที่โจทก์ใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ โดยมิชอบ ดังนั้นการประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มจึงเป็นกระบวนการพิจารณา ที่มีความสำคัญอย่างมากเพราะจะส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคจำนวนมากซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่ม กฎหมาย จึงกำหนดให้ศาลเข้ามามีส่วนร่วมในการประนีประนอมยอมความดังกล่าวด้วย

2.5.2 การพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ

ในคดีแพ่งสามัญ เมื่อคู่ความตกลงกันได้และขอทำสัญญาประนีประนอมยอมความ และข้อตกลงในสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าว ไม่ขัดต่อกฎหมายแล้ว ศาลจะต้อง พิจารณาไปตามนั้น

แต่การทำสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มย่อมส่งผลต่อ สมาชิกกลุ่มซึ่งต้องถูกผูกพันโดยคำพิพากษามาตามยอม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ศาลจะต้องเข้ามามี บทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ โดยศาลจะเข้าไปมีบทบาทภายหลังจากทำ สัญญาประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดีเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยการพิจารณาสัญญา ประนีประนอมยอมความว่ามีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มที่ไม่มีโอกาส

ปกป้องผลประโยชน์ของตนเพื่อคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของสมาชิกกลุ่มที่ได้รับการดำเนินการ กระบวนการพิจารณาคดีแทน

2.5.3 การทำคำพิพากษตามยอม

คำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีผลผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกกลุ่มมีประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกันกับโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มและผู้แทนกลุ่มได้รับกษัตริย์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรม ดังนั้นสมาชิกกลุ่มแม้จะไม่ได้เป็นคู่ความในคดี แต่มีผู้แทนกลุ่มซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของตนในการเข้ารักษาผลประโยชน์ สมาชิกกลุ่มจึงต้องผูกพันในผลแห่งคำพิพากษาดังซึ่งเป็นไปตามหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา โดยคำพิพากษามีผลผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มซึ่งมิได้เป็นคู่ความในคดี ทั้งนี้ คำพิพากษาในคดีผู้บริโภคนิยมมีรายละเอียดเช่นเดียวกับคำพิพากษาในคดีแพ่งสามัญ แต่มีความแตกต่างกันไปในส่วนของรายละเอียด เช่น ให้ศาลกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับสมาชิกกลุ่มเอาไว้ให้ชัดเจนและให้กำหนดหลักการและวิธีคำนวณค่าเสียหายให้กับสมาชิกกลุ่ม รวมถึงให้กำหนดจำนวนเงินรางวัลความเอาไวด้ว

จากที่กล่าวมาบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคนิยมมีความสำคัญอย่างมากเพราะการประนีประนอมยอมความในคดีดังกล่าวมิได้เกิดจากเจตนาของผู้บริโภคซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มทุกคน แต่เป็นการตกลงประนีประนอมยอมความระหว่างโจทก์ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มกับจำเลยเท่านั้น โดยที่สมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ มิได้มีส่วนร่วมรู้เห็นเกี่ยวกับการประนีประนอมยอมความดังกล่าวด้วย แต่กลับต้องถูกผูกพันในผลแห่งคำพิพากษตามยอมในคดีผู้บริโภคนิยม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ศาลจะต้องเข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองและปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มที่ไม่มีโอกาสปกป้องผลประโยชน์ของตนเองในคดีโดยการเข้ามาตรวจสอบและพิจารณาว่าสัญญาประนีประนอมยอมความมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มหรือไม่

บทที่ 3

หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณา สัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มของประเทศไทย เปรียบเทียบกับต่างประเทศ

ในปัจจุบันประเทศไทยกำลังดำเนินการร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) โดยกำหนดไว้ในหมวด 4 การดำเนินคดีวิสามัญ โดยร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มดังกล่าวได้รับแนวคิดมาจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ของประเทศสหรัฐอเมริกาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสหพันธรัฐข้อที่ 23 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Federal Rule of Civil Procedure Rule 23. Class Action หรือ FRCP) ซึ่งเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อแก้ไขปัญหาลักษณะกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในเรื่องการฟ้องคดีร่วมกันในกรณีที่เอกชนหลายคนมีข้อพิพาทที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกันและการฟ้องคดีร่วมกันเป็นไปได้ยากและไม่เหมาะสมในทางปฏิบัติ โดยมีความมุ่งหมายที่จะให้เอกชนมีส่วนแก้ไขปัญหาและเยียวยาความเสียหายด้วยตนเอง ทั้งนี้ หลักกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีแนวคิดและหลักการแตกต่างจากกฎหมายของประเทศไทยที่เคยมีมาซึ่งมีข้อกำหนดและวิธีพิจารณาที่มีลักษณะเฉพาะดังนั้น เพื่อให้เข้าใจถึงหลักกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มที่ปรากฏในต่างประเทศ เพื่อนำมาประกอบการศึกษาหลักเกณฑ์การดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มที่จะนำมาปรับใช้ในประเทศไทยอย่างเหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยการประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ผู้ศึกษาจึงแบ่งหัวข้อการศึกษาเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

3.1 การนำกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคมาใช้ในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

คดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งสามัญโดยเป็นกระบวนการวิธีพิจารณาคดีรูปแบบใหม่ซึ่งมีขั้นตอนยุ่งยากซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการพิจารณาคดีผู้บริโภคมีการให้อำนาจศาลมีบทบาทในคดีในเชิงไต่สวนอยู่แล้ว ประกอบกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้อำนาจศาลในเชิงไต่สวนอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกับในคดีผู้บริโภค ดังนั้นจึงมีความ

จำเป็นที่ศาลจะต้องนำบทบาทในการพิจารณาคดีผู้บริโภคมารับใช้กับการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม ซึ่งจะเป็นการสอดคล้องกันกับหลักพื้นฐานของการดำเนินคดีทั้งสองประเภทซึ่งต้องการให้ศาลเข้าไปมีบทบาทเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายซึ่งไม่มีโอกาสเข้ามาในคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน ดังนั้น แม้ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) จะมีได้กำหนดให้นำกฎหมายการดำเนินคดีผู้บริโภคมารับบังคับโดยอนุโลมกับบทบัญญัติว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มเมื่อพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคไว้เป็นพิเศษแตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประกอบกับเนื้อหาของคดีเป็นคดีผู้บริโภคซึ่งมีการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว จึงต้องนำบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคมาใช้ในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มโดยอนุโลมเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

3.1.1 บทบาทของศาลในการสืบพยานและพิจารณาคดีผู้บริโภค

กระบวนการพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของศาลในการสืบพยานในคดีผู้บริโภคนั้น กฎหมายบัญญัติให้ศาลมีบทบาทในการสอบถามคู่ความฝ่ายที่จะนำพยานเข้าสืบว่าประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใดแล้วบันทึกไว้หรือสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานมายื่นต่อศาล และก่อนสืบพยานให้ศาลมีบทบาทในการแจ้งประเด็นข้อพิพาท ภาระการพิสูจน์กับกำหนดหน้าที่นำสืบก่อนหลัง¹⁵ อันเป็นหลักการสำคัญของระบบกล่าวหา การสืบพยานในคดีผู้บริโภคนั้น ศาลมีหน้าที่ต้องแจ้งประเด็นข้อพิพาทให้คู่ความทราบและกำหนดให้ฝ่ายใดนำพยานเข้าสืบก่อนหลัง ซึ่งศาลมีความจำเป็นต้องทราบข้อเท็จจริงบางอย่างเพื่อพิจารณาประกอบคำฟ้องและคำให้การเพื่อที่จะกำหนดประเด็นข้อพิพาทและกำหนดให้ฝ่ายใดนำพยานมาสืบก่อนหรือหลังได้อย่างถูกต้องแม่นยำ อีกทั้ง มีข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 18 กำหนดให้ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีสอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นจากคู่ความแล้วจัดทำรายงานสรุปข้อเท็จจริงและประเด็นข้อพิพาทเสนอต่อศาลโดยมีเงื่อนไข 2 ประการ คือ

¹⁵ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 31 “ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้สืบพยานให้ศาลสอบถามคู่ความฝ่ายที่จะต้องนำพยานเข้าสืบว่าประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใดแล้วบันทึกไว้หรือสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานยื่นต่อศาลภายในระยะเวลาตามที่เห็นสมควรก็ได้

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 32 ก่อนการสืบพยาน ให้ศาลแจ้งประเด็นข้อพิพาทให้คู่ความทราบและจะกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบก่อนหรือหลังก็ได้.”

(1) ศาลต้องมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีอื่นที่มีผู้ใช้ใกล้เคียง

(2) ข้อเท็จจริงตามรายงานของเจ้าพนักงานคดีต้องมีข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการใกล้เคียง¹⁶

ในคดีผู้บริโภครู้ความอาจขอให้ศาลสืบพยานหลักฐานที่ตนเกรงว่าจะสูญหายหรือยากแก่การนำมาสืบภายหลังได้ตั้งแต่ก่อนยื่นฟ้องคดี ทั้งอาจยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งยึดหรืออายัดเอกสารหรือวัตถุที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานที่ขอสืบไว้ก่อนได้ด้วย นอกจากนั้น ในระหว่างสืบพยาน เพื่อให้ได้ความชัดเจนและข้อเท็จจริง ศาลอาจมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานคดีช่วยตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานและเรียกพยานหลักฐานเหล่านั้นมาสืบได้เอง แม้คู่ความไม่ได้อ้างอิงเป็นพยานหลักฐานของตนก็ตาม ซึ่งถ้าพยานเหล่านั้นเป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ก็มีสิทธิได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเช่าที่พักตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด¹⁷ ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการค้นหาความจริงด้วยตนเองของศาลมีประสิทธิภาพมากขึ้นกฎหมายจึงให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองกับมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานได้อีกด้วย¹⁸ แต่ศาลต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบถึงพยานหลักฐานที่ได้มาและไม่ตัดสิทธิคู่ความที่จะได้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว¹⁹

อย่างไรก็ตาม การที่มาตรา 33 กำหนดให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควรและมาตรา 34 กำหนดให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานเอง เป็นเพียงการกำหนดให้ศาลเข้าไปมีบทบาทในการตรวจสอบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่คู่ความแต่ละฝ่ายกล่าวอ้าง

¹⁶ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ข้อ 18 “เพื่อประโยชน์ในการกำหนดประเด็นข้อพิพาทและสืบพยาน ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีอื่นที่มีผู้ใช้ใกล้เคียงสอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นจากคู่ความแล้วจัดทำรายงานสรุปข้อเท็จจริงและประเด็นข้อพิพาทเสนอต่อศาลโดยเร็ว

ข้อเท็จจริงตามวรรคหนึ่งต้องมีข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการใกล้เคียง.”

¹⁷ จาก คู่มือปฏิบัติราชการส่วนวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร (น. 5), โดย สำนักงานศาลยุติธรรม, กรุงเทพฯ: ศาลยุติธรรม.

¹⁸ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 33 “เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้คู่ความทั้งสองฝ่ายได้ความกระจ่างชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร ในการนี้ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ รวมทั้งมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้.”

¹⁹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 33 วรรคสอง “พยานหลักฐานที่ได้มาตามวรรคหนึ่งต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะได้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว.”

มากขึ้นกว่าคดีแพ่งสามัญเท่านั้น ไม่ใช่กำหนดให้ศาลมีหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงทั้งหมดเสียเอง โดยคู่ความไม่มีภาระการพิสูจน์ใด ๆ ดังนั้น หลักการเรื่องภาระการพิสูจน์จึงยังคงมีความสำคัญ เพราะหากคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่นำพยานหลักฐานมาสู้หรือนำสู้ไม่ได้สมมาตรฐานการพิสูจน์ก็อาจแพ้คดีได้

เนื่องจากคดีผู้บริโภครส่วนใหญ่เป็นคดีเล็กน้อยทุนทรัพย์ไม่สูง คู่ความบางฝ่ายโดยเฉพาะผู้บริโภคอาจไม่มีทุนความมาช่วยเหลือ กฎหมายจึงกำหนดให้ศาลมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้ซักถามพยานเอง แต่หากคดีใดมีข้อเท็จจริงที่สลับซับซ้อนและคู่ความแต่งตั้งทนายความเข้ามาในคดี ศาลก็อนุญาตให้คู่ความหรือทนายความซักถามพยานเหล่านั้นเองได้²⁰ เพื่อให้กระบวนการค้นหาความจริงด้วยตนเองของศาลมีประสิทธิภาพมากขึ้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 33 จึงบัญญัติให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสู้ได้เองกับมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานได้อีกด้วย เพื่อกำจัดจุดอ่อนและเสริมความเข้มแข็งของระบบวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคที่ได้ออกแบบมาให้เน้นระบบที่ค่อนข้างไปในทางไต่สวนเพื่อให้ศาลสามารถทำหน้าที่ค้นหาความจริงได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ กฎหมายจึงบัญญัติเสริมว่า ในการที่ศาลจะใช้อำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสู้ได้เองนั้น ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ รวมทั้งมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาก็ได้ และเพื่อให้แน่ใจว่าศาลจะสามารถใช้อำนาจได้อย่างถูกต้องเที่ยงธรรม ประธานศาลฎีกายังได้ออกข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 20 ถึงข้อ 22²¹ เพื่อกำหนดรายละเอียดของการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องไว้ด้วย

²⁰ คู่มือปฏิบัติราชการส่วนวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค (น. 5). เล่มเดิม.

²¹ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 20 “ในกรณีที่ศาลเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อให้ได้ความแจ่มชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการเพื่อให้มีการตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นแห่งคดี การตรวจสอบกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการ การตรวจพิสูจน์สินค้าหรือความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ หรือตรวจสอบรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สิน หนี้สิน ทุนจดทะเบียน รายได้ รายชื่อหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้น หรือกรรมการของผู้ประกอบธุรกิจ หรือเรียกให้หน่วยงานหรือบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐาน หรือตรวจสอบข้อเท็จจริงอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดี

การค้นหาคำความจริงในคดีผู้บริโภคมบางครั้งต้องอาศัยความรู้และความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเพื่อประกอบการวินิจฉัย เช่น ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับส่วนผสมของสินค้าหรืออันตรายของส่วนผสมอย่างใดอย่างหนึ่งในสินค้าหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโรคที่เกิดแก่ผู้บริโภค ทั้งนี้ “ผู้ทรงคุณวุฒิ” หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญพิเศษในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมากกว่าบุคคลทั่วไปซึ่งอาจเกิดจากการศึกษาหรือประสบการณ์ในการทำงาน การขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นตามมาตรานี้เป็นดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาถึงความจำเป็นในแต่ละคดี ซึ่งศาลอาจนำรายงานของเจ้าพนักงานคดีที่ทําขึ้นตามมาตรา 33 หรือตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 20 มาพิจารณาประกอบด้วย หากศาลเห็นสมควรก็จะขอให้บุคคลดังกล่าวมาศาลเพื่อให้ความเห็นตามมาตรานี้ โดยหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญตามมาตรานี้ คือ การมาให้ความเห็นต่อศาล มิใช่มาเบิกความโดยให้คู่ความทุกฝ่ายซักถามเหมือนพยานบุคคลทั่วไปและศาลอาจอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้คู่ความซักถามผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญก็ได้²²

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้บัญญัติให้อำนาจศาลที่จะค้นหาคำความจริงด้วยตนเองในระบบไต่สวนได้ แม้การพิจารณาได้สิ้นสุดลงแล้ว ศาลต้องมีคำสั่งโดยเร็ว แต่หากทราบใดที่ศาลยังมิได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลอาจอนุญาตให้มีการสืบพยานหลักฐาน

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง เจ้าพนักงานคดีอาจประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอให้ตรวจพิสูจน์หรือขอข้อมูลที่จำเป็น หรือมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งเอกสารมาเพื่อประกอบการดำเนินการ แล้วจัดทำรายงานเสนอต่อศาล โดยอาจระบุถึงพยานหลักฐานที่ศาลสมควรเรียกมาสืบเพิ่มเติมตามมาตรา 33 หรือผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลสมควรรับฟังความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษามาตรา 36

ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 21 พยานหลักฐานหรือความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญตามรายงานของเจ้าพนักงานคดีตามข้อ 20 ให้ศาลแจ้งให้คู่ความทราบก่อนการสืบพยานนั้นตามสมควร เพื่อให้คู่ความมีโอกาสได้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าวหรือเรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นได้แย้งหรือเพิ่มเติมได้

ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 22 ศาลอาจใช้ข้อมูลที่ได้จากรายงานของเจ้าพนักงานคดีเป็นแนวทางในการซักถามพยานก็ได้.”

²² จาก การค้นหาคำความจริงในคดีผู้บริโภค (น. 117-118), โดย ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์, 2551, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

เพิ่มเติมได้ หากศาลเห็นว่าเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมตามมาตรา 37²³ การสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมตามมาตรานี้อาจเกิดจากศาลเห็นสมควรเองหรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ โดยพยานหลักฐานที่สืบเพิ่มเติมนี้อาจเป็นพยานหลักฐานใหม่หรือพยานหลักฐานที่สืบไปแล้วแต่เรียกมาสืบใหม่ก็ได้ แต่ศาลต้องแจ้งให้คู่ความทุกฝ่ายทราบเพื่อให้โอกาสคู่ความโต้แย้งคัดค้านหรือขออนุญาตศาลซักถามพยานดังกล่าว²⁴

สินค้าที่ผู้ประกอบการธุรกิจวางจำหน่ายในท้องตลาดนั้นอาจมีผู้บริโภคหลายรายได้รับผลกระทบจากการใช้สินค้านั้น ไม่ว่าจะเป็นเพราะสินค้าที่วางจำหน่ายนั้นเป็นสินค้าที่ชำรุดบกพร่องหรือเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัยก็ตาม ในกรณีเช่นนี้ผู้บริโภคหลายรายเหล่านั้นอาจเป็นคู่ความในคดีเดียวกันได้โดยเป็นโจทก์ร่วมกันฟ้องผู้ประกอบการเป็นจำเลยเพราะต้องถือว่าบุคคลเหล่านั้นมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 59²⁵ ประกอบพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 7 ซึ่งผลแห่งการเป็นโจทก์ร่วมกันนั้นข้อเท็จจริงที่ได้ความจากทางพิจารณาย่อมผูกพันคู่ความในคดีทุกคนและคำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ย่อมผูกพันคู่ความทุกฝ่ายในคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145 วรรคหนึ่ง²⁶ ประกอบพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 7²⁷ ด้วย

²³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 37 “เมื่อได้สืบพยานหลักฐานตามที่จำเป็นและคู่ความได้แสดงการแจ้ง ถ้าหากมีเสร็จแล้วให้ถือว่าการพิจารณาเป็นอันสิ้นสุดและให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็ว แต่ตราใดที่ยังมิได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง หากศาลเห็นว่าเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไปได้ ซึ่งอาจรวมทั้งการเรียกพยานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ด้วย โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ.”

²⁴ การค้นหาคำความจริงในคดีผู้บริโภค (น. 119). เล่มเดิม.

²⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 59 “บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปอาจเป็นคู่ความในคดีเดียวกันได้โดยเป็นโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วม ถ้าหากปรากฏว่าบุคคลเหล่านั้นมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี แต่ห้ามมิให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้นแทนซึ่งกันและกัน เว้นแต่มูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกจากกันมิได้หรือได้มีกฎหมาย บัญญัติไว้ตั้งนั้น โดยชัดแจ้งในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้นแทนซึ่งกันและกันเพียงเท่าที่จะกล่าวต่อไปนี้.”

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145 วรรคหนึ่ง “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่า ด้วยการอุทธรณ์ฎีกาและการพิจารณาใหม่คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ให้ถือว่าผูกพันคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลที่พิพากษาหรือมีคำสั่งนับตั้งแต่วันที่คำพิพากษาหรือมีคำสั่งจนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับหรือดลเสีย ถ้าหากมี.”

²⁷ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 7 “กระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามมาตรา 6 ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อกำหนดดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม.”

แต่หากผู้บริโภคลาหลายรายนั้นมิได้เข้าเป็นโจทก์ร่วมกันหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคฟ้องคดีแต่มิได้ฟ้องแทนผู้บริโภคคนใด คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลย่อมไม่มีผลผูกพันผู้บริโภคคนอื่น ๆ ที่มีได้เข้าเป็นโจทก์ร่วมกันหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนมิได้ฟ้องร้องดำเนินคดีแทนด้วย จึงเป็นเรื่องที่ผู้บริโภคซึ่งมิได้เข้าเป็นคู่ความร่วมในคดีก่อนจะต้องใช้สิทธิฟ้องร้องเป็นคดีใหม่ ซึ่งผลแห่งการฟ้องร้องเป็นคดีเรื่องใหม่นั้นมีเหตุปัจจัยหลายประการที่อาจทำให้ผลแห่งคดีไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับคดีก่อนก็ได้ ดังนั้น เพื่อตัดปัญหาเช่นว่านี้ประกอบกับเพื่ออำนวยความสะดวกรวดเร็วแก่การดำเนินคดีตามมาตรา 30 จึงวางหลักเกณฑ์ให้ศาลในคดีหลังอาจมีคำสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงในประเด็นแห่งคดีเป็นอันยุติเช่นเดียวกันกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานใหม่ได้²⁸ โดยมีหลักเกณฑ์ 5 ประการ ดังนี้

- (1) คดีที่พิพากษาไปก่อนแล้วและคดีที่ฟ้องในภายหลังต้องเป็นคดีผู้บริโภค
- (2) คดีผู้บริโภคที่พิพากษาไปก่อนนั้นต้องถึงที่สุดแล้ว
- (3) จำเลยในคดีทั้งสองต้องเป็นผู้ประกอบธุรกิจรายเดียวกัน
- (4) ข้อเท็จจริงที่พิพาทในคดีหลังเป็นอย่างเดียวกันกับคดีก่อนซึ่งศาลได้วินิจฉัยไว้แล้ว
- (5) ต้องมีคำสั่งศาลให้ถือว่าข้อเท็จจริงนั้นเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อน

โดยปกติเมื่อศาลมีคำสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนแล้วก็ไม่จำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานกันอีก แต่ในบางกรณีอาจมีความจำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมยิ่งขึ้น กฎหมายจึงให้อำนาจศาลที่จะอนุญาตให้มีการสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ในกรณีดังต่อไปนี้

- (ก) เมื่อศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงในคดีก่อนยังไม่เพียงพอแก่การวินิจฉัย
- (ข) เมื่อศาลเห็นสมควรให้โอกาสแก่คู่ความที่เสียเปรียบต่อผู้คดี

การที่ศาลมีคำสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนอาจเนื่องมาจากคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีคำขอหรือศาลเห็นเองก็ได้และการนำข้อเท็จจริงที่ฟังยุติในคดีก่อนมาใช้ในคดีหลังนั้นศาลอาจนำมาใช้เพียงบางส่วนก็ได้

²⁸ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 30 “ถ้าภายหลังที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุด ในคดีผู้บริโภคแล้ว ปรากฏว่ามีการฟ้องผู้ประกอบธุรกิจรายเดียวกันเป็นคดีผู้บริโภคอีกโดยข้อเท็จจริงที่พิพาทเป็นอย่างเดียวกันกับคดีก่อนและศาลในคดีก่อนได้วินิจฉัยไว้แล้ว ศาลในคดีหลังอาจมีคำสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐาน เว้นแต่ศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงในคดีก่อนนั้นยังไม่เพียงพอแก่การวินิจฉัยชี้ขาดคดี หรือเพื่อให้โอกาสแก่คู่ความที่เสียเปรียบต่อผู้คดี ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบเองหรืออนุญาตให้คู่ความนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควรก็ได้”

ทั้งนี้การแก้ไขปัญหาคำพิพากษาที่ซ้ำซ้อนในกรณีเช่นนี้ อาจทำได้โดยการออกกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เพื่อให้ผู้บริโภครายอื่นที่ไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีต้องผูกพันหรือได้ประโยชน์ในผลแห่งคดีของผู้บริโภคที่ฟ้องคดีเป็นรายแรกด้วย โดยไม่ต้องยื่นฟ้องคดีเข้ามาใหม่ อันจะเป็นการช่วยลดภาระของคู่ความให้ไม่ต้องดำเนินคดีในเรื่องที่มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกันซ้ำอีก แต่กฎหมายดังกล่าวยังไม่ผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาบังคับใช้ บทบัญญัติมาตรานี้ก็ได้ให้อำนาจศาลที่จะมีคำสั่งให้ถือข้อเท็จจริงในประเด็นแห่งคดีเป็นอันยุติเช่นเดียวกับข้อเท็จจริงที่ได้มีการพิสูจน์กันแล้วในคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานกันอีก ซึ่งหากศาลมีคำสั่งเช่นนั้นก็จะให้ผลเป็นอย่างเดียวกันกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action)²⁹

เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มุ่งประสงค์ให้คดีพิพาทระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจสามารถยุติข้อพิพาทได้โดยเร็ว จึงกำหนดให้มีการพิจารณาโดยเร็วและบังคับให้คู่ความเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยในทุกกรณีโดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยจะได้ยื่นคำให้การไว้ก่อนแล้วหรือไม่ ในวันนัดพิจารณาจึงต้องเริ่มคดีด้วยการไกล่เกลี่ยก่อน³⁰ ซึ่งอาจกระทำโดยเจ้าพนักงานคดีหรือบุคคลอื่นที่ศาลกำหนดหรือที่คู่ความตกลงกัน ถ้าคดีไม่อาจไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความกันจึงจะมีการสอบถามคำให้การ กำหนดประเด็นข้อพิพาท ภาระการพิสูจน์ รวมทั้งหน้าที่นำพยานเข้าสู่สืบก่อนหลังและดำเนินการสืบพยานต่อไป

คดีผู้บริโภคส่วนใหญ่จะเป็นคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ จึงมักจะใช้วิธีการไกล่เกลี่ย เหตุที่ต้องให้มีกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นเจ้าพนักงานคดีของศาลเนื่องจากการไกล่เกลี่ยในชั้นของสำนักงานคณะกรรมการผู้บริโภคมิได้ทำการไกล่เกลี่ยหรือตกลงประนีประนอมยอมความกันต่อหน้าศาลหรือเป็นการไกล่เกลี่ยนอกศาล เมื่อมีการพิศัญญาหรือไม่ปฏิบัติตามสัญญา ประนีประนอมยอมความกัน ก็ไม่อาจบังคับกันตามสัญญาดังกล่าวได้ ทำให้ศาลต้องพิจารณาคดีหรือมีการไกล่เกลี่ยโดยเจ้าพนักงานคดีของศาลตามระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม

²⁹ การค้นหาความจริงในคดีผู้บริโภค (น. 108-110). เล่มเดิม.

³⁰ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 25 “ในวันนัดพิจารณา เมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันแล้วให้เจ้าพนักงานคดีหรือบุคคลที่ศาลกำหนดหรือที่คู่ความตกลงกันทำการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันก่อน ในการไกล่เกลี่ย ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอหรือผู้ไกล่เกลี่ยเห็นสมควรผู้ไกล่เกลี่ยจะสั่งให้ดำเนินการเป็นการลับเฉพาะต่อหน้าตัวความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้

หลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาในการไกล่เกลี่ย ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา.”

ว่าด้วยการไต่เถียงข้อพิพาท พ.ศ. 2544 (ก.บ.ศ.) ซึ่งกำหนดให้สัญญาประนีประนอมยอมความที่ทํากันมีผลผูกพันคู่ความ³¹

เมื่อคดีขึ้นสู่ศาลแล้วจะมีสำนักกระจับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในการไต่เถียงข้อพิพาท การนำคดีเข้าสู่กระบวนการไต่เถียงในคดีผู้บริโภคระทำได้โดยเจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ทำการไต่เถียงหรือส่งให้ศูนย์ไต่เถียงข้อพิพาทประจำศาลดำเนินการไต่เถียง รวมถึงการที่ศาลอาจมีคำสั่งมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำคำให้การและหรือบัญชีระบุพยานหากคู่ความไม่สามารถตกลงกันได้ เมื่อขณะมีคำสั่งส่งสำนวนมาไต่เถียงข้อพิพาทก็ได้³² ทั้งนี้วิธีบริหารจัดการนำสำนวนเข้าสู่ระบบการไต่เถียงข้อพิพาทของแต่ละศาลอาจมีความแตกต่างกันออกไป เช่น บางศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีรับผิดชอบสำนวนคดีผู้บริโภครวมในวันนัดพิจารณาคดีครั้งแรกทั้งหมดโดยคู่ความไม่ต้องเข้าห้องพิจารณาก่อนถ้าคู่ความฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายไม่มาศาลจึงส่งสำนวนคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลต่อไป

การไต่เถียงข้อพิพาทในคดีผู้บริโภครเป็นขั้นตอนแรกของการพิจารณาคดี เนื่องจากเมื่อศาลตั้งรับคำฟ้องคดีผู้บริโภครแล้ว ศาลจะกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็วและออกหมายเรียกจำเลยให้มาศาลเพื่อการไต่เถียง ให้การและสืบพยานในวันเดียวกันตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 24³³ การไต่เถียงข้อพิพาทเริ่มเมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันในวันนัดพิจารณาแล้ว เจ้าพนักงานคดีมีหน้าที่ไต่เถียงให้คู่ความเจรจาตกลงกัน แต่ศาลอาจเห็นควรให้ผู้ประนีประนอมประจำศาลทำหน้าที่แทนก็ได้หรือหากคู่ความประสงค์จะให้บุคคลภายนอกเป็นผู้ไต่เถียงให้เจ้าพนักงานคดีติดต่อไปยังบุคคลดังกล่าวเพื่อมาทำหน้าที่เป็นผู้ไต่เถียง³⁴ ในการไต่เถียง ถ้าคู่ความฝ่ายใดหรือผู้ไต่เถียงเห็นสมควร อาจทำการไต่เถียง

³¹ จาก ปัญหากฎหมายในการพิจารณาคดีคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 188-192), โดย สุภัทร แสงประดับ, 2551, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

³² จาก คู่มือการปฏิบัติงานสำหรับเจ้าพนักงานในคดีผู้บริโภคร (น. 123), ไม่ปรากฏนามผู้เขียน, 2551.

³³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 24.

³⁴ ข้อกำหนดประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ข้อ 14 กำหนดว่า “ในวันนัดพิจารณาเมื่อคู่ความมาพร้อมกัน ให้เจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ไต่เถียงให้คู่ความได้เจรจาตกลงกัน เว้นแต่ศาลเห็นสมควรจะแต่งตั้งให้ผู้ประนีประนอมประจำศาลทำหน้าที่ไต่เถียงแทนก็ได้

ถ้าคู่ความมีความประสงค์ร่วมกันที่จะให้บุคคลใดเป็นผู้ไต่เถียง ให้แจ้งต่อเจ้าพนักงานคดีพร้อมสถานที่ติดต่อและหมายเลขโทรศัพท์ของบุคคลนั้น ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีติดต่อไปยังบุคคลดังกล่าวเพื่อให้มาทำหน้าที่เป็นผู้ไต่เถียง หากไม่สามารถดำเนินการได้หรือบุคคลนั้นไม่ยอมรับเป็นผู้ไต่เถียง

เป็นการลับเฉพาะต่อหน้าตัวความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้³⁵ กรณีที่คู่ความทำการตกลงกันได้ในเรื่องที่ฟ้องร้องกันจะต้องมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาตามสัญญาดังกล่าวหรืออาจมีการถอนฟ้องเพื่อให้คดีเสร็จไปจากศาลโดยผู้ใดฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่แนะนำและช่วยเหลือคู่ความในการตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความหรือคำร้องขอถอนฟ้องเสนอต่อศาลเพื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็ว³⁶ หากคู่ความไม่สามารถตกลงกันได้ ศาลอาจมีคำสั่งให้เลื่อนการพิจารณาออกไปและศาลสามารถเลื่อนนัดพิจารณาได้ไม่เกิน 3 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 7 วัน³⁷ หากคู่ความไม่สามารถตกลงกันได้และคู่ความฝ่ายใดประสงค์จะยื่นคำให้การหรือบัญชีระบุนยาน ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำคำให้การหรือบัญชีระบุนยานให้เรียบร้อยแล้วรีบทำรายงานเสนอศาลเพื่อออกนั่งพิจารณาในวันนั้นหรือในวันนัดพิจารณาอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร ในการช่วยเหลือดังกล่าวให้เจ้าพนักงานคดีจะพิจารณาช่วยเหลือตามสมควรแก่กรณีและรวมถึงการตรวจสอบสถานะของนิติบุคคลหรือภูมิลำเนาของคู่ความเพื่อประโยชน์ในการจัดทำคำให้การ แต่ทั้งนี้ต้องไม่มีลักษณะเป็นการกำหนดรูปคดีอย่างตายตัว³⁸ เจ้าพนักงานคดีจะปฏิบัติหน้าที่ในขั้นตอนของการไต่ถามข้อพิพาทโดยทำหน้าที่ในฐานะเป็น

หรือการกระทำเช่นนั้นจะทำให้คดีเน้นช้าเสียหาย ให้เจ้าพนักงานคดีหรือผู้ประนีประนอมประจำศาลดำเนินการไต่ถามต่อไป.”

³⁵ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตรา 25.

³⁶ ข้อกำหนดประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 ข้อ 16 “ในกรณีที่คู่ความตกลงกันได้ ซึ่งจะต้องมีการถอนฟ้องหรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน ให้ผู้ทำหน้าที่ไต่ถามแนะนำและช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำคำร้อง คำแถลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความที่จำเป็นแล้วทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็ว แต่ถ้ายังไม่สามารถตกลงกันได้และผู้ทำหน้าที่ไต่ถามเห็นควรเลื่อนการนัดพิจารณา ก็ให้ทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อขออนุญาตเลื่อนการนัดพิจารณาออกไป กรณีเช่นว่านี้ ให้ศาลมีอำนาจสั่งเลื่อนการนัดพิจารณาได้ไม่เกินสามครั้งครั้งละไม่เกินเจ็ดวัน เว้นแต่ในกรณีที่มีพฤติการณ์พิเศษ ศาลอาจมีคำสั่งเลื่อนการนัดพิจารณาออกไปได้ตามที่เห็นสมควร โดยต้องระบุพฤติการณ์พิเศษดังกล่าวไว้.”

³⁷ ข้อกำหนดประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 ข้อ 16.

³⁸ ข้อกำหนดประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 ข้อ 17 “หากคู่ความไม่สามารถตกลงกันได้และคู่ความฝ่ายใดประสงค์จะยื่นคำให้การหรือบัญชีระบุนยาน ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำคำให้การหรือบัญชีระบุนยานดังกล่าวให้เรียบร้อยแล้วรีบทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อออกนั่งพิจารณาในวันนั้นหรือวันนัดพิจารณาอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร

การให้ความช่วยเหลือตามวรรคหนึ่ง ให้นำความในข้อ 7 มาใช้บังคับโดยอนุโลม.”

“ผู้ไถ่เกลี้ย” ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตรา 4 (1) โดยนาระเบียบหรือข้อกำหนดว่าด้วยการไถ่เกลี้ยข้อพิพาทมาใช้บังคับโดยอนุโลมตามข้อกำหนดฯ ข้อ 15 ดังนั้นขั้นตอนการดำเนินการไถ่เกลี้ยข้อพิพาททั่วไปจึงยังคงเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของศูนย์ไถ่เกลี้ยข้อพิพาท โดยการรับสำนวนเข้าสู่ศูนย์ไถ่เกลี้ยข้อพิพาท การตั้งสำนวนไถ่เกลี้ยและการดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับสำนวนไถ่เกลี้ย ตลอดจนการจัดเก็บสถิติ การจัดทำรายงานต่าง ๆ ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไถ่เกลี้ยข้อพิพาท พ.ศ. 2544 เนื่องจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตรา 24 กำหนดให้ผู้ไถ่เกลี้ยอาจเป็นบุคคลที่คู่ความตกลงกันได้ ซึ่งบุคคลดังกล่าวอาจจะไม่ใช่เจ้าพนักงานคดี ข้าราชการศาลยุติธรรมและผู้ประนีประนอมของศาลก็ได้ ดังนั้น บทบาทของเจ้าพนักงานคดีในขั้นตอนไถ่เกลี้ยข้อพิพาทอาจทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับบุคคลที่คู่ความตกลงกันเพื่อให้มาทำหน้าที่เป็นผู้ไถ่เกลี้ยตามที่ศาลมอบหมายตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตรา 25 ประกอบมาตรา 4 (5) ข้อกำหนดว่าด้วยการไถ่เกลี้ยข้อพิพาทข้อ 14 วรรคสอง นอกจากนี้ศูนย์ไถ่เกลี้ยอาจจัดให้มีขั้นตอนการไถ่เกลี้ยข้อพิพาทในชั้นศาลอุทธรณ์หรือฎีกาก็ได้ ซึ่งการไถ่เกลี้ยข้อพิพาทในกรณีดังกล่าว ถ้าเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่เป็นผู้ไถ่เกลี้ยก็จะเข้าไปในฐานะเป็น “ผู้ประนีประนอม” เพราะถือว่าเป็นข้าราชการศาลยุติธรรม³⁹ แต่การไถ่เกลี้ยข้อพิพาทในชั้นฎีกาผู้ไถ่เกลี้ยต้องเป็นผู้พิพากษาเท่านั้นตามคู่มือแนวปฏิบัติการดำเนินการไถ่เกลี้ยข้อพิพาทในชั้นศาลฎีกา ดังนั้นเจ้าพนักงานคดีจึงไม่มีอำนาจหน้าที่ในการไถ่เกลี้ยข้อพิพาทในชั้นฎีกาแม้คดีนั้นจะเป็นคดีผู้บริโภคนก็ตาม⁴⁰ ในการประนีประนอมยอมความนั้นในทางปฏิบัติอาจทำโดยคู่ความทำข้อตกลงกันมาเสนอให้ศาลพิจารณาโดยพิมพ์สัญญาประนีประนอมยอมความหรือแถลงให้ศาลทราบด้วยว่าจะตกลงกันอย่างไร แล้วให้ศาลจดในสัญญาประนีประนอมยอมความซึ่งมีแบบพิมพ์ของศาลอยู่ การประนีประนอมยอมความนั้นมีหลักการสำคัญ ดังนี้

(1) คู่ความสามารถประนีประนอมยอมความกันได้ตลอดเวลาไม่ว่าในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ซึ่งศาลจะพิพากษาไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความและถึงแม้ว่าศาลฎีกาจะพิพากษาแล้วก็จะอาจจะทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันได้⁴¹ ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกา

³⁹ ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไถ่เกลี้ยข้อพิพาท พ.ศ. 2544 ข้อ 6.

⁴⁰ คู่มือการปฏิบัติงานสำหรับเจ้าพนักงานในคดีผู้บริโภคน (น. 123). เล่มเดิม.

⁴¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2576/2531 คดีนี้ถึงที่สุดโดยศาลฎีกาพิพากษาให้จำเลยทั้งสี่แบ่งทรัพย์มรดกให้โจทก์จำนวน 9 ส่วนใน 21 ส่วน ในระหว่างบังคับคดีโจทก์ จำเลยทั้งสี่ได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน โดยศาลชั้นต้นรับรู้เป็นผู้ทำให้มีข้อตกลงกันไม่ให้บังคับคดีตามคำพิพากษาคดีนี้ และให้ยุติคดีทุกคดีทั้งคดีที่พิพากษาแล้วและยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาล และตกลงเกี่ยวกับทรัพย์สินกันใหม่ เมื่อโจทก์จำเลยทั้ง

ฉบับนี้จึงเห็นได้ว่า การทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันนั้นทำได้ทุกขั้นตอน แม้ว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วก็ตาม โดยการทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันในศาล ศาลจะรับบังคับให้ตามข้อตกลงใหม่ทำให้ความเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้นระงับไปเกิดมีหนี้ใหม่ตามสัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำกันนั้น โดยหลักการที่จะให้คดีเสร็จโดยการประนีประนอมยอมความมิวัตถุประสงค์เพื่อให้คดีเสร็จไปในคดีที่ศาลพิพากษาตามยอมโดยไม่ต้องมาพิพากกันเป็นคดีใหม่อีก

(2) ข้อตกลงในสัญญาประนีประนอมยอมความต้องไม่เป็นข้อตกลงที่ฝ่าฝืนหรือขัดต่อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ข้อตกลงใดจะขัดต่อกฎหมายหรือไม่ต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป ที่เห็นได้ชัดคือข้อตกลงที่เป็นการระงับคดีอาญาที่มีใช้ความผิดอันยอมความได้เป็นข้อตกลงที่ผิดกฎหมาย แต่ถ้าเป็นการข้อตกลงที่เป็นการประนีประนอมยอมความสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในทางแพ่งสำหรับการกระทำผิดนั้นก็ไม่เป็นการขัดต่อกฎหมาย คู่ความสามารถตกลงกันได้

(3) สัญญาประนีประนอมยอมความต้องลงลายมือชื่อคู่ความที่ตกลงประนีประนอมยอมความกัน ถ้าคู่ความฝ่ายใดยังไม่ได้ลงลายมือชื่อก็ยังไม่ถือว่าเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ โดยเหตุที่การประนีประนอมยอมความนั้นตามหลักต้องเกิดจากความสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่าย การที่ฝ่ายใดไม่ยอมลงลายมือชื่อจึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าฝ่ายนั้นไม่สมัครใจนั่นเอง จึงไม่ถือว่าเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ⁴²

ส่ได้ลงชื่อในสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวต่อหน้าศาลแล้ว จึงเป็นสัญญาที่ใช้บังคับได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 850 โดยมีผลทำให้การเรียกร้องซึ่งแต่ละฝ่ายได้ยอมสละนั้นระงับสิ้นไปและทำให้แต่ละฝ่ายได้สิทธิตามที่แสดงไว้ในสัญญานั้นว่าเป็นของตน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 852 การบังคับคดีนี้และมูลหนี้ตามคำพิพากษาศาลฎีกาจึงเป็นอันระงับสิ้นไป โจทก์ จำเลยทั้งสองจึงต้องปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าว เมื่อจำเลยผิดสัญญาดังกล่าว โจทก์หรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ของโจทก์ชอบที่จะไปว่ากล่าวเอาแก่จำเลยตามสิทธิที่เกิดขึ้นตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น จะกลับมาขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีตามคำพิพากษาซึ่งมูลหนี้ระงับไปแล้วหาได้ไม่. (อ้าง ฎีกา 626/2491).

⁴² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 195/2521 สัญญาประนีประนอมยอมความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 851 เป็นบทบัญญัติที่ใช้บังคับได้ทั่วไป ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นสัญญาที่ทำกันเองหรือทำต่อหน้าศาล เมื่อสัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำต่อหน้าศาลในคดีนี้ฝ่ายที่ต้องรับผิดไม่ได้ลงชื่อไว้ ย่อมเป็นสัญญาที่ไม่ชอบคำพิพากษาของศาลชั้นต้นตามสัญญาประนีประนอมยอมความที่ไม่ชอบยอมเป็นคำพิพากษาที่ไม่ชอบด้วย.

(4) ข้อความตามสัญญาประนีประนอมยอมความจะต้องมีการระบุข้อตกลงให้ชัดเจน และถ้ามีข้อความระบุให้หมายถึงอย่างใดแล้ว การจะนำสืบกล่าวอ้างเป็นอย่างอื่นนั้นต้องอยู่ในบังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 94⁴³

(5) คู่ความอาจประนีประนอมยอมความกันเกินกว่าหรือนอกเหนือจากที่ขอมาในคำฟ้องได้ ไม่ถือว่าเป็นการเกินคำขอหรือนอกฟ้องแต่อย่างใด แต่ต้องอยู่ในเรื่องหรือเกี่ยวกับประเด็นที่ฟ้องร้องกันนั้น⁴⁴

(6) ผู้ที่เข้าทำสัญญาประนีประนอมยอมความต้องมีอำนาจที่ทำได้ตามกฎหมาย ถ้าคู่ความฝ่ายใดหรือคนใดไม่มีอำนาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความจะผูกพันคู่ความฝ่ายนั้นหรือไม่อยู่ที่ว่าเป็นโมฆะหรือไม่มิใช่

(7) คู่ความอาจจะตกลงกันในลักษณะที่เป็นสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกได้และคู่ความก็มีอำนาจที่จะขอบังคับให้บังคับคดีเพื่อประโยชน์แก่บุคคลภายนอกได้

(8) สัญญาประนีประนอมยอมความที่ไปกระทบกระเทือนถึงประโยชน์ของบุคคลภายนอกนั้นไม่ถือว่าบุคคลภายนอกนั้นมีความผูกพันตามข้อตกลง การที่ศาลพิพากษตามยอมไปก็ไม่มีผลถึงบุคคลภายนอก ดังนั้น บุคคลภายนอกจึงไม่อาจฟ้องขอให้เพิกถอนคำพิพากษตามยอมนั้นได้

(9) เมื่อคำพิพากษตามยอมนั้นเป็นการโต้แย้งสิทธิของบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกคดีนั้นย่อมมาฟ้องแสดงว่าคำพิพากษานั้นไม่ผูกพันถึงตนด้วยได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการตกลง

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 94.

⁴⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 1492/2528 สัญญาประนีประนอมยอมความที่กระทำต่อหน้าศาลและศาลพิพากษตามยอมนั้น มิใช่เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทอย่างคดีธรรมดาที่ต้องพิจารณาสืบพยานกันจึงไม่ตกอยู่ในบังคับแห่งกฎหมายที่ห้ามมิให้พิพากษาเกินคำขอหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้องเพียงแต่ต้องตกลงกันในประเด็นแห่งคดีหรือเกี่ยวเนื่องกับประเด็นนั้นๆ หากข้อตกลงนั้นมีได้ฝ่าฝืนต่อกฎหมายแล้ว ศาลก็ต้องพิพากษาไปตามยอมไม่ต้องย้อนไปดูว่าเกินคำขอหรือไม่ โจทก์ซึ่งเป็นคนต่างด้าวทำสัญญาให้จำเลยทั้งสามถือกรรมสิทธิ์ในโฉนดที่ดินและตึกพิพาทแทน ได้ฟ้องจำเลยทั้งสามขอให้ยึดที่ดินและตึกพิพาทออกขายทอดตลาดนำเงินมาชำระให้โจทก์การที่คู่ความทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน โจทก์ได้รับเงินค่าเช่าที่ดินและตึกพิพาทตลอดชีวิตของโจทก์แทนเงินจากการขายทอดตลาดโดยโจทก์ยกกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนี้ให้แก่จำเลยที่ 2 และที่ 3 เป็นการตกลงกันในขอบเขตแห่งประเด็นในคดีหรือเกี่ยวเนื่องกับประเด็นในคดีแล้วคำพิพากษตามยอมก็ไม่ขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนเพราะเป็นการที่โจทก์ได้จำหน่ายที่ดินและตึกพิพาทตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 94 และไม่เป็นการขัดต่อประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 86 และมาตรา 113 ศาลย่อมพิพากษาให้เป็นไปตามยอมได้.

ในเรื่องที่ศาลพิพากษาตามยอมในส่วนที่เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 142 (2)⁴⁵

(10) เมื่อคู่ความทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันไม่ขัดต่อกฎหมายแล้ว ศาลต้องพิพากษาไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น รูปแบบของคำพิพากษาตามยอมก็จะมีเพียงว่า ศาลได้พิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความลงวันที่ (ตามที่ปรากฏในสัญญาประนีประนอมยอมความ) เห็นว่าชอบด้วยกฎหมาย จึงพิพากษาให้เป็นไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความ ออกคำบังคับตามยอมแล้วตั้งเรื่องค่าฤชาธรรมเนียม ทั้งนี้ ศาลไม่มีอำนาจใช้ดุลพินิจไม่ยอมพิพากษาตามสัญญาประนีประนอมยอมความในเมื่อสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นไม่ขัดต่อกฎหมาย

(11) คู่ความจะอุทธรณ์คำพิพากษาตามยอมไม่ได้ เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามที่กำหนดไว้ในเหตุ 3 ประการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138 วรรคสอง⁴⁶ ได้แก่

(ก) มีข้อกล่าวอ้างว่าอีกฝ่ายหนึ่งฉ้อฉล การอุทธรณ์ข้อนี้จะต้องมีข้อกล่าวอ้างในคำฟ้องอุทธรณ์ว่า มีข้อเท็จจริงว่าเป็นกรณีที่มีการฉ้อฉลจากอีกฝ่ายหนึ่ง ถ้าเป็นข้อกล่าวอ้างว่าฝ่ายของตน เช่น ทนายความหรือผู้รับมอบอำนาจจากตนฉ้อฉลย่อมไม่อยู่ในเงื่อนไขที่จะอุทธรณ์ได้

(ข) เมื่อคำพิพากษาตามยอมนั้นเป็นการละเมิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ข้ออ้างนี้เป็นการอ้างว่าสัญญายอมที่ศาลพิพากษาตามยอมนั้นเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150⁴⁷ ซึ่งในทางปฏิบัติศาลจะต้องดูเสียก่อนว่าขัดต่อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือไม่

(ค) เมื่อคำพิพากษามีได้เป็นไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความ เมื่อศาลมิได้พิพากษาตามที่คู่ความทำยอมกัน ซึ่งการพิจารณาว่าคู่ความทำยอมกันอย่างไรนั้นจะต้องพิจารณาจากข้อความที่ตกลงกันไว้ในสัญญายอมที่ทำต่อหน้าศาล การที่คู่ความตกลงกันไว้อย่างไรแต่มิได้ระบุไว้ในสัญญายอมที่ทำต่อหน้าศาลนั้นจะนำมาอ้างไม่ได้ ทั้งนี้ในทางปฏิบัติกรณีนี้จะมีขึ้นได้ยากเพราะในแบบพิมพ์ของคำพิพากษาตามยอมนั้นจะมีข้อกำหนดไว้ว่า “ผู้พิพากษาได้พิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความแล้ว เห็นว่าไม่ฝ่าฝืนต่อกฎหมาย จึงพิพากษาให้คดีเป็นอันเสร็จเด็ดขาดไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความ” ดังนั้นโอกาสที่คำพิพากษาตามยอมจะไม่เป็นไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความจึงเกิดขึ้นไม่ได้ อย่างไรก็ตาม

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145 (2).

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138 วรรคสอง.

⁴⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150.

ก็ตามการอ้างว่าคำพิพากษามีได้เป็นไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความกับการบังคับคดีไม่ได้ เป็นไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นเป็นคนละขั้นตอนกัน เพราะเป็นเรื่องการโต้แย้งกันในชั้นบังคับคดีซึ่งเป็นคนละส่วนกับข้ออ้างนี้⁴⁸

3.1.2 การสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่ง

การทำคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีผู้บริโภคมิเจตนาธรรมณ์ที่จะยกเว้นหลักการของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 141 วรรคหนึ่งที่กำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีต้องมีรายการต่าง ๆ หลายประการซึ่งอาจทำให้เกิดความล่าช้าในการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีผู้บริโภค ดังนั้น กฎหมายจึงได้กำหนดเนื้อหาที่ควรมีไว้เพียง 3 ประการ คือ

- (1) ข้อเท็จจริงที่ฟังได้โดยสรุป
- (2) คำวินิจฉัยในประเด็นแห่งคดี
- (3) เหตุผลแห่งคำวินิจฉัย

ส่วนของรายการแห่งคดีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 141 (3)⁴⁹ เช่น ทางนำสืบของกลุ่มความแต่ละฝ่ายนั้นไม่จำเป็นต้องมีหรือแสดงไว้ในคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีผู้บริโภคมิได้ ทั้งนี้ กฎหมายให้อำนาจพิเศษแก่ศาลในการพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีมากกว่าคดีแพ่งทั่วไป เช่น พิจารณาเกินคำขอในคดีที่ผู้บริโภคเป็นโจทก์ได้⁵⁰ สงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งภายในเวลาไม่เกิน 10 ปี ในกรณีที่ไม้อาจยังรู้ถึง

⁴⁸ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาค 1 ตอน 2 (น. 99-114), โดย อุดม เฟื่องฟู, 2555, กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

⁴⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 141 (3) “รายการแห่งคดี.”

⁵⁰ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 39 “ในคดีที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์ ถ้าความปรากฏแก่ศาลว่าจำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้องหรือวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายตามฟ้อง ศาลมีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยให้ถูกต้องหรือกำหนดวิธีการบังคับให้เหมาะสมได้แม้จะเกินกว่าที่ปรากฏในคำขอบังคับของโจทก์ก็ตาม แต่ข้อที่ศาลยกขึ้นวินิจฉัยนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่คู่ความยกขึ้นมามากกว่ากันแล้วโดยชอบ.”

ความเสียหายที่แท้จริงได้⁵¹ พินิจพิจารณาให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าให้ใหม่⁵² กำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ⁵³ สั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจประกาศเรียกสินค้าคืนและพินิจพิจารณาให้หุ้นส่วนผู้ถือหุ้นหรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลหรือผู้รับมอบทรัพย์สินของนิติบุคคลร่วมรับผิดชอบในหนี้ของนิติบุคคลหากปรากฏว่านิติบุคคลนั้นดำเนินการโดยไม่สุจริต มีพฤติการณ์ฉ้อฉล หลอกลวงผู้บริโภครวมถึงการชักย้ายถ่ายเททรัพย์สินออกจากนิติบุคคลดังกล่าวจนทำให้นิติบุคคลนั้นไม่สามารถชำระหนี้ให้แก่ผู้บริโภคได้⁵⁴ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับความเป็นธรรมและป้องปรามผู้ประกอบการที่ไม่สุจริต⁵⁵

⁵¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 40 “ในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยและในเวลาพินิจพิจารณาคดีเป็นการพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ชัดว่าความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด ศาลอาจกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นอีกภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ ต้องไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง แต่ก่อนการแก้ไขต้องให้ออกาสคู่ความอีกฝ่ายที่จะคัดค้าน.”

⁵² พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 41 “ในคดีที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้องขอให้ผู้ประกอบการรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้า หากศาลเชื่อว่าความชำรุดบกพร่องดังกล่าวมีอยู่ในขณะส่งมอบสินค้านั้นและไม่อาจแก้ไขให้กลับคืนสภาพที่ใช้งานได้ตามปกติหรือถึงแม้จะแก้ไขแล้วแต่หากนำไปใช้บริโภคแล้วอาจเกิดอันตรายแก่ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยของผู้บริโภคที่ใช้สินค้านั้น ให้ศาลมีอำนาจพิพากษาให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภคแทนการแก้ไขซ่อมแซมสินค้าที่ชำรุดบกพร่องนั้นก็ได้ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงลักษณะของสินค้าที่อาจเปลี่ยนทดแทนกันได้ พฤติการณ์ของผู้ประกอบธุรกิจ ตลอดจนความสุจริตของผู้บริโภคประกอบด้วย และหากข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้บริโภคได้รับประโยชน์จากการใช้สินค้าหรือได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สินค้านั้น ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้บริโภคชดเชยค่าใช้ทรัพย์สินหรือค่าเสียหาย แล้วแต่กรณี ให้แก่ผู้ประกอบการนั้นได้ตามที่เห็นสมควร.”

⁵³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 42 “ถ้าการกระทำที่ถูกร้องเกิดจากการที่ผู้ประกอบการกระทำโดยเจตนาเอาเปรียบผู้บริโภคโดยไม่เป็นธรรมหรือจงใจให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหายหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงไม่นำพาต่อความเสียหายที่จะเกิดแก่ผู้บริโภคหรือกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนต่อความรับผิดชอบในฐานะผู้มีอาชีพหรือธุรกิจอันยอมเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ประกอบธุรกิจชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้บริโภค ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่างๆ เช่น ความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับ ผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบการได้รับ สถานะทางการเงินของผู้ประกอบการที่ผู้ประกอบการได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ตลอดจนการที่ผู้บริโภคมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย.”

⁵⁴ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 44 “ในคดีที่ผู้ประกอบการซึ่งถูกฟ้องเป็นนิติบุคคล หากข้อเท็จจริงปรากฏว่านิติบุคคลดังกล่าวถูกจัดตั้งขึ้นหรือดำเนินการโดยไม่สุจริต หรือมีพฤติการณ์ฉ้อฉลหลอกลวงผู้บริโภคหรือมีการชักย้ายถ่ายเททรัพย์สินของนิติบุคคลไปเป็นประโยชน์ของบุคคลใด

จากที่กล่าวมาข้างต้น กฎหมายกำหนดให้อำนาจศาลในเชิงได้ส่วนอย่างกว้างขวางในคดีผู้บริโภค โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งไม่มีอำนาจต่อรองในทางเศรษฐกิจ ให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยเร็ว โดยบทบาทของศาลในการทำหน้าที่ชี้ขาดตัดสินข้อพิพาทในคดีผู้บริโภคเป็นเพียงมาตรการในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อระงับข้อพิพาทให้คู่ความเท่านั้น

3.2 ตารางเปรียบเทียบบทบาทของศาลในคดีแพ่ง คดีผู้บริโภคและคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

ตารางที่ 3.1 เปรียบเทียบบทบาทของศาลในคดีแพ่ง คดีผู้บริโภคและคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

คดีแพ่ง	คดีผู้บริโภค	คดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
1. การตรวจคำฟ้อง		
- ถ้าคำคู่ความอ่านไม่ออกอ่านไม่เข้าใจ เขียนฟุ่มเฟือย ไม่มีลายมือชื่อหรือไม่แนบเอกสารที่กฎหมายต้องการ - ศาลมีอำนาจสั่งให้คืนคำคู่ความให้ไปทำมาใหม่หรือแก้ไขเพิ่มเติม (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 18 วรรคสอง) - ถ้าคำคู่ความไม่เป็นไปตามเงื่อนไขแห่งกฎหมาย - ศาลมีอำนาจสั่งไม่รับหรือคืนคำคู่ความ (มาตรา 18 วรรคสาม)	- ถ้าคำฟ้องไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลมีอำนาจสั่งให้โจทก์แก้ไขฟ้องให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้ (พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 20 วรรคสอง)	- ไม่ได้กำหนดเรื่องการตรวจคำฟ้องไว้โดยเฉพาะ ดังนั้นจึงต้องใช้หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 20 วรรคสอง - ในฐานะที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ คือ ถ้าคำฟ้องไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลมีอำนาจสั่งให้โจทก์แก้ไขฟ้องให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้ (พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 20 วรรคสอง)

บุคคลหนึ่ง และทรัพย์สินของนิติบุคคลมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ตามฟ้อง เมื่อคู่ความร้องขอหรือศาลเห็นสมควรให้ศาลมีอำนาจเรียกหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้นหรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลหรือผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคลดังกล่าวเข้ามาเป็นจำเลยร่วม และให้มีอำนาจพิพากษาให้บุคคลเช่นว่านั้นร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภคได้ด้วย เว้นแต่ผู้นั้นจะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำการดังกล่าว หรือในกรณีของผู้รับมอบทรัพย์สินนั้นจากนิติบุคคลจะต้องพิสูจน์ได้ว่าตนได้รับทรัพย์สินมาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน.”

⁵⁵ คู่มือการปฏิบัติงานสำหรับเจ้าพนักงานในคดีผู้บริโภค (น. 5-6). เล่มเดิม.

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

คดีแพ่ง	คดีผู้บริโภค	คดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
2. การแสวงหาข้อเท็จจริง		
- คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใด ฝ่ายนั้นมีภาระพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88/1) - ห้ามไม่ให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานใด เว้นแต่ (1) พยานหลักฐานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่คู่ความในคดีจะต้องนำเสนอ (2) คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานหลักฐานได้ยื่นบัญชีระบุพยานและยื่นและส่งสำเนาให้ศาลแล้ว ให้ศาลมีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานที่ฝ่าฝืนอนุमतรานี้ได้ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานอื่นสำคัญซึ่งเกี่ยวกับประเด็นข้อสำคัญในคดี (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 87)	- เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร - ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ (มาตรา 33)	- เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมศาลมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ - ศาลจะรับฟังพยานบุคคลพยานเอกสารหรือพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากพยานของคู่ความก็ได้ (ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/20 วรรคหนึ่ง)
3. การขอให้ผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็น		
- ศาลมีอำนาจแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญโดยที่ศาลเห็นสมควรหรือคู่ความร้องขอ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 99 และมาตรา 129)	- ศาลมีอำนาจให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ (มาตรา 36 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 20 และข้อ 21)	- ศาลมีอำนาจให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ (มาตรา 222/20 วรรคสอง)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

คดีแพ่ง	คดีผู้บริโภค	คดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
4. การชักถามพยาน		
- ศาลเป็นผู้ชักถามพยานเอง คู่ความมีหน้าที่ชักถามและถามค้านพยาน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 116)	- ศาลเป็นผู้ชักถามพยานเอง คู่ความหรือทนายความจะชักถามพยานได้เมื่อศาลอนุญาต (มาตรา 34)	- คู่ความต้องตอบคำถามที่ศาลถามเอง - ศาลมีอำนาจอนุญาตให้เสนอบันทึกถ้อยคำแทนการชักถามพยานทั้งหมดหรือบางส่วนได้ (มาตรา 222/17 (3) มาตรา 222/21)
5. การสืบพยานเพิ่มเติม		
- ถ้าศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นจะต้องนำพยานหลักฐานอื่นอันเดียวกับประเด็นแห่งคดีมาสืบเพิ่มเติม ให้ศาลทำการสืบพยานต่อไป โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 86 วรรคสาม)	- トラバドที่ยังไม่มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมได้ หากเห็นว่าเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ (มาตรา 37)	- ไม่ได้กำหนดเรื่องการสืบพยานเพิ่มเติมไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น จึงต้องใช้หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 37 ในฐานะที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ คือ トラバドที่ยังไม่มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมได้ หากเห็นว่าเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ (มาตรา 37)
6. การยื่นบัญชีระบุพยาน		
- อยู่ในบังคับต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88)	- ไม่อยู่ในบังคับต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน - ศาลมีอำนาจสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานยื่นต่อศาลภายในระยะเวลาตามที่เห็นสมควร (มาตรา 31)	- ก่อนวันนัดพร้อมไม่น้อยกว่า 15 วัน ให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาล (มาตรา 222/18)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

คดีแพ่ง	คดีผู้บริโภค	คดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
7. การกำหนดหน้าที่นำสืบ		
- ข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้างแต่คู่ความฝ่ายอื่นไม่รับและเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับประเด็นข้อพิพาทตามคำคู่ความ ให้ศาลกำหนดไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท และกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานเข้าสืบก่อนหลังก็ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 183)	- ให้ศาลแจ้งประเด็นข้อพิพาทให้คู่ความทราบและจะกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานเข้าสืบก่อนหลังก็ได้ (มาตรา 32)	- ข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้างแต่คู่ความฝ่ายอื่นไม่รับและเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับประเด็นข้อพิพาทตามคำคู่ความ ให้ศาลกำหนดไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท และกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานเข้าสืบก่อนหลังก็ได้ (มาตรา 222/17 (3))
8. การไต่ถาม		
- ศาลมีอำนาจไต่ถามเพื่อให้คู่ความประนีประนอมยอมความกัน ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 20)	- ในวันนัดพิจารณา ให้มีการไต่ถามไต่ถามก่อนการพิจารณา (มาตรา 25)	- ให้ศาลกำหนดวันนัดพร้อม โดยสั่งให้คู่ความทุกฝ่ายมาศาลเพื่อไต่ถามไต่ถามให้คดีเสร็จไปทั้งหมดหรือบางส่วน (มาตรา 222/17 (1))
9. การถอนฟ้อง		
- ให้ศาลอนุญาตให้ถอนฟ้องในกรณีที่มีการประนีประนอมยอมความ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 175)	- ศาลจะอนุญาตให้ถอนฟ้องได้ต่อเมื่อการถอนฟ้องนั้นไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นส่วนรวม (มาตรา 19 วรรคสาม)	- หากศาลจะอนุญาตให้ถอนฟ้อง ในกรณีที่มีการส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มทราบถึงสิทธิแล้ว ให้ศาลกำหนดวันตามที่เห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านและให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาล รวมทั้งให้บอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มทราบและประกาศทางหนังสือพิมพ์รายวันเป็นเวลาสามวันติดต่อกัน (มาตรา 222/28)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

คดีแพ่ง	คดีผู้บริโภค	คดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
10. การประนีประนอมยอมความ		
- เมื่อคู่ความประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีและข้อตกลงนั้น ไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย ให้ศาลพิพากษาไปตามนั้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138)	- การประนีประนอมยอมต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องมาแสดงต่อศาล (มาตรา 19 วรรคสาม)	- การอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความให้ศาลคำนึงถึงความจำเป็นในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม ความยุ่งยากหรือความสะดวกในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ความเป็นธรรมและความมีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม จำนวนสมาชิกกลุ่มที่คัดค้าน ความสามารถของจำเลยในการชดเชยค่าเสียหายในกรณีที่มีการประนีประนอมยอมความและการประนีประนอมยอมความมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม (มาตรา 222/32(1)-(7))
11. การวินิจฉัยเกินคำขอ		
- ห้ามศาลพิพากษาหรือทำคำสั่งให้สิ่งใด ๆ เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 142)	- ศาลมีอำนาจวินิจฉัยเกินกว่าที่ปรากฏในคำขอของโจทก์ (มาตรา 39)	- ไม่ได้กำหนดเรื่องการวินิจฉัยเกินคำขอไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น จึงต้องใช้หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 39 ในฐานะที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ คือ ศาลมีอำนาจวินิจฉัยเกินกว่าที่ปรากฏในคำขอของโจทก์

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

คดีแพ่ง	คดีผู้บริโภค	คดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
12. ผลของคำพิพากษา		
- คำพิพากษาผูกพันเฉพาะคู่ความ เว้นแต่คำพิพากษาเกี่ยวกับฐานะ หรือความสามารถของบุคคล คำพิพากษาที่วินิจฉัยถึงกรรมสิทธิ์ แห่งทรัพย์สิน (ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145)	- ศาลในคดีหลังมีอำนาจสั่งให้ถือ ว่าข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นเป็นอัน ยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้อง สืบพยาน เว้นแต่ข้อเท็จจริงนั้นยัง ไม่เพียงพอแก่การวินิจฉัยชี้ขาดคดี หรือให้ออกคำสั่งคู่ความที่เสียเปรียบ ต่อผู้คดี (มาตรา 30)	- คำพิพากษาผูกพันคู่ความและ สมาชิกกลุ่ม (มาตรา 222/35)
13. การสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษา		
- ในกรณีทำให้เสียหายแก่ร่างกาย หรืออนามัย ถ้าในเวลาพิพากษา คดี พันวิสัยที่จะหยั่งรู้ได้ว่าความ เสียหายมีแท้จริงเพียงใด ศาลมี อำนาจสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษา ภายในระยะเวลาไม่เกินสองปี (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444)	- ในกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้น แก่ร่างกาย สุขภาพหรืออนามัยและ ในเวลาพิพากษาคดีไม่อาจจะหยั่ง รู้ได้ ศาลมีอำนาจสงวนสิทธิแก้ไข คำพิพากษา (มาตรา 40)	- ไม่ได้กำหนดเรื่องการสงวนสิทธิ แก้ไขคำพิพากษาไว้โดยเฉพาะ ดังนั้นจึงต้องใช้หลักเกณฑ์ตาม พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี ผู้บริโภค มาตรา 40 ในฐานะที่ กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ คือ กรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ ร่างกาย สุขภาพหรืออนามัยและใน เวลาที่พิพากษาคดีไม่อาจจะหยั่งรู้ ได้ ศาลมีอำนาจสงวนสิทธิแก้ไขคำ พิพากษา (มาตรา 40)
14. การสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้า		
- ไม่ได้บัญญัติให้อำนาจศาล	- ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบการ เปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภค (มาตรา 41)	- ไม่ได้กำหนดเรื่องการสั่งให้ผู้ ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าไว้ โดยเฉพาะ ดังนั้นจึงต้องใช้ หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธี พิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 41 ใน ฐานะที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็น พิเศษ คือ ศาลมีอำนาจสั่งให้ ผู้ประกอบการเปลี่ยนสินค้าใหม่ ให้แก่ผู้บริโภค (มาตรา 41)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

คดีแพ่ง	คดีผู้บริโภค	คดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
15. การมีคำสั่งให้ผู้ผลิตเข้ามาเป็นคู่ความร่วมมือ		
- ศาลเห็นสมควรในกรณีที่มิ กฎหมายบังคับให้ผู้ผลิต นอกเข้ามาในคดีหรือศาลเห็น จำเป็นที่จะเรียกบุคคลภายนอก เข้ามาในคดีเพื่อประโยชน์แห่ง ความยุติธรรม (ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 57 (3))	- ศาลมีอำนาจเรียกผู้ผลิตหรือผู้ นำเข้าเข้ามาเป็นคู่ความร่วมมือ (มาตรา 41 วรรคสอง)	- ไม่ได้กำหนดเรื่องการมีคำสั่งให้ ผู้ผลิตเข้ามาเป็นคู่ความร่วมมือไว้ โดยเฉพาะ ดังนั้นจึงต้องใช้ หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 41 วรรคสองในฐานะที่กฎหมาย บัญญัติไว้เป็นพิเศษ คือ ศาลมี อำนาจเรียกผู้ผลิตหรือผู้นำเข้า เข้ามาเป็นคู่ความร่วมมือ (มาตรา 41 วรรคสอง)
16. การสั่งให้จ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ		
- ไม่ได้บัญญัติให้อำนาจศาล	- ศาลมีอำนาจสั่งให้จ่ายค่าเสียหาย เพื่อการลงโทษ (มาตรา 42)	- ไม่ได้กำหนดเรื่องการสั่งให้จ่าย ค่าเสียหายเพื่อการลงโทษไว้ โดยเฉพาะ ดังนั้น จึงต้องใช้ หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติ วิธี พิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 42 ใน ฐานะที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็น พิเศษ คือ ศาลมีอำนาจสั่งให้จ่าย ค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ
17. การสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจรับคืนสินค้า		
- ไม่ได้บัญญัติให้อำนาจศาล	- ศาลมีอำนาจสั่งให้รับคืนสินค้า (มาตรา 43 (1))	- ไม่ได้กำหนดเรื่องการสั่งให้ผู้ ประกอบธุรกิจรับคืนสินค้าไว้ โดยเฉพาะ ดังนั้นจึงต้องใช้ หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติ วิธี พิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 43 (1) ในฐานะที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็น พิเศษ คือ ศาลมีอำนาจสั่งให้รับคืน สินค้า(มาตรา 43 (1))

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

คดีแพ่ง	คดีผู้บริโภค	คดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
18. การสั่งห้ามจำหน่ายสินค้า		
- ไม่ได้บัญญัติให้อำนาจศาล	- ศาลมีอำนาจสั่งห้ามจำหน่ายและให้เรียกเก็บสินค้าที่ยังไม่ได้จำหน่าย(มาตรา 43 (2))	- ไม่ได้กำหนดเรื่องการสั่งห้ามจำหน่ายสินค้าไว้โดยเฉพาะ ดังนั้นจึงต้องใช้หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค มาตรา 43 (2) ในฐานะที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ คือ ศาลมีอำนาจสั่งห้ามจำหน่ายและให้เรียกเก็บสินค้าที่ยังไม่ได้จำหน่าย (มาตรา 43 (2))
19. การสั่งจับกุมหรือกักขัง		
- เจ้าหนี้ตามคำพิพากษายื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งจับกุมและกักขังลูกหนี้ซึ่งจงใจไม่ปฏิบัติตามหมายบังคับคดีได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 297)	- ถ้าผู้ประกอบการไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ศาลมีอำนาจสั่งจับกุมหรือกักขัง (มาตรา 43 วรรคสอง)	- ไม่ได้กำหนดเรื่องการสั่งจับกุมหรือกักขังไว้โดยเฉพาะ ดังนั้นจึงต้องใช้หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 43 วรรคสอง ในฐานะที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ คือ ถ้าผู้ประกอบการไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ศาลมีอำนาจสั่งจับกุมหรือกักขัง (มาตรา 43 วรรคสอง)
20. การเรียกหุ้นส่วนเข้ามาเป็นจำเลยร่วม		
- ศาลเห็นสมควรในกรณีที่มีกฎหมายบังคับให้บุคคล ภายนอกเข้ามาในคดีหรือศาลเห็นจำเป็นที่จะเรียกบุคคล ภายนอกเข้ามาในคดีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 57 (3))	- ศาลมีอำนาจเรียกหุ้นส่วนเข้ามาเป็นจำเลยร่วม (มาตรา 44)	- ไม่ได้กำหนดเรื่องการเรียกหุ้นส่วนเข้ามาเป็นจำเลยร่วมไว้โดยเฉพาะ ดังนั้นจึงต้องใช้หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 44 ในฐานะที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ คือ ศาลมีอำนาจเรียกหุ้นส่วนเข้ามาเป็นจำเลยร่วม (มาตรา 44)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

คดีแพ่ง	คดีผู้บริโภค	คดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
21. การกำหนดวิธีการเพื่อบังคับตามคำพิพากษา		
- ให้ศาลกำหนดวิธีที่จะปฏิบัติตามคำบังคับในวันที่ยื่นคำพิพากษาหรือคำสั่ง (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 272)	- ภายหลังมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว หากมีเหตุขัดข้อง ทำให้ไม่อาจบังคับคดีตามคำพิพากษาได้ ศาลมีอำนาจออกคำสั่งเพื่อแก้ไขข้อขัดข้องตามความจำเป็นและสมควรแก่กรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม (มาตรา 65)	- ศาลมีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการปฏิบัติตามคำพิพากษา โดยกำหนดไว้ในคำพิพากษาหรือในคำสั่งในภายหลังก็ได้ (มาตรา 222/38)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าในการดำเนินคดีแพ่งสามมัญนั้น คู่ความมีหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์ของตน ศาลจะมีบทบาทหน้าที่ในเชิงรับ (Passive Role) โดยการเป็นกรรมการคอยตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีเท่านั้น เว้นแต่ในกรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจึงจะเข้ามามีบทบาทในคดีเพื่อคุ้มครองคู่ความได้ ส่วนการดำเนินคดีผู้บริโภค คู่ความฝ่ายที่เป็นผู้บริโภค มักจะมีอำนาจต่อรองในทางเศรษฐกิจน้อยกว่าคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการ ประกอบกับคดีผู้บริโภคส่วนใหญ่เป็นคดีที่มีทุนทรัพย์เพียงเล็กน้อย คู่ความฝ่ายที่เป็นผู้บริโภคอาจไม่มีทุนความมาช่วยเหลือในการต่อสู้คดี ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดให้ศาลมีบทบาทในเชิงรุก (Active Role) และให้ศาลใช้บทบาทในเชิงได้ส่วนอย่างกว้างขวางเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับความเป็นธรรมในการต่อสู้คดีในชั้นศาลและการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มมีลักษณะและรูปแบบการดำเนินคดีที่มีลักษณะผสมกันระหว่างคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ซึ่งกำหนดให้ศาลมีบทบาทในเชิงรุกและในเชิงได้ส่วนเหมือนกัน และหากเรื่องใดที่ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่ได้กำหนดไว้โดยเฉพาะก็ต้องใช้หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ในฐานะที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ

3.3 บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

การที่สมาชิกกลุ่มต้องถูกผูกพันในผลแห่งคำพิพากษาที่ตนไม่ได้เป็นคู่ความในคดีโดยไม่ได้มอบอำนาจหรือให้ความยินยอมให้โจทก์เป็นผู้ดำเนินคดีแทนตน จึงมีปัญหว่าโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มอาจดำเนินคดีโดยไม่สุจริตและไม่ได้รับผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรมเนื่องจากผู้แทนโจทก์อาจร่วมมือกันกับผู้ประกอบธุรกิจซึ่งเป็นจำเลยในการตกลงประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีในทางที่ทำให้สมาชิกกลุ่มเสียเปรียบอันส่งผลเสียต่อประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะได้รับ เพราะการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มอาจจะมีการไต่เถียงอันนำไปสู่การตกลงประนีประนอมยอมความกันเพื่อให้คดีเสร็จไปโดยเร็ว อันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคทั้งหลายที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยเร็ว ซึ่งร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้กำหนดให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีแต่ต้องผูกพันในผลแห่งคำพิพากษาให้ได้รับความยุติธรรมอย่างเพียงพอและเป็นธรรม

3.3.1 การอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

บทบาทของศาลในการอนุญาตให้ดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเป็นขั้นตอนกระบวนการพิจารณาที่สำคัญที่สุดของศาล เนื่องจากหากศาลเห็นควรอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มก็จะทำให้กระบวนการพิจารณาทั้งหมดที่จะต้องดำเนินต่อไปอยู่ภายใต้วิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่มซึ่งมีหลักเกณฑ์และผลลัพธ์ที่แตกต่างจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีสามัญ ดังนั้น การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงส่งผลกระทบต่อสิทธิและหน้าที่ของคู่ความและผู้บริโภคจำนวนมาก ที่ได้รับความเสียหายจากการบริโภคสินค้าหรือบริการภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน กรณีที่ศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มย่อมส่งผลให้โจทก์จะต้องนำเงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีมาวางต่อศาลภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง⁵⁶ และจำเลยจะต้องยื่นคำให้การเป็นหนังสือภายในหนึ่งเดือน⁵⁷ ซึ่งการทำคำให้การในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ฝ่ายจำเลยจะต้อง

⁵⁶ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/11 “เมื่อคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มถึงที่สุดแล้ว ให้ศาลสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาวางต่อศาลตามจำนวนที่เห็นสมควรภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินการตามคำสั่งดังกล่าวและไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉย เช่นว่านั้น ให้ศาลมีคำสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มและให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ.”

⁵⁷ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/9 วรรคสาม “ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้ศาลส่งรับคำฟ้องไว้พิจารณา เมื่อได้ส่งหมายเรียกให้จำเลยแล้ว ให้จำเลยทำคำให้การเป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายในหนึ่งเดือน และให้ถือว่าทนายความของโจทก์เป็นทนายความของกลุ่มด้วย.”

พิจารณาให้รอบคอบว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนและต้องแสดงเหตุแห่งการปฏิเสธเพื่อจะได้นำพยานหลักฐานของตนเข้าสืบ เพราะหากจำเลยตกเป็นฝ่ายแพ้คดีย่อมต้องรับผิดชอบในผลแห่งคำพิพากษาของศาลต่อสมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นผู้บริโภคจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายจากการบริโภคสินค้าหรือบริการภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน ทั้งนี้สมาชิกกลุ่มจะต้องแสดงความประสงค์เป็นหนังสือเพื่อออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มภายในกำหนด มิฉะนั้นย่อมต้องผูกพันตามผลแห่งคำพิพากษาแม้จะมีได้เข้าเป็นคู่ความในคดีก็ตาม โดยศาลจะต้องใช้บทบาทในเชิงรุกในการเข้ามาควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายโดยเฉพาะสมาชิกกลุ่มซึ่งไม่มีโอกาสเข้ามาดูแลรักษาผลประโยชน์ของตนได้อย่างเต็มที่ ศาลจึงมีฐานะเสมือนผู้กำหนดทิศทางส่วนได้เสียของคู่ความและบุคคลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังนั้น การพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและละเอียดถี่ถ้วน โดยร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้กำหนดหลักเกณฑ์การอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ในร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/5 ถึงร่างมาตรา 222/10 ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลจะมีบทบาทสำคัญโดยการพิจารณาว่าคดีผู้บริโภคที่โจทก์เสนอมานั้นมีความเหมาะสมที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ โดยศาลจะต้องพิจารณาข้อเท็จจริงที่คู่ความนำเสนอ โดยศาลมีหน้าที่ในการค้นหาความจริงว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวเข้าหลักเกณฑ์ตามกฎหมายที่จะอนุญาตให้ดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มหรือไม่⁵⁸

ภายหลังจากที่ศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มแล้ว หากโจทก์ไม่ดำเนินการตามกฎหมายหรือมีเหตุที่ทำให้เห็นว่าโจทก์ไม่อาจคุ้มครองประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม ศาลย่อมมีอำนาจสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ในกรณีดังต่อไปนี้

1) กรณีที่ศาลสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีมาวางศาลตามที่เห็นสมควรภายในเจ็ดวันนับแต่มีคำสั่ง หากโจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินการตามคำสั่งและไม่แจ้งเหตุแห่งการเพิกเฉยให้ศาลทราบ ศาลย่อมมีอำนาจสั่งยกเลิกการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มได้ กรณีนี้ให้ศาลดำเนินคดีในส่วน of โจทก์อย่างคดีผู้บริโภคต่อไป⁵⁹

⁵⁸ จาก การพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม (น. 85-9), โดย สุประวัดี สมดี, 2555, กรุงเทพฯ: ไพลศาล.

⁵⁹ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/11 เมื่อคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มถึงที่สุดแล้ว ให้ศาลสั่งให้

2) กรณีที่การดำเนินคดีผู้บริโภคนับจากกลุ่มต่อไปจะไม่คุ้มครองหรือเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอหรือไม่มีความจำเป็นที่จะดำเนินคดีผู้บริโภคนับจากกลุ่มต่อไปโดยที่ศาลเห็นเองหรือคู่ความแถลง ศาลย่อมมีอำนาจสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้และให้ดำเนินคดีต่อไปอย่างคดีผู้บริโภค โดยให้ถือว่ากระบวนการพิจารณาที่ได้ทำไปแล้วมีผลผูกพันการดำเนินคดีของโจทก์และจำเลยต่อไปด้วย⁶⁰

3) กรณีที่ทนายความฝ่ายโจทก์ไม่สามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมหรือทนายความฝ่ายโจทก์ขอลอนตัวจากการดำเนินคดี ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์และสมาชิกกลุ่มจัดหาทนายความคนใหม่มาดำเนินคดีแทนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หากโจทก์และสมาชิกกลุ่มเพิกเฉยไม่ดำเนินการดังกล่าว ศาลย่อมมีอำนาจสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้และให้ดำเนินคดีอย่างคดีผู้บริโภคต่อไป โดยให้ถือว่ากระบวนการพิจารณาที่ได้ทำไปแล้วมีผลผูกพันการดำเนินคดีของโจทก์และจำเลยต่อไป⁶¹

4) กรณีที่ศาลให้สมาชิกกลุ่มเข้ามาแทนที่โจทก์ เนื่องจากโจทก์มิได้มีคุณสมบัติตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/9 (5) กรณีที่โจทก์มรณะหรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ กรณีที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ โจทก์ กรณีที่โจทก์ทิ้งฟ้อง กรณีที่คู่ความทั้งสองฝ่ายขาดนัดพิจารณา กรณีที่โจทก์ไม่นำพยานหลักฐานมาสืบตามมาตรา 222/19 หรือกรณีที่โจทก์ร้องขอต่อศาลว่าโจทก์ไม่ประสงค์

โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาวางต่อศาลตามจำนวนที่เห็นสมควรภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินการตามคำสั่งดังกล่าวและไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉย เช่นว่านั้นให้ศาลมีคำสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มและให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ.”

⁶⁰ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/16 “ในกรณีที่การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะไม่คุ้มครองหรือเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอ หรือไม่มีความจำเป็นที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มอีกต่อไป เมื่อความปรากฏต่อศาลเองหรือตามคำแถลงของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มและดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ โดยให้ถือว่ากระบวนการพิจารณาที่ได้กระทำไปแล้วมีผลผูกพันการดำเนินคดีสามัญของโจทก์และจำเลยต่อไปด้วย.”

⁶¹ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/26 วรรคสอง “ถ้าศาลอนุญาตให้สมาชิกกลุ่มเข้าแทนที่โจทก์ ให้โจทก์เดิมยังคงมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง และทนายความขอโจทก์เดิมยังคงเป็นทนายความของกลุ่มต่อไป ในกรณีตามมาตรา 222/25 (5) และ (6) ให้ศาลกำหนดวันสืบพยานใหม่โดยเร็ว ถ้าศาลไม่อนุญาตให้สมาชิกกลุ่มเข้าแทนที่โจทก์หรือไม่มีการร้องขอเข้าแทนที่โจทก์ ให้ศาลมีคำสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มและให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ โดยให้ถือว่ากระบวนการพิจารณาที่ได้กระทำไปแล้วมีผลผูกพันการดำเนินคดีสามัญของโจทก์ต่อไปด้วย.”

ที่จะเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป หากศาลไม่อนุญาตให้สมาชิกกลุ่มเข้าแทนที่โจทก์ หรือไม่มีการร้องขอเข้ามาแทนที่โจทก์ภายในระยะเวลาที่กำหนด ศาลย่อมมีอำนาจสั่งยกเลิกการดำเนินคดีผู้บริโภคนแบบกลุ่มได้และให้ดำเนินคดีต่อไปอย่างคดีผู้บริโภคโดยให้ถือว่ากระบวนการพิจารณาที่ได้ทำไปแล้วมีผลผูกพันโจทก์ด้วย⁶²

ภายหลังที่ศาลอนุญาตให้มีการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มจึงมีความสำคัญหากเกิดพฤติการณ์ใด ๆ ขึ้นเป็นเหตุให้เห็นว่าโจทก์ไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้ดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มต่อไป การอนุญาตให้ผู้บริโภครายอื่นซึ่งได้รับความเสียหายเข้ามาแทนที่โจทก์ หรือการยกเลิกการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มจึงเป็นทางออกในการแก้ปัญหา ซึ่งกระบวนการพิจารณาในขั้นตอนนี้นับว่ามีความสำคัญ เนื่องจากเมื่อศาลอนุญาตให้ผู้บริโภครายอื่นที่ได้รับความเสียหายเข้ามาแทนที่แล้ว หากบุคคลดังกล่าวไม่มีศักยภาพและไม่สามารถเพียงพอ ย่อมจะเกิดความเสียหายแก่สมาชิกกลุ่มซึ่งไม่ปฏิบัติตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมาย⁶³

3.3.2 การพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ

การประนีประนอมยอมความ (Compromise) สัญญาประนีประนอมยอมความ คือ สัญญาซึ่งคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายระงับข้อพิพาทอันใดอันหนึ่งซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นนั้นให้เสร็จไปด้วยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน⁶⁴ บุคคลจะทำสัญญาประนีประนอมยอมความได้นั้นจะต้องเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยนิติกรรมสัญญา คือ ต้องมีคู่สัญญาสองฝ่าย มีคำเสนอและคำสนองถูกต้องตรงกัน มีความสามารถในการทำสัญญา ไม่เป็นผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ วัตถุประสงค์ในการทำสัญญาต้องชอบด้วยกฎหมาย ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การแสดงเจตนาของคู่สัญญาต้องไม่บกพร่อง ไม่ตกเป็นโมฆะหรือโมฆียะ ทั้งนี้กฎหมายกำหนดว่าการทำสัญญาประนีประนอมยอมความจะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือ

⁶² ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/16 วรรคสอง “หากความปรากฏต่อศาลในระหว่างพิจารณาว่าทนายความฝ่ายโจทก์ไม่สามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม หรือทนายความฝ่ายโจทก์ขอถอนตัวจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์และสมาชิกกลุ่มจัดหาทนายความคนใหม่มาดำเนินคดีแทนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หากโจทก์และสมาชิกกลุ่มเพิกเฉยไม่ดำเนินการดังกล่าว ให้นำความในวรรคหนึ่งมาบังคับใช้โดยอนุโลม.”

⁶³ การพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม (น. 130-132). เล่มเดิม.

⁶⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 850 “อันว่าประนีประนอมยอมความนั้น คือสัญญาซึ่งคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายระงับข้อพิพาทอันใดอันหนึ่งซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นนั้นให้เสร็จไปด้วยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน.”

ข้อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือตัวแทนฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบจึงจะฟ้องร้องบังคับคดีได้⁶⁵ โดยผลของสัญญา ประนีประนอมยอมความ ย่อมทำให้สิทธิเรียกร้องซึ่งแต่ละฝ่ายได้ยอมสละระงับสิ้นไปและแต่ละฝ่ายได้สิทธิตามที่แสดงไว้ในสัญญานั้นว่าเป็นของตน⁶⁶ และสัญญาประนีประนอมยอมความเป็น สัญญาต่างตอบแทน หากคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามสัญญาคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งสามารถ ฟ้องขอศาลให้บังคับตามสัญญาได้ การทำสัญญาประนีประนอมยอมความต่อศาลและศาลพิพากษา ตามยอมแล้วเกิดผลให้คู่ความต้องปฏิบัติตามสิทธิที่แสดงไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความตาม คำบังคับของศาลและทำให้คู่ความผูกพันกันในฐานะลูกหนี้และเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาขึ้นทันที ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามคำบังคับของศาลตามคำพิพากษามานั้น คู่ความฝ่ายที่เป็น เจ้าหนี้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลขอให้บังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ได้โดยไม่ต้องฟ้องร้องบังคับคดีกันอีกซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 138⁶⁷ การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดีในการดำเนินคดี ผู้บริโภคแบบกลุ่มสามารถกระทำได้ 2 ช่วง คือ

(ก) การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดีก่อนที่จะศาล จะมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม โจทก์และจำเลยก็สามารถแจ้งต่อศาล ว่าประสงค์จะทำการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดี

⁶⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 851 “อันสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ถ้ามิได้มี หลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ หรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่.”

⁶⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 852 “ผลของสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ย่อมทำให้การเรียกร้องซึ่งแต่ละฝ่ายได้ยอมสละนั้นระงับสิ้นไปและทำให้แต่ละฝ่ายได้สิทธิตามที่แสดงในสัญญานั้นว่าเป็นของตน.”

⁶⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138 “ในคดีที่คู่ความตกลงกันหรือประนีประนอมยอม ความกันในประเด็นแห่งคดีโดยมิได้มีการถอนคำฟ้องนั้น และข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความกันนั้น ไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ให้ศาลจดยางานพิสดารแสดงข้อความแห่งข้อตกลงหรือการประนีประนอม ยอมความเหล่านั้นไว้แล้วพิพากษาไปตามนั้น

ห้ามมิให้อุทธรณ์คำพิพากษาเช่นว่านี้ เว้นแต่ในเหตุต่อไปนี้

- (1) เมื่อมีข้อกล่าวอ้างว่าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฉ้อฉล
- (2) เมื่อคำพิพากษานั้นถูกกล่าวอ้างว่าเป็นการละเมิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันเกี่ยวข้องด้วยความ สงบเรียบร้อยของประชาชน

- (3) เมื่อคำพิพากษานั้นถูกกล่าวอ้างว่าได้เป็นไปตามข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความ.”

(ข) การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดีภายหลังจากที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีผู้บริโภคนับแล้ว จะต้องมีการแจ้งให้สมาชิกกลุ่มทราบเพื่อให้สมาชิกกลุ่มที่ไม่ประสงค์จะผูกพันกับการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความแสดงความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มและการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดีภายหลังจากที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีผู้บริโภคนับแล้วจะกระทำได้อีกเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลเท่านั้น ทั้งนี้ การกำหนดให้ต้องขออนุญาตจากศาลเพื่อให้ศาลเป็นผู้พิจารณาว่าข้อตกลงในการประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดีนั้นมีความเป็นธรรมกับสมาชิกกลุ่มหรือไม่ตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/29 และร่างมาตรา 222/30⁶⁸

โดยหลักกฎหมายทั่วไปนั้น การตกลงประนีประนอมยอมความกันเป็นกระบวนการพิจารณาที่คู่ความสามารถกระทำได้ตลอดเวลาไม่ว่าจะก่อนหรือหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาชี้ขาดตัดสินคดี ศาลจะเข้าไปควบคุม จำกัดหรือห้ามกระทำมิได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักความประสงค์ของคู่ความ (Principle of Disposition) ตราบใดที่ข้อตกลงในการประนีประนอมยอมความไม่ขัดต่อกฎหมายความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่ความย่อมตกลงประนีประนอมยอมความกันได้

แต่การตกลงประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคนับแล้ว มิได้เกิดจากเจตนาถูกต้องตรงกันของคู่ความและบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีทั้งหมด แต่เป็นเพียงการตกลงระหว่างคู่ความคือโจทก์กับจำเลยในคดีเท่านั้น สมาชิกกลุ่มมิได้มีส่วนร่วมหรือรู้เห็นเกี่ยวกับการตกลง

⁶⁸ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม)มาตรา 222/29 “เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มและพ้นระยะเวลาตามมาตรา 222/12 (6) แล้ว ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีให้ศาลกำหนดวันตามที่เห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านหรือแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลและสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาล เพื่อแจ้งเรื่องการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีให้สมาชิกกลุ่มทราบตามวิธีการเช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในมาตรา 222/12 วรรคหนึ่ง เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีแล้ว ให้ถือว่าสมาชิกกลุ่มที่แจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มและมีได้ขอถอนความประสงค์ดังกล่าวก่อนศาลมีคำสั่งอนุญาต ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาต

ในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาลตามวรรคหนึ่งโดยไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉยเช่นนั้นให้ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี.”

ลงดังกล่าวโดยตรง อีกทั้ง การที่ศาลอนุญาตให้มีการดำเนินคดีผู้บริโภคนับเป็นกลุ่มย่อมส่งผลให้โจทก์มีอำนาจดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน จึงอาจเป็นไปได้ที่โจทก์จะดำเนินการใด ๆ เพื่อแสวงหาประโยชน์แก่ตนเองโดยมิชอบโดยการสมยอมกับฝ่ายจำเลยหรือดำเนินคดีโดยไม่สุจริตหรือดำเนินคดีในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่สมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ ซึ่งการตกลงประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีอาจเป็นวิธีการหนึ่งที่โจทก์ใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ จึงมีความจำเป็นที่ศาลจะต้องเข้ามามีบทบาทควบคุมดูแลในเรื่องการตกลงประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคนับเป็นกลุ่ม การตกลงประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคนับเป็นกลุ่มเป็นกระบวนการพิจารณาที่มีความสำคัญอย่างมากเพราะจะส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคจำนวนมากซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่ม กฎหมายจึงกำหนดให้ศาลและสมาชิกกลุ่มแม้จะมีได้เป็นคู่ความในคดีเข้ามามีส่วนร่วมในการตกลงประนีประนอมยอมความดังดังกล่าวด้วย

การตกลงประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคนับเป็นกลุ่มนั้น ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มกำหนดเงื่อนไขว่าจะต้องได้รับอนุญาตจากศาลและเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้โต้แย้งคัดค้านหรือแสดงเจตนาออกจากกลุ่ม⁶⁹ ซึ่งหากพิจารณาจะเห็นว่ากฎหมายกำหนดไว้เฉพาะ

⁶⁹ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/28 “เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว โจทก์จะถอนคำฟ้องไม่ได้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาต

ในกรณีที่จำเลยยื่นคำให้การแล้ว ห้ามไม่ให้ศาลอนุญาตให้ถอนฟ้องโดยมิได้ฟังจำเลยก่อน

ในกรณีที่มีการส่งคำบอกกล่าวกับประกาศให้สมาชิกกลุ่มตามมาตรา 222/12 แล้ว หากศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนคำฟ้อง ให้ศาลกำหนดวันตามที่เห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาล และสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ามายาวางศาล รวมทั้งแจ้งเรื่องการถอนฟ้องให้สมาชิกกลุ่มทราบตามวิธีการเช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในมาตรา 222/12 วรรคหนึ่ง

ในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่นำเงินค่าใช้จ่ามายาวางศาลตามวรรคสามโดยไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉยเช่นนั้น ให้ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ถอนคำฟ้อง

มาตรา 222/29 เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มและพ้นระยะเวลาตามมาตรา 222/12 (6) แล้ว ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี ให้ศาลกำหนดวันตามที่เห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านหรือแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลและสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ามายาวางศาลเพื่อแจ้งเรื่องการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีให้สมาชิกกลุ่มทราบตามวิธีการเช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในมาตรา 222/12 วรรคหนึ่ง เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอม

การตกลงประนีประนอมยอมความที่กระทำขึ้นภายหลังจากที่ศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีผู้บริโภคนับแบบกลุ่มและพินกำหนดระยะเวลาที่ให้ผู้บริโภคกลุ่มแสดงเจตนาออกจากกลุ่มแล้วเท่านั้นที่จะต้องได้รับอนุญาตจากศาล ดังนั้นการตกลงประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีผู้บริโภคที่กระทำขึ้นก่อนศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มก็ไม่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าว

กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์การตกลงประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ในร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/32⁷⁰ การถอนฟ้องและการประนีประนอมยอมความต้องได้รับอนุญาตจากศาลเท่านั้นและกำหนดให้ศาลจัดส่งคำบอกกล่าวการถอนฟ้องและการประนีประนอมยอมความให้ผู้บริโภคทราบ โดยกำหนดให้สิทธิสมาชิกกลุ่มในการส่งคำคัดค้านหรือแจ้งความประสงค์จะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นหลักการที่สอดคล้องกับหลักอำนาจฟ้องคดีที่ให้สิทธิแก่สมาชิกกลุ่มได้รับประโยชน์ในสิทธิตามกฎหมายของตนและสอดคล้องกับหลักการโต้แย้งคัดค้านต่อผู้คดีหรือหลักฟังความสองฝ่ายที่ให้ผู้บริโภคกลุ่มได้มีโอกาสพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับข้อตกลงประนีประนอมยอมความโดยประสงค์จะผูกพันตนในข้อตกลงประนีประนอมยอมความหรือไม่ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีโดยการกำหนดให้ศาลเป็นผู้อนุญาตให้ถอนฟ้องและประนีประนอมยอมความเพื่อป้องกัน

ยอมความกันในประเด็นแห่งคดีแล้วให้ถือว่าสมาชิกกลุ่มรายที่แจ้งความประสงค์จะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มและมีได้ขอถอนความประสงค์ดังกล่าวก่อนศาลมีคำสั่งอนุญาต ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาต

ในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาลตามวรรคหนึ่งโดยไม่แจ้งให้ศาลทราบถึงเหตุแห่งการเพิกเฉยเช่นนั้น ให้ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี.”

⁷⁰ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/32 ในการพิจารณามีคำสั่งตามมาตรา 222/28 มาตรา 222/29 หรือมาตรา 222/30 ให้ศาลคำนึงถึง

- (1) ความจำเป็นในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (2) ความคุ้มครองหรือประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม
- (3) ความยุ่งยากหรือความสะดวกในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (4) ความเป็นธรรมและความเป็นประโยชน์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (5) จำนวนสมาชิกกลุ่มที่คัดค้าน
- (6) ความสามารถของจำเลยในการชดเชยค่าเสียหายในกรณีที่มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี
- (7) การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของกลุ่มมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม.

การกระทำที่ไม่สุจริตของผู้แทนกลุ่มและการจัดส่งคำบอกกล่าวก็เพื่อรักษาสิทธิของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งต้องถูกผูกพันตามผลแห่งคำพิพากษาแม้จะมีได้เข้าเป็นคู่ความในคดีตามหลักการได้แย้งคัดค้าน ต่อผู้คดีหรือหลักฟังความสองฝ่าย⁷¹ ทั้งนี้บทบาทของศาลในการตกลงประนีประนอมยอมความ ในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มนั้น ศาลจะไม่มีหน้าที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการตกลง ประนีประนอมยอมความดังกล่าว แต่ศาลจะมีบทบาทเมื่อได้ทำข้อตกลงประนีประนอมยอมความ กันเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยศาลจะมีหน้าที่พิจารณาเงื่อนไขในข้อตกลงดังกล่าวเพื่อความเป็นธรรม แก่สมาชิกกลุ่มที่ไม่มีโอกาสปกป้องผลประโยชน์ของตน

แนวทางของศาลในการพิจารณาอนุญาตให้ตกลงประนีประนอมยอมความในการ ดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มนั้น ศาลจะต้องพิจารณาตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/32 ศาลต้องกำหนดแนว ทางการพิจารณาโดยคำนึงถึงความเป็นธรรมและความสมเหตุสมผล เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการ ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีแล้วย่อมมีผลบังคับ โดยการตกลง กันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีย่อมผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนที่ไม่ได้ แจ้งความประสงค์จะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/29⁷²

3.3.3 เนื้อหา ขอบเขตและผลของสัญญาประนีประนอมยอมความ

ขอบเขตของการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในทางแพ่งย่อมเป็นไปตาม หลักเสรีภาพในการทำสัญญา โดยคู่สัญญาย่อมมีเสรีภาพในการตัดสินใจว่าจะทำสัญญา ประนีประนอมยอมความหรือไม่ โดยการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในทางแพ่ง

⁷¹ จาก การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต) (น. 110), โดย รัชฎ บุญสินสุข, 2545, กรุงเทพฯ: วิทยุชน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

⁷² ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/29 “เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มและพ้นระยะเวลา ตามมาตรา 222/12 (6) แล้ว ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็น แห่งคดี ให้ศาลกำหนดวันตามที่เห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้าน หรือแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลและสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่าย มาวางศาล เพื่อแจ้งเรื่องการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีให้สมาชิกกลุ่มทราบ ตามวิธีการเช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในมาตรา 222/12 วรรคหนึ่ง เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการตกลงกัน หรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีแล้ว ให้ถือว่าสมาชิกกลุ่มที่แจ้งความประสงค์ออกจากการ เป็นสมาชิกกลุ่มและมีได้ขอถอนความประสงค์ดังกล่าวก่อนศาลมีคำสั่งอนุญาต ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มนับแต่วันที่ ศาลมีคำสั่งอนุญาต.”

ยอมเป็นไปตามหลักความเสมอภาค ซึ่งคู่สัญญาสามารถตกลงกันได้ทุกเรื่อง แต่กฎหมายจำกัดขอบเขตในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความไว้เพียงห้ามทำสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ขัดต่อกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนและวัตถุประสงค์ของสัญญาต้องไม่พ้นวิสัยผลของสัญญาประนีประนอมยอมความยอมมีผลผูกพันคู่สัญญาแต่ไม่ผูกพันบุคคลภายนอกซึ่งมิใช่คู่สัญญา

ส่วนขอบเขตของสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม หากข้อตกลงในการประนีประนอมยอมความกันนั้นไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมายและมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการประนีประนอมยอมความกันแล้วยอมมีผลบังคับโดยการประนีประนอมยอมความกันยอมผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนที่ไม่ได้แจ้งความประสงค์จะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ทั้งนี้ขอบเขตอำนาจของศาลในการประนีประนอมยอมความนั้น ศาลจะไม่เข้าไปมีบทบาทหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดี แต่ศาลจะเริ่มมีบทบาทภายหลังจากทำการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดีเสร็จเรียบร้อยแล้ว ศาลจะมีหน้าที่พิจารณาเงื่อนไขหรือข้อตกลงว่ามีความเพียงพอและเป็นธรรมแก่สมาชิกกลุ่มที่ไม่มีโอกาสปกป้องผลประโยชน์ของตนหรือไม่ การทำสัญญาประนีประนอมยอมความต่อศาลและศาลพิพากษตามยอมแล้วเกิดผลให้คู่ความต้องปฏิบัติตามสิทธิที่แสดงไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความตามคำบังคับของศาลและทำให้คู่ความผูกพันกันในฐานะลูกหนี้และเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาขึ้นทันที ดังนั้น เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีแล้วยอมมีผลบังคับโดยการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดียอมผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนที่ไม่ได้แจ้งความประสงค์จะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/29⁷³

⁷³ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/29 “เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มและพ้นระยะเวลาตามมาตรา 222/12 (6) แล้ว ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี ให้ศาลกำหนดวันตามที่เห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านหรือแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลและสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาล เพื่อแจ้งเรื่องการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีให้สมาชิกกลุ่มทราบตามวิธีการเช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในมาตรา 222/12 วรรคหนึ่ง เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีแล้ว ให้ถือว่าสมาชิกกลุ่มที่แจ้งความประสงค์ออกจากการ

3.3.4 การทำคำพิพากษาตามยอม

กฎหมายกำหนดให้คำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีผลผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกกลุ่มมีประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกันกับโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มและผู้แทนกลุ่มได้รับสิทธิของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรม ดังนั้นสมาชิกกลุ่มแม้จะไม่ได้เป็นคู่ความในคดี แต่มีผู้แทนกลุ่มซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของตนในการเข้ารักษาผลประโยชน์ สมาชิกกลุ่มจึงต้องผูกพันในผลแห่งคำพิพากษาดังซึ่งจะไปตามหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา โดยคำพิพากษามีผลผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มซึ่งมิได้เป็นคู่ความในคดีตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/35⁷⁴ ทั้งนี้คำพิพากษาในคดีผู้บริโภคมีย่อมมีรายละเอียดเช่นเดียวกับคำพิพากษาในคดีแพ่งสามัญ แต่มีความแตกต่างกันไปในส่วนรายละเอียด เช่น ให้ศาลกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับสมาชิกกลุ่มเอาไว้ให้ชัดเจนและให้กำหนดหลักการและวิธีคำนวณค่าเสียหายให้กับสมาชิกกลุ่ม รวมถึงให้กำหนดจำนวนเงินรางวัลทนายความเอาไว้ด้วยตามร่างมาตรา 222/36⁷⁵

3.3.5 การสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่ง

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ไม่ได้บัญญัติเรื่องการสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งไว้เป็นพิเศษ จึงต้องนำพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 40 มาใช้ในฐานะที่เป็นกฎหมายเฉพาะที่บัญญัติไว้เป็นพิเศษ คือ ในกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพ

เป็นสมาชิกกลุ่มและมีได้ขอถอนความประสงค์ดังกล่าวก่อนศาลมีคำสั่งอนุญาต ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาต.”

⁷⁴ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม)มาตรา 222/35 “คำพิพากษาของศาลมีผลผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มและในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี ให้โจทก์หรือทนายความฝ่ายโจทก์มีอำนาจดำเนินการบังคับคดีแทนโจทก์และสมาชิกกลุ่ม.”

⁷⁵ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/36 “คำพิพากษาของศาลต้องกล่าวหรือแสดงรายการดังต่อไปนี้

- (1) รายการตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 141
- (2) ลักษณะโดยชัดเจนของกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มย่อยที่จะต้องถูกผูกพันตามคำพิพากษา
- (3) ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงิน ต้องระบุจำนวนเงินที่จำเลยจะต้องชำระให้แก่โจทก์ รวมทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการคำนวณในการชำระเงินให้สมาชิกกลุ่ม
- (4) จำนวนเงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์ตามมาตรา 222/37.”

หรืออนามัยในเวลาพิพากษาคดีและไม่อาจหยั่งรู้ความเสียหายที่แท้จริงได้ ศาลมีอำนาจสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาได้

แต่กรณีที่มีความเสียหายที่ผู้บริโภครับเป็นความเสียหายเกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น ผู้บริโภคซื้อสินค้าหรือบริการจากจำเลยโดยจ่ายค่าสินค้าเกินไปเป็นเงิน 50 บาท จะเห็นได้ว่า ผู้บริโภคย่อมได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินเท่านั้น ศาลจึงไม่อาจสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาในคดีดังกล่าวได้ โดยไม่อาจนำพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 40 มาบังคับใช้โดยอนุโลมได้ อีกทั้ง ไม่อาจนำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444⁷⁶ มาใช้แก่กรณีความเสียหายในทางทรัพย์สินเช่นกัน เนื่องจากศาลจะสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษากายในระยะเวลาสองปีได้ ต้องเป็นกรณีทำให้เสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยเท่านั้น

3.3.6 ผลบังคับของคำพิพากษตามยอมและการอุทธรณ์คำพิพากษตามยอม

การทำสัญญาประนีประนอมยอมความต่อศาลและศาลพิพากษตามยอมแล้วเกิดผลให้คู่ความต้องปฏิบัติตามสิทธิที่แสดงไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความตามคำบังคับของศาล และทำให้คู่ความผูกพันกันในฐานะลูกหนี้และเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาขึ้นทันที ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามคำบังคับของศาลตามคำพิพากษตามยอมนั้น คู่ความฝ่ายที่เป็นเจ้าหนี้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลขอให้บังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นได้โดยไม่ต้องฟ้องร้องบังคับคดีกันอีกซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138⁷⁷

⁷⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 444 “ในกรณีทำให้เสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยนั้น ผู้ต้องเสียหายชอบที่จะได้ชดใช้ค่าใช้จ่ายอันตนต้องเสียไป และค่าเสียหายเพื่อการที่เสียความสามารถประกอบกิจการสิ้นเชิงหรือแต่บางส่วน ทั้งในเวลาปัจจุบันนั้นและในอนาคตด้วย

ถ้าในเวลาพิพากษาคดี เป็นพันวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ว่าความเสียหายนั้นได้มีแท้จริงเพียงใด ศาลจะกล่าวในคำพิพากษายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษานั้นอีกภายในระยะเวลาไม่เกินสองปีก็ได้.”

⁷⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138 “ในคดีที่คู่ความตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีโดยมิได้มีการถอนคำฟ้องนั้น และข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความนั้นไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ให้ศาลจกรายงานพิสดารแสดงข้อความแห่งข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความเหล่านั้นไว้แล้วพิพากษาไปตามนั้น

ห้ามมิให้อุทธรณ์คำพิพากษาเช่นว่านี้ เว้นแต่ในเหตุต่อไปนี้

- (1) เมื่อมีข้อกล่าวอ้างว่าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฉ้อฉล
- (2) เมื่อคำพิพากษานั้นถูกกล่าวอ้างว่าเป็นการละเมิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับ ความสงบเรียบร้อยของประชาชน
- (3) เมื่อคำพิพากษานั้นถูกกล่าวอ้างว่ามีได้เป็นไปตามข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความ.”

โดยหลักแล้วคำพิพากษาตามยอมถือเป็นที่สุด คู่ความจะมาฟ้องขอให้เพิกถอนเปลี่ยนแปลงไม่ได้และห้ามมิให้อุทธรณ์เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามมาตรา 138 วรรคสอง ซึ่งกำหนดข้อยกเว้นให้อุทธรณ์คำพิพากษาตามยอมได้ 3 กรณีเท่านั้น ได้แก่

- (1) เมื่อมีข้อกล่าวอ้างว่าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฉ้อฉล
- (2) เมื่อคำพิพากษานั้นถูกกล่าวอ้างว่าเป็นการละเมิดต่อทบัญญัติแห่งกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน
- (3) เมื่อคำพิพากษานั้นถูกกล่าวอ้างว่ามีได้เป็นไปตามข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความ

ในกรณีที่คู่ความเห็นว่าข้อตกลงตามสัญญาประนีประนอมยอมความไม่ถูกต้องและเข้าหลักเกณฑ์ที่จะอุทธรณ์ได้ คู่ความขอที่จะอุทธรณ์คำพิพากษานั้น ถ้าไม่อุทธรณ์และคดีถึงที่สุด ก็จะฟ้องขอให้เพิกถอนสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นไม่ได้⁷⁸

การอุทธรณ์คำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลในคดีแบบกลุ่มมีบทบัญญัติพิเศษที่ให้อุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาโดยตรง โดยผู้ที่มีสิทธิอุทธรณ์คือโจทก์ ทนายความโจทก์และจำเลย ซึ่งเป็นคู่ความในคดีเท่านั้น แต่สมาชิกกลุ่มไม่มีสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ของศาล เว้นแต่คำสั่งที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดี ซึ่งสมาชิกกลุ่มจะมีสิทธิอุทธรณ์เฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับสิทธิของตนในการขอรับชำระหนี้ตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/42⁷⁹

⁷⁸ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาค 1 (น. 503-504), โดย พิพัฒน์ จักรางกูร, 2543, กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

⁷⁹ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม)มาตรา 222/42 “คำขอรับชำระหนี้ของสมาชิกกลุ่มรายใด ถ้าคู่ความในคดีและสมาชิกกลุ่มรายอื่นไม่ได้แย้ง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจสั่งอนุญาตให้รับชำระหนี้ได้ เว้นแต่มีเหตุอันสมควรตั้งเป็นอย่างอื่น โดยให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งให้ศาลทราบถึงการดำเนินการดังกล่าวด้วย

คำขอรับชำระหนี้ของสมาชิกกลุ่มรายใด ถ้ามีผู้โต้แย้ง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

- (1) ให้ยกคำขอรับชำระหนี้
- (2) อนุญาตให้ได้รับชำระหนี้เต็มจำนวน
- (3) อนุญาตให้ได้รับชำระหนี้บางส่วน

สมาชิกกลุ่มที่ยื่นคำขอรับชำระหนี้และไม่มีผู้โต้แย้งตามวรรคหนึ่ง สมาชิกกลุ่มที่ยื่นคำขอรับชำระหนี้และมีผู้โต้แย้งตามวรรคสอง หรือผู้โต้แย้ง อาจยื่นคำร้องคัดค้านคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดีต่อศาลภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่ทราบคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดี

เท่านั้น แต่หากเป็นกรณีนอกเหนือจากนี้ สมาชิกกลุ่มจะไม่สามารถใช้สิทธิอุทธรณ์ต่อศาลฎีกาได้อีกไม่ว่ากรณีใด ๆ ก็ตามตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/46⁸⁰ ทั้งนี้ทุนทรัพย์ในชั้นอุทธรณ์ให้ถือเอาราคาทรัพย์สินหรือทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์เฉพาะระหว่างโจทก์กับจำเลยเท่านั้น กรณีจำเลยยื่นคำร้องขออุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์กฎหมายกำหนดให้จำเลยนำค่าฤชาธรรมเนียมมาวางศาลเฉพาะส่วนที่จำเลยจะต้องรับผิดชอบต่อโจทก์เท่านั้น ไม่ต้องนำค่าฤชาธรรมเนียมในส่วนของเงินรางวัลทนายความมาวางต่อศาลด้วยตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/47⁸¹ โดยการขออนุญาตอุทธรณ์และหลักเกณฑ์การอุทธรณ์การดำเนินคดีผู้บริโภคนับเป็นกลุ่ม กรณียื่นอุทธรณ์ไปแล้ว ศาลชั้นต้นสั่งไม่รับอุทธรณ์เพราะเหตุอุทธรณ์ต้องห้าม กฎหมายได้กำหนดวิธีการดำเนินการไว้ 2 วิธี โดยหากเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งไปแล้วจะกลับมาใช้อีกวิธีการหนึ่งด้วยไม่ได้ ดังนี้

(1) อุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นต่อศาลฎีกา

(2) ยื่นคำร้องขออนุญาตอุทธรณ์ต่อศาลฎีกา ซึ่งต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขของข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาซึ่งได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

กรณีการอุทธรณ์นั้นไม่ต้องห้ามตามกฎหมาย แต่ศาลฎีกาเห็นว่าข้อที่อุทธรณ์มานั้นเป็นกรณีไม่สมควรได้รับการวินิจฉัยจากศาลฎีกา ศาลฎีกามีอำนาจที่จะยกอุทธรณ์ดังกล่าวเสียก็ได้ซึ่งเป็นการให้อำนาจดุลพินิจแก่ศาลฎีกา ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดโดยข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

คำสั่งของศาลตามวรรคสามให้อุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง.”

⁸⁰ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม)มาตรา 222/46 สมาชิกกลุ่มไม่มีสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ยกเว้นในกรณีตามมาตรา 222/42.

⁸¹ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม)มาตรา 222/47 “ราคาทรัพย์สินหรือทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์ให้ถือเอาราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์เฉพาะระหว่างโจทก์กับจำเลย

ในกรณีที่จำเลยยื่นคำร้องขออุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ตามมาตรา 234 นั้น ให้จำเลยนำค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวงมาวางศาลและนำเงินมาชำระตามคำพิพากษาหรือหาประกันให้ไว้ต่อศาลเฉพาะในส่วนที่จำเลยต้องรับผิดชอบชำระหนี้ให้แก่โจทก์ แต่ไม่ต้องนำเงินมาชำระหรือหาประกันให้ไว้ต่อศาลสำหรับเงินรางวัลทนายความฝ่ายโจทก์.”

ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/48⁸²

สัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำกันในศาลเป็นกรณีที่มีการฟ้องร้องต่อศาลแล้ว ในระหว่างการพิจารณาคดี คู่ความได้ตกลงระงับข้อพิพาทโดยยอมผ่อนผันให้แก่กัน และให้ศาลพิพากษาตามที่อยู่ความตกลงประนีประนอมยอมความกัน เมื่อศาลได้ตรวจสอบแล้วว่าข้อตกลงในสัญญาประนีประนอมยอมความไม่ฝ่าฝืนกฎหมายหรือขัดต่อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน⁸³ ศาลจะมีคำพิพากษาไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น การประนีประนอมยอมความเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทที่ทำให้คดียุติในเนื้อหาและเกิดสิทธิหน้าที่ขึ้นใหม่ตามสัญญาประนีประนอมยอมความ ดังนั้นเมื่อมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความจะทำให้ข้อพิพาทหนึ่งที่มีอยู่เดิมระงับสิ้นไป คู่สัญญาจะผูกพันกันตามสัญญาประนีประนอมยอมความ

การบังคับตามสัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำกันในศาล เมื่อคู่สัญญาได้ตกลงกัน และศาลมีคำพิพากษายอมแล้วคำพิพากษานั้นย่อมผูกพันคู่ความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145⁸⁴ การไม่ปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความมีผลเท่ากับการไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษา คู่ความไม่ต้องฟ้องร้องคดีกันอีก นอกจากนี้การที่ศาลได้พิพากษาตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นแล้ว แม้คดีจะมีได้ทำยอมกันในทุกประเด็นที่มีการฟ้องร้อง

⁸² ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม)มาตรา 222/48 “ในกรณีที่คู่ความเห็นว่าคดีต้องห้ามอุทธรณ์ คู่ความอาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องขออนุญาตอุทธรณ์ต่อศาลฎีกาไปพร้อมกับอุทธรณ์ก็ได้ เมื่อศาลชั้นต้นตรวจอุทธรณ์แล้วเห็นว่า เป็นอุทธรณ์ที่ต้องห้ามก็ให้ส่งอุทธรณ์และคำขอดังกล่าวไปยังศาลฎีกาเพื่อพิจารณา แต่ถ้าศาลชั้นต้นเห็นว่าอุทธรณ์ดังกล่าวไม่ต้องห้ามก็ให้มีคำสั่งรับอุทธรณ์นั้นไว้ดำเนินการต่อไป

ในกรณีที่ศาลชั้นต้นสั่งไม่รับอุทธรณ์เพราะเหตุอุทธรณ์ต้องห้าม คู่ความอาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องขออนุญาตอุทธรณ์ต่อศาลฎีกาภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งก็ได้ ถ้าคู่ความยื่นคำขอดังกล่าวแล้ว จะยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ไม่ได้.”

⁸³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150 “การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายเป็นการ พันวิสัยหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ.”

⁸⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145 “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกา และการพิจารณาใหม่ คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ให้ถือว่าผูกพันคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลที่พิพากษาหรือมีคำสั่ง นับตั้งแต่วันที่ได้พิพากษาหรือมีคำสั่ง จนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับหรือคดีเสีย ถ้าหากมี.”

กันก็ตาม การที่ศาลพิพากษตามขอยมนั้นถือว่าเป็นการวินิจฉัยชี้ขาดในเรื่องที่ได้ฟ้องร้องกันแล้ว เมื่อนำคดีมาฟ้องอีกย่อมเป็นฟ้องซ้ำ⁸⁵

หลักเกณฑ์ที่ศาลใช้ในการพิจารณามีคำสั่งให้ตกลงประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้ศาลคำนึงถึงการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของกลุ่มมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม⁸⁶ โดยเมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีแล้วให้ถือว่าสมาชิกกลุ่มที่แจ้งความประสงค์ออกจากกรเป็นสมาชิกกลุ่มและมีได้ขอถอนความประสงค์ดังกล่าวก่อนศาลมีคำสั่งอนุญาตไม่เป็นสมาชิกกลุ่มนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/29 ดังนั้น การประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มจึงมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนที่ไม่ได้แจ้งความประสงค์ออกจากกรเป็นสมาชิกกลุ่ม แม้จะมีได้เป็นคู่ความในคดี

จะเห็นได้ว่า ร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยได้กำหนดให้คำพิพากษตามขอยในการดำเนินคดีแบบกลุ่มผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มที่มีได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่ม⁸⁷ เนื่องจากกฎหมายกำหนดเวลาให้สมาชิกกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการตกลง

⁸⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5757/2531 “คดีก่อนจำเลยเป็นโจทก์ฟ้องโจทก์เป็นจำเลยให้รื้อถอนบ้านออกไปจากที่ดินแปลงพิพาท โจทก์ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับจำเลยขอมรื้อถอนบ้านออกไปจากที่ดินแปลงพิพาท ย่อมมีผลเท่ากับโจทก์ยอมรับว่าที่ดินพิพาททั้งแปลงเป็นของจำเลย การที่โจทก์มายื่นฟ้องว่า โจทก์ได้กรรมสิทธิ์โดยการครอบครองที่ดินแปลงพิพาทบางส่วนมาก่อน จำเลยฟ้องขับไล่โจทก์แล้วหาได้ไม่ เพราะมีประเด็นต้องวินิจฉัยเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงพิพาทอีก ฟ้องของโจทก์จึงเป็นฟ้องซ้ำ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 148.”

⁸⁶ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม)มาตรา 222/32 (7) “การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของกลุ่มมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม.”

⁸⁷ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/29 “เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มและพ้นระยะเวลาตามมาตรา 222/12 (6) แล้ว ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี ให้ศาลกำหนดวันตามที่เห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านหรือแจ้งความประสงค์ออกจากกรเป็นสมาชิกกลุ่มโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลและสั่งให้คชทก้นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาลเพื่อแจ้งเรื่องการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีให้สมาชิกกลุ่มทราบตามวิธีการเช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในมาตรา 222/12 วรรคหนึ่ง เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีแล้วให้ถือว่าสมาชิกกลุ่มรายที่แจ้งความประสงค์ออกจากกรเป็นสมาชิกกลุ่ม

ประนีประนอมยอมความดังกล่าวคัดค้านหรือแสดงเจตนาออกจากกลุ่มแล้วและการที่กฎหมายกำหนดให้ศาลและสมาชิกกลุ่มแม้จะมีได้เป็นคู่ความในคดีเข้ามามีส่วนร่วมในการตกลงประนีประนอมยอมความดังกล่าวด้วย ดังนั้น แม้สมาชิกกลุ่มจะมีได้เป็นคู่ความในคดี แต่เมื่อมีช่องทางในการเข้ารักษาผลประโยชน์ของตนเองในประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน สมาชิกกลุ่มจึงต้องผูกพันในผลแห่งคำพิพากษา

3.4 ตารางเปรียบเทียบบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแพ่งคดีผู้บริโภคและคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

ตารางที่ 3.2 เปรียบเทียบบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแพ่งคดีผู้บริโภคและคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

คดีแพ่ง	คดีผู้บริโภค	คดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
1. การประนีประนอมยอมความ		
- เมื่อคู่ความประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีและข้อตกลงนั้นไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย ให้ศาลพิพากษาไปตามนั้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138)	- การประนีประนอมยอมต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องมาแสดงต่อศาล (พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 19 วรรคสาม)	- การอนุญาตให้ประนี ประนอมยอมความให้ศาลคำนึงถึงความจำเป็นในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม ความยุ่งยากหรือความสะดวกในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ความเป็นธรรมและความมีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม จำนวนสมาชิกกลุ่มที่คัดค้าน ความสามารถของจำเลยในการชดเชยค่าเสียหายในกรณีที่มีการประนีประนอมยอมความและการประนีประนอมยอมความมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม (มาตรา 222/32(1)-(7))

และมีได้ขอถอนความประสงค์ดังกล่าวก่อนศาลมีคำสั่งอนุญาต ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาต.”

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

คดีแพ่ง	คดีผู้บริโภค	คดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
2. ผลของคำพิพากษตามยอม		
- คำพิพากษาผูกพันเฉพาะคู่ความ เว้นแต่คำพิพากษาเกี่ยวกับฐานะหรือความสามารถของบุคคลและคำพิพากษาที่วินิจฉัยถึงกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สิน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145)	- ศาลในคดีหลังมีอำนาจสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยาน เว้นแต่ข้อเท็จจริงนั้นยังไม่เพียงพอแก่การวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือให้โอกาสคู่ความที่เสียเปรียบต่อสู้คดี (มาตรา 30) - กรณีตามยอม เป็นเรื่องคู่ความต่างยอมผ่อนปรนให้แก่กัน และไม่ถือว่ายอมรับข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งอย่างใดในคดี ดังนั้น จึงไม่น่าจะถือว่าผูกพันในคดีหลังได้	- คำพิพากษาผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่ม (มาตรา 222/35)

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

คดีแพ่ง	คดีผู้บริโภค	คดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
3. การอุทธรณ์คำพิพากษามาตามยอม		
- ห้ามไม่ให้อุทธรณ์คำพิพากษามาตามยอม เว้นแต่ (1) มีข้อกล่าวอ้างว่าคู่ความฝ่ายหนึ่งฉ้อฉล (2) คำพิพากษาถูกอ้างว่าละเมิดบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับความสะดวกเรียบร้อยของประชาชน (3) คำพิพากษาถูกอ้างว่าไม่ได้เป็นไปตามข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138(1)-(3))	- พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคไม่ได้บัญญัติไว้ จึงต้องนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม คือห้ามไม่ให้อุทธรณ์คำพิพากษามาตามยอม เว้นแต่ (1) มีข้อกล่าวอ้างว่าคู่ความฝ่ายหนึ่งฉ้อฉล (2) คำพิพากษาถูกอ้างว่าละเมิดบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับความสะดวกเรียบร้อยของประชาชน (3) คำพิพากษาถูกอ้างว่าไม่ได้เป็นไปตามข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความ (พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 7 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138(1)-(3))	- ไม่ได้กำหนดเรื่องการอุทธรณ์คำพิพากษามาตามยอมไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น จึงต้องใช้บทบัญญัติในคดีสามัญมาใช้บังคับโดยอนุโลม คือห้ามไม่ให้อุทธรณ์คำพิพากษามาตามยอม เว้นแต่ (1) มีข้อกล่าวอ้างว่าคู่ความฝ่ายหนึ่งฉ้อฉล (2) คำพิพากษาถูกอ้างว่าละเมิดบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับความสะดวกเรียบร้อยของประชาชน (3) คำพิพากษาถูกอ้างว่าไม่ได้เป็นไปตามข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความ (ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/4 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 138 (1)-(3))

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

คดีแพ่ง	คดีผู้บริโภค	คดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม
4. การสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาในกรณีมีสืบพยานจนเสร็จและศาลมีคำพิพากษา		
- ในกรณีทำให้เสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัย ถ้าในเวลาพิพากษาคดี พันวิสัยที่จะหยั่งรู้ได้ว่าความเสียหายมีแท้จริงเพียงใด ศาลมีอำนาจสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาภายในระยะเวลาไม่เกินสองปี (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444)	- ในกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพหรืออนามัยและในเวลาพิพากษาคดีไม่อาจจะหยั่งรู้ได้ ศาลมีอำนาจสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษา (มาตรา 40)	- ไม่ได้กำหนดเรื่องการสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น จึงต้องใช้หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 40 ในฐานะที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ คือ กรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพหรืออนามัยและในเวลาพิพากษาคดีไม่อาจจะหยั่งรู้ได้ ศาลมีอำนาจสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษา (มาตรา 40)
5. การสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาในกรณีศาลมีคำพิพากษตามสัญญาประนีประนอมยอมความ		
- ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ และในทางปฏิบัติไม่ปรากฏว่าศาลได้มีการสงวนสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดไว้ ทั้งโดยสภาพก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องความแสดงเจตนาผูกพันไว้แล้ว ขณะตกลงทำสัญญายอม จึงไม่ปรากฏว่ามีการสงวนสิทธิให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำพิพากษาในภายหลัง	- ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ และในทางปฏิบัติไม่ปรากฏว่าศาลได้มีการสงวนสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดไว้ ทั้งโดยสภาพก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องความแสดงเจตนาผูกพันไว้แล้ว ขณะตกลงทำสัญญายอม จึงไม่ปรากฏว่ามีการสงวนสิทธิให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำพิพากษาในภายหลัง	- ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ และในทางปฏิบัติไม่ปรากฏว่าศาลได้มีการสงวนสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดไว้ ทั้งโดยสภาพก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องความแสดงเจตนาผูกพันไว้แล้ว ขณะตกลงทำสัญญายอม จึงไม่ปรากฏว่ามีการสงวนสิทธิให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำพิพากษาในภายหลัง
6. การกำหนดวิธีการเพื่อบังคับตามคำพิพากษา		
- ให้ศาลกำหนดวิธีที่จะปฏิบัติตามคำบังคับในวันอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 272)	- ภายหลังมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว หากมีเหตุขัดข้องทำให้ไม่อาจบังคับคดีตามคำพิพากษาได้ ศาลมีอำนาจออกคำสั่งเพื่อแก้ไขข้อขัดข้องตามความจำเป็นและสมควรแก่กรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม (มาตรา 65)	- ศาลมีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการปฏิบัติตามคำพิพากษา โดยกำหนดไว้ในคำพิพากษาหรือในคำสั่งในภายหลังก็ได้ (มาตรา 222/38)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าในการดำเนินคดีแพ่งสามัญนั้น การตกลงประนีประนอมยอมความกันเป็นกระบวนการพิจารณาที่คู่ความสามารถกระทำได้ตลอดเวลาไม่ว่าจะก่อนหรือหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาชี้ขาดตัดสินคดีศาลจะเข้าไปควบคุม จำกัดหรือห้ามกระทำมิได้ซึ่งเป็นไปตามหลักความประสงค์ของคู่ความ (Principle of Disposition) ศาลจะมีบทบาทเพียงแต่พิจารณาว่าสัญญายอมเกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีและไม่ขัดต่อกฎหมายความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนและศาลต้องพิพากษตามยอม ทั้งนี้คู่ความอาจประนีประนอมยอมความกันเกินกว่าหรือนอกเหนือจากที่ขอมาในคำฟ้องได้ ไม่ถือว่าเป็นการเกินคำขอหรือนอกฟ้องแต่อย่างใด แต่ต้องอยู่ในเรื่องหรือเกี่ยวกับประเด็นที่ฟ้องร้องกันนั้น โดยสัญญาประนีประนอมยอมความที่ไปกระทบกระเทือนถึงประโยชน์ของบุคคลภายนอกนั้น ไม่ถือว่าเป็นบุคคลภายนอกนั้นมีความผูกพันตามข้อตกลง ส่วนคดีผู้บริโภคนั้นกฎหมายกำหนดให้ศาลเข้ามาคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งมีอำนาจต่อรองในทางเศรษฐกิจน้อยกว่าคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจ การทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันจึงต้องขออนุญาตศาล แต่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ก็ไม่ได้กำหนดให้ศาลมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภค เพียงแต่กำหนดว่าการประนีประนอมยอมความต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องมาแสดงต่อศาล⁸⁸ ดังนั้นเมื่อพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคไม่ได้บัญญัติไว้ จึงต้องนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลมคือ เมื่อคู่ความประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีและข้อตกลงนั้นไม่ฝ่าฝืนกฎหมายให้ศาลพิพากษาไปตามนั้น⁸⁹ และการประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเป็นกรณีที่พลแห่งคำพิพากษาศกมัตตสมาชิกกลุ่ม แม้จะมีได้เข้าเป็นคู่ความในคดีด้วย ดังนั้นศาลในฐานะตัวแทนของรัฐจึงต้องเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความว่ามีความเป็นธรรมและคุ้มครองประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มหรือไม่

3.5 บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มในต่างประเทศ

เนื่องจากประเทศไทยยังไม่เคยมีกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาแนวคิดและรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ปรากฏในต่างประเทศซึ่งมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) โดยลักษณะสำคัญ

⁸⁸ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 19 วรรคสาม.

⁸⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 138.

ของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม คือ การที่ผู้แทนกลุ่มดำเนินคดีแทนผู้เสียหายคนอื่น ๆ โดยผู้เสียหายเหล่านั้นไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีและไม่ได้มีการมอบอำนาจให้ดำเนินคดีแทนและผู้แทนกลุ่มดำเนินคดีในนามของผู้เสียหายซึ่งมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกันเนื่องจากการใช้สิทธิทางศาลของผู้บริโภคมีข้อจำกัดหลายประการ แต่กระบวนการพิจารณาคดีในศาลต้องใช้เวลานานและต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงซึ่งเป็นอุปสรรคทำให้ผู้บริโภคจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อยเลือกที่จะไม่นำคดีมาฟ้องศาลเพื่อให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายจึงจำเป็นจะต้องมีวิธีพิจารณาคดีที่แก้ไขข้อขัดข้องเพื่อให้ผู้บริโภคจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อยเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางศาลได้ง่าย สะดวกและมีความเหมาะสม ดังนั้น การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงเป็นวิธีพิจารณาคดีที่สามารถอำนวยความสะดวกและช่วยแก้ไขข้อขัดข้องในกรณีที่ผู้บริโภคจำนวนมากได้รับความเสียหายภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน

3.5.1 บทบาทของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา (The United State of America)

ในอดีตการดำเนินคดีแพ่งเป็นหน้าที่ของเอกชนซึ่งมีหน้าที่ปกป้องรักษาสิทธิของตนเองตามหลักกฎหมายเอกชน แต่บางครั้งข้อพิพาทที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อผู้บริโภคเป็นจำนวนมากทำให้มีผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการดำเนินคดีเพื่อฟ้องร้องต่อศาลมีมากกว่าสองคน แต่หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความมีข้อจำกัดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจำนวนของโจทก์ซึ่งเป็นผู้ดำเนินคดีในศาล จึงเกิดแนวคิดในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยในสหรัฐอเมริกาได้นำแนวคิดในการดำเนินคดีที่มีลักษณะพิเศษเรียกว่า “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” (Class Action) มาใช้เพื่อจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าว⁹⁰ จากการศึกษาประวัติศาสตร์จะพบว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มในสหรัฐอเมริกามีพัฒนาการมาจากหลักความยุติธรรม (Equity) โดยนำมาปรับใช้กับหลักการดำเนินคดีในคดีที่มีผู้มีส่วนได้เสียในคดีจำนวนมากและมีมูลเหตุแห่งการฟ้องร้องคดีเป็นเรื่องเดียวกัน โดยการเข้ามาเป็นคู่ความร่วมมือกันในการดำเนินคดีเป็นสิ่งที่ไม่อาจกระทำได้โดยสะดวกและเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการดำเนินคดีในศาลช้าช้อนกันหลายคดี โดยเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาในการดำเนินคดี เพื่อให้ผลแห่งคำพิพากษาผูกพันผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีทั้งหมดทุกคนจึงมีการนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในสหรัฐอเมริกาซึ่งประสบความสำเร็จสูงสุด⁹¹

⁹⁰ จาก พนักงานอัยการในฐานะทนายโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม: ศึกษาเฉพาะกรณีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคและกฎหมายสิ่งแวดล้อม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์) (น. 29-30), โดย วชิร สุตะโล, 2551, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

⁹¹ แหล่งเดิม.

ในสหรัฐอเมริกา ศาลจะมีบทบาทของการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้แทนกลุ่ม (Representative Party) ว่าจะต้องปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ⁹² โดยศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาวินิจฉัยเป็นแนวทางไว้ว่า หากผลประโยชน์ของผู้แทนกลุ่มขัดแย้งกับผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มย่อมเป็นการละเมิดสิทธิอันชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญของบุคคล ซึ่งเป็นผู้บริโศก ดังนั้น ผู้บริโศกซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มดังกล่าวจึงไม่จำเป็นต้องถูกผูกพันตามคำพิพากษา เนื่องจากผู้แทนกลุ่มมิได้ปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ⁹³ โดยผู้แทนกลุ่มมีภาระหน้าที่ในการแสดงข้อเท็จจริงให้ศาลเห็นว่าสมาชิกกลุ่มมีจำนวนมากและการที่สมาชิกกลุ่มแต่ละคนร่วมกันฟ้องคดีจะทำให้เกิดความไม่สะดวกในทางปฏิบัติ โดยไม่ต้องพิสูจน์ว่าผู้แทนกลุ่มมีความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ

3.5.1.1 การอนุญาตให้ดำเนินคดีผู้บริโศกแบบกลุ่ม

สมาชิกกลุ่มคนหนึ่งหรือมากกว่าอาจฟ้องคดีโดยการเป็น “ผู้แทนกลุ่ม” (Representative Party) ในนามของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดได้โดยมีเงื่อนไขภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสหพันธรัฐข้อที่ 23 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Federal Rule of Civil Procedure Rule 23. Class Action หรือ FRCP) ซึ่งเป็นบทกฎหมายทั่วไปที่สามารถนำมาปรับใช้กับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งได้ทุกคดีรวมทั้งคดีที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโศก โดยผู้บริโศกซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำจะเป็นฝ่ายยื่นคำร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม⁹⁴ ซึ่งการอนุญาตให้ดำเนินคดีผู้บริโศกแบบกลุ่ม (Class Certification) มีดังนี้

(1) ศาลจะมีบทบาทในการพิจารณาว่าสมาชิกกลุ่มมีจำนวนมากและการที่สมาชิกกลุ่มแต่ละคนร่วมกันฟ้องคดีจะทำให้เกิดความไม่สะดวกในทางปฏิบัติ ซึ่งกฎหมายมิได้กำหนดจำนวนสมาชิกกลุ่มไว้โดยชัดแจ้ง แต่ให้ศาลใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวางในการพิจารณาว่าสมาชิกกลุ่มมีจำนวนมากเพียงพอหรือไม่ซึ่งขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงแล้วแต่กรณี ผู้แทนกลุ่มต้องทำให้ศาลเห็นว่าจำนวนสมาชิกที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของจำเลยมีจำนวนมากน้อยเพียงใด โดยศาลจะพิจารณาตามข้อเท็จจริงของแต่ละคดีทำให้ไม่สามารถระบุหรือกำหนดจำนวนผู้เสียหายซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มได้ว่าต้องมีจำนวนขั้นต่ำมากน้อยเพียงใดและไม่จำเป็นต้องกำหนดจำนวนสมาชิกกลุ่ม

⁹² Federal Rule of Civil Procedure 23 (a) (4) “the representative parties will fairly and adequately protect the interests of the class.”

⁹³ จาก “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Actions) ประสพการณ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา,” โดย ธนารักษ์ เนาวรัตน์, 2551, วารสารยุติธรรมปริทัศน์ สำนักงานศาลยุติธรรม, 22 (1).

⁹⁴ พนักงานอัยการ ในฐานะทนายโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม: ศึกษาเฉพาะกรณีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโศกและกฎหมายสิ่งแวดล้อม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 29-30). เล่มเดิม.

ไว้อย่างแน่นอน เพียงแต่กำหนดลักษณะของสมาชิกกลุ่มไว้อย่างชัดเจนเพียงพอเท่านั้น โดยสมาชิกกลุ่มจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วซึ่งมีความเสียหายเป็นที่ประจักษ์ชัด ในขณะที่ร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม หากเพียงแต่การคาดคะเนเดาเอาว่าอาจจะเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหาย ยังไม่อาจถือได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ได้รับความเสียหายจึงไม่อาจเป็นสมาชิกกลุ่มได้

(2) ศาลจะมีบทบาทในการพิจารณาว่าผู้บริโภครวมกันเป็นสมาชิกกลุ่มมีปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม โดยมีการวางหลักการพิจารณาว่าผู้บริโภครวมกันได้รับความเสียหายหรือสมาชิกกลุ่มนั้นจะต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำเดียวกันของจำเลยและการกระทำนั้นเป็นมูลเหตุสำคัญในการฟ้องคดีจึงจะเป็นกรณีที่สมาชิกกลุ่มมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายร่วมกันโดยไม่จำเป็นต้องร่วมกันทุกประเด็น แม้มีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายร่วมกันเพียงประเด็นเดียวก็เพียงพอในการร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม “ปัญหาข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงเป็นอย่างเดียวกันของสมาชิกกลุ่ม”⁹⁵ หมายความว่า ปัญหาข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันของสมาชิกกลุ่มเป็นประเด็นสำคัญที่สุดในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดย “ข้อเท็จจริงเดียวกัน” พิจารณาจากเนื้อหาหรือเวลาหรือชนิดของเนื้อหาและความเข้าใจของผู้แทนกลุ่มหรือข้อเรียกร้องที่เกิดจากการกระทำในเหตุการณ์หรือผลแพ้ชนะแห่งคดีโดยข้อเรียกร้องของผู้บริโภคเหล่านั้นทั้งหมดจะต้องเกิดขึ้นมาจากหรือมีผลมาจากสถานการณ์เดียวกันหรือเหมือนกันหรือเกี่ยวเนื่องกัน เช่น เกิดจากผลิตภัณฑ์ในวันเดียวกันซึ่งเป็นการกระทำหรืองดเว้นกระทำของจำเลยในครั้งเดียวกัน เนื่องจากวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อความมุ่งหมายให้ผู้ได้รับความเสียหายจากสถานการณ์เดียวกันภายใต้ปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกันได้รับการเยียวยาความเสียหายร่วมกันไปในครั้งเดียวกันโดยไม่จำเป็นต้องดำเนินคดีด้วยตนเอง

(3) ศาลจะมีบทบาทในการพิจารณาว่าข้อเรียกร้องของผู้แทนกลุ่มเป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่ม ข้อเรียกร้องของโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มจะต้องมีการเชื่อมโยงกันระหว่างข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของสมาชิกกลุ่มและปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ทำให้เกิดกลุ่มต้องเป็นอย่างเดียวกัน

(4) ศาลจะมีบทบาทในการพิจารณาว่าผู้แทนกลุ่มมีคุณสมบัติที่จะปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ การจะทำหน้าที่ผู้แทนกลุ่มได้จะต้องมีศักยภาพเนื่องจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาจะประสบความสำเร็จหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับโจทก์ ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม โดยผู้แทนกลุ่มจะต้องปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ ทั้งนี้ ศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาวินิจฉัยเป็นแนวทางไว้ว่า หากผลประโยชน์ของผู้แทนกลุ่มขัดแย้งกับ

⁹⁵ Federal Rule of Civil Procedure 23 (a) (2) “there are questions of law or fact common to the class.”

ผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มย่อมเป็นการละเมิดสิทธิอันชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภค ดังนั้น ผู้บริโภคซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มดังกล่าวจึงไม่จำเป็นต้องถูกผูกพันตามคำพิพากษาเนื่องจากผู้แทนกลุ่มมิได้ปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ

เมื่อศาลได้พิจารณาถึงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการอนุญาตให้ดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มแล้ว ศาลจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาดังนี้

(ก) ศาลจะต้องมีคำสั่งว่าจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มหรือไม่ เมื่อมีการขออนุญาตดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มขึ้นสู่ศาล ศาลจะต้องมีคำสั่งว่าจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ ซึ่งอาจอยู่ภายใต้เงื่อนไขและศาลอาจสั่งให้แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงก่อนจะมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาในเนื้อหาของคดีก็ได้

(ข) ศาลมีหน้าที่ต้องบอกกล่าวไปยังสมาชิกกลุ่ม โดยการส่งหนังสือบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มรับทราบโดยวิธีที่ดีที่สุด รวมถึงต้องแจ้งไปยังสมาชิกกลุ่มแต่ละคนหากสามารถระบุได้ โดยใช้วิธีการตามที่ศาลเห็นสมควร ในหนังสือบอกกล่าวศาลจะต้องแจ้งให้สมาชิกกลุ่มแต่ละคนทราบว่าศาลจะตัดออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มหากสมาชิกร้องขอภายในเวลาที่กำหนดไว้และคำพิพากษาไม่ว่าจะเป็นคุณหรือเป็นโทษจะมีผลต่อสมาชิกกลุ่มทั้งหมดทุกคนที่ไม่ร้องขอออกจากกลุ่มโดยสมาชิกกลุ่มแต่ละคนซึ่งไม่ได้ขอออกจากกลุ่มอาจตั้งที่ปรึกษาได้

(ค) คำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มผูกพันเฉพาะสมาชิกกลุ่ม เมื่อศาลมีคำพิพากษาในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มไม่ว่าคำพิพากษาจะเป็นคุณหรือเป็นโทษต่อสมาชิกกลุ่มย่อมผูกพันผู้บริโภคซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มและบุคคลที่ศาลถือว่าเป็นสมาชิกกลุ่ม

(ง) เมื่อศาลเห็นสมควรจะอนุญาตให้การยื่นฟ้องคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพียงประเด็นใดประเด็นหนึ่งก็ได้และกลุ่มใหญ่สามารถแบ่งเป็นกลุ่มย่อยและแต่ละกลุ่มย่อยจะถือเป็นกลุ่ม⁹⁶

3.5.1.2 การยกเลิกการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาบัญญัติให้การถอนฟ้องในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน ไม่ว่าการดำเนินคดีดังกล่าวจะได้รับอนุญาตให้ดำเนินคดีแทนกลุ่มหรือไม่ก็ตามเนื่องจากในการดำเนินคดีแบบกลุ่มโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มได้แสดงเจตนาเข้าดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นซึ่งมิได้เข้าร่วมในคดีด้วย ผู้แทนกลุ่มจึงมีหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทุกคนที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกันซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกกลุ่มแล้ว การกระทำใด ๆ จึงต้องเป็นการกระทำเพื่อบุคคลเหล่านั้นด้วย เมื่อการถอนฟ้องเป็นการยุติการใช้

⁹⁶ พนักงานอัยการ ในฐานะทนายโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม: ศึกษาเฉพาะกรณีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคและกฎหมายสิ่งแวดล้อม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 29-30). เล่มเดิม.

สิทธิฟ้องคดีแทนสมาชิกกลุ่มซึ่งมีผลต่ออายุความฟ้องร้องของสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ ด้วย ศาลจึงต้องเข้ามามีบทบาทโดยการทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้สิทธิของโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มด้วย โดยมีแนวคิดที่สำคัญว่าในการเสนอข้อพิพาทในประเด็นของกลุ่ม ผู้ฟ้องคดีไม่ควรจะได้รับประโยชน์จากการกล่าวอ้างโดยยืนยันว่าตนกำลังทำหน้าที่สำหรับกลุ่มของผู้ฟ้องคดีด้วย⁹⁷ แต่การถอนฟ้องซึ่งเป็นการแก้ไขข้อขัดข้องทางเทคนิคของการฟ้องคดี เช่น การถอนฟ้องอันเนื่องมาจากคดีไม่อยู่ในเขตอำนาจศาล หรือการถอนฟ้องอันเนื่องมาจากความเหมาะสมในการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยการถอนฟ้องลักษณะนี้ไม่ต้องขออนุญาตต่อศาล เนื่องจากการถอนฟ้องดังกล่าวมิได้กระทบสิทธิของสมาชิกกลุ่มแต่อย่างใด⁹⁸

3.5.1.3 การสืบพยานและพิจารณาคดี

บทบาทของศาลในคดีแพ่งสามัญในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี การดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งจะถูกจำกัดขอบเขตภายใต้หลักความประสงค์ของคู่ความ (Principle of Disposition) ที่ให้สิทธิคู่ความเสนอคดี กำหนดทิศทางในการดำเนินคดี เพิกถอนคดี ประนีประนอมยอมความและเสนอพยานหลักฐานได้ตามที่คู่ความเห็นสมควร เนื่องจากคู่ความเป็นผู้เสนอคดีเพื่อรักษาสิทธิของตน ดังนั้นบทบาทของศาลจึงเป็นเพียงมาตรการดำเนินกระบวนการพิจารณาความเพื่อระงับข้อพิพาทของคู่ความเท่านั้น ยกเว้นกรณีเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี ศาลมีอำนาจกำหนดหรือควบคุมการดำเนินคดีมิให้มีการประวิงคดีเกิดขึ้นหรือช่วยเหลือคู่ความในการค้นหาข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งความถูกต้องที่สุดของคำพิพากษาเท่านั้น แต่ต้องมิได้เป็นการทำแทนคู่ความแต่อย่างใด แต่เป็นเพียงการเข้าช่วยเหลือคู่ความเท่านั้น⁹⁹ จึงถือได้ว่าศาลมีบทบาทในเชิงรับ (Passive Role) โดยบทบาทของศาลอยู่บนพื้นฐานการดำเนินคดีที่คู่ความเป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของตนเอง

แต่การดำเนินคดีผู้บริโภคมแบบกลุ่มเป็นการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองและเพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่นซึ่งมิได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วย กฎหมายจึงกำหนดให้ศาลต้องมีบทบาทหน้าที่ในเชิงรุก (Active Role) โดยเป็นผู้คุ้มครองพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภคซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการดำเนินกระบวนการพิจารณาแทน เช่น การอนุญาตให้มีการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม การพิจารณาความเหมาะสมในการให้มีการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม การพิจารณาการถอนฟ้อง การตกลงกันหรือการประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี

⁹⁷ แหล่งเดิม.

⁹⁸ แหล่งเดิม.

⁹⁹ จาก การสืบพยานบุคคลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส : ตัวอย่างของกระบวนการพิจารณาที่ค่อนข้างไปในทางไต่สวน,” โดย วรณชัย บุญบำรุง, 2543, *จุลพาท สำนักงานศาลยุติธรรม*, 47(1).

3.5.1.4 การอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ

การประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคนับรวมจะต้องได้รับอนุญาตจากศาลเท่านั้นตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสหพันธรัฐข้อที่ 23 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Federal Rule of Civil Procedure Rule 23. Class Action (e)) การประนีประนอมยอมความกันในการดำเนินคดีผู้บริโภคนับรวมไม่อาจกระทำมิได้หากไม่ได้รับอนุญาตจากศาล¹⁰⁰ และหนังสือแจ้งความประสงค์จะตกลงประนีประนอมยอมความนี้จะต้องส่งถึงสมาชิกกลุ่มทุกคนภายใต้คำสั่งศาล เนื่องจากการดำเนินคดีผู้บริโภคนับรวมนั้น ผู้แทนกลุ่มมีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ หากผู้แทนกลุ่มทำข้อตกลงประนีประนอมยอมความใด ๆ กับคู่ความอีกฝ่ายอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสมาชิกกลุ่มได้ ดังนั้นการประนีประนอมยอมความจะกระทำโดยลำพังมิได้ ต้องให้ศาลทำหน้าที่ตรวจสอบว่าการประนีประนอมยอมความนั้นจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่สมาชิกกลุ่มหรือไม่ การประนีประนอมยอมความจึงต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน¹⁰¹ โดยการดำเนินกระบวนการพิจารณาในกรณีที่มีการประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคนับรวม มีดังนี้

- (1) ศาลต้องแจ้งคำบอกกล่าวอย่างเหมาะสมแก่สมาชิกกลุ่มทุกคนที่จะถูกผูกพันโดยข้อเสนอ¹⁰²
- (2) ถ้าข้อเสนอมีลักษณะผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน ศาลจะอนุญาตได้เมื่อฟังว่าข้อเสนอนั้นเป็นธรรม มีเหตุผลและเพียงพอ¹⁰³
- (3) คู่ความฝ่ายที่เห็นด้วยต้องยื่นคำแถลงโดยระบุว่าประสงค์จะผูกพันกับข้อเสนอดังกล่าว¹⁰⁴

¹⁰⁰ Federal Rule of Civil Procedure 23 (e) “Settlement, Voluntary Dismissal, or Compromise. The claims, issues, or defenses of a certified class may be settled, voluntarily dismissed, or compromised only with the court's approval. The following procedures apply to a proposed settlement, voluntary dismissal, or compromise.”

¹⁰¹ พนักงานอัยการในฐานะทนายโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม: ศึกษาเฉพาะกรณีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคและกฎหมายสิ่งแวดล้อม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) (น. 41). เล่มเดิม.

¹⁰² Federal Rule of Civil Procedure 23 (e) (1) “The court must direct notice in a reasonable manner to all class members who would be bound by the proposal.”

¹⁰³ Federal Rule of Civil Procedure 23 (e) (2) “If the proposal would bind class members, the court may approve it only after a hearing and on finding that it is fair, reasonable, and adequate.”

¹⁰⁴ Federal Rule of Civil Procedure 23 (e) (3) “The parties seeking approval must file a statement identifying any agreement made in connection with the proposal.”

(4) ถ้าก่อนหน้านี้ศาลอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มภายใต้ Rule 23(b) (3) ศาลต้องปฏิเสธไม่อนุญาตให้ตกลงประนีประนอมยอมความกัน เว้นแต่การประนีประนอมยอมความครั้งนี้จะมีข้อเรียกร้องโดยยกเว้นให้สมาชิกกลุ่มบางคนก่อนหน้านี้มีคำร้องขอยกเว้นแต่ก็ไม่ได้ขอยกเว้นเช่นนั้น¹⁰⁵

(5) สมาชิกกลุ่มคนใดคนหนึ่งอาจคัดค้านข้อเสนอนี้ ถ้ามีความจำเป็นศาลอาจอนุญาตภายใต้ Rule 23 (e) โดยการคัดค้านต้องถูกเพิกถอนเมื่อศาลอนุญาตเท่านั้น¹⁰⁶

เมื่อมีการตกลงหรือประนีประนอมยอมความกัน ศาลจะต้องพิจารณาว่า การอนุญาตให้มีการตกลงหรือประนีประนอมยอมความกันจะเป็นธรรม มีเหตุผลและเพียงพอที่จะคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่มและสมาชิกกลุ่มมากกว่า หากต้องดำเนินคดีต่อไปจนกระทั่งศาลมีคำพิพากษาหรือไม่ ซึ่งรูปแบบการพิจารณาและอนุญาตของศาลอาจแบ่งออกได้ 2 รูปแบบ ดังนี้

(1) การประเมินผลความเป็นธรรมเบื้องต้น (Preliminary Fairness Evaluation Step) กรณีที่ศาลพิจารณาอนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันตามข้อตกลงหรือเงื่อนไขที่ทนายความกลุ่ม (Class Attorney) เป็นผู้เสนอในขั้นตอนนี้ศาลได้พิจารณาโดยประเมินข้อเท็จจริงทั้งหมดที่ปรากฏต่อศาลว่าการอนุญาตให้ตกลงประนีประนอมยอมความกันย่อมมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย โดยการพิจารณาอนุญาต ศาลอาจต้องฟังข้อเท็จจริงจากทนายความของกลุ่มทุกฝ่ายผู้แทนกลุ่ม กลุ่มฝ่ายอื่นหรือจากทนายความที่มีได้เข้าร่วมในการเจรจา ข้อตกลงประนีประนอมยอมความดังกล่าว บางกรณีศาลอาจฟังความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญที่ศาลแต่งตั้งเพื่อประกอบดุลพินิจด้วย หากข้อเท็จจริงปรากฏว่ายังไม่ชัดเจนหรือมีความคลุมเครือและมีข้อสงสัยบางประการเกี่ยวกับข้อตกลงหรือข้อกำหนดในสัญญาประนีประนอมยอมความ เช่น เงื่อนไขหรือข้อตกลงที่ให้สิทธิพิเศษบางอย่างแก่ผู้แทนกลุ่มหรือกลุ่มย่อยบางกลุ่มหรือเงินรางวัลทนายความสูงเกินไป ศาลอาจมีคำสั่งตาม Rule 23 (e) เพื่อให้มีการส่งคำบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่มเพื่อดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป

¹⁰⁵ Federal Rule of Civil Procedure 23 (e) (4) “If the class action was previously certified under Rule 23(b) (3), the court may refuse to approve a settlement unless it affords a new opportunity to request exclusion to individual class members who had an earlier opportunity to request exclusion but did not do so.”

¹⁰⁶ Federal Rule of Civil Procedure 23 (e) (5) “Any class member may object to the proposal if it requires court approval under this subdivision (e); the objection may be withdrawn only with the court’s approval.”

(2) การนัดพิจารณารับฟังพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง (Formal Fairness Hearing Step) ขั้นตอนนี้เกิดขึ้นภายหลังจากศาลมีคำสั่งให้ส่งคำบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่มแล้ว โดยการพิจารณาอนุญาตของศาลในรูปแบบนี้ ศาลจะเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีสิทธิยื่นคัดค้านการตกลงประนีประนอมยอมความได้ ซึ่งส่วนมากคำคัดค้านที่มักหยิบยกมาอ้างคือการอ้างว่านายความกลุ่มหรือผู้แทนกลุ่มมิได้ปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ¹⁰⁷

3.5.1.5 การพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ

ในสหรัฐอเมริกากำหนดให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาถึงความเป็นธรรมและความสมเหตุสมผลอย่างเพียงพอโดยใช้ความเป็นไปได้ในการได้รับการเยียวยา การชดเชย จำนวนและลักษณะพยานหลักฐานในกระบวนการค้นหาความจริงก่อนสืบพยาน (Discovery) เงื่อนไขและข้อเสนอในการตกลงประนีประนอมยอมความ ข้อเสนอแนะและประสบการณ์ของนายความ ข้อเสนอแนะของผู้ที่เป็นกลาง จำนวนสมาชิกกลุ่มที่คัดค้านลักษณะของข้อคัดค้าน ค่าใช้จ่ายในอนาคตและระยะเวลาในการฟ้องคดี¹⁰⁸ อย่างไรก็ตามศาลจะไม่มีบทบาทหน้าที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการเจรจาประนีประนอมยอมความ ศาลจะเริ่มมีบทบาทเมื่อได้มีการทำข้อตกลงประนีประนอมยอมความกันเรียบร้อยแล้วเท่านั้น ศาลมีหน้าที่เพียงแค่ประเมินเงื่อนไขที่ปรากฏในสัญญาประนีประนอมยอมความ โดยศาลจะมีบทบาทสำคัญในการไต่สวนข้อสัญญาประนีประนอมยอมความเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มที่มีได้เข้ามาปรากฏตัวในคดีเท่านั้น¹⁰⁹

3.5.1.6 เนื้อหา ขอบเขตและผลของสัญญาประนีประนอมยอมความ

เมื่อศาลอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มยอมผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน¹¹⁰ ในกรณีที่มีการประนีประนอมยอมความแต่ผลประโยชน์ของกลุ่มผู้แทนกลุ่มขัดแย้งกับผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มยอมเป็นการละเมิดสิทธิอันชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญของบุคคล ดังนั้นบุคคลดังกล่าวจึงไม่จำเป็นต้องถูกผูกพันตามคำพิพากษาเนื่องจากผู้แทนกลุ่มมิได้ปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ¹¹¹

¹⁰⁷ ปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (น. 49-75). เล่มเดิม.

¹⁰⁸ การถอนฟ้องและการประนีประนอมยอมความ (น. 62). เล่มเดิม.

¹⁰⁹ แหล่งเดิม.

¹¹⁰ Class Action Fairness Act of 2005 Sec. 1711. Definitions (6) PROPOSED SETTLEMENT- The term 'proposed settlement' means an agreement regarding a class action that is subject to court approval and that, if approved, would be binding on some or all class members.

¹¹¹ ปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (น. 49-75). เล่มเดิม.

3.5.1.7 การทำคำพิพากษาตามยอม

คำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มผูกพันสมาชิกกลุ่มที่มีได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่ม ดังนั้นคำพิพากษาตามยอมไม่ว่าจะเป็นคุณต่อสมาชิกกลุ่มหรือไม่ก็ตามจะครอบคลุมและระบุโดยเฉพาะเจาะจงต่อบุคคลที่ศาลถือว่าเป็นสมาชิกกลุ่ม

3.5.1.8 รัฐบาลบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) ที่เกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ

การดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มในสหรัฐอเมริกามักจบลงด้วยการตกลงประนีประนอมยอมความกันโดยวิธีการให้บัตรลดราคาแทนการใช้เงินสด (Coupon Settlement) ซึ่งถือเป็นจุดบอดของกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม กรณีที่มักถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณา คือ กรณีบริษัทโตโยต้า มอเตอร์ เซลล์ ตกลงยอมจ่ายค่าเสียหายโดนการออกบัตรลดราคาชนิดโอนเปลี่ยนมือได้ (Transferable Coupon) ให้แก่สมาชิกกลุ่มรวมมูลค่าบัตรลดราคาทั้งสิ้น 2,800,000 ดอลลาร์ โดยสมาชิกกลุ่มแต่ละคนมีสิทธิใช้บัตรลดราคาในการต่อรองราคาซื้อหรือเช่ารถยนต์ใหม่หรือรถยนต์มือสองของบริษัทโตโยต้าได้ในราคาส่วนลดไม่เกินคนละ 150 ดอลลาร์ โดยบริษัทตัวแทนจำหน่ายจะเป็นผู้ต่อรองราคากับผู้ซื้อที่นำบัตรลดราคามาแสดงเพื่อขอส่วนลดราคาดังกล่าว บัตรลดราคาของบริษัทโตโยต้าก่อให้เกิดความสับสนและความยุ่งยากในการโอนเปลี่ยนมือ โดยเฉพาะการนำบัตรลดราคา มาแสดงเพื่อเจรจาขอส่วนลดเป็นเรื่องยากที่จะตกลงกันได้ บริษัทโตโยต้าได้รับการร้องเรียนจำนวนมากจากผู้บริโภคที่นำบัตรลดราคามาแสดงเพื่อเจรจาขอส่วนลดและได้รับการปฏิเสธจากบริษัทตัวแทนจำหน่าย เนื่องจากราคาที่บริษัทตัวแทนจำหน่ายเสนอให้เมื่อผู้บริโภคนำบัตรลดราคามาแสดงเป็นราคาที่ต่ำมาก และมีบางกรณีที่บริษัทตัวแทนจำหน่ายไม่ยอมรับบัตรลดราคาที่ผู้บริโภคนำมาแสดง ทำให้ผู้รับโอนบัตรลดราคาหลายรายนำบัตรลดราคาที่ได้รับมาคืน (Refund) จากบริษัทโตโยต้า มอเตอร์ เซลล์ ในขณะที่ทนายความกลุ่มในคดีนี้ได้รับเงินรางวัลทนายความสูงถึง 4,200,000 ดอลลาร์ เมื่อนำมาเทียบกับค่าเสียหายที่สมาชิกกลุ่มแต่ละคนได้รับเพียงคนละเล็กน้อยไม่เกินคนละ 150 ดอลลาร์และไม่ตรงตามความประสงค์ของสมาชิกกลุ่มแต่ละคนที่ไม่ต้องการใช้ประโยชน์จากบัตรลดราคาที่ได้รับมา ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการตกลงประนีประนอมยอมความกันในลักษณะนี้ไม่อาจใช้เป็นเครื่องมือในการเยียวยาความเสียหายของสมาชิกกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพแท้จริง ตรงกันข้ามวิธีการนี้กลับสร้างแรงจูงใจให้แก่ทนายความกลุ่มที่พยายามจะให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความโดยคำนึงถึงแต่เพียงผลประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับจากเงินรางวัลทนายความโดยขาดความจริงใจในการดูแลรักษาผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกกลุ่มอย่างแท้จริง ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้นี้ได้มีการแก้ไขโดยการตรา

รัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มมาตรการควบคุมในกรณีที่มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันในการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตกลงประนีประนอมยอมความกันในลักษณะที่เป็น “ข้อตกลงอันหวานชื่น” (Sweetheart Settlement) ซึ่งผลประโยชน์จะตกอยู่กับโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มและทนายความกลุ่มเท่านั้น ในขณะที่สมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจะไม่ได้รับประโยชน์จากข้อตกลงนี้ และมีการวางหลักเกณฑ์การตกลงประนีประนอมยอมความโดยวิธีชดเชยด้วยบัตรลดราคาแทนเงินสด (Coupon Settlement) เพื่อป้องกันการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของทนายความกลุ่ม มีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคำนวณเงินรางวัลทนายความที่จะต้องจ่ายหรือคำนวณจากมูลค่าบัตรลดราคาทั้งหมดเฉพาะเท่าที่สมาชิกกลุ่มได้นำมาไถ่ถอน (Redeem) หรือถือประโยชน์จากบัตรลดราคาดังกล่าวแล้วเท่านั้นและจำกัดเงินรางวัลทนายความโดยให้คิดจากระยะเวลาทำงานที่เหมาะสมในคดีนั้น ๆ และเพิ่มหลักเกณฑ์การพิจารณาอนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันโดยให้ศาลเข้ามามีบทบาทมากขึ้น โดยการกำหนดให้ศาลพิจารณาอนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันได้ต่อเมื่อศาลได้รับฟังพยานหลักฐานจนเป็นที่พอใจแล้วว่าการตกลงประนีประนอมยอมความกันมีความเป็นธรรมและมีเหตุผลเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอแล้วเท่านั้น กฎหมายมาตรานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและหลีกเลี่ยงกรณีที่มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันแล้วปรากฏว่าเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่นที่สมาชิกกลุ่มจะได้รับนั้นคุ้มค่ากับเงินรางวัลทนายความที่จะต้องจ่ายให้ทนายความกลุ่มหรือไม่ ถ้าศาลเห็นว่าเงินรางวัลทนายความมีจำนวนมากกว่าเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่นอันเป็นตัวแทนเงินทั้งหมดที่สมาชิกกลุ่มอาจจะได้รับหากมีการตกลงประนีประนอมยอมความกัน ศาลก็จะไม่อนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความกัน

แต่กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยมิได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้โดยเฉพาะ โดยกำหนดแต่เพียงว่าถ้าคำพิพากษากำหนดให้จำเลยใช้เงิน นอกจากศาลต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ความยากง่ายของคดีประกอบกับระยะเวลาและการทำงานของทนายความฝ่ายโจทก์แล้ว ให้ศาลคำนึงถึงจำนวนเงินที่โจทก์และสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับประกอบด้วย โดยกำหนดเป็นจำนวนร้อยละสามสิบของจำนวนเงินนั้น¹¹² อย่างไรก็ตามโดยนัย

¹¹² ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/37 “ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยกระทำการหรืองดเว้นกระทำการ หรือส่งมอบทรัพย์สิน ให้ศาลกำหนดจำนวนเงินรางวัลที่จำเลยจะต้องชำระให้แก่ทนายความฝ่ายโจทก์ตามที่เห็นสมควร โดยคำนึงถึงความยากง่ายของคดีประกอบกับระยะเวลาและการทำงานของทนายความฝ่ายโจทก์

ของมาตรการนี้ การตกลงประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย ศาลก็มีอำนาจเข้าไปตรวจสอบข้อตกลงเกี่ยวกับเงินรางวัลแทนความในสัญญาประนีประนอมยอมความ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายให้มากที่สุด

ทั้งนี้ มีการตั้งข้อสังเกตว่า การประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มโดยวิธีชดเชยด้วยบัตรลดราคาแทนเงินสด (Coupon Settlement) ในสหรัฐอเมริกาเกิดประโยชน์กับผู้บริโภคจริงหรือไม่ การที่ผู้บริโภคที่เป็นเหยื่อของสินค้าหรือบริการที่ไม่ปลอดภัยหรือจากการโฆษณาเกินความจริง โดยมีการประนีประนอมยอมความกัน ผลของคำพิพากษาตามยอมกำหนดให้จ่ายชำระเงินหรือเปลี่ยนสินค้าชิ้นใหม่ให้แก่ผู้บริโภค แต่ผลประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับอาจเป็นเพียงภาพลวงตาเพราะวิธีการประนีประนอมยอมความโดยวิธีชดเชยด้วยบัตรลดราคาแทนเงินสดหรือเครดิตสำหรับการซื้อสินค้าหรือบริการของจำเลยในอนาคต ความจริงแล้วการบรรลุข้อตกลงด้วยวิธีชดเชยด้วยบัตรลดราคานั้น ผู้ที่ได้รับประโยชน์ที่แท้จริงมีเพียงนายความกลุ่มที่จะได้รับเงินสด โดยจำเลยจะใช้บัตรลดราคา ที่ออกแบบไว้เป็นพิเศษในการชดเชยให้แก่ผู้บริโภค จากการติดตามกระบวนการไต่ถอนบัตรลดราคาโดยนำมาใช้เป็นส่วนลดในการซื้อสินค้านั้นมีผู้บริโภคจำนวนน้อยมากที่นำบัตรลดราคาดังกล่าวมาใช้ และแม้จะมีกฎหมายกำหนดให้นายความได้รับเงินรางวัลความจากบัตรลดราคาที่มีการใช้หรือไต่ถอนแล้วเท่านั้น แต่นายความกลุ่มและจำเลยต่างก็ไม่ได้ให้ความสนใจในการติดตามอัตราการไต่ถอนบัตรลดราคา ที่แท้จริงเพื่อนำมาประกาศให้ผู้บริโภคโดยทั่วไปทราบ อัตราการไต่ถอนบัตรลดราคาที่เกิดขึ้นทำให้เกิดคำถามว่าแนวคิดที่ว่าสมาชิกกลุ่มควรได้รับการเยียวยาความเสียหายที่คุ้มค่าจึงยอมยุติข้อเรียกร้องนั้นไม่เป็นความจริงเสมอไป เช่น ในคดีการป้องกันการผูกขาดทางการขนส่งทางอากาศภายในประเทศ (Domestic Air Transportation Antitrust Litigation) มีการกล่าวหาว่ามีการสมคบคิดกันกำหนดราคาระหว่างสายการบินภายในประเทศ 9 แห่ง โดยมีการตกลงประนีประนอมยอมความโดยการกำหนดให้จ่ายออกบัตรลดราคา แทนเงินสดจำนวนกว่า 400,000,000 ดอลลาร์สำหรับค่าเที่ยวบินและจ่ายเงินสดจำนวน 50,000,000 ดอลลาร์ สำหรับค่าทนายความกลุ่มและค่าใช้จ่ายใน

รวมทั้งค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งมิใช่ค่าฤชาธรรมเนียมที่ทนายความฝ่ายโจทก์ได้เสียไป และเพื่อประโยชน์แห่งการนี้ เมื่อการพิจารณาลิ้นสุดลงให้นายความฝ่ายโจทก์ยื่นบัญชีค่าใช้จ่ายดังกล่าวต่อศาล โดยให้ส่งสำเนาแก่จำเลยด้วย

ถ้าคำพิพากษากำหนดให้จำเลยจ่ายเงิน นอกจากศาลต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้ศาลคำนึงถึงจำนวนเงินที่โจทก์และสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับประกอบด้วย โดยกำหนดเป็นจำนวนร้อยละของจำนวนเงินดังกล่าว แต่จำนวนเงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์ดังกล่าวต้องไม่เกินร้อยละสามสิบของจำนวนเงินนั้น.

การดำเนินคดี ซึ่งมีผู้โต้แย้งและวิพากษ์วิจารณ์ว่าการตกลงประนีประนอมยอมความดังกล่าวมีสถานะที่เกือบไร้ค่าเนื่องจากมีเงื่อนไขและข้อจำกัดในการใช้งานที่มากเกินไป ดังนี้

- 1) แม้ว่าบัตรลดราคาดังกล่าวจะสามารถโอนเปลี่ยนมือไปยังบุคคลที่ไม่ได้ระบุชื่อได้ แต่ก็ไม่สามารถขายให้กับตัวแทนจำหน่ายตัวโดยสารได้ อีกทั้งไม่สามารถขายให้กับผู้อื่นที่ยินดีซื้อบัตรลดราคาเหล่านั้นได้
- 2) บัตรลดราคาดังกล่าวสามารถนำไปแลกตัวโดยสารได้ในมูลค่าเพียงเล็กน้อยทำให้ผู้ที่ได้รับบัตรลดราคาเกิดความรำคาญและลืมนำบัตรลดราคา
- 3) บัตรลดราคาดังกล่าวมีเงื่อนไขว่าต้องใช้กับเที่ยวบินไปและกลับเท่านั้นใช้กับเที่ยวบินเที่ยวเดียวไม่ได้
- 4) บัตรลดราคาดังกล่าวมีข้อจำกัดเกี่ยวกับระยะเวลาการใช้งาน คือ ไม่สามารถใช้ในช่วงเทศกาลวันหยุดได้
- 5) บัตรลดราคาดังกล่าวไม่สามารถใช้ร่วมกับบัตรลดราคาอื่น ๆ หรือส่วนลดต่าง ๆ ของสายการบินได้

แม้จะมีข้อโต้แย้งคัดค้านเกี่ยวกับข้อจำกัดและเงื่อนไขของการใช้บัตรลดราคา แต่การตกลงประนีประนอมยอมความกันโดยวิธีชดเชยด้วยบัตรลดราคาแทนเงินสด (Coupon Settlement) ก็ยังได้รับอนุญาตจากศาล ทั้งนี้การเสนอวิธีที่จะทำให้การตกลงประนีประนอมยอมความกันโดยวิธีชดเชยด้วยบัตรลดราคาแทนเงินสดใช้ได้จริง โดยให้ศาลประเมินมูลค่าที่แท้จริงของการตกลงประนีประนอมยอมความกันให้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การบรรลุข้อตกลงที่ไม่ใช่การชำระด้วยเงินสดแต่เป็นรูปแบบของการให้บัตรลดราคาส่วนลดเพื่อซื้อสินค้าหรือบริการจากจำเลยก็อาจเป็นวิธีการที่มีความเหมาะสมและมีความจำเป็นเพราะการชำระเงินสดซึ่งมีมูลค่าเพียงเล็กน้อยให้แก่สมาชิกกลุ่มแต่ละรายอาจไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีความเสียหายที่น้อยนิด (De Minimis Damages) เพราะสมาชิกกลุ่มแต่ละรายอาจมีสิทธิได้รับการชดเชยค่าเสียหายเพียงคนละ 29 เซนต์ ซึ่งไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการส่งไปรษณีย์และค่าซองจดหมาย และในบางกรณีอาจไม่ทราบชื่อและที่อยู่ของสมาชิกกลุ่มเพราะอาจมีสมาชิกกลุ่มที่ไม่ปรากฏชื่อที่ได้รับความเสียหายด้วย ดังนั้น ในกรณีที่ไม้อาจระบุตัวสมาชิกกลุ่มที่แน่นอนได้วิธีที่จะเยียวยาความเสียหายได้ดีที่สุดคือการกระจายค่าเสียหายที่จำเลยจะต้องชดเชยให้แก่สมาชิกกลุ่มให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่มที่ปรากฏชื่อให้ได้มากที่สุด ซึ่งจะทำให้สมาชิกกลุ่มได้รับการชดเชยค่าเสียหายเป็นจำนวนเงินมากกว่าที่ควรจะได้รับ หรืออาจให้จำเลยเยียวยาความเสียหายโดยวิธีการให้จำเลยปรับลดราคาสินค้าลงซึ่งจะทำให้ผู้บริโภคทั่วไปแม้ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มที่ได้รับความเสียหายได้รับประโยชน์ดังกล่าวด้วยหรือวิธีการเยียวยาความเสียหายโดยการให้จำเลยจ่ายเงิน

สมทบให้แก่หน่วยงานของรัฐหรือกองทุนที่ให้ความคุ้มครองผู้บริโภคหรือการออกบัตรลดราคาให้แก่ผู้ที่เป็นลูกค้าประจำของจำเลยเพราะในทางทฤษฎีถือว่าบุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตกเป็นเหยื่อจากการกระทำของจำเลย เช่น ในคดีเกี่ยวกับการสั่งอาหารจานด่วน (Feldman v. Quick Quality Restaurants, Inc.) มีผู้บริโภคอาหารจานด่วนของเบอร์เกอร์คิง (Burger King) เกือบ 16,000,000 คน ที่ถูกเรียกเก็บเงินเกินไป 1 เซนต์ ต่อการสั่งอาหารแต่ละครั้ง โดยมีการตกลงประนีประนอมยอมความกันโดยวิธีชดใช้ด้วยบัตรลดราคาแทนเงินสด (Coupon Settlement) ด้วยการออกบัตรลดราคาที่ใช้ซื้ออาหารมีมูลค่า 50 เซนต์ ให้แก่ลูกค้าในอนาคต ซึ่งในทางทฤษฎีนั้นลูกค้าที่กลับมาซื้อซ้ำจึงจะถือว่าเป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งไม่ได้หมายความว่าลูกค้าทั้งหมดจะเป็นสมาชิกกลุ่มที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของจำเลย ลูกค้าอีกส่วนหนึ่งที่ไม่เคยซื้อสินค้าของจำเลยจึงไม่ใช่สมาชิกกลุ่มที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของจำเลยแต่กลับได้รับประโยชน์จากการออกบัตรลดราคาดังกล่าวด้วย และในกรณีที่จำเลยมีฐานะทางการเงินที่ย่ำแย่โดยไม่สามารถชดใช้เงินสดให้แก่สมาชิกกลุ่มได้การตกลงประนีประนอมยอมความกันโดยวิธีจ่ายบัตรลดราคาแทนเงินสดจึงมีความจำเป็น ดังนั้นโดยธรรมชาติหากเป็นไปได้ ฝ่ายจำเลยก็จะสร้างเงื่อนไขให้ตนตกอยู่ในฐานะทางการเงินที่ย่ำแย่ที่ไม่อาจชำระเงินสดให้แก่สมาชิกกลุ่มได้

โดยปกติแล้วการให้บัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาแทนเงินสดให้แก่สมาชิกกลุ่มจะมีข้อกำหนดให้ใช้กับสินค้าหรือบริการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจงเท่านั้นโดยสมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของจำเลยอาจไม่ต้องการเพราะสมาชิกกลุ่มอาจได้รับสินค้าหรือบริการที่ดีกว่าถ้าหากบัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาดังกล่าวสามารถแปลงสภาพเป็นเงินสดได้ไม่ว่าโดยการไถ่ถอนหรือการโอนเปลี่ยนมือไปยังบุคคลอื่นเพราะอาจมีตัวแทนจำหน่ายเต็มใจที่จะชำระเงินสดเพื่อแลกเปลี่ยนกับบัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาดังกล่าว เช่น คดีชาร์ลกับยางกู๊ดเยียร์ (Charles v. Goodyear Tire & Rubber Co.) การตกลงประนีประนอมยอมความโดยวิธีให้บัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาแทนเงินสดซึ่งสามารถโอนเปลี่ยนมือกันได้อย่างอิสระโดยไม่มีข้อจำกัดใด ๆ แม้การไถ่ถอน (Redeem) บัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาเป็นเงินสดจะต้องถูกหักส่วนลดก็ยังเป็นที่นิยมมากกว่าการนำไปแลกเปลี่ยนเป็นเงินสดไม่ได้ เช่น ในคดีแลงฟอร์ดกับร้านอาหารบอมเบย์พาลาซ (Langford v. Bombay Palace Restaurant) มีเงื่อนไขให้นำบัตรลดราคาหรือบัตรลดราคามาไถ่ถอนหรือแลกเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ที่ร้อยละ 30 ของมูลค่าที่ระบุไว้ในบัตรลดราคาหรือบัตรลดราคา ในขณะที่คดีรยอนต์เมอร์ซิเดสเบนซ์ (Weiss v. Mercedes-Benz) บัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาสำหรับการซื้อรถยนต์เมอร์ซิเดสเบนซ์คันใหม่มีมูลค่าลดลงครึ่งหนึ่งของมูลค่าที่ระบุไว้ในบัตรลดราคาหรือบัตรลดราคา

การประนีประนอมยอมความโดยวิธีให้บัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาแทนเงินสดนั้น ลักษณะของบัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาที่ดึงดูดใจอย่างมากที่สุดคือบัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาทั้งหมดจะไม่ถูกนำมาไถ่ถอนโดยนำไปใช้ซื้อสินค้าหรือบริการของจำเลย ในขณะที่อัตราการไถ่ถอนบัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาอาหารและเครื่องดื่มอยู่ในอัตราร้อยละ 2-3 เท่านั้น ดังนั้นการประเมินคุณค่าที่แท้จริงของการตกลงประนีประนอมยอมความโดยวิธีให้บัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาแทนเงินสด คือ การประมาณแนวโน้มของอัตราการไถ่ถอนบัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาที่จะเกิดขึ้นจริงซึ่งเป็นการคาดการณ์เหตุการณ์ในอนาคตเท่านั้น การประนีประนอมยอมความโดยวิธีให้บัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาแทนเงินสดจึงต้องมีการติดตามผลว่ามีสมาชิกกลุ่มจำนวนกี่คนที่นำบัตรลดราคาไปไถ่ถอนโดยการนำไปใช้ซื้อสินค้าหรือบริการของจำเลย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการตกลงประนีประนอมยอมความโดยวิธีให้บัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาแทนเงินสดไร้ค่าจึงควรมีมาตรการเพื่อส่งเสริมให้มีอัตราการใช้บัตรลดราคาหรือบัตรลดราหากหรือนำบัตรลดราคาไปใช้ ร้อยละ 100 หมายความว่า บัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาจะต้องสามารถโอนเปลี่ยนมือกันได้โดยไม่มีข้อจำกัดและต้องสามารถแลกเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ด้วย โดยจำเลยจะต้องดำเนินการออกบัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาจนครบมูลค่าเงินสดตามข้อตกลงในสัญญาประนีประนอมยอมความ เช่น ในคดีคุณภาพร้านอาหารจานด่วน (Feldman v. Quick Quality Restaurants, Inc.) มีการตกลงประนีประนอมยอมความโดยให้ออกบัตรลดราคาอาหารซึ่งมีมูลค่าขั้นต่ำ 50 เซนต์ โดยจำเลยต้องออกบัตรลดราคาดังกล่าวและแจกจ่ายให้แก่ลูกค้า จนกว่าจะครบมูลค่าเงินสดตามที่ตกลงกัน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้ในคดีเครื่องดื่มโคคาโคลา (Coca-Cola Co. Apple Juice Consumer Litigation) มีการตกลงประนีประนอมยอมความโดยวิธีให้บัตรลดราคาแทนเงินสดโดยกำหนดให้จำเลยออกบัตรลดราคา จนกว่าจะมีการไถ่ถอนเป็นจำนวนเงิน 5,250,000 ดอลลาร์ โดยจำเลยจะต้องชำระส่วนต่างของมูลค่าบัตรลดราคาที่มีการนำมาไถ่ถอนจริงกับมูลค่าที่ตกลงโดยการชำระเงินสดหรือออกบัตรลดราคาซื้อสินค้าหรือบริการให้แก่องค์กรการกุศล ทั้งนี้ ระยะเวลาการไถ่ถอนบัตรลดราคาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเท่ากันกับการคำนวณมูลค่าที่แท้จริงของการตกลงประนีประนอมยอมความกัน โดยวิธีจ่ายบัตรลดราคาแทนเงินสด ยิ่งระยะเวลาการไถ่ถอนนานเท่าใดก็จะเป็นผลดีต่อสมาชิกกลุ่ม โดยวิธีการไถ่ถอนจะต้องไม่มีข้อกำหนดให้สมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นผู้บริโภคแสดงหรือเปิดเผยว่าจะใช้บัตรลดราคาจนกว่าจะได้ตกลงราคาส่วนลดกัน เช่น ในกรณีที่ร้านค้าปลีกกล่าวว่าผู้บริโภคจะใช้บัตรลดราคาในการซื้อสินค้า ร้านค้าปลีกดังกล่าวอาจเพิ่มราคาสินค้าให้สูงขึ้นเพื่อชดเชยกับราคาที่ต้องลดให้ผู้บริโภคตามบัตรลดราคาดังกล่าว ซึ่งปัญหานี้เกิดขึ้นในคดีแครบทรี (Branch v. Crabtree) การตกลงประนีประนอมยอมความกันโดยวิธีชดเชยด้วยบัตรลดราคาแทนเงินสดโดยมีการออกบัตรลดราคา

มีมูลค่า 1,000 ดอลลาร์ สำหรับซื้อรถยนต์ใหม่หรือรถยนต์ที่ใช้แล้ว โดยผู้บริโภคนั้นไม่จำเป็นต้องแสดงหรือเปิดเผยว่าจะใช้บัตรลดราคาส่วนลดดังกล่าวจนกว่าจะได้เจรจาตกลงราคาที่ดีที่สุด และเมื่อแสดงบัตรลดราคาก็สามารถได้รับส่วนลดเพิ่มเติมอีก

การตกลงประนีประนอมยอมความกันโดยวิธีชดเชยด้วยบัตรลดราคาแทนเงินสดนั้น เปิดโอกาสให้ทนายความกลุ่มได้เจรจาต่อรองผลประโยชน์เพื่อตัวเองมาก เพราะเมื่อพิจารณาจากอัตราการไถ่ถอนบัตรลดราคาที่ต่ำมาก จำเลยจึงมีความยินดีที่จะชำระเงินสดจำนวนสูงเป็นเงินรางวัลทนายความเพื่อตอบแทนการที่ทนายความกลุ่มให้การสนับสนุนให้มีการบรรลุข้อตกลงที่จำเลยจะไม่ต้องชำระเงินสดให้แก่สมาชิกกลุ่ม ดังนั้น สมาชิกกลุ่มจึงแทบจะไม่ได้รับการเยียวยาชดเชยความเสียหายเลย เช่น คดีเจเนอรัลมอเตอร์ (Re General motors Corp. Pickup Truck Fuel Tank Product Liability Litigation) มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันโดยวิธีจ่ายบัตรลดราคาแทนเงินสดมูลค่า 1,000 ดอลลาร์ สำหรับซื้อรถยนต์ใหม่และเงินรางวัลทนายความจำนวน 4,000,000 ดอลลาร์ ซึ่งศาลไม่อนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันเพราะมูลค่าที่สมาชิกกลุ่มจะได้รับจากการตกลงประนีประนอมยอมความกันมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับเงินรางวัลทนายความ และในคดีฟอร์ดมอเตอร์ (Ford Motor Co. Bronco Product Liability Litigation) มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันโดยวิธียื่นข้อเสนอจะตรวจสอบสภาพรถยนต์ให้แก่สมาชิกกลุ่มฟรีพร้อมกับแถมแผนที่และไฟหน้ารถยนต์ ซึ่งศาลไม่อนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันเพราะมูลค่าที่สมาชิกกลุ่มจะได้รับจากการตกลงกันมีจำนวนต่ำเกินไป ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้มีการการตกลงประนีประนอมยอมความกันในการดำเนินคดีแบบกลุ่มอย่างผิด ๆ ศาลอาจจะพิจารณากำหนดเงินรางวัลทนายความโดยกำหนดให้ในรูปแบบที่ไม่ใช่การชำระด้วยเงินสด เช่นเดียวกับที่มีการเสนอข้อตกลงประนีประนอมยอมความให้แก่สมาชิกกลุ่ม เช่น คดีสายการบินนอร์ทเวสต์ (Aburime v. Northwest Airlines, Inc.) ทนายความกลุ่มยอมรับเงินรางวัลทนายความเป็นเงินสดและเครดิตที่ไม่อาจโอนแก่กันได้จำนวน 200,000 ดอลลาร์ เพื่อใช้เป็นค่าเดินทาง ซึ่งมีผลให้ทนายความได้รับประโยชน์เช่นเดียวกันกับที่สมาชิกกลุ่มได้รับและทำให้มั่นใจว่ามูลค่าของสิ่งที่ไม่ใช่เงินสดนั้นมีความคุ้มค่าซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีที่ทนายความจะไม่ยอมรับเงินรางวัลทนายความที่ไร้มูลค่า อีกทั้งเงินรางวัลทนายความก็ควรจะขึ้นอยู่กับการเยียวยาชดเชยความเสียหายที่สมาชิกกลุ่มจะได้รับจริง

แนวคิดในการตกลงประนีประนอมยอมความกันในการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยวิธีจ่ายบัตรลดราคา แทนเงินสดอาจจะถูกต้องและไม่เป็นการฉ้อฉลสมาชิกกลุ่ม หากโจทก์ ทนายความกลุ่มและจำเลยเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากการตกลงประนีประนอมยอมความอย่างแท้จริงเท่านั้น การดำเนินคดีแบบกลุ่มอาจไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่แท้จริงถ้าทนายความกลุ่มเห็นแก่ประโยชน์ส่วน

ตนมากกว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มดังที่ศาลได้กล่าวไว้ในคดีเกี่ยวกับการประมูลราคาที่อยู่อาศัย (Auction Houses Antitrust Litigation) การดำเนินคดีแบบกลุ่มเกิดขึ้นก็เพื่อปกป้องสิทธิของโจทก์และสมาชิกกลุ่ม ในขณะที่เดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างโจทก์สมาชิกกลุ่มและทนายความกลุ่มอาจจะขัดแย้งกันได้บ้างเนื่องจากความแตกต่างทางด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของแต่ละคนเพราะทนายความกลุ่มจะมีแรงจูงใจในการทำคดีเนื่องจากผลประโยชน์ในเงินรางวัลทนายความที่จะได้รับ ดังนั้นกลไกในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มจึงเป็นเครื่องมือพิสูจน์ความขัดแย้งระหว่างโจทก์ ทนายความกลุ่ม สมาชิกกลุ่มและจำเลย อย่างไรก็ตามเหรียญย่อมมีสองด้านเสมอ การตกลงประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มโดยวิธีให้บัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาแทนเงินสดเพื่อใช้ซื้อสินค้าหรือบริการของจำเลยอาจเป็นผลดีต่อธุรกิจของจำเลยและต่อสมาชิกกลุ่มที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายเร็วขึ้น แต่การตกลงประนีประนอมยอมความโดยให้บัตรลดราคาหรือบัตรลดราคาแทนเงินสดต้องได้รับการออกแบบอย่างระมัดระวังเพื่อให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับสิ่งที่มีคุณค่าที่แท้จริงที่เหมาะสมกับข้อเรียกร้องในคำขอท้ายฟ้องและต้องแน่ใจว่าทนายความกลุ่มจะได้รับค่าตอบแทนที่คุ้มค่า โดยเงินรางวัลทนายความจะต้องไม่ได้มีพื้นฐานมาจากจำนวนเงินที่ลูกค้าจะได้รับชดเชยจากจำเลย¹¹³

รัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มมาตรการควบคุมในกรณีที่มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันในการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับบทบาทของศาลโดยเพิ่มหลักเกณฑ์การพิจารณาอนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันโดยให้ศาลเข้ามามีบทบาทมากขึ้น โดยการกำหนดให้ศาลพิจารณาอนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันได้ต่อเมื่อศาลได้รับฟังพยานหลักฐานจนเป็นที่พอใจแล้วว่าการตกลงประนีประนอมยอมความกันมีความเป็นธรรมและมีเหตุผลเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอแล้วเท่านั้น และการตกลงประนีประนอมยอมความกันในลักษณะที่เป็น “ข้อตกลงอันหวานชื่น” (Sweetheart Settlement) ซึ่งผลประโยชน์จะตกอยู่กับโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มและทนายความกลุ่มเท่านั้นในขณะที่สมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจะไม่ได้รับประโยชน์จากข้อตกลงนี้ และมีการวางหลักเกณฑ์การตกลงประนีประนอมยอมความโดยวิธีให้บัตรลดราคาแทนเงินสด (Coupon Settlement) เพื่อป้องกันการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของทนายความกลุ่ม

¹¹³ Class Action Litigation Information. (n.d.). *Consumer Class Action and Coupon Settlement: Are Consumers Being Short Change?*. Retrieved April 22, 2014, from <http://www.classactionlitigation.com/library/dcoupon.html>

มีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคำนวณเงินรางวัลตามความที่จะต้องจ่ายหรือคำนวณจากมูลค่าบัตรลดราคาทั้งหมดเฉพาะเท่าที่สมาชิกกลุ่มได้นำมาใช้ก่อน (Redeem) หรือถือประโยชน์จากบัตรลดราคาดังกล่าวแล้วเท่านั้นและจำกัดเงินรางวัลตามความโดยให้คิดจากระยะเวลาทำงานที่เหมาะสมในคดีนั้น ๆ กฎหมายมาตรานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและหลีกเลี่ยงกรณีที่มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันแล้วปรากฏว่าเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่นที่สมาชิกกลุ่มจะได้รับนั้นคุ้มค่ากับเงินรางวัลตามความที่จะต้องจ่ายให้ทนายความกลุ่มหรือไม่ ถ้าศาลเห็นว่าเงินรางวัลตามความมีจำนวนมากกว่าเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่นอันเป็นตัวแทนเงินทั้งหมดที่สมาชิกกลุ่มอาจจะได้รับหากมีการตกลงประนีประนอมยอมความกัน ศาลก็จะไม่อนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความกัน

รัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) ที่เกี่ยวข้องกับการตกลงประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่ม มีดังนี้

มาตรา 1711 คำอธิบาย

“(6) ข้อเสนอขอตกลงประนีประนอมยอมความ - ข้อเสนอขอตกลงประนีประนอมยอมความ หมายความว่า ข้อเสนอเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ต้องให้ศาลพิจารณาให้ความเห็นชอบและหากศาลให้ความเห็นชอบแล้วก็จะมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มบางส่วนหรือทั้งหมด”¹¹⁴

มาตรานี้เป็นการบัญญัติหลักเกณฑ์เพื่อยืนยันว่าข้อเสนอในการประนีประนอมยอมความผูกพันใครบ้าง

มาตรา 1712 การประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคา

“(ก) ค่าธรรมเนียมที่มีเงื่อนไขในการประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคา- หากข้อเสนอขอประนีประนอมยอมความโดยชัดใช้ให้แก่สมาชิกกลุ่มด้วยบัตรลดราคาเงินใด ๆ ที่จะจ่ายให้แก่ทนายความของกลุ่มอันมีผลสืบเนื่องมาจากการชดเชยด้วยบัตรลดราคาจะต้องขึ้นอยู่กับมูลค่าของบัตรลดราคาที่สมาชิกกลุ่มได้นำไปใช้ก่อน

(ข) เงินรางวัลอื่น ๆ ที่จ่ายให้แก่ทนายความในการประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคา

(1) หลักทั่วไป - หากข้อเสนอขอประนีประนอมยอมความกำหนดให้มีการชัดใช้ให้แก่สมาชิกกลุ่มด้วยบัตรลดราคาและหากมีส่วนของค่าชดเชยด้วยบัตรลดราคาที่ไม่ได้นำมาใช้ใน

¹¹⁴ Sec.1711. Definitions

“(6) Proposed settlement.--The term proposed settlement' means an agreement regarding a class action that is subject to court approval and that, if approved, would be binding on some or all class members.”

การกำหนดเงินที่จะจ่ายเป็นเงินรางวัลแก่นายความ ก็ให้กำหนดค่าทนายความโดยพิจารณาจากระยะเวลาการทำงานคดีของทนายความที่สมเหตุสมผล”

(2) การให้ความเห็นชอบจากศาล – เงินค่าทนายความใด ๆ ภายใต้โอนูมาตรานี้จะต้องผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากศาลและให้รวมถึงเงินค่าทนายความตามความเหมาะสมสำหรับการนำคดีมาฟ้องโดยมีเหตุผลอันสมควร และหากมีการขอคุ้มครองชั่วคราวก็ให้รวมถึงการพิจารณาในชั้นดังกล่าวด้วย แต่บทบัญญัติในโอนูมาตรานี้ไม่ถือเป็นข้อจำกัดมิให้นำจำนวนระยะเวลาทำงานทนายความที่สมเหตุสมผลมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการคิดคำนวณเพื่อกำหนดค่าทนายความด้วย”

(ค) เงินรางวัลที่จ่ายเป็นค่าทนายความที่คำนวณโดยอาศัยฐานจากหลายปัจจัยในการประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคา – หากว่าข้อเสนอขอประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มกำหนดเงินค่าชดเชยที่จ่ายในรูปของบัตรลดราคาให้แก่สมาชิกกลุ่ม และค่าใช้จ่ายอันเกิดจากการดำเนินคดีตามสมควร รวมถึงการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นขอคุ้มครองชั่วคราว

(1) เงินรางวัลที่จะจ่ายให้แก่ทนายความของกลุ่มส่วนที่ขึ้นอยู่กับมูลค่าของค่าชดเชยในรูปบัตรลดราคาจะต้องคำนวณตามวิธีการที่กำหนดไว้ใน (ก) และ

(2) เงินรางวัลที่จะจ่ายให้แก่ทนายความของกลุ่มส่วนที่ไม่ขึ้นอยู่กับมูลค่าของค่าชดเชยในรูปบัตรลดราคาจะต้องคำนวณตามวิธีการที่กำหนดไว้ใน (ข)

(ง) การประเมินมูลค่าของข้อเสนอขอประนีประนอมยอมความโดยผู้เชี่ยวชาญ – ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการการชดเชยด้วยบัตรลดราคาคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอาจยื่นคำร้องขอให้ศาลเรียกผู้เชี่ยวชาญมาเบิกความเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่าที่แท้จริงที่เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกกลุ่มได้นำบัตรลดราคาไปใช้ก่อน

(จ) ข้อพิจารณาของศาลในการประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคา – ในกรณีที่มีการเสนอขอประนีประนอมยอมความโดยชดเชยแก่สมาชิกกลุ่มด้วยบัตรลดราคาศาลต้องกำหนดวันนัดพิจารณาและทำคำวินิจฉัยเป็นหนังสือให้ปรากฏว่าข้อเสนอขอประนีประนอมยอมความนั้นมีความเป็นธรรม สมเหตุสมผล และเหมาะสมแก่สมาชิกกลุ่มเสียก่อนจึงจะพิจารณาให้ความเห็นชอบได้ ศาลอาจใช้ดุลพินิจกำหนดให้ระบุถึงเงื่อนไขให้นำเงินส่วนที่เหลือจากการนำบัตรลดราคาที่ไม่มีการไถ่ถอนมอบให้การองค์กรการกุศลหรือหน่วยงานของรัฐแห่งหนึ่งหรือหลายแห่งตามที่คู่ความตกลงกันไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความ การจัดสรรและการค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากบทบัญญัติแห่งโอนูมาตรานี้ไม่อาจนำมาใช้คำนวณเพื่อกำหนดค่าทนายความตามมาตรานี้ได้¹¹⁵

¹¹⁵ Sec. 1712. Coupon settlements

มาตรานี้เป็นการบัญญัติหลักเกณฑ์เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องการตกลงประนีประนอมยอมความกันโดยวิธีจ่ายบัตรลดราคาแทนเงินสด โดยเฉพาะการที่สมาชิกกลุ่มซึ่งได้รับบัตรลดราคาไม่มีความกระตือรือร้นที่จะนำบัตรลดราคาไปใช้ก่อน แต่ในขณะเดียวกันเงินรางวัลแทนความก็มัก

“(a) Contingent Fees in Coupon Settlements.--If a proposed settlement in a class action provides for a recovery of coupons to a class member, the portion of any attorney's fee award to class counsel that is attributable to the award of the coupons shall be based on the value to class members of the coupons that are redeemed.

(b) Other Attorney's Fee Awards in Coupon Settlements.—

(1) In general.--If a proposed settlement in a class action provides for a recovery of coupons to class members, and a portion of the recovery of the coupons is not used to determine the attorney's fee to be paid to class counsel, any attorney's fee award shall be based upon the amount of time class counsel reasonably expended working on the action.

(2) Court approval.--Any attorney's fee under this subsection shall be subject to approval by the court and shall include an appropriate attorney's fee, if any, for obtaining equitable relief, including an injunction, if applicable. Nothing in this subsection shall be construed to prohibit application of a lodestar with a multiplier method of determining attorney's fees.”

(c) Attorney's Fee Awards Calculated on a Mixed Basis in Coupon Settlements.--If a proposed settlement in a class action provides for an award of coupons to class members and also provides for equitable relief, including injunctive relief”

“(1) that portion of the attorney's fee to be paid to class counsel that is based upon a portion of the recovery of the coupons shall be calculated in accordance with subsection (a); and”

“(2) that portion of the attorney's fee to be paid to class counsel that is not based upon a portion of the recovery of the coupons shall be calculated in accordance with subsection (b).”

(d) Settlement Valuation Expertise.--In a class action involving the awarding of coupons, the court may, in its discretion upon the motion of a party, receive expert testimony from a witness qualified to provide information on the actual value to the class members of the coupons that are redeemed.”

(e) Judicial Scrutiny of Coupon Settlements.--In a proposed settlement under which class members would be awarded coupons, the court may approve the proposed settlement only after a hearing to determine whether, and making a written finding that, the settlement is fair, reasonable, and adequate for class members. The court, in its discretion, may also require that a proposed settlement agreement provide for the distribution of a portion of the value of unclaimed coupons to 1 or more charitable or governmental organizations, as agreed to by the parties. The distribution and redemption of any proceeds under this subsection shall not be used to calculate attorneys' fees under this section.”

กำหนดจากมูลค่าทั้งหมดของบัตรลดราคาโดยไม่ต้องพิจารณาว่าสมาชิกกลุ่มจะนำบัตรลดราคาที่ได้รับไปใช้ก่อนโดยการใช้ประโยชน์หรือไม่ ดังนั้น มาตรการนี้จึงกำหนดว่า เงินรางวัลความใด ๆ ที่จะต้องจ่ายนั้น จะต้องจ่ายโดยคิดคำนวณจากมูลค่าบัตรลดราคาที่ได้นำไปใช้ก่อนโดยการใช้ประโยชน์จริงเท่านั้น นอกจากนี้ยังได้วางหลักเกณฑ์จำกัดเงินรางวัลความโดยให้คิดคำนวณจากระยะเวลาการทำงานที่แท้จริงในคดีนั้นเท่านั้น และยังกำหนดให้ศาลพิจารณาอนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันได้ต่อเมื่อได้รับฟังพยานหลักฐานจนเป็นที่พอใจแล้วว่าการตกลงประนีประนอมยอมความกันมีความเป็นธรรมและมีเหตุผลเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอเท่านั้น

มาตรา 1713 การป้องกันไม่ให้สมาชิกกลุ่มได้รับเงินไม่คุ้มค่า

“ศาลย่อมมีอำนาจพิจารณาให้ความเห็นชอบกับข้อเสนอประนีประนอมยอมความที่มีเงื่อนไขให้สมาชิกกลุ่มผู้ที่จะต้องจ่ายเงินให้แก่ทนายความของกลุ่มโดยมีผลให้สมาชิกเสียประโยชน์ได้ หากศาลได้ทำคำวินิจฉัยเป็นหนังสือให้ปรากฏชัดแจ้งว่าสมาชิกกลุ่มได้รับประโยชน์อย่างอื่นที่ไม่ใช่เป็นตัวแทนซึ่งมีมูลค่าสูงมากเกินกว่าประโยชน์ที่เป็นตัวแทน”¹¹⁶

มาตรานี้บัญญัติขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงและป้องกันกรณีที่มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันแล้วปรากฏว่าเงินหรือผลประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มได้รับนั้นไม่คุ้มกับเงินรางวัลความโดยศาลจะไม่อนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ หากคิดคำนวณเงินรางวัลความแล้วมีจำนวนสูงกว่าเงินหรือผลประโยชน์ทั้งหมดที่สมาชิกกลุ่มอาจจะได้รับหากมีการตกลงประนีประนอมยอมความกัน

มาตรา 1714 การป้องกันไม่ให้มีการแบ่งแยกทางภูมิศาสตร์

“ห้ามไม่ให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความโดยเอื้อประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่มคนหนึ่งคนใด ซึ่งมีถิ่นที่อยู่ใกล้กับที่ตั้งของศาลเป็นการเฉพาะ”¹¹⁷

มาตรานี้บัญญัติขึ้นเพื่อป้องกันการที่ศาลในท้องถิ่นเกิดความลำเอียงหรือมีอคติในการพิจารณาคดีโดยเห็นแก่ผลประโยชน์ของคนในท้องถิ่นของตนเองมากกว่า

¹¹⁶ Sec. 1713. Protection against loss by class members

“The court may approve a proposed settlement under which any class member is obligated to pay sums to class counsel that would result in a net loss to the class member only if the court makes a written finding that nonmonetary benefits to the class member substantially outweigh the monetary loss.”

¹¹⁷ Sec. 1714. Protection against discrimination based on geographic location

“The court may not approve a proposed settlement that provides for the payment of greater sums to some class members than to others solely on the basis that the class members to whom the greater sums are to be paid are located in closer geographic proximity to the court.”

มาตรา 1715 การแจ้งให้เจ้าพนักงานของรัฐทราบถึงการประนีประนอมยอมความ

“ภายในระยะเวลา 10 ปี นับแต่ได้ยื่นข้อเสนอให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่ม จำเลยแต่ละคนจะต้องส่งคำบอกกล่าวแจ้งไปยังเจ้าพนักงานศาลของรัฐบาลกลางและศาลมลรัฐที่สมาชิกทุกคนมีที่อยู่ โดยคำบอกกล่าวจะต้องระบุรายละเอียดและข้อมูลของการตกลงประนีประนอมยอมความ รวมถึงเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยคำบอกกล่าวจะต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับข้อตกลงที่ทนายความผู้แทนโจทก์และทนายความจำเลยได้ตกลงต่อกันไว้ในขณะนั้นด้วย และต้องประกอบด้วย

- (1) สำเนาคำร้องและการแก้ไขเพิ่มเติมใด ๆ
- (2) คำบอกกล่าวกำหนดวันนัดพิจารณาในคดีแบบกลุ่ม
- (3) ข้อเสนอใด ๆ และการบอกกล่าวครั้งสุดท้ายแก่สมาชิกกลุ่ม
 - (A) สิทธิของสมาชิกกลุ่มที่จะขอออกจากกลุ่มและสิทธิของสมาชิกที่ยังคงอยู่ในกลุ่ม และ
 - (B) ข้อเสนอในการตกลงประนีประนอมยอมความ”
- (4) ข้อเสนอใด ๆ และการประนีประนอมยอมความครั้งสุดท้าย
- (5) การประนีประนอมยอมความและการตกลงใด ๆ เป็นการชั่วคราวที่ทำขึ้นระหว่างที่ปรึกษากลุ่มเพื่อจำเลยคนใด
- (6) คำพิพากษาชี้ขาดตัดสินคดีหรือคำสั่งยกคำร้อง
- (7) (A) ชื่อของสมาชิกซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในรัฐนั้น (B) จำนวนสมาชิกซึ่งคาดว่าจะอาศัยอยู่ในแต่ละรัฐและข้อเรียกร้องของสมาชิกกลุ่มต่อการตกลงประนีประนอมยอมความ¹¹⁸

¹¹⁸ Sec. 1715. Notifications to appropriate Federal and State officials

“(b) In General.--Not later than 10 days after a proposed settlement of a class action is filed in court, each defendant that is participating in the proposed settlement shall serve upon the appropriate State official of each State in which a class member resides and the appropriate Federal official, a notice of the proposed settlement consisting of--

- (1) a copy of the complaint and any materials filed with the complaint and any amended complaints (except such materials shall not be required to be served if such materials are made electronically available through the Internet and such service includes notice of how to electronically access such material);
- (2) notice of any scheduled judicial hearing in the class action;
- (3) any proposed or final notification to class members of--
 - (A)(i) the members' rights to request exclusion from the class action; or
 - (ii) if no right to request exclusion exists, a statement that no such right exists; and

มาตรานี้บัญญัติขึ้นเพื่อวางหลักเกณฑ์ว่าภายในระยะเวลา 10 ปี นับแต่ได้ยื่นข้อเสนอให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่ม จำเลยแต่ละคนจะต้องส่งคำบอกกล่าวแจ้งไปยังเจ้าพนักงานศาลของรัฐบาลกลางและศาลมลรัฐที่สมาชิกทุกคนมีที่อยู่ โดยคำบอกกล่าวจะต้องระบุรายละเอียดและข้อมูลของการตกลงประนีประนอมยอมความ รวมถึงเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยคำบอกกล่าวจะต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับข้อตกลงที่นายความผู้แทนโจทก์และนายความจำเลยได้ตกลงต่อกันไว้ในขณะนั้นด้วย

3.5.1.9 ตัวอย่างคดี

คดี *In re General Mills Oat Cereal Litigation*, No. 94 CH 06208, 94 CH 06244 (Cook Cty Cir. Ct, Chancery Div.) (ประเทศสหรัฐอเมริกา)

ข้อเท็จจริงเบื้องต้น

บริษัท เจเนอรัล มิลล์ จำกัด เป็นผู้ขายผลิตภัณฑ์ธัญพืช (Cereal) ที่มีส่วนผสมของข้าวโอ๊ตในประเทศสหรัฐอเมริกา ต่อมาผู้บริโภคร้องเรียนว่า บริษัท เจเนอรัล มิลล์ จำกัด ได้กระทำการละเมิดกฎหมายของรัฐที่เกี่ยวกับการจัดจำหน่ายและการการตลาดของผลิตภัณฑ์ธัญพืชอาหารเข้าที่มีส่วนผสมของข้าวโอ๊ต โดยพบว่ามีสารคลอเฟริฟอส (Chlorpyrifos-Ethyl, CPE) ในผลิตภัณฑ์ธัญพืชอาหารเข้าที่มีส่วนผสมของข้าวโอ๊ต

ในวันที่ 8 สิงหาคม 1994 โจทก์ซึ่งเป็นผู้บริโภคที่ซื้อผลิตภัณฑ์ธัญพืชอาหารเข้าต่อศาลคุกเคาน์ตี ในมลรัฐอิลลินอยส์ โดยข้อเรียกร้องและข้ออ้างทั้งหลายที่ระบุไว้ในคำฟ้องระบุว่า บริษัท เจเนอรัล มิลล์ จำกัด เป็นผู้ขายผลิตภัณฑ์ธัญพืช (Cereal) ที่มีส่วนผสมของข้าวโอ๊ตในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กระทำการละเมิดกฎหมายในการเก็บเกี่ยวข้าวโอ๊ตโดยพบว่ามีปริมาณ

(B) a proposed settlement of a class action;

(4) any proposed or final class action settlement;

(5) any settlement or other agreement contemporaneously made between class counsel and counsel for the defendants;

(6) any final judgment or notice of dismissal;

(7) (A) if feasible, the names of class members who reside in each State and the estimated proportionate share of the claims of such members to the entire settlement to that State's appropriate State official; or

(B) if the provision of information under subparagraph (A) is not feasible, a reasonable estimate of the number of class members residing in each State and the estimated proportionate share of the claims of such members to the entire settlement; and

(8) any written judicial opinion relating to the materials described under subparagraphs (3) through (6)."

สารคลอเพริฟอส (Chlorpyrifos-Ethyl, CPE) และผลิตภัณฑ์อาหารเข้าโดยหลอดวงผู้บริโภครวมและมีการดำเนินงานที่ไม่ถูกต้องโดยมีการละเว้นต่อการปฏิบัติและการละเมิดการรับประกันและละเมิดข้อสัญญาการจัดจำหน่ายและไม่ปิดฉลากผลิตภัณฑ์เพื่อให้ทราบปริมาณสารคลอเพริฟอส (Chlorpyrifos-Ethyl, CPE) โดยบริษัท เจเนอรัล มิลล์ จำกัด จำเลยให้การปฏิเสธตลอดข้อกล่าวหาว่าไม่ได้กระทำความผิด จำเลยไม่มีความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นจากการกระทำดังกล่าว

ในส่วนของการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม ศาลได้กำหนดนิยามของกลุ่ม คือ ผู้บริโภคซื้ออาหารเข้าทุกคนในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้มีการซื้อสินค้าที่เรียกว่าผลิตภัณฑ์อาหารเข้า (Cereal Product) ที่ผลิตโดยบริษัท เจเนอรัล มิลล์ จำกัด ที่อ้างว่ามีการใช้สารคลอเพริฟอส (Chlorpyrifos-Ethyl, CPE) ในช่วงระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม 1993 - วันที่ 29 กรกฎาคม 1994 รวมถึงผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์อาหารเข้าทุกอย่างของบริษัท เจเนอรัล มิลล์ จำกัด แต่ไม่ได้รวมถึงการเรียกร้องในส่วนของการเสียหายที่เกิดขึ้นกับบุคคลแต่ละคน

การเจรจาประนีประนอมยอมความ

ในการเสนอประนีประนอมยอมความเพื่อระงับข้อพิพาท ฝ่ายโจทก์เสนอให้จำเลยลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์ตลอดทั่วประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อให้ผู้บริโภคซึ่งซื้อผลิตภัณฑ์อาหารเข้า (Cereal Product) ที่ผลิตโดยบริษัท เจเนอรัล มิลล์ จำกัด นำบัตรลดราคา (Coupon) ในหนังสือพิมพ์มาแลกสินค้าผลิตภัณฑ์อาหารเข้า (Cereal Product) ที่ผลิตโดยบริษัท เจเนอรัล มิลล์ จำกัด ฟรี โดยมีเงื่อนไขว่าผู้บริโภคต้องนำบัตรลดราคามาแสดงพร้อมกับสัญลักษณ์ยูพีซี (UPC) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่อยู่บนกล่องผลิตภัณฑ์อาหารเข้า โดยบัตรลดราคา 1 ใบพร้อมกับสัญลักษณ์ (UPC) 1 ชิ้น แลกผลิตภัณฑ์อาหารเข้าได้ 1 กล่อง บัตรลดราคา 1 ใบพร้อมกับสัญลักษณ์ (UPC) 3 ชิ้น แลกผลิตภัณฑ์อาหารเข้าได้ 2 กล่อง และบัตรลดราคา 1 ใบพร้อมกับสัญลักษณ์ (UPC) 5 ใบ สามารถแลกผลิตภัณฑ์อาหารเข้าได้ 3 กล่อง โดยบัตรลดราคาดังกล่าวจะต้องไม่ใช่กับส่วนลดหรือรายการส่งเสริมการขายอย่างอื่น ทั้งนี้ บริษัท เจเนอรัล มิลล์ จำกัด จะต้องทำให้แน่ใจว่าบัตรลดราคาดังกล่าวมีมูลค่าเท่ากับสินค้าเป็นจำนวนเงิน 10 ล้าน ดอลลาร์และจะต้องส่งเงินสดเต็มจำนวนหรือมูลค่าที่เท่ากันให้กับสมาชิกกลุ่มที่ได้นำบัตรลดราคามาแสดงภายในเวลา 180 วันก่อนศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด

คดีนี้การตกลงประนีประนอมยอมความได้รับอนุญาตจากศาล โดยสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่มจะถูกผูกพันโดยคำพิพากษาดังกล่าว ไม่ว่าสมาชิกกลุ่มจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้ ศาลกล่าวว่า การประนีประนอมยอมความในคดีนี้ ศาลจะไม่ชี้ว่าฝ่ายใดมีความรับผิดชอบในข้ออ้างที่พิพาทกันและศาลจะไม่ระบุว่าความเสียหายไม่ได้เกิดขึ้นจากบริษัท เจเนอรัล มิลล์ จำกัด และไม่เป็นการตีความว่าเป็นการยอมรับผิดของบริษัท เจเนอรัล มิลล์ จำกัด

คดี Re Directbuy, INC (Rulling Re plaintiff' motion for final approve of class settlement (Doc. No. 134 and relate motion (Doc. Nos. 135, 136))

ข้อเท็จจริงเบื้องต้น

บริษัท ไคเร็คบาย จำกัด ซึ่งให้บริการลดราคาสินค้าในร้านค้าที่เป็นเฟรนไชน์ส์ของบริษัทให้แก่สมาชิก โดยมีสมาชิกจำนวน 400,000 คน ทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้ที่เป็นสมาชิกของบริษัท ไคเร็คบาย จำกัด จะต้องสมัครสมาชิกและเสียค่าธรรมเนียม 1,000 ดอลลาร์และต้องเสียค่าธรรมเนียมรายปี 200 ดอลลาร์ จึงจะมีสิทธิได้รับประโยชน์จากการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในราคาประหยัดจากบริษัท ไคเร็คบาย จำกัด

ในเดือนเมษายน 2009 มีการยื่นฟ้องคดีต่อศาล แต่ก่อนหน้าที่จะมีการฟ้องคดีคดีนี้ได้มีการรวบรวมสมาชิกกลุ่มเพื่อที่จะเจรจาประนีประนอมยอมความกันมาก่อนแล้ว โดยการเจรจาประนีประนอมยอมความได้ดำเนินเรื่อยมาจนกระทั่งวันที่ 9 ธันวาคม 2010 โจทก์และจำเลยได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลประเมินผลความเป็นธรรมเบื้องต้นเพื่อทำการประนีประนอมยอมความกัน โดยท่านผู้พิพากษาการ์ฟinkel (Judge Garfinkel) เป็นผู้พิจารณาอนุญาตให้มีการประเมินผลความเป็นธรรมเบื้องต้น

ในวันที่ 29 มีนาคม 2011 โจทก์ได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลอนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่ม ซึ่งศาลได้ออกนั่งพิจารณารับฟังพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง โดยศาลได้ฟังข้อเสนองของโจทก์ จำเลยและผู้คัดค้านต่าง ๆ โดยศาลได้เปิดโอกาสให้แถลงข้อสนับสนุนและข้อคัดค้านในการพิจารณาอนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความในชั้นสุดท้าย แต่สุดท้าย ศาลก็ปฏิเสธคำร้องขอประนีประนอมยอมความของโจทก์ โดยศาลได้เข้าไปมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ ดังนี้

ศาลต้องพิจารณาคำนิยามของข้อเสนอในการประนีประนอมยอมความให้แน่ชัดว่ามีความเป็นธรรม มีเหตุมีผลและเพียงพอ โดยศาลจะต้องพิจารณาโดยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก การพิจารณาขั้นตอนการดำเนินคดีในศาลเพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความ โดยปัจจัยที่ศาลใช้พิจารณาความเป็นธรรมของข้อเสนอในการประนีประนอมยอมความกรณีที่มีการเจรจากันก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มมีความจำเป็นต้องพิจารณาประเด็นเรื่องความเป็นธรรมโดยละเอียดยิ่งขึ้น โดยศาลต้องพิจารณาปัจจัยต่อไปนี้

(1) ความยุ่งยากซับซ้อนในการดำเนินคดี โดยศาลต้องพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายและระยะเวลาในการดำเนินคดีในศาล

(2) ปฏิกริยาของสมาชิกกลุ่มในการตกลงประนีประนอมยอมความ

(3) การดำเนินกระบวนการพิจารณาและกระบวนการค้นหาความจริงก่อนสืบพยานที่ได้กระทำไปแล้ว

(4) คาดว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้มีความรับผิดชอบ

(5) ค่าเสียหายประมาณเท่าใด

(6) ความเสี่ยงในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในศาล

(7) ความสามารถของจำเลยในการปฏิบัติตามคำพิพากษา

(8) ความสมเหตุสมผลของกองทุนประนีประนอมยอมความเป็นการเยียวยาความเสียหายที่ดีที่สุด

(9) ความสมเหตุสมผลของกองทุนประนีประนอมยอมความมีความเป็นไปได้มากกว่าการเสี่ยงดำเนินคดีในศาลต่อไป

จากปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้น ท่านผู้พิพากษาการ์ฟinkel (Judge Garfinkel) พิจารณาแล้วเห็นว่า ศาลไม่สามารถสรุปได้ว่า การตกลงประนีประนอมยอมความกันก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีเหตุมีผลเพียงพอ อีกทั้งการเบิกความและการตรวจเอกสารของคู่ความก็ไม่ได้กระทำในศาลจึงไม่มีความน่าเชื่อถือเพียงพอ

ประเด็นเรื่องขั้นตอนความเป็นธรรมในส่วนของกระบวนการพิจารณาซึ่งศาลนำมาใช้พิจารณาในคดีนี้คือคดีนี้มีการเจรจากันมาตั้งแต่ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังนั้น ศาลจึงพึงต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ ศาลจึงต้องเข้าไปพิจารณาเงื่อนไขและรายละเอียดของสัญญาประนีประนอมยอมความมากกว่าปกติ ทั้งนี้ แม้ว่าคดีนี้ท่านผู้พิพากษาการ์ฟinkel (Judge Garfinkel) จะเป็นผู้รับผิดชอบในการเจรจาโดยเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย แต่ศาลเห็นว่าเรื่องนี้ยังไม่ได้มีการเริ่มพิจารณาใด ๆ เลย ดังนั้นข้อเท็จจริงจึงยังไม่ปรากฏชัดเจนแต่กลับมีการเร่งรีบเจรจากันเหมือนจะให้คดีจบลงด้วยความรวดเร็ว ดังนั้น ศาลจึงนำเรื่องความชอบธรรมในการตกลงประนีประนอมยอมความขึ้นมาพิจารณาเป็นประเด็นหลัก

ในเรื่องนี้ศาลพิจารณาว่ากระบวนการยุติคดีโดยการตกลงเจรจาประนีประนอมยอมความกันมีความชอบธรรมตามสมควรหรือไม่ เนื่องจากคดีนี้คู่ความทั้งสองฝ่ายต่างปกป้องผลประโยชน์ของตนเองตามปกติ หลังจากที่มีการค้นหาข้อเท็จจริงในศาลแล้ว แต่ในคดีนี้ยังไม่ได้มีการค้นหาข้อเท็จจริงโดยศาล เพียงแต่อยู่ในขั้นตอนการดำเนินคดีในชั้นเบื้องต้นโดยยังไม่มีกระบวนการค้นหาความจริงในศาลอย่างเป็นทางการ ดังนั้นจึงเร็วเกินไปที่จะรับฟังได้ว่ามีความเป็นธรรมเพียงพอแล้ว

ทั้งนี้ ท่านผู้พิพากษาการ์ฟinkel (Judge Garfinkel) ได้ทำบันทึกแสดงความเห็นเรื่องค่าทนายความว่าฝ่ายใดก็ได้ใช้กำลังความสามารถอย่างเต็มที่และทุ่มเทในคดีนี้อย่างมาก แต่ศาลก็

ยังคงกังวลกับข้อเท็จจริงเรื่องจำนวนเงินค่าเสียหายที่มีจำกัด แม้ฝ่ายโจทก์จะมีการสัมภาษณ์หรือตรวจเอกสารในคดีนี้ แต่กระบวนการดังกล่าวก็ไม่ได้กระทำภายใต้คำสาบานในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล ดังนั้น ศาลจึงบอกว่าไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรม ดังนั้นจึงมีความเสี่ยงต่อสมาชิกกลุ่มที่ไม่ปรากฏตัวว่าจะได้รับค่าเสียหายในราคาต่ำเกินไป อีกทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลยยังมีความขัดแย้งกันเรื่องค่าเสียหายในการตกลงประนีประนอมยอมความกันอย่างมาก เรื่องการกำหนดว่าใครบ้างที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มที่จะมีสิทธิเรียกร้องในการได้รับผลของการประนีประนอมยอมความในคดีนี้

ทั้งนี้ ฝ่ายโจทก์ได้โต้แย้งว่าศาลควรจะกำหนดค่าเสียหายว่าค่าสมาชิกจำนวน 2 เดือนที่บริษัท ไคเร็คบาย จำกัด เสนอนั้นน่าจะมีมูลค่าอย่างต่ำ 19.5-55 ล้านดอลลาร์ โดยมีผู้คัดค้านว่าการแจกบัตรลดราคาเช่นนี้ไม่ได้ให้ประโยชน์อะไรกับสมาชิกกลุ่มเนื่องจากมีสมาชิกกลุ่มบางส่วนที่ไม่ต้องการเป็นสมาชิกของบริษัท ไคเร็คบาย จำกัด ต่อไป สมาชิกกลุ่มจึงไม่ได้รับประโยชน์อย่างใดเลย แต่กลับเป็นบริษัท ไคเร็คบาย จำกัด ที่ได้ประโยชน์จากการต่ออายุสมาชิกและมีสมาชิกเพิ่มขึ้น จำนวนเงินที่เป็นค่าสมาชิกจึงไม่ได้แสดงถึงมูลค่าที่แท้จริงที่ฝ่ายจำเลยต้องจ่ายจากข้อมูลศาลพบว่าร้อยละ 75 ของสมาชิกกลุ่มมีการต่อสมาชิกจากบริษัท ไคเร็คบาย จำกัด สมาชิกที่เหลืออีกร้อยละ 25 ก็จะไม่ได้รับประโยชน์ใด ๆ จากข้อตกลงประนีประนอมยอมความนี้เลย การได้รับสมาชิกอีก 2 ปีจึงไม่ได้ทำให้สมาชิกได้อะไรเพิ่มขึ้นจึงไม่เป็นการเยียวยาความเสียหายแก่สมาชิกกลุ่ม ดังนั้นศาลจึงพิจารณาว่าข้อตกลงประนีประนอมยอมความดังกล่าวไม่มีความเป็นธรรมในการเยียวยาความเสียหายให้แก่สมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรม ศาลจึงไม่อนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ

ทั้งนี้ ประเทศสหรัฐอเมริกาได้จัดทำคู่มือตุลาการซึ่งวางแนวทางบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความไว้โดยกล่าวว่า “การพิจารณาข้อเสนอประนีประนอมยอมความและค่าธรรมเนียมทนายความนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดและท้าทายแก่ผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายที่จะต้องเผชิญในการประนีประนอมยอมความมีความแตกต่างจากการประนีประนอมยอมความในคดีประเภทอื่นๆ ซึ่งการประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มนั้นไม่ได้เป็นเรื่องที่น่ายินดีสำหรับศาลเท่าใดนัก เมื่อมีกฎเกณฑ์ที่เปลี่ยนไปโดยมีแนวทางคำพิพากษาในคดีก่อนหน้านี้ การดำเนินคดีก่อนหน้านี้ ประเด็นในเรื่องความเป็นธรรมแก่สมาชิกกลุ่มเป็นตัวชี้บอกศาลว่าอย่าเพิ่งอนุญาตให้มีการประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มเพราะข้อตกลงที่มีการเจรจากันนั้นมาจากพื้นฐานของการมองภาพคร่าว ๆ เท่านั้น เนื่องจากกฎเกณฑ์ปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสหพันธรัฐข้อที่ 23 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Federal Rule of Civil Procedure Rule 23, Class Action หรือ FRCP) กำหนดไว้แบบไม่คลุมเครือและที่ชัดเจนโดย

กำหนดให้ศาลอยู่ในบทบาทที่จะต้องปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มที่ไม่ปรากฏตัว โดยการกำหนดให้กระบวนการพิจารณาในการประนีประนอมยอมความต้องได้รับอนุญาตจากทนายความที่ปรึกษาของกลุ่ม โดยศาลต้องระมัดระวังว่า การที่คู่ความต่อสู้คดีกันมักจะจบลงด้วยการประนีประนอม แต่ในการประนีประนอมส่วนใหญ่มักจะกีดกันคู่ความกับทนายความจากมุมมองของอีกฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะเรื่องการกำหนดเงื่อนไขของคำทนายความ ดังนั้นจะต้องมีขั้นตอนแยกต่างหาก เพื่อที่จะได้ข้อมูลซึ่งทำให้ศาลสามารถพิจารณาเงื่อนไขการประนีประนอมยอมความได้โดยปราศจากข้อสงสัย โดยคู่มือตุลาการได้กล่าวถึงบทบาทของศาลไว้ว่า ผู้พิพากษาได้รับมอบหมายภารกิจที่จะเป็นผู้อนุญาตหรือไม่อนุญาตในกรณีที่คู่ความจะเสนอการประนีประนอมยอมความซึ่งกันและกัน ซึ่งบางศาลได้ไปไกลถึงขนาดว่าผู้พิพากษาที่จะเข้ามาในขั้นตอนการการประนีประนอมยอมความจะต้องเป็นผู้พิพากษาที่มีคุณสมบัติและต้องได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่ม และจะต้องพิจารณาโดยมีภาระหน้าที่อย่างสูงที่จะต้องดูแลใส่ใจสิ่งที่กฎหมายได้กำหนดถึงเรื่องความไว้วางใจนั้น เนื่องจากในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นโดยปกติสมาชิกกลุ่มจะมีแรงจูงใจน้อยและขาดความรู้ ข้อมูล ทรัพยากรที่จะปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง อีกทั้งทนายความที่เข้ามาในขั้นตอนการประนีประนอมยอมความจะไม่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการประนีประนอมยอมความเลย ดังนั้น ศาลจะต้องเข้าไปพิจารณาตรวจสอบอย่างละเอียดรอบคอบถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มและต้องพิจารณาเงื่อนไขของการประนีประนอมยอมความที่เสนอและแผนของการบอกกล่าวสมาชิกกลุ่มและขั้นตอนที่มีการกำหนดขึ้นสำหรับการนำไปสู่ข้อตกลงที่ได้เสนอ ศาลจำเป็นจะต้องชี้ชัด ๆ ไปถึงแหล่งที่มาที่เป็นไปได้ของข้อมูลเกี่ยวกับการประนีประนอมยอมความเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งข้อตกลงหรือความเข้าใจระหว่างทนายความ มุมมองและประสบการณ์ของผู้คัดค้านและเงื่อนไขที่สมบูรณ์ทั้งหมดของข้อเสนอประนีประนอมยอมความ โดยการพิจารณาข้อเสนอในการประนีประนอมยอมความ ศาลจำเป็นจะต้องใช้ทักษะโดยปกติของผู้พิพากษา ซึ่งคำถามที่ศาลควรจะต้องถามในส่วนของคำฟ้องและคำให้การ มีดังนี้ข้อเรียกร้องของกลุ่มคืออะไร ข้อเรียกร้องของกลุ่มมีน้ำหนักเพียงใด ค่าสูงสุดหรือต่ำสุดที่ศาลจะให้ตามคำขอและความเป็นไปได้ที่กลุ่มจะชนะตามคำขอหากมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป โดยศาลอาจจะตัดสินใจที่จะชี้ชัดลงไปถึงข้อได้เปรียบที่กล่าวข้างต้นเพราะหากการประนีประนอมยอมความไม่สำเร็จแล้วคดีนั้นก็จะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป ยิ่งไปกว่านั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลจะต้องได้ข้อมูลและข้อโต้แย้งที่คู่ความแต่ละฝ่ายประเมินความเป็นไปได้ในการชนะคดีของตน ทั้งนี้ ขณะที่คู่ความได้ยื่นข้อเสนอซึ่งอาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของศาลเกี่ยวกับข้อดี ศาลต้องรำลึกไว้เสมอว่าคู่ความอาจมีผลประโยชน์ได้เสียในการสนับสนุนการประนีประนอมยอมความ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ศาลจะต้องไปหาข้อมูลจากแหล่งอื่น เพื่อศาลจะ

ได้มุมมองที่เป็นอิสระอีกมุมหนึ่งเพื่อที่จะได้พิจารณาถึงคำขอท้ายฟ้องและคำให้การ การได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับการประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มเป็นกุญแจสำคัญในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ โดยการได้รับข้อมูลเกี่ยวกับคำจำกัดความของการประนีประนอมยอมความ ประโยชน์ของคำขอของสมาชิกกลุ่ม เหตุผลในการประนีประนอมยอมความ ผลประโยชน์จากการประนีประนอมยอมความที่มีต่อสมาชิกกลุ่ม โดยคำขอของสมาชิกกลุ่มครอบคลุมมากน้อยเพียงใด จำนวนของคำขอที่มีการยื่นจริง ๆ โดยสมาชิกกลุ่ม จำนวนเงินในการประนีประนอมยอมความที่จะมีการกระจายให้สมาชิกกลุ่ม เหตุผลของผู้ที่คัดค้านการประนีประนอมยอมความ และผลกระทบของการประนีประนอมยอมความที่มีต่อคดีอื่น ๆ ที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาล โดยคู่ความจะต้องมีการแถลงระบุถึงข้อตกลงซึ่งเกี่ยวกับการเสนอให้มีการประนีประนอมยอมความ เพราะกฎหมายกำหนดให้คู่ความที่เสนอให้มีการประนีประนอมยอมความจะต้องเป็นผู้แถลงถึงเงื่อนไขของข้อตกลงทั้งหมด เช่นเดียวกับข้อสรุปที่เป็นการให้ข้อมูล เช่น ข้อตกลงประนีประนอมยอมความสำหรับคำขอที่คดีอื่นที่คล้ายกันสำหรับสมาชิกกลุ่ม ข้อมูลเกี่ยวกับค่าทนายความ ข้อตกลงเกี่ยวกับการยื่นฟ้องคดีอื่นในอนาคต ข้อตกลงที่จะไม่เปิดเผยความลับในการประนีประนอมยอมความและอื่น ๆ ที่คล้ายกัน ทั้งนี้แนวคิดนี้เกิดขึ้นเพื่อให้มีเอกสารที่ระบุที่สามารถชี้หรือให้คำแนะนำโดยปริยายแก่ทนายความที่จะให้มุมมองแก่ทนายความแก่มูลค่าของคำขอของกลุ่มและอาจจะชี้ให้เห็นถึงจำนวนเงินที่อาจจะต้องจ่ายให้แก่สมาชิกกลุ่ม เพื่อให้อีกฝ่ายรับรู้ถึงแนวคิดคร่าว ๆ ที่สมาชิกกลุ่มจะได้รับ ค่าทนายความและการจ่ายเงินให้แก่ผู้คัดค้าน โดยจะมีการพิจารณาที่กำหนดให้คู่ความต้องให้ข้อมูลเพื่อเติมเพื่อให้ศาลประเมินข้อตกลงในแง่ของการพิจารณา โดยปกติข้อมูลส่วนใหญ่จะขนานและทับซ้อนไปกับคดีอื่น ๆ รวมถึงจำนวนเงินที่จะต้องจ่ายให้โจทก์แต่ละรายสำหรับคำขอแต่ละคำขอ โดยข้อมูลพวกนี้จะเป็นการฉายภาพกว้าง ๆ ของมูลค่าคำขอของกลุ่ม หากข้อตกลงในกลุ่มก่อนๆ นั้นเป็นความลับ ก็จะทำให้คู่ความให้ข้อมูลแก่คุณในแง่มุมมองในกรอบแคบ ๆ และก็จะไปกดดันให้คู่ความนั้นให้ข้อมูลที่ค้านกับมูลค่าของข้อดีของคำขอแต่ละรายซึ่งชี้ให้เห็นถึงมูลค่าของคำขอของกลุ่ม ศาลต้องแน่ใจว่าคู่ความนั้นได้ระบุชี้เฉพาะลงไปและมีการปรับความแตกต่างที่จะมีการเยียวยาให้แก่สมาชิกของกลุ่มแต่ละประเภท ทั้งนี้ควรมีผู้เชี่ยวชาญพิเศษเพื่อประเมินมูลค่าในทุกแง่มุมของข้อตกลง และควรมีการถามที่ปรึกษากลุ่มเกี่ยวกับข้อมูลที่นำมาใช้ในการกำหนดภาระในทางวิชาชีพที่ได้ให้คำแนะนำแก่คู่ความถึงมูลค่าถึงข้อเสนอมที่จะตกลงประนีประนอมยอมความในการประเมินผลความเป็นธรรมเบื้องต้นและการตรวจสอบการรับฟังเบื้องต้นในวันชี้สองสถาน โดยการพิจารณาเพื่อประเมินผลความเป็นธรรมเบื้องต้นเป็นโอกาสอีกครั้งที่จะทำให้ศาลได้รับข้อมูล ถ้าหากศาลตัดสินใจที่จะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มในกลุ่มนี้ ก็จะต้องมีการกำหนดให้คู่ความแถลงถึงข้อมูลทั้งหมด ข้อต่อสู้มีสมาชิกกลุ่มจำนวนมากแค่ไหน

ข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงเบื้องต้นที่ครอบงำเหนือกลุ่ม ทำไมคดีนี้ควรจะมีการดำเนินคดีแบบกลุ่มในวันขึ้นสองสัปดาห์ซึ่งเป็นการขึ้นข้อเท็จจริงเบื้องต้นก็จะมีพิจารณาว่าการบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่มจะมีโอกาสสูงมากน้อยแค่ไหนที่สมาชิกกลุ่มจะได้รับการบอกกล่าว และควรจะรวมถึงการขึ้นแบบฟอร์มคำร้องและคำแนะนำในการกรอกข้อมูลให้สมบูรณ์ในคำขอก่อนที่จะมีการรับฟังครั้งสุดท้ายซึ่งเป็นกระบวนการขึ้นข้อเรียกร้องที่เกิดขึ้นในกลุ่มนี้จะทำให้ศาลได้ข้อมูลสำคัญที่จะชี้ให้เห็นถึงจำนวนเงินที่แท้จริงของกองทุนที่จะใช้ในการประนีประนอมยอมความซึ่งจะทำให้ศาลตัดสินคดีได้อย่างเป็นธรรม ยิ่งกระบวนการเรียกร้องค่าเสียหายในการดำเนินคดีแบบกลุ่มใช้เวลาเร็วเท่าไรก็จะทำให้นำมาใช้ในการชั่งน้ำหนักถึงความเป็นไปได้ในการไม่อนุญาตตามข้อตกลงประนีประนอมยอมความ

การที่ศาลจะประเมินข้อตกลงตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ควรจะมุ่งเน้นไปที่มูลค่าที่แท้จริงที่จะกระจายให้แก่สมาชิกกลุ่ม ทั้งนี้ อยู่กับจำนวนและร้อยละของสมาชิกในกลุ่มที่ได้ยื่นข้อเรียกร้องและคุณสมบัติในการได้รับสิทธิที่กำหนดไว้อย่างเข้มงวดขึ้นตอนกระบวนการพิจารณาที่ช้าและยุ่งยากก็จะเป็นอุปสรรคต่อการเรียกร้องและอาจลดจำนวนเงินที่จะจ่ายให้แก่สมาชิกกลุ่ม ทำให้การระบุมูลค่าของข้อตกลงประนีประนอมยอมความไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง เพราะไม่มีมาตรฐานที่ชัดเจนในการประมาณอัตราการตอบสนองของกลุ่มการคำนวณรางวัลใด ๆ ที่จะจ่ายเป็นค่าทนายความในลักษณะเป็นร้อยละของจำนวนเงินของกองทุนตามข้อเสนอประนีประนอมยอมความที่ได้รับการกระจายไปยังผู้ยื่นข้อเรียกร้อง แม้จะเป็นเพียงการชะลอการตัดสินใจกำหนดค่าทนายความขั้นสุดท้ายทั้งหมดหรือบางส่วนจนกว่าขึ้นตอนการเรียกร้องเสร็จสมบูรณ์ก็ตาม ในการพิจารณาคดีเพื่อประเมินเบื้องต้นหรือในภายหลังและหลังจากได้พิจารณาถึงแหล่งที่มาของข้อมูลที่กล่าวข้างต้น ให้พิจารณาว่าศาลต้องการการประเมินมูลค่าของส่วนประกอบทั้งที่มีตัวเงินหรือที่เป็นตัวเงินที่ปรับเปลี่ยนได้ที่จะเกิดขึ้นจากการประนีประนอมยอมความจากผู้เชี่ยวชาญหรือไม่ หากว่าคำตอบคือใช่ ก็เป็นเวลาสมควรที่จะแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญพิเศษ (Special Master) ผู้พิพากษาสมทบหรือตุลาการอื่น ๆ ในทางปฏิบัติแล้วการขอให้มีการคัดค้านหรือขอให้คู่ความแสดงให้เห็นว่าเงื่อนไขที่เสนอนั้นมีความเป็นธรรมแล้วจะเป็นการล่าช้าเกินไปสัญญาประนีประนอมยอมความบางข้อแสดงให้เห็นอย่างเปิดเผยว่ามีแนวโน้มที่จะเกิดความไม่เป็นธรรมนั้น ในชั้นนัดพิจารณาตรวจสอบเบื้องต้น มีสัญญาณที่ท่านต้องให้ความสนใจเกี่ยวกับข้อเสนอนี้ที่มีตัวชี้วัดหนึ่งตัวหรือมากกว่าหนึ่งนั้นที่อาจช่วยให้คุณและคู่สัญญาได้สร้างกระบวนการที่แข็งแกร่งและรับฟังความคิดเห็นที่จะแก้ไขข้อบกพร่องใด ๆ โดยไม่ต้องใช้วันนัดพิจารณาหลายนัด ตัวชี้วัดนั้นรวมถึงวิธีการรักษาใด ๆ ที่คุณสามารถมั่นใจได้กำหนดมูลค่าเงินสดโดยรัฐบาลบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of

2005 หรือ CAFA) ได้กำหนดให้มีการตรวจสอบอำนาจศาลอย่างละเอียดในการอนุญาตให้มีการ ประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคาโดยมีการควบคุมให้มีการนำบัตรลดราคาที่ไม่ได้มีการ ใถ่ถอนหรือใช้ประโยชน์มาเป็นเกณฑ์ในการคำนวณเงินรางวัลทนายความ ซึ่งนับเป็นเรื่องสำคัญที่ จะต้องแยกแยะให้ได้ว่ามีการคำนวณค่าทนายความโดยใช้มูลค่าตามที่ปรากฏในบัตรลดราคาแทนที่ จะใช้มูลค่าของบัตรลดราคาที่มีการนำมาใถ่ถอนจริง โดยศาลควรพิจารณาด้วยการประนีประนอม ยอมความด้วยบัตรลดราคานั้นสามารถโอนให้แก่ผู้อื่นได้หรือไม่หรือสามารถแลกเปลี่ยนเป็นเงิน สดได้หรือไม่ โดยศาลต้องเปรียบเทียบให้เหมาะสมกับราคาสินค้าโดยทั่วไป ทั้งนี้ศาลจะต้อง ประเมินมูลค่าที่ถูกต้องแท้จริงของบัตรลดราคาเพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้รับประโยชน์จากการ ประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคาดังนั้น ศาลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาข้อมูล เกี่ยวกับการใถ่ถอนบัตรลดราคา”¹¹⁹

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบ กลุ่มเป็นจำนวนมากและมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเป็น จำนวนมากเช่นกัน โดยสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีดังกล่าวยอมผูกพันสมาชิกกลุ่มที่ ไม่ได้เข้ามาในคดีด้วย จึงเป็นเรื่องที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะซึ่งมีความจำเป็นที่ศาลจะต้องเข้า มามีบทบาทในการควบคุมดูแล ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดไว้โดยชัดแจ้งให้ศาลเข้ามามีบทบาท ในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความซึ่งกฎหมายกำหนดว่าศาลต้องพิจารณาในเรื่อง ใดบ้าง

3.5.2 บทบาทของศาลในเครือรัฐออสเตรเลีย (Commonwealth of Australia)

ในเครือรัฐออสเตรเลีย ศาลจะมีบทบาทในการใช้ดุลพินิจกำหนดความเพียงพอ ของส่วนได้เสียในการดำเนินคดีของผู้แทนกลุ่ม โดยกฎหมายกำหนดให้บุคคลซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม (Representative Party) จะต้องมีส่วนได้เสียเพียงพอที่จะเสนอให้มีการดำเนินคดีโดยผู้แทน โดยผู้แทนกลุ่มต้องมีความตั้งใจในการดำเนินคดีอย่างต่อเนื่อง แต่ผู้แทนกลุ่มไม่มีภาระหน้าที่ต้อง พิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มมีความสำคัญมากกว่าผลประโยชน์ ของสมาชิกกลุ่มแต่ละราย ผู้แทนกลุ่มมีหน้าที่เพียงแค่แสดงให้เห็นว่าคดีมีประเด็นเกิดจาก ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายร่วมกันเท่านั้น ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงครบองค์ประกอบของกฎหมาย ก็จะกำหนดให้ดำเนินคดีโดยใช้วิธีพิจารณาคดีโดยผู้แทนไปจนเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณาในศาล

3.5.2.1 การอนุญาตให้ดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

เครือรัฐออสเตรเลียไม่จัดให้มีกระบวนการอนุญาตให้มีการดำเนินคดีโดยผู้แทน เนื่องจากเห็นว่า การอนุญาตให้ดำเนินคดีทำให้เกิดความล่าช้าและก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายที่สูงและ

¹¹⁹ Managing Class Action Litigation: A Pocket Guide for Judges.

เป็นขั้นตอนที่ใช้ระยะเวลายาวนาน แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายกำหนดให้จำเลยเป็นผู้คัดค้านการดำเนินคดีโดยผู้แทนและเป็นหน้าที่ของจำเลยในการตรวจสอบโดยการเสนอให้ศาลทราบ ทั้งนี้การดำเนินคดีโดยผู้แทนทำได้โดยโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มเสนอข้อเท็จจริงที่ครบองค์ประกอบของกฎหมายเข้าสู่ศาลเพื่อให้มีการดำเนินคดีโดยผู้แทนโดยไม่ต้องมีการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งอนุญาต ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงครบองค์ประกอบของกฎหมายก็จะกำหนดให้ดำเนินคดีโดยใช้วิธีพิจารณาคดีโดยผู้แทนไปจนเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณาในศาล เว้นแต่จำเลยจะพิสูจน์ได้ว่าข้อเท็จจริงในการดำเนินคดีนั้นไม่เข้าองค์ประกอบของกฎหมายหรือไม่มีความเหมาะสมในการดำเนินคดีโดยผู้แทน ศาลก็อาจมีคำสั่งยกเลิกการดำเนินคดีโดยผู้แทนได้ โจทก์ไม่มีหน้าที่ต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มมีความสำคัญมากกว่าผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มแต่ละราย โจทก์มีหน้าที่เพียงแต่แสดงให้เห็นว่าคดีมีประเด็นเกิดจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายร่วมกันเท่านั้น ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงครบองค์ประกอบของกฎหมายก็จะกำหนดให้ดำเนินคดีโดยใช้วิธีพิจารณาคดีโดยผู้แทนไปจนเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณาในศาล โดยศาลจะเป็นผู้กำหนดวันให้สมาชิกกลุ่มแสดงเจตนาออกจากกลุ่ม ทั้งนี้ กำหนดวันเวลาดังกล่าว สมาชิกกลุ่มผู้แทนกลุ่มหรือจำเลยอาจร้องขอต่อศาลเพื่อขอขยายระยะเวลาได้¹²⁰

3.5.2.2 การยกเลิกการดำเนินคดีผู้บริโภคมกแบบกลุ่ม

ในกรณีที่สมาชิกกลุ่มที่ได้รับการดำเนินคดีโดยผู้แทนมีจำนวนลดลงจนเหลือน้อยกว่า 7 คน ซึ่งไม่เป็นไปตามเงื่อนไขจำนวนกลุ่มบุคคลตามที่กฎหมายกำหนด เป็นดุลพินิจของศาลที่จะสั่งให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยผู้แทนต่อไปหรือมีคำสั่งให้ยกเลิกการดำเนินคดีโดยผู้แทน¹²¹ ศาลมีอำนาจพิจารณายกเลิกการดำเนินคดีโดยผู้แทนในกรณีดังต่อไปนี้

¹²⁰ Federal Court of Australia Act 1976, Section 33J “Right of group member to opt out

(1) The Court must fix a date before which a group member may opt out of a representative proceeding.

(2) A group member may opt out of the representative proceeding by written notice given under the Rules of Court before the date so fixed.

(3) The Court, on the application of a group member, the representative party or the respondent in the proceeding, may fix another date so as to extend the period during which a group member may opt out of the representative proceeding.

(4) Except with the leave of the Court, the hearing of a representative proceeding must not commence earlier than the date before which a group member may opt out of the proceeding.”

¹²¹ Federal Court of Australia Act 1976, Section 33L “Situation where fewer than 7 group members.”

(1) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีโดยผู้แทนเพิ่มสูงขึ้นมากกว่าค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเป็นรายบุคคล

(2) วิธีพิจารณาความอื่นนอกเหนือจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีโดยผู้แทนสามารถเชี่ยวชาญสิทธิของบุคคลได้ดีกว่า

(3) การดำเนินคดีโดยผู้แทนไม่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขข้อเรียกร้องของสมาชิกกลุ่มให้ระงับลงได้

(4) ลักษณะของคดีไม่เหมาะสมกับการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีโดยผู้แทน

3.5.2.3 การสืบพยานและพิจารณาคดี

ศาลจะเป็นผู้กำหนดวิธีการส่งคำบอกกล่าวไปยังสมาชิกกลุ่มว่ามีการดำเนินคดีโดยผู้แทนและศาลจะแจ้งสิทธิของสมาชิกกลุ่มซึ่งมีข้อเรียกร้องต่อบุคคลเดียวกันหรือข้อเรียกร้องที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์เดียวกัน เหมือนกันหรือมีความเกี่ยวข้องกัน โดยศาลมีอำนาจสั่งให้คู่ความทั้งสองฝ่ายจัดหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการจัดทำคำบอกกล่าว¹²² ทั้งนี้ศาลจะกำหนดวิธีการตอบกลับโดยให้ทำเป็นหนังสือหรือตามวิธีที่ศาลเห็นสมควรกำหนดก็ได้

3.5.2.4 การอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ

เครื่องรัฐออสเตรเลียให้ศาลมีอำนาจนำคดีเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกได้ไม่ว่าคู่ความจะยินยอมเข้าสู่กระบวนการหรือไม่ก็ตาม¹²³ โดยศาลจะมีบทบาทในเชิงรุกในการ

¹²² Federal Court of Australia Act 1976, Section 33Y “Notices--ancillary provisions.”

¹²³ Federal Court of Australia Act 1976, Section 53A Arbitration, mediation and alternative dispute resolution processes

(1) The Court may, by order, refer proceedings in the Court, or any part of them or any matter arising out of them:

- (a) to an arbitrator for arbitration; or
 - (b) to a mediator for mediation; or
 - (c) to a suitable person for resolution by an alternative dispute resolution process;
- in accordance with the Rules of Court.

(1AA) Subsection (1) is subject to the Rules of Court.

(1A) Referrals under subsection (1) (other than to an arbitrator) may be made with or without the consent of the parties to the proceedings. Referrals to an arbitrator may be made only with the consent of the parties.

(2) The Rules of Court may make provision for the registration of awards made in an arbitration carried out under an order made under subsection (1).

(3) This section does not apply to criminal proceedings.

เสนอทางเลือกในการระงับข้อพิพาทให้แก่คู่ความ ทั้งนี้ ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความ คือ ศาลหรือเจ้าหน้าที่ศาล (Registrar) ซึ่งเป็นนักกฎหมายที่มีความสามารถและทักษะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท บางครั้งศาลจะส่งคดีให้ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภายนอกซึ่งเป็นนักกฎหมายที่คู่ความยินยอมให้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยผู้ที่เข้าร่วมโครงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะต้องมีอำนาจตัดสินใจคดีข้อพิพาทได้¹²⁴ นอกจากนี้ยังมีผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งเป็นผู้ประกอบอาชีพสาขาต่าง ๆ ที่อาสาเข้ามาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นโดยผู้ไกล่เกลี่ยมีระยะเวลาทำงาน 3 ปีนับแต่วันขึ้นทะเบียน¹²⁵ โดยผลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่ผูกพันศาลในการพิจารณาและพิพากษาและผู้ไกล่เกลี่ยมีความคุ้มกัน (Immunity) และได้รับการคุ้มครอง (Protection) จากการถูกฟ้องร้องในระดับเดียวกับศาล โดยมีการอบรมและพัฒนาบุคลากรในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งมีหลักสูตรอย่างน้อย 3 วัน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยคู่ความจะต้องเสียค่าปฎิบัติการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศาลอาจยกเว้นหรือลดค่าปฎิบัติการให้ก็ได้¹²⁶ พยานหลักฐานที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการพิจารณาของศาลได้ นอกจากนี้เอกสารหรือสำเนาของเอกสารใด ๆ ที่เตรียมเพื่อวัตถุประสงค์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็ไม่สามารถนำมาเป็นพยานหลักฐานในกระบวนการพิจารณาของศาล เว้นแต่บุคคลที่เข้าร่วมประชุมไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยินยอมให้นำพยานหลักฐานดังกล่าวไปใช้เป็นพยานในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลได้

หากคู่ความสามารถตกลงร่วมกันได้ ผู้ไกล่เกลี่ยก็จะช่วยคู่ความในการจัดทำความตกลงเป็นหนังสือซึ่งความตกลงที่ลงนามโดยคู่ความจะมีผลบังคับในฐานะที่เป็นความผูกพันกันตามสัญญาประนีประนอมยอมความ และเมื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระงับลงโดยการตกลงประนีประนอมยอมความกัน คู่ความทุกฝ่ายจะยื่นคำร้องขอถอนฟ้องหรือขอให้ศาลมีคำพิพากษตามยอมต่อไป แต่ในกรณีที่การไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลงเนื่องจากคู่ความไม่สามารถตกลงกันได้ จะมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีโดยผู้แทนในศาลต่อไปหรืออาจจะดำเนินการทางวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกรูปแบบอื่นต่อไปตามที่ศาลเห็นสมควร

¹²⁴ จาก การไกล่เกลี่ยในประเทศออสเตรเลีย. กฎหมาย เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ศูนย์วิทยาการระงับข้อพิพาท ทางเลือก สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. (น. 44-45), โดย ปรัชญา อยู่ประเสริฐ, 2551, กรุงเทพฯ: ธนาเพลส.

¹²⁵ แหล่งเดิม.

¹²⁶ แหล่งเดิม.

เครือรัฐออสเตรเลียกำหนดให้การตกลงประนีประนอมยอมความและการถอนฟ้องในการดำเนินคดีโดยผู้แทนในคดีผู้บริโภครองได้รับอนุญาตจากศาล¹²⁷ และศาลจะอนุญาตให้มีการประนีประนอมยอมความไม่ได้ หากมิได้มีการแจ้งการบอกกล่าวไปยังสมาชิกกลุ่ม โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์การประนีประนอมยอมความเฉพาะข้อเรียกร้องของผู้แทนกลุ่มไว้โดยเฉพาะไม่ว่ากระบวนการพิจารณาใด ๆ การประนีประนอมยอมความเฉพาะข้อเรียกร้องของผู้แทนกลุ่มสามารถกระทำได้ หากได้รับอนุญาตจากศาล ทั้งนี้ ภายหลังจากที่ผู้แทนกลุ่มได้รับอนุญาตจากศาลให้ประนีประนอมยอมความในประเด็นตามข้อเรียกร้องของตนแล้ว ผู้แทนกลุ่มอาจถอนตัวจากการเป็นผู้แทนกลุ่มได้ โดยศาลต้องบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่มและกำหนดเวลาเพื่อแต่งตั้งผู้แทนกลุ่มคนใหม่ก่อนจึงจะอนุญาตได้¹²⁸ การประนีประนอมยอมความและการยกเลิกการดำเนินคดีโดยผู้แทน (Settlement and Discontinuance) ไม่สามารถกระทำได้โดยปราศจากการเห็นชอบของศาล ถ้าศาลเห็นชอบกับการประนีประนอมยอมความ ศาลอาจมีคำสั่งให้จัดสรรเงินตามสัญญาประนีประนอมยอมความหรือวางเงินไว้ที่ศาล การประนีประนอมยอมความเป็นรายบุคคลในศาลในการดำเนินคดีโดยผู้แทนในคดีผู้บริโภค (Settlement of Individual Claim of Representative Party) มีขั้นตอน ดังนี้

- (1) เมื่อศาลอนุญาต ผู้แทนกลุ่มอาจประนีประนอมยอมความเฉพาะข้อเรียกร้องของตนทั้งหมดหรือแต่บางส่วนในระหว่างการดำเนินคดีโดยผู้แทนก็ได้
- (2) ผู้แทนกลุ่มซึ่งประนีประนอมยอมความตามข้อเรียกร้องของตนทั้งหมดหรือแต่บางส่วนอาจถอนตัวจากการเป็นผู้แทนกลุ่มเมื่อศาลอนุญาต
- (3) บุคคลอาจร้องขอให้ศาลถอนผู้แทนกลุ่มภายใต้บทบัญญัติข้อ (2) เมื่อมีคำร้องขอของสมาชิกกลุ่มศาลอาจมีคำสั่งให้สมาชิกกลุ่มคนอื่นมาเป็นผู้แทนกลุ่มตามที่ศาลเห็นสมควร
- (4) ก่อนมีคำสั่งอนุญาตให้ผู้แทนกลุ่มถอนตัว

¹²⁷ Federal Court of Australia Act 1976, 33V “Settlement and discontinuance--representative proceeding

(1) A representative proceeding may not be settled or discontinued without the approval of the Court.

(2) If the Court gives such an approval, it may make such orders as are just with respect to the distribution of any money paid under a settlement or paid into the Court.”

¹²⁸ Federal Court of Australia Act 1976, 33W (3) “Where a person has sought leave to withdraw as representative party under subsection (2), the Court may, on the application of a group member, make an order for the substitution of another group member as representative party and may make such other orders as it thinks fit.”

- (ก) ต้องเป็นที่พอใจแก่ศาลว่าคำร้องขอเช่นนั้นได้มีการบอกกล่าวยังสมาชิกกลุ่มแล้วตามบทบัญญัติข้อ 33X (1) และมีเวลาพอสมควรที่จะหาบุคคลอื่นมาเป็นผู้แทนกลุ่ม และ
- (ข) ศาลต้องมีคำสั่งเกี่ยวกับคำร้องขอให้สมาชิกกลุ่มคนอื่นเข้าเป็นผู้แทนกลุ่ม
- (5) ศาลต้องมีคำสั่งถอนผู้แทนกลุ่มภายใต้เงื่อนไขเรื่องค่าใช้จ่ายตามที่ศาลเห็นสมควร¹²⁹

3.5.2.5 การพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ

ศาลได้วางแนวทางการพิจารณาคำขอประนีประนอมยอมความโดยพิจารณาถึงความสมเหตุสมผลและความเป็นธรรม โดยพิจารณาถึงจำนวนเงินที่เสนอให้สมาชิกกลุ่มแต่ละคนข้อเสนอในการระงับคดี ความเป็นไปได้ของสมาชิกกลุ่มซึ่งได้รับคำพิพากษาสำหรับจำนวนเงินที่ได้รับจากข้อเสนอประนีประนอมยอมความ คำแนะนำใด ๆ ของทนายความเกี่ยวกับการประนีประนอมยอมความและความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นอิสระ ระยะเวลาความเป็นไปได้ของค่าใช้จ่ายที่อาจเกิดขึ้นหากยังมีการดำเนินคดีโดยผู้แทนและทัศนคติของสมาชิกกลุ่มเกี่ยวกับข้อสัญญา

¹²⁹ Federal Court of Australia Act 1976 Section 33W Settlement of individual claim of representative party

(1) A representative party may, with leave of the Court, settle his or her individual claim in whole or in part at any stage of the representative proceeding.

(2) A representative party who is seeking leave to settle, or who has settled, his or her individual claim may, with leave of the Court, withdraw as representative party.

(3) Where a person has sought leave to withdraw as representative party under subsection (2), the court may, on the application of a group member, make an order for the substitution of another group member as representative party and may make such other order as it thinks fit.

Before granting a person leave to withdraw as representative party:

(a) the Court must be satisfied that notice of the application has been given to group member in accordance with subsection 33X (1) and in sufficient time for them to apply to have another person substituted as the representative party; and

any application for the substitution of another group member as a representative party has been determined.

The Court may grant leave to a person to withdraw as representative party subject to such condition as to costs as the Court considers just.

3.5.2.6 เนื้อหา ขอบเขตและผลของสัญญาประนีประนอมยอมความ

โดยปกติการประนีประนอมยอมความจะไม่ผูกพันสมาชิกกลุ่ม กรณีที่สมาชิกกลุ่มไม่ประกาศจะผูกพันกับการประนีประนอมยอมความ แต่สมาชิกกลุ่มเหล่านี้มิได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่มตามกำหนดเวลาที่แจ้งไว้ในข้อสัญญาประนีประนอมยอมความ การประนีประนอมยอมความใด ๆ ย่อมไม่ผูกพันสมาชิกกลุ่มที่ไม่แสดงเจตนาจะผูกพันกับการประนีประนอมยอมความดังกล่าว¹³⁰

3.5.2.7 การทำคำพิพากษตามยอม

คำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มผูกพันสมาชิกกลุ่มที่มีได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่ม ทั้งนี้คำพิพากษาในการดำเนินคดีโดยผู้แทน (Representative Proceeding) ของเครือรัฐออสเตรเลียเหมือนกันกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ของสหรัฐอเมริกา คือ คำพิพากษาต้องอธิบายหรือระบุถึงสมาชิกกลุ่มที่จะได้รับผลกระทบจากคำพิพากษาและคำพิพากษาผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนที่ไม่ได้ยื่นคำร้องแสดงเจตนาขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ไม่ว่าสมาชิกกลุ่มนั้นจะรับรู้ถึงการดำเนินคดีหรือไม่¹³¹ เครือรัฐออสเตรเลียกำหนดว่าในการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งในการดำเนินคดีโดยผู้แทนนั้น ศาลจะต้องตัดสินในประเด็นใดประเด็นหนึ่งดังต่อไปนี้

- (1) ประเด็นปัญหาข้อกฎหมาย
- (2) ประเด็นปัญหาข้อเท็จจริง
- (3) คำวินิจฉัยที่แสดงความรับผิดชอบ
- (4) คำสั่งกำหนดให้กระทำการหรืองดเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด
- (5) คำสั่งกำหนดเงินรางวัลค่าเสียหายให้แก่สมาชิกกลุ่มและสมาชิกกลุ่มย่อยหรือสมาชิกกลุ่มคนหนึ่งคนใดโดยกำหนดเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนหรืออาจคำนวณได้ตามวิธีการที่ศาลกำหนด
- (6) คำสั่งกำหนดเงินรางวัลความเสียหายทั้งหมดรวมกันโดยไม่จำเป็นต้องระบุจำนวนเงินที่สมาชิกกลุ่มแต่ละกลุ่มพึงมีสิทธิจะได้รับ

¹³⁰ การถอนฟ้องและการประนีประนอมยอมความ (น. 64). เล่มเดิม.

¹³¹ Federal Court of Australia Act 1976, Section 33ZB “Effect of judgment

A judgment given in a representative proceeding:

- (a) must describe or otherwise identify the group members who will be affected by it; and
- (b) binds all such persons other than any person who has opted out of the proceeding under

section 33J.”

(7) คำสั่งอื่น ๆ ตามที่ศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม¹³²

(8) หากศาลเห็นว่ากลุ่มเป็นฝ่ายชนะคดี ศาลอาจพิพากษาให้ฝ่ายที่แพ้คดีชำระค่าเสียหายให้แก่กลุ่ม กลุ่มย่อยหรือสมาชิกกลุ่มแต่ละคนได้ซึ่งขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงแห่งคดี¹³³

(9) กรณีที่ศาลมีคำสั่งกำหนดเงินรางวัลความเสียหายในคำพิพากษา ศาลต้องกำหนดเงื่อนไขการชำระเงินให้แก่สมาชิกกลุ่มตามสิทธิของสมาชิกกลุ่มแต่ละคน

กรณีที่มีการประนีประนอมยอมความ ศาลจะไม่กำหนดเงินรางวัลทั้งหมดรวมกัน เว้นแต่จะมีการประเมินความถูกต้องอย่างสมเหตุผลที่จะกำหนดให้เป็นเงินทั้งหมดรวมกันซึ่งสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับตามคำพิพากษา¹³⁴

¹³² Federal Court of Australia Act 1976, Section 33Z “Judgment--powers of the Court

(1) The Court may, in determining a matter in a representative proceeding, do any one or more of the following:

- (a) determine an issue of law;
- (b) determine an issue of fact;
- (c) make a declaration of liability;
- (d) grant any equitable relief;

(e) make an award of damages for group members, sub-group members or individual group members, being damages consisting of specified amounts or amounts worked out in such manner as the Court specifies;

(f) award damages in an aggregate amount without specifying amounts awarded in respect of individual group members; make such other order as the Court thinks just.”

¹³³ Federal Court of Australia Act 1976, Section 33Z (2) In making an order for an award of damages, the Court must make provision for the payment or distribution of the money to the group members entitled.

¹³⁴ Federal Court of Australia Act 1976, Section 33Z(3) “Subject to section 33V, the Court is not to make an award of damages under paragraph (1)(f) unless a reasonably accurate assessment can be made of the total amount to which group members will be entitled under the judgment.

(1) Where the Court has made an order for the award of damages, the Court may give such directions (if any) as it thinks just in relation to:

(a) the manner in which a group member is to establish his or her entitlement to share in the damages; and

(b) the manner in which any dispute regarding the entitlement of a group member to share in the damages is to be determined.”

3.5.3 บทบาทของศาลในสาธารณรัฐฝรั่งเศส (French Republic)

สาธารณรัฐฝรั่งเศสใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) โดยไม่มีกฎหมายอนุญาตให้เอกชนมีสิทธิดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นดังเช่นกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) และไม่ยอมรับให้เอกชนดำเนินคดีเพื่อตนเองและแทนบุคคลอื่น

สาธารณรัฐฝรั่งเศสมีมาตรการทางกฎหมายรองรับการดำเนินคดีในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากซึ่งได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน 2 รูปแบบ คือ การดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นโดยองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อประโยชน์ของกลุ่มบุคคลโดยเอกชน (Association's Suit) และการดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นโดยหน่วยงานของรัฐ (Administration's Suit) โดยมีเงื่อนไขว่าผู้บริโภครซึ่งได้รับความเสียหายต้องร้องขอเพื่อให้ดำเนินคดีแทนซึ่งจะทำให้้องค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อกลุ่มบุคคลโดยเอกชนหรือหน่วยงานของรัฐมีสิทธิดำเนินคดีแทนผู้บริโภครซึ่งได้รับความเสียหายได้ เว้นแต่กรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้สมาคมหรือหน่วยงานของรัฐดำเนินคดีได้โดยมิต้องมีการร้องขอ สาธารณรัฐฝรั่งเศสมีการดำเนินคดีแทนบุคคลอื่น 2 รูปแบบ คือ

(1) การดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นโดยองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อประโยชน์ของกลุ่มบุคคลโดยเอกชน (Association's Suit) สาธารณรัฐฝรั่งเศสยอมรับให้องค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อกลุ่มบุคคลโดยเอกชน (Association's Suit) ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายเฉพาะและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานรัฐเป็นผู้มีสิทธิดำเนินคดีแทนบุคคลอื่น ทั้งนี้ในการคุ้มครองผู้บริโภคนั้น สมาคมผู้บริโภคซึ่งมีอำนาจดำเนินคดีภายใต้วัตถุประสงค์ของสมาคมตามที่กฎหมายกำหนดมีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค โดยเงื่อนไขในการฟ้องคดีของสมาคม คือ การที่สมาคมจะฟ้องคดีแทนผู้บริโภคจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายที่แท้จริงเสียก่อนเนื่องจากกฎหมายมิได้บัญญัติให้สมาคมเป็นผู้เสียหายที่แท้จริง ดังนั้น สมาคมผู้บริโภคจึงเปรียบเสมือนพนักงานอัยการซึ่งกระทำหน้าที่โดยเอกชนเท่านั้น

(2) การดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นโดยหน่วยงานของรัฐ (Administration's Suit) การดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นโดยหน่วยงานของรัฐ (Administration's Suit) หน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ดำเนินคดีแทนในสาธารณรัฐฝรั่งเศส คือ พนักงานอัยการ ซึ่งสามารถดำเนินคดีทางแพ่งทั้งในฐานะเป็นคู่ความหรือผู้ร้องสอดเข้าเป็นคู่ความแทนที่บุคคลอื่นก็ได้ โดยต้องมีผู้ยื่นคำขอให้ดำเนินคดี ทั้งนี้ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดไว้ แต่หากเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะหน่วยงานของรัฐมีอำนาจฟ้องคดีได้แม้มิได้มีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะก็ตาม ทั้งนี้ การดำเนินคดีผู้บริโภคนั้น กฎหมายกำหนดให้เอกชนร้องขอต่อหน่วยงานของรัฐให้เป็น

ผู้ดำเนินคดีแทนได้ โดยกฎหมายกำหนดเงื่อนไขว่าผู้บริโภคจำนวน 2 คนขึ้นไปซึ่งได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากสาเหตุการผลิตเดียวกันและแหล่งเดียวกันร้องขอต่อหน่วยงานของรัฐให้เป็นผู้ดำเนินคดีแทนผู้บริโภคเหล่านั้นได้ เมื่อพนักงานอัยการได้รับคำร้องขอให้ดำเนินคดีแทนจากผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหาย พนักงานอัยการจะมีหน้าที่ทำความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องตามกฎหมาย โดยศาลจะเป็นผู้พิจารณาและตัดสินว่าจะอนุญาตตามคำร้องขอดำเนินคดีแทนตามคำร้องของพนักงานอัยการหรือไม่¹³⁵

การดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นโดยหน่วยงานของรัฐเป็นการกระทำตามแนวความคิดเรื่องการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) เช่น การคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคซึ่งข้อดีของการดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นโดยหน่วยงานของรัฐ (Administration's Suit) คือ สามารถคุ้มครองประโยชน์ในกรณีที่มีผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายจำนวนมากและสามารถช่วยเหลือให้ผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อยให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางศาลและได้รับการเยียวยาความเสียหายได้ อย่างไรก็ตาม ข้อเสียของการดำเนินคดีโดยบุคคลอื่นโดยหน่วยงานของรัฐ คือ การดำเนินคดีแทนผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายเป็นดุลพินิจของหน่วยงานของรัฐเท่านั้น ขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐมากกว่าการคำนึงถึงความต้องการของผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายและขึ้นอยู่กับจำนวนบุคคลากรในหน่วยงานของรัฐ โดยศาลจะเป็นผู้พิจารณาและตัดสินว่าจะอนุญาตตามคำร้องขอดำเนินคดีแทนตามคำร้องของพนักงานอัยการหรือไม่

อาจสรุปได้ว่าสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีรูปแบบการดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นโดยองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อประโยชน์ของกลุ่มบุคคลโดยเอกชน (Association's Suit) และการดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นโดยหน่วยงานของรัฐ (Administration's Suit) เท่านั้น ทั้งนี้ มีการเสนอให้นำสาระสำคัญของแนวความคิด “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” (Class Action) ที่ใช้อยู่ในสหรัฐอเมริกาใช้ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสโดยจำกัดขอบเขตให้บังคับใช้ได้เฉพาะคดีเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคเท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มมาตรการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคให้มากขึ้น¹³⁶

3.5.4 บทบาทของศาลในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (The Federal Republic of Germany)

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร โดยไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่ให้อำนาจเอกชนมีสิทธิดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นตามหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ดังเช่นที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ จาก คำชี้แจงของฝ่ายเลขานุการ เรื่อง การพัฒนาการของกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศฝรั่งเศส เสนอต่อคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา วันที่ 8 มีนาคม 2548 (น. 1), โดย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2548, กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีมาตรการทางกฎหมายให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจำนวนมากซึ่งได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้นภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน¹³⁷ โดยมีการดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นโดยองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Verbandsklage) เจื่อนไขในการฟ้องคดีขององค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะ คือ องค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะสามารถดำเนินการฟ้องคดีแทนผู้บริโภคจำนวนมากซึ่งได้รับความเสียหายได้โดยผู้บริโภคดังกล่าวไม่ต้องร้องขอ แต่การฟ้องคดีขององค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะมีข้อจำกัดโดยสามารถฟ้องคดีเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ไม่สามารถเรียกค่าเสียหายแทนผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายได้ ทั้งนี้ สมาคมเพื่อผู้บริโภคเป็นองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะซึ่งสามารถเป็นผู้ดำเนินคดีแทนผู้บริโภคจำนวนมากซึ่งได้รับความเสียหายได้โดยการฟ้องร้องเพื่อดำเนินคดีดังกล่าวสามารถดำเนินการได้โดยผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายไม่ต้องร้องขอ แต่องค์กรดังกล่าวสามารถฟ้องคดีเพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น โดยไม่สามารถเรียกค่าเสียหายแทนผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายได้ ทั้งนี้ กฎหมายบัญญัติให้จัดตั้งกองทุนสำหรับการกระทำใด ๆ ที่ทำให้ประชาชนได้รับความเสียหาย (Fund Solution) โดยกำหนดให้รัฐและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดดังกล่าวต้องจ่ายเงินเข้ากองทุนเพื่อชดเชยให้กับผู้ที่ได้รับความเสียหาย ซึ่งกองทุนนี้มีลักษณะคล้ายกับกองทุนทดแทนที่รัฐออกเพื่อให้เป็นมาตรการเยียวยาความเสียหายโดยมีลักษณะเป็นสวัสดิการทางสังคม แต่กองทุนดังกล่าวเป็นกองทุนสำหรับผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ที่มีลักษณะเฉพาะเท่านั้น เช่น กองทุนสำหรับผู้ที่เกิดมาและติดเชื้ออันเนื่องมาจากยาซึ่งกำหนดให้ผู้ผลิตยาต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งเข้ากองทุนเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนและกำหนดวิธีการจัดการเงินเพื่อชำระให้แก่ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากการใช้ยาดังกล่าว โดยสถานะของกองทุนเพื่อชดเชยให้กับผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายนี้เป็นกลไกทางกฎหมายซึ่งมีผลและสถานะทางกฎหมายเช่นเดียวกับการประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของสหรัฐอเมริกา โดยศาลจะเป็นผู้พิจารณาว่าจะอนุญาตตามคำร้องขอดำเนินคดีแทนหรือไม่

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่าสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีมาตรการทางกฎหมายให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคจำนวนมากซึ่งได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้นภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกันโดยกำหนดให้หน่วยงานของรัฐและองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อเป็นตัวแทนในการดำเนินคดีแทนเอกชนซึ่งได้รับความเสียหาย แต่มีการจำกัดอำนาจเฉพาะภายใต้ขอบวัตถุประสงค์ที่หน่วยงานของรัฐ

¹³⁷ From *Mass tort litigation in Germany and Switzerland* (pp. 344-348), by Gerhard Walter, 2001 (อ้างถึงใน การถอนฟ้องและการประนีประนอมยอมความ (น. 86). เล่มเดิม.).

กำหนดไว้เท่านั้น และไม่ถือว่าหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะเป็นผู้มีส่วนได้เสียซึ่งมีสิทธิดำเนินคดีแทนเอกชนซึ่งได้รับความเสียหายแต่ละราย โดยกฎหมายมิได้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นไว้เป็นการเฉพาะ การดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นของทั้งสองประเทศจึงมิได้เฉพาะประเภทคดีที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น¹³⁸ และสามารถดำเนินคดีแทนได้เฉพาะเพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเท่านั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดหลักเกณฑ์รายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความไว้ เนื่องจากการพิพากษาตามขอมดังกล่าวจะมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน แม้จะไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วยก็ตาม จึงมีความจำเป็นต้องให้ศาลเข้ามาปกป้องและพิทักษ์สิทธิของสมาชิกกลุ่มก่อนที่จะอนุญาตให้ตกลงประนีประนอมยอมความกัน โดยศาลจะมีบทบาทหน้าที่ในการตรวจสอบว่าการประนีประนอมยอมความดังกล่าวจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสมาชิกกลุ่มหรือไม่ และศาลจะต้องพิจารณาว่าการอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มจะมีความเป็นธรรม มีเหตุผลและเพียงพอที่จะคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่มและสมาชิกกลุ่มมากกว่า หากต้องดำเนินคดีต่อไปจนกระทั่งศาลมีคำพิพากษา โดยกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดให้มีการประเมินคุณค่าของการระงับข้อพิพาทโดยผู้เชี่ยวชาญพิเศษ¹³⁹ เพื่อให้ศาลมีเครื่องมือในการช่วยตรวจสอบการประนีประนอมยอมความ

¹³⁸ จาก การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัดและประโยชน์ที่พึงได้รับ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 63-64), โดย ปราณี สาโร, 2547, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

¹³⁹ “(d) Settlement Valuation Expertise.--In a class action involving the awarding of coupons, the court may, in its discretion upon the motion of a party, receive expert testimony from a witness qualified to provide information on the actual value to the class members of the coupons that are redeemed.”

บทที่ 4

ปัญหา วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางที่ควรต้องแก้ไขเกี่ยวกับบทบาทของศาล ในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

การดำเนินคดีในศาลตามปกติที่มีการต่อสู้คดีและต้องมีการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามที่กล่าวอ้างจนกระทั่งศาลมีคำพิพากษาชี้ขาดในประเด็นข้อพิพาทแห่งคดี อาจใช้ระยะเวลาอันยาวนานและเสียค่าใช้จ่ายสูง หากคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ยอมรับผลของคำพิพากษา ก็อาจใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาในประเด็นต่าง ๆ ทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีขั้นตอน ในชั้นบังคับคดีเพื่อจะบังคับคู่ความฝ่ายที่ไม่ยอมปฏิบัติตามคำพิพากษา ซึ่งกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ใช้เวลานานและยุ่งยากซับซ้อน แต่หากคู่ความสมัคใจเจรจากันและสามารถบรรลุข้อตกลง อย่างหนึ่งอย่างใดจนกระทั่งทำสัญญาประนีประนอมยอมความยอมทำให้คดียุติเร็ว ลดขั้นตอนที่ ยุ่งยาก ลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ทั้งยังมีผลเป็นการรักษาชื่อเสียงเนื่องจากไม่มีฝ่ายใดที่ได้ชื่อว่า เป็นฝ่ายที่แพ้คดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ประกอบธุรกิจซึ่งภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มก็เช่นเดียวกัน หากต้องมีการสืบพยานจนศาลมีคำพิพากษาอาจใช้ ระยะเวลายาวนานกว่าปกติเนื่องจากข้อเท็จจริงที่สลับซับซ้อนและเกี่ยวพันกับผู้บริโภคจำนวนมาก ทั้งผู้บริโภคที่เป็นโจทก์ในคดีนั้นเอง สมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นบุคคลภายนอกแต่อาจต้องผูกพัน กับผลของคำพิพากษา และจำเลยซึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจ ทั้งจะต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ในชั้นนี้ ฝ่ายโจทก์ที่เป็นตัวแทนกลุ่มผู้เริ่มฟ้องคดีอาจต้องรับภาระออกค่าใช้จ่ายไปก่อน ซึ่งโจทก์ อาจได้รับเงินส่วนนี้คืนเฉพาะกรณีที่ชนะคดีเท่านั้น และไม่แน่ว่าโจทก์ซึ่งเป็นฝ่ายผู้บริโภค จะสามารถรับภาระค่าใช้จ่ายในส่วนนี้จนกระทั่งคดีสิ้นสุดหรือไม่ ต่างกับฝ่ายจำเลยซึ่งเป็น ผู้ประกอบธุรกิจที่โดยปกติแล้วจะมีเงินทุนมากพอที่จะต่อสู้คดีได้เป็นระยะเวลายาวนาน ทั้งกรณี ไม่แน่ว่าหากศาลมีคำพิพากษาคัดสินแล้วจะเป็นผลดีต่อสมาชิกกลุ่มหรือไม่เพียงใด แต่หาก คู่ความสามารถตกลงระงับข้อพิพาทกันได้ สมาชิกกลุ่มย่อมจะได้รับการเยียวยาความเสียหายเร็วขึ้น และในกรณีที่ความเสียหายที่สมาชิกกลุ่มแต่ละรายได้รับมีจำนวนเพียงเล็กน้อยและมีสมาชิกกลุ่ม ที่ไม่ปรากฏชื่อเป็นจำนวนมาก การชำระเงินสดซึ่งมีมูลค่าเพียงเล็กน้อยให้แก่สมาชิกกลุ่มแต่ละราย ย่อมไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ดังนั้น การตกลงประนีประนอมยอมความจึงเป็นวิธีการ ที่เหมาะสมและมีความจำเป็นและเป็นผลดีต่อสมาชิกกลุ่มที่ได้รับการเยียวยาความเสียหายเร็วขึ้น

แต่การตกลงประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคมียกย่องมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน แม้จะไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วย ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ศาลในฐานะตัวแทนของรัฐเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความว่ามีความเป็นธรรมและคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอ

ผู้เขียนจึงเห็นว่าการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจปัญหาและข้อบกพร่องของกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคมียกย่องมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มและบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคมียกย่องมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่ม รวมทั้งผลบังคับของคำพิพากษาดำเนินคดีในคดีผู้บริโภคมียกย่องมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่ม จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการพัฒนากฎหมายและวิธีการดำเนินคดีผู้บริโภคมียกย่องมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มในประเทศไทย อีกทั้ง การได้เรียนรู้ปัญหาบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคมียกย่องมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาจะยิ่งช่วยทำให้ประเทศไทยได้มีโอกาสเตรียมตัวและหาแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในลักษณะเดียวกันได้ในอนาคต

4.1 วิเคราะห์การนำหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคมียกย่องมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่ม

คดีผู้บริโภคมียกย่องมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งสามัญโดยเป็นกระบวนการพิจารณาในรูปแบบใหม่ซึ่งมีขั้นตอนยุ่งยากซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการพิจารณาคดีผู้บริโภคมียกย่องมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มให้อำนาจศาลมีบทบาทในเชิงไต่สวนอยู่แล้ว ทั้งในร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ.... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/20 วรรคหนึ่ง กำหนดให้ศาลมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ โดยศาลจะรับฟังพยานบุคคล พยานเอกสารหรือพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากพยานของคู่ความก็ได้ ซึ่งเป็นการกำหนดให้อำนาจศาลในเชิงไต่สวนอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่า ศาลไม่อาจวางตนบทบาทเป็นคนกลางที่เพียงแต่รับฟังพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอตั้งเช่นในคดีแพ่งสามัญที่มีลักษณะเป็นระบบกล่าวหา แต่ศาลจำเป็นต้องมีบทบาทในเชิงรุกที่ต้องใช้อำนาจในการค้นหาข้อเท็จจริงโดยการไต่สวน อันเป็นหลักพื้นฐานของการดำเนินคดีผู้บริโภคมียกย่องมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มที่ต้องการให้ศาลเข้าไปมีบทบาทเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายซึ่งไม่มีโอกาสเข้ามาในคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน

ในส่วนของบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138¹⁴⁰ เป็นได้ว่ากฎหมายกำหนดให้ศาลพิจารณาเพียงว่าข้อเสนอตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นขัดต่อกฎหมายหรือไม่ หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าข้อตกลงนั้นไม่ขัดต่อกฎหมาย แม้จะเห็นว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอาจเสียเปรียบอีกฝ่ายหนึ่ง ก็ไม่อาจก้าวล่วงไปเปลี่ยนแปลงข้อสัญญาใด ๆ อันเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของกลุ่มความได้ แม้กระทั่งในส่วนของการตกลงกันเกินกว่าที่ศาลอาจกำหนดให้หากมีการพิจารณาและสืบพยานแต่ก็ไม่อาจแก้ไขได้หากกลุ่มความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ยินยอม เมื่อพิจารณาบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมตรา 19 วรรคสาม¹⁴¹ ก็เพียงกำหนดเกี่ยวกับการถอนฟ้องไว้ โดยให้ศาลพิจารณานุญาตได้ก็ต่อเมื่อเห็นว่าการถอนฟ้องนั้นไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคโดยรวม แต่ในเรื่องการทำสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น กลับไม่ปรากฏว่ามีการกำหนดให้ศาลมีบทบาทอย่างใด ๆ เพิ่มเติม ดังนั้นในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความที่คู่ความเสนอต่อศาลในคดีผู้บริโภคนั้น ศาลคงจำกัดบทบาทในการพิจารณาเพียงว่ามีข้อสัญญาใดที่ขัดต่อกฎหมายหรือไม่ หากไม่มีข้อขัดข้องดังกล่าว ศาลย่อมต้องมีคำพิพากษาไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น

สำหรับบทบาทของศาลในคดีแบบกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ.... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/29 ได้กำหนดให้ศาลเป็นผู้พิจารณาและมีคำสั่งอนุญาตให้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดี โดยกำหนดขั้นตอนเพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านหรือแจ้งความประสงค์ที่จะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่วนในการพิจารณานุญาตให้ตกลงประนีประนอมยอมความได้กำหนดไว้กว้าง ๆ ให้ศาลคำนึงถึง

- (1) ความจำเป็นในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (2) ความคุ้มครองหรือประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม

¹⁴⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138 ในคดีที่คู่ความตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีโดยมิได้มีการถอนคำฟ้องนั้นและข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความนั้นไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ให้ศาลจดรายงานพิสดารแสดงข้อความแห่งข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมยอมความเหล่านั้นไว้ แล้วพิพากษาไปตามนั้น.

¹⁴¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 19 วรรคสาม การถอนฟ้องหรือการประนีประนอมยอมความในคดีตามวรรคหนึ่งจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องมาแสดงต่อศาล และในกรณีขอถอนฟ้องศาลจะมีคำสั่งอนุญาตได้ก็ต่อเมื่อเห็นว่าการถอนฟ้องนั้นไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นโดยรวม.

- (3) ความยุ่งยากหรือความสะดวกในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (4) ความเป็นธรรมและความเป็นประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (5) จำนวนสมาชิกกลุ่มที่คัดค้าน
- (6) ความสามารถของจำเลยในการชดเชยค่าเสียหายในกรณีที่มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี
- (7) การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของกลุ่มมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม

ส่วนอำนาจศาลในการพิจารณาเนื้อหามีกำหนดไว้เพียงว่าการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดีของกลุ่มนั้น “มีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่ม” หรือไม่เพียงใด เท่านั้น แต่ไม่ได้กำหนดรายละเอียดหรือแนวทางที่ศาลจะพิจารณาเพื่อมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตแต่อย่างใด ทั้งนี้ได้กำหนดแนวทางหรือรายละเอียดเกี่ยวกับเงินค่าฤชาธรรมเนียมที่จะจ่ายให้แก่ทนายความด้วย อีกทั้ง มีข้อกำหนดในประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการในเรื่องจริยธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในทางอรรถคดีว่า “ผู้พิพากษาจะต้องวางตนเป็นกลาง”¹⁴² เมื่อกลุ่มความไม่เสนอให้ศาลทราบ ศาลก็จะไม่มีบทบาทเชิงรุกอย่างแน่นอน

จากที่กล่าวมาข้างต้น การนำหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทเชิงรุกของศาลในคดีผู้บริโภคมาใช้ในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเป็นประเด็นหนึ่งที่ทำให้คดีผู้บริโภคแบบกลุ่มมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทเชิงรุกของศาลในคดีผู้บริโภคให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดี โดยไม่ต้องคำนึงว่ากลุ่มความจะได้ยื่นระบุมหาหรือไม่ โดยศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามมาตรา 33 และศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานได้อีกด้วย ดังนั้น หากเป็นคดีผู้บริโภค ศาลย่อมนำหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทเชิงรุกของศาลในคดีผู้บริโภคมาใช้ในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มได้ด้วย แต่ในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มอาจเกิดปัญหาว่าศาลจะมีอำนาจให้เจ้าพนักงานคดีเข้ามาช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานได้หรือไม่ ดังนั้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในการตีความและการบังคับใช้กฎหมายการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มในประเทศไทย ควรจะมีการบัญญัติให้ชัดเจนถึงการนำพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เรื่องใดบ้างที่นำมาปรับใช้กับการดำเนินคดี

¹⁴² ประกาศคณะกรรมการศาลยุติธรรม เรื่อง จริยธรรมของข้าราชการตุลาการ พ.ศ. 2552 ข้อ 3 “ในการนั่งพิจารณาคดี ผู้พิพากษาจะต้องวางตนเป็นกลางและปราศจากอคติ ทั้งพึงสำรวมตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ แต่งกายเรียบร้อย ใช้วาจาสุภาพ ฟังความจากกลุ่มความและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจให้ความเสมอภาค และมีเมตตาธรรม.”

ผู้บริโภคแบบกลุ่มได้ดังนั้น กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทของศาลจึงควรจะมีการบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งเพื่อให้ศาลสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

4.2 วิเคราะห์การนำแนวทางในรัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) ที่ควรมานำบัญญัติเพิ่มเติมในร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีรัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) โดยมีบทบัญญัติที่ควรมานำบัญญัติเพิ่มเติมในร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการประนีประนอมยอมความโดยวิธีชดใช้ด้วยบัตรลดราคา (Coupon Settlement) ไว้ในมาตรา 1712 การประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคา¹⁴³ โดยกำหนดกรอบรายละเอียดวิธีการประนีประนอมยอมความด้วยการชดใช้บัตรลดราคาให้สมาชิกกลุ่มต้องมีความเท่าเทียมกัน โดยบัญญัติหลักเกณฑ์เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องการตกลงประนีประนอมยอมความกันโดยวิธีจ่ายบัตรลดราคาแทนเงินสด โดยเฉพาะการที่สมาชิกกลุ่มซึ่งได้รับบัตรลดราคาไม่มีความกระตือรือร้นที่จะนำบัตรลดราคาไปไถ่ถอน แต่ในขณะเดียวกันเงินรางวัลทนายความก็มักกำหนดจากมูลค่าทั้งหมดของบัตรลดราคาโดยไม่ต้องพิจารณาว่าสมาชิกกลุ่มจะนำบัตรลดราคาที่ได้รับไปไถ่ถอนโดยการใช้ประโยชน์หรือไม่ ดังนั้น มาตรการนี้จึงกำหนดว่า เงินรางวัลทนายความใด ๆ ที่จะต้องจ่ายนั้น จะต้องจ่ายโดยคิดคำนวณจากมูลค่าบัตรลดราคาที่ได้นำไปไถ่ถอนโดยการใช้ประโยชน์จริงเท่านั้น นอกจากนี้ยังได้วางหลักเกณฑ์จำกัดเงินรางวัลทนายความโดยให้คิดคำนวณจากระยะเวลาการทำงานที่แท้จริงในคดีนั้นเท่านั้น และยังกำหนดให้ศาลพิจารณาอนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันได้ต่อเมื่อได้รับฟังพยานหลักฐานจนเป็นที่พอใจแล้วว่าการตกลงประนีประนอมยอมความกันมีความเป็นธรรมและมีเหตุผลเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอเท่านั้น

อีกทั้งมีการกำหนดให้มี “(ง) การประเมินมูลค่าของข้อเสนอประนีประนอมยอมความโดยผู้เชี่ยวชาญพิเศษ - ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการชดเชยด้วยบัตรลดราคาคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอาจยื่นคำร้องขอให้ศาลเรียกผู้เชี่ยวชาญมาเบิกความเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่าที่แท้จริงที่เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกกลุ่มได้นำบัตรลดราคาไปไถ่ถอน” การที่กฎหมายกำหนดให้ศาลมีผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นในการประเมินมูลค่าบัตรลดราคาย่อมส่งผลดีต่อศาลเพราะการที่ศาล

¹⁴³ Sec. 1712. Coupon settlements

ลงมาพิจารณาทุกเรื่องด้วยตนเองทั้งหมดย่อมส่งผลให้คดีล่าช้า อีกทั้ง ศาลย่อมไม่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรนำมาบัญญัติเรื่องการประเมินมูลค่าของข้อเสนอประนีประนอมยอมความโดยผู้เชี่ยวชาญมาบัญญัติเพิ่มเติมในร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย เพราะในอนาคต หากกฎหมายมีผลใช้บังคับ ศาลจะได้มีผู้ช่วยในเรื่องดังกล่าว

ทั้งนี้ รัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) ยังได้กำหนดให้ศาลต้องนัดพิจารณาเพื่อรับฟังการตกลงประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคาโดยเฉพาะ “(จ) ข้อพิจารณาของศาลในการประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคา – ในกรณีที่มีการเสนอประนีประนอมยอมความโดยชดเชยแก่สมาชิกกลุ่มด้วยบัตรลดราคา ศาลต้องกำหนดวันนัดพิจารณาและทำคำวินิจฉัยเป็นหนังสือให้ปรากฏว่าข้อเสนอประนีประนอมยอมความนั้นมีความเป็นธรรม สมเหตุสมผล และเหมาะสมแก่สมาชิกกลุ่มเสียก่อนจึงจะพิจารณาให้ความเห็นชอบได้ ศาลอาจใช้ดุลพินิจกำหนดให้ระบุถึงเงื่อนไขให้นำเงินส่วนที่เหลือจากการนำบัตรลดราคาที่ไม่มีการไถ่ถอนมอบให้การองค์กรการกุศลหรือหน่วยงานของรัฐแห่งหนึ่งหรือหลายแห่งตามที่คู่ความตกลงกันไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความ การจัดสรรและการค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากบทบัญญัติแห่งอนุมาตรานี้ไม่อาจนำมาใช้คำนวณเพื่อกำหนดค่าทนายความตามมาตรานี้ได้” การที่กฎหมายกำหนดขั้นตอนให้มีการพิจารณาเรื่องการประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคาเป็นขั้นตอนต่างหากอีกขั้นตอนหนึ่งย่อมจะทำให้ศาลต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยการกำหนดให้ศาลเข้าไปมีบทบาทในเชิงรุกในการพิจารณาข้อตกลงประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคาว่ามีความเป็นธรรม สมเหตุสมผลและเหมาะสมแก่สมาชิกกลุ่ม อีกทั้งมีการกำหนดให้ศาลต้องทำคำวินิจฉัยเป็นหนังสือในเรื่องดังกล่าวให้ชัดเจนด้วย โดยเป็นการคุ้มครองสมาชิกกลุ่มเพื่อให้สามารถตรวจสอบการพิจารณาของศาลได้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรนำมาบัญญัติเรื่องการพิจารณาของศาลในการประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคา มาบัญญัติเพิ่มเติมในร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย เพื่อที่จะได้มีกฎหมายที่กำหนดไว้โดยชัดแจ้งให้ศาลต้องเข้าไปมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความอย่างไร เพื่อที่ศาลจะได้ปฏิบัติตามในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ การติดตามผลเรื่องการไถ่ถอนบัตรลดราคาไม่ได้ทำให้จำเลยซึ่งเป็นผู้ประกอบการได้รับประโยชน์กลับคืนมาแต่อย่างใด เนื่องจากบัตรลดราคาที่ไม่ได้ถูกนำมาไถ่ถอนจะถูกส่งเข้ากองทุนเพื่อผู้บริโภคต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่ารัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) ได้กำหนดให้ศาลเข้ามามีบทบาทในเชิงรุก

ในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มเพราะการประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มย่อมกระทบต่อผู้บริโภคซึ่งมีอำนาจต่อรองน้อย ดังนั้นจึงกำหนดขั้นตอนในการพิจารณาเนื้อหาของสัญญาประนีประนอมยอมความโดยกฎหมายกำหนดกรอบและขั้นตอนไว้ให้ชัดเจนเพื่อให้ศาลต้องปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องเพื่อให้ศาลพิจารณาในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

คดี Re Directbuy, INC (Rulling Re plaintiff' motion for final approve of class settlement (Doc. No. 134 and relate motion (Doc. Nos. 135, 136))

ข้อเท็จจริงเบื้องต้น

บริษัท ไคเร็คบาย จำกัด ซึ่งให้บริการลดราคาสินค้าในร้านค้าที่เป็นพาร์ตเนอร์ของ บริษัทให้แก่สมาชิก โดยมีสมาชิกจำนวน 400,000 คน ทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้ที่เป็นสมาชิกของ บริษัท ไคเร็คบาย จำกัด จะต้องสมัครสมาชิกและเสียค่าธรรมเนียม 1,000 ดอลลาร์และต้องเสียค่าธรรมเนียมรายปี 200 ดอลลาร์ จึงจะมีสิทธิได้รับประโยชน์จากการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในราคาประหยัดจากบริษัท ไคเร็คบาย จำกัด

ในเดือนเมษายน 2009 มีการยื่นฟ้องคดีต่อศาล แต่ก่อนหน้าที่จะมีการฟ้องคดีคดีนี้ได้มีการรวบรวมสมาชิกกลุ่มเพื่อที่จะเจรจาประนีประนอมยอมความกันมาก่อนแล้ว โดยการเจรจาประนีประนอมยอมความได้ดำเนินเรื่อยมาจนกระทั่งวันที่ 9 ธันวาคม 2010 โจทก์และจำเลยได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลประเมินผลความเป็นธรรมเบื้องต้นเพื่อทำการประนีประนอมยอมความกัน โดยท่านผู้พิพากษาการ์ฟิงเกล (Judge Garfinkel) เป็นผู้พิจารณาอนุญาตให้มีการประเมินผลความเป็นธรรมเบื้องต้น

ในวันที่ 29 มีนาคม 2011 โจทก์ได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลอนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่ม ซึ่งศาลได้ออกนั่งพิจารณารับฟังพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง โดยศาลได้ฟังข้อเสนอของโจทก์ จำเลยและผู้คัดค้านต่าง ๆ โดยศาลได้เปิดโอกาสให้แถลงข้อสนับสนุนและข้อคัดค้านในการพิจารณาอนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความในชั้นสุดท้าย แต่สุดท้าย ศาลก็ปฏิเสธคำร้องขอประนีประนอมยอมความของโจทก์ โดยศาลได้เข้าไปมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ ดังนี้

ศาลต้องพิจารณาคำนิยามของข้อเสนอในการประนีประนอมยอมความให้แน่ชัดว่า ความเป็นธรรม มีเหตุมีผลและเพียงพอ โดยศาลจะต้องพิจารณาโดยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ การพิจารณาขั้นตอนการดำเนินคดีในศาลเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความ โดยปัจจัยที่ศาลใช้พิจารณาความเป็นธรรมของข้อเสนอในการประนีประนอมยอมความกรณีที่มีการเจรจากัน

ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มมีความจำเป็นต้องพิจารณาประเด็นเรื่องความเป็นธรรมโดยละเอียดยิ่งขึ้น โดยศาลต้องพิจารณาปัจจัยต่อไปนี้

- (1) ความยุ่งยากซับซ้อนในการดำเนินคดี โดยศาลต้องพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายและระยะเวลาในการดำเนินคดีในศาล
- (2) ปฏิกริยาของสมาชิกกลุ่มในการตกลงประนีประนอมยอมความ
- (3) การดำเนินกระบวนการพิจารณาและกระบวนการค้นหาความจริงก่อนสืบพยานที่ได้กระทำแล้ว
- (4) คาดว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้มีความรับผิดชอบ
- (5) ค่าเสียหายประมาณเท่าใด
- (6) ความเสี่ยงในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในศาล
- (7) ความสามารถของจำเลยในการปฏิบัติตามคำพิพากษา
- (8) ความสมเหตุสมผลของกองทุนประนีประนอมยอมความเป็นการเยียวยาความเสียหายที่ดีที่สุด
- (9) ความสมเหตุสมผลของกองทุนประนีประนอมยอมความมีความเป็นไปได้มากกว่าการเสี่ยงดำเนินคดีในศาลต่อไป

จากปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้น ท่านผู้พิพากษาการ์ฟinkel (Judge Garfinkel) พิจารณาแล้วเห็นว่าศาลไม่สามารถสรุปได้ว่า การตกลงประนีประนอมยอมความกันก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีเหตุมีผลเพียงพอ อีกทั้งการเบิกความและการตรวจสอบเอกสารของคู่ความก็ไม่ได้กระทำในศาลจึงไม่มีความน่าเชื่อถือเพียงพอ

ประเด็นเรื่องขั้นตอนความเป็นธรรมในส่วนของกระบวนการพิจารณาซึ่งศาลนำมาใช้พิจารณาในคดีนี้คือคดีนี้มีการเจรจากันมาตั้งแต่ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังนั้นศาลจึงพึงต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ ศาลจึงต้องเข้าไปพิจารณาเงื่อนไขและรายละเอียดของสัญญาประนีประนอมยอมความมากกว่าปกติ ทั้งนี้แม้ว่าคดีนี้ท่านผู้พิพากษาการ์ฟinkel (Judge Garfinkel) จะเป็นผู้รับผิดชอบในการเจรจาโดยเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย แต่ศาลเห็นว่าเรื่องนี้ยังไม่ได้มีการเริ่มพิจารณาใด ๆ เลย ดังนั้นข้อเท็จจริงจึงยังไม่ปรากฏชัดเจน แต่กลับมีการเร่งรีบเจรจากันเหมือนจะให้คดีจบลงด้วยความรวดเร็ว ดังนั้นศาลจึงนำเรื่องความชอบธรรมในการตกลงประนีประนอมยอมความขึ้นมาพิจารณาเป็นประเด็นหลัก

ในเรื่องนี้ศาลพิจารณาว่ากระบวนการยุติคดีโดยการตกลงเจรจาประนีประนอมยอมความกันมีความชอบธรรมตามสมควรหรือไม่ เนื่องจากคดีนี้คู่ความทั้งสองฝ่ายต่างปกป้องผลประโยชน์ของตนเองตามปกติ หลังจากที่มีการค้นหาข้อเท็จจริงในศาลแล้ว แต่ในคดีนี้ยังไม่ได้

มีการค้นหาข้อเท็จจริงโดยศาล เพียงแต่อยู่ในขั้นตอนการดำเนินคดีในชั้นเบื้องต้นโดยยังไม่มีกระบวนการค้นหาความจริงในศาลอย่างเป็นทางการ ดังนั้น จึงเร็วเกินไปที่จะรับฟังได้ว่ามีความเป็นธรรมเพียงพอแล้ว

ทั้งนี้ท่านผู้พิพากษาการ์ฟินเกล (Judge Garfinkel) ได้ทำบันทึกแสดงความเห็นเรื่องค่าทนายความว่าฝ่ายโจทก์ได้ใช้กำลังความสามารถอย่างเต็มที่และทุ่มเทในคดีนี้อย่างมาก แต่ศาลก็ยังกังวลกับข้อเท็จจริงเรื่องจำนวนเงินค่าเสียหายที่มีจำกัด แม้ฝ่ายโจทก์จะมีการสัมภาษณ์หรือตรวจเอกสารในคดีนี้ แต่กระบวนการดังกล่าวก็ไม่ได้กระทำภายใต้คำสาบานในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล ดังนั้นศาลจึงบอกว่าไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรม ดังนั้นจึงมีความเสี่ยงต่อสมาชิกกลุ่มที่ไม่ปรากฏตัวว่าจะได้รับค่าเสียหายในราคาต่ำเกินไป อีกทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลยยังมีความขัดแย้งกันเรื่องค่าเสียหายในการตกลงประนีประนอมยอมความกันอย่างมากเรื่องการกำหนดว่าใครบ้างที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มที่จะมีสิทธิเรียกร้องในการได้รับผลของการประนีประนอมยอมความในคดีนี้ โดยฝ่ายโจทก์ได้โต้แย้งว่าศาลควรจะกำหนดค่าเสียหายว่าค่าสมาชิกจำนวน 2 เดือนที่บริษัท ไคเร็คบาย จำกัด เสนอนั้นน่าจะมีมูลค่าอย่างต่ำ 55,000,000 ดอลลาร์ แต่มีผู้คัดค้านว่าการแจกบัตรลดราคาเช่นนี้ไม่ได้ให้ประโยชน์อะไรกับสมาชิกกลุ่มเนื่องจากมีสมาชิกกลุ่มบางส่วนที่ไม่ต้องการเป็นสมาชิกของบริษัท ไคเร็คบาย จำกัด ต่อไป ดังนั้นสมาชิกกลุ่มจึงไม่ได้รับประโยชน์อย่างใดเลย แต่กลับเป็นบริษัท ไคเร็คบาย จำกัด ที่ได้ประโยชน์จากการต่ออายุสมาชิกและมีสมาชิกเพิ่มขึ้น จำนวนเงินที่เป็นค่าสมาชิกจึงไม่ได้แสดงถึงมูลค่าที่แท้จริงที่ฝ่ายจำเลยต้องจ่าย จากข้อมูล ศาลพบว่าร้อยละ 75 ของสมาชิกกลุ่มมีการต่อสมาชิกจากบริษัท ไคเร็คบาย จำกัด สมาชิกที่เหลืออีกร้อยละ 25 ก็จะไม่ได้รับประโยชน์ใด ๆ จากข้อตกลงประนีประนอมยอมความนี้เลย การได้รับสมาชิกอีก 2 ปีจึงไม่ได้ทำให้สมาชิกได้อะไรเพิ่มขึ้น จึงไม่เป็นการเยียวยาความเสียหายแก่สมาชิกกลุ่ม ดังนั้น ศาลจึงพิจารณาว่าข้อตกลงประนีประนอมยอมความดังกล่าวไม่มีความเป็นธรรมในการเยียวยาความเสียหายให้แก่สมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรม ศาลจึงไม่อนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ

จากคดีดังกล่าวข้างต้น ถ้านำมาปรับใช้กับร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/32 ในการพิจารณามีคำสั่งตามมาตรา 222/28 มาตรา 222/29 หรือมาตรา 222/30 ให้ศาลคำนึงถึง

- (1) ความจำเป็นในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (2) ความคุ้มครองหรือประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม
- (3) ความยุ่งยากหรือความสะดวกในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (4) ความเป็นธรรมและความมีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป

(5) จำนวนสมาชิกกลุ่มที่คัดค้าน

(6) ความสามารถของจำเลยในการชดเชยค่าเสียหายในกรณีที่มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี

(7) การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของกลุ่มมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม

ศาลไทยก็จะมีบทบาทพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความเพียงที่กำหนดไว้ข้างต้นเท่านั้น ศาลไทยย่อมไม่มีอำนาจพิจารณาถึงการที่คู่ความทั้งสองฝ่ายมีการเจรจากันมาตั้งแต่ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มแล้วมาเป็นปัจจัยในการพิจารณาว่าการตกลงประนีประนอมยอมความมีความเป็นธรรมต่อสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอหรือไม่ จะเห็นได้ว่าในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลเข้าไปมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความได้อย่างกว้างขวาง ตั้งแต่เริ่มต้นที่มีการเจรจากัน โดยศาลนำมาใช้พิจารณาประกอบดุลพินิจในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความได้ แต่ถ้าเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้นในประเทศไทย ศาลย่อมไม่กล้าใช้บทบาทเชิงรุกในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ เพราะในประเทศไทยกำหนดให้ศาลต้องวางตนเป็นกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการตกลงประนีประนอมยอมความเป็นเรื่องที่คู่ความจะต้องรักษาผลประโยชน์ของตนเอง ศาลไม่มีหน้าที่เข้าไปพิทักษ์รักษาผลประโยชน์แทนคู่ความ ศาลจะมีหน้าที่เป็นกรรมการคอยชี้ขาดตัดสินคดีเท่านั้น จะเห็นว่าเมื่อร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ไม่ได้กำหนดให้ชัดเจนว่าศาลต้องทำอะไร พิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความอย่างไร ในขั้นตอนใดบ้างศาลย่อมไม่มีอำนาจกระทำเพราะจะเป็นการกระทำเกินเลยจากที่กฎหมายให้อำนาจไว้ ดังนั้นจึงควรต้องมีการบัญญัติกฎหมายในเรื่องดังกล่าวให้ชัดเจน

4.3 วิเคราะห์ร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยที่เกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ

เมื่อโจทก์ซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มตกลงประนีประนอมยอมความกับจำเลยในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มและศาลอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ ผลของการประนีประนอมยอมความย่อมผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน แม้จะไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดี ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลในฐานะตัวแทนของรัฐต้องเข้ามามีบทบาทในการทำหน้าที่คุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม โดยการพิจารณาว่าสัญญาประนีประนอมยอมความที่เสนอต่อศาลเป็นประโยชน์และมีความเป็นธรรมต่อสมาชิกกลุ่ม แต่การที่ศาลจะเข้าไปมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกฎหมายกำหนดอำนาจศาลอย่างชัดเจน โดยการกำหนด

รายละเอียดว่าศาลจะมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความอย่างไร แต่เมื่อร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/32 ในการพิจารณามีคำสั่งตามมาตรา 222/28 มาตรา 222/29 หรือมาตรา 222/30 ให้ศาลคำนึงถึง

- (1) ความจำเป็นในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (2) ความคุ้มครองหรือประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม
- (3) ความยุ่งยากหรือความสะดวกในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (4) ความเป็นธรรมและควมมีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (5) จำนวนสมาชิกกลุ่มที่คัดค้าน
- (6) ความสามารถของจำเลยในการชดเชยค่าเสียหายในกรณีที่มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี
- (7) การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของกลุ่มมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม

โดยการวางหลักเกณฑ์อย่างกว้าง ๆ โดยไม่ได้กำหนดว่าให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวในขั้นตอนใดหรือในช่วงระยะเวลาใด คือ ก่อนทำสัญญาประนีประนอมยอมความหรือภายหลังจากทำสัญญาประนีประนอมยอมความ หากศาลเห็นว่าสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวยังขาดรายละเอียดและยังไม่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอ ศาลจะมีอำนาจสั่งให้คู่ความไปแก้สัญญาดังกล่าวได้หรือไม่ แล้วศาลจะมีบทบาทในการเสนอเงื่อนไขเพิ่มเติมหรือให้ไปตัดทอนข้อสัญญาบางส่วนได้หรือไม่ เนื่องจากร่างกฎหมายไม่ได้กำหนดรายละเอียดว่าศาลจะมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความได้แค่ไหนเพียงไร ดังนั้น เมื่อร่างกฎหมายดังกล่าวมีผลบังคับใช้ อาจส่งผลให้ศาลไม่ทราบว่าต้องปฏิบัติอย่างไร และอาจส่งผลให้ศาลอาจจะไม่ใช่อำนาจในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความเลยหรือการที่ศาลใช้บทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความอาจทำให้ศาลถูกร้องเรียน เนื่องจากเป็นหน้าที่ของทนายความและคู่ความการร่างสัญญาประนีประนอมยอมความ ทั้งนี้ ศาลมีหน้าที่พิจารณาเพียงว่าสัญญาประนีประนอมยอมความมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มเท่านั้น โดยร่างกฎหมายไม่ได้วางหลักเกณฑ์ว่าต้องเป็นประโยชน์มากน้อยแค่ไหนเพียงใด หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าสัญญาประนีประนอมยอมความบางข้อมีประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม แต่บางข้อไม่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่ม ศาลจะมีอำนาจสั่งให้คู่ความไปแก้สัญญาใหม่แล้วค่อยนำมาเสนอต่อศาลได้หรือไม่ หรือศาลเสนอให้มีการแก้ไขเงื่อนไขในสัญญาประนีประนอมยอมความตามที่ศาลต้องการได้หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่าในการ

ที่จะให้ศาลจะมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มนั้น มีความจำเป็นที่กฎหมายจะต้องกำหนดรายละเอียดไว้โดยชัดแจ้งเพื่อให้ศาลพิจารณาสิ่งใดบ้าง

การที่จะให้ศาลพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องให้ศาลตรวจสอบความครบถ้วนของรายการตามสัญญาประนีประนอมยอมความโดยต้องมีกฎหมายกำหนดให้ศาลทำหน้าที่ตรวจสอบความครบถ้วนของสัญญา โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ตามมาตรา 222/32 ซึ่งยังไม่เพียงพอ เพราะการทำสัญญาประนีประนอมยอมความมีรายละเอียดและเงื่อนไขเป็นจำนวนมาก ดังนั้น หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าสัญญาประนีประนอมยอมความมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มอาจจะไม่เพียงพอที่จะคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม

เนื่องจากความเสียหายของสมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นผู้บริโภคแต่ละรายอาจมีจำนวนความเสียหายที่แตกต่างกันออกไป ศาลจึงไม่มีเครื่องมือที่เหมาะสมในการเปรียบเทียบความเสียหายระหว่างผู้บริโภคแต่ละราย นอกจากนี้ศาลยังต้องพิจารณารายละเอียดของสัญญาประนีประนอมยอมความและผลของการที่จะปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความสำเร็จมีมากน้อยเพียงใด หากศาลจะไม่อนุญาตให้มีการประนีประนอมยอมความจะส่งผลอย่างไร ซึ่งการพิจารณาดังกล่าวเป็นเพียงการประมาณจากข้อมูลและการประมาณการที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเท่านั้น แต่หากมีผู้เชี่ยวชาญพิเศษ (Special Master) มาเป็นผู้ช่วยศาลในการพิจารณาความเป็นไปได้ของการปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความ เพื่อให้ศาลใช้ข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาเปรียบเทียบผลประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มได้จากการประนีประนอมยอมความ เพื่อให้ศาลมีข้อมูลที่สมบูรณ์ในการพิจารณาอนุญาตให้มีการประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

4.4 วิเคราะห์บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

แม้ตัวบทรวมทั้งเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะให้อำนาจแก่ศาลในการควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาอันเป็นการแสดงบทบาทในเชิงรุกเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายโดยเฉพาะสมาชิกกลุ่มที่ไม่มีโอกาสที่จะคุ้มครองประโยชน์ของตนเองเนื่องจากการจัดการคดีขึ้นอยู่กับโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม แต่บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อให้ความคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่อยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าอาจจะเกิดขึ้นไม่ได้ เนื่องจากอิทธิพลของระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เพราะรูปแบบกระบวนการพิจารณาคดีของศาล การสืบพยานของประเทศไทยอยู่ภายใต้แนวความคิด

ของระบบกล่าวหาส่งผลให้กระบวนการพิจารณาขึ้นอยู่กับคู่ความในคดีเป็นสำคัญศาลมักไม่มีบทบาทในการควบคุมกระบวนการพิจารณาและไม่มีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงเนื่องจากศาลถูกปลูกฝังความคิดว่า การดูแลรักษาผลประโยชน์เป็นหน้าที่ของคู่ความในคดีเท่านั้นศาลจะมีบทบาทเป็นเพียงกรรมการคอยตัดสิน หากศาลเข้าไปก้าวก้าวผลประโยชน์ของคู่ความอาจถูกมองว่าศาลไม่เป็นกลางและอาจถูกร้องเรียนได้ อีกทั้ง มีข้อกำหนดในประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการในเรื่องจริยธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในทางอรรถคดีว่า “ผู้พิพากษาจะต้องวางตนเป็นกลาง”¹⁴⁴ แม้ว่าประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการจะมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดแนวทางในการประพฤติปฏิบัติและการดำรงตนที่ข้าราชการตุลาการพึงยึดถือปฏิบัติแล้ว แต่ก็มีสภาพบังคับทางวินัยเกี่ยวกับความผิดตามประมวลจริยธรรมด้วย¹⁴⁵ ซึ่งอาจเป็นเหตุให้ศาลไม่กล้าแสดงบทบาทในเชิงรุกโดยการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพราะอาจถูกร้องเรียนว่ากระทำผิดทางวินัยโดยไม่วางตนเป็นกลาง ทั้งมีการอบรมสั่งสอนศาลมาโดยตลอดว่า “แม้จะมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในอันที่จะซักถามพยานหรือเรียกพยานมาสืบเองได้ แต่ทั้งนี้ผู้พิพากษาพึงระลึกเสมอว่าตนทำหน้าที่เป็นเพียงคนกลางการใช้ดุลพินิจในการซักถามพยาน เรียกพยานมาสืบเองพึงกระทำเมื่อเห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือมีกฎหมายบัญญัติให้ศาลเป็นผู้กระทำเองเท่านั้นและพึงกระทำด้วยความระมัดระวังมิให้คู่ความเกิดความหวาดระแวงในความเป็นกลางของตนได้”¹⁴⁶ จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มก็คือการขาดความรู้ความเข้าใจถึงหลักการของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งเป็นหลักการของวิธีพิจารณาความสมัยใหม่อันอาจกล่าวได้ว่าเป็นนวัตกรรมใหม่ของกระบวนการวิธีพิจารณาความที่มุ่งเน้นจัดปัญหาเรื่องการปล่อยให้ผู้ความกำหนดทิศทางการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยตนเอง อันเป็นสาเหตุทำให้เกิดความล่าช้าในการให้ความยุติธรรมหรือการสิ้นเปลืองทรัพยากร รวมทั้งเกิดการเอารัดเอาเปรียบกันของคู่ความแต่ละฝ่าย ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจแก้ไขได้

¹⁴⁴ ประกาศคณะกรรมการศาลยุติธรรม เรื่อง จริยธรรมของข้าราชการตุลาการ พ.ศ. 2552 ข้อ 3 “ในการนั่งพิจารณาคดี ผู้พิพากษาจะต้องวางตนเป็นกลางและปราศจากอคติ ทั้งพึงสำรวมตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ แต่งกายเรียบร้อย ใช้วาจาสุภาพ ฟังความจากคู่ความและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจ ให้ความเสมอภาคและมีเมตตาธรรม.”

¹⁴⁵ จาก *ประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการ พ.ศ. 2552* (น. คำนำ), โดย สบโชค สุขารมณ์, 2552, กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.

¹⁴⁶ แหล่งเดิม.

ด้วยการวางขอบเขตบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มให้มีความชัดเจน

ร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้เปิดโอกาสให้ศาลมีบทบาทในกระบวนการพิจารณาและมีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงเพื่อใช้ประกอบดุลพินิจในการอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม แต่ร่างกฎหมายดังกล่าวมิได้กำหนดหลักเกณฑ์รายละเอียดและขอบเขตอำนาจของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มไว้อย่างเพียงพอซึ่งอาจส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมของศาล

ปัญหาอันเป็นอุปสรรคต่อบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวจึงอยู่ที่ตัวบทกฎหมายที่มิได้กำหนดขอบเขตอำนาจศาลที่ชัดเจนและยังมีปัญหาอีกประการที่มีความสำคัญไม่แพ้กันคือแนวความคิดหรือค่านิยมของผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง โดยเฉพาะแนวความคิดหรือค่านิยมในการกำหนดบทบาทของศาลเอง การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะต้องเริ่มจากการปลูกฝังความเชื่อ แนวความคิดและค่านิยมของศาลรุ่นใหม่ให้พิจารณาถึงผลดีและผลเสียของการใช้บทบาทศาลในลักษณะของระบบกล่าวหาโดยตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด โดยศาลจะต้องกล้าที่จะใช้อำนาจที่ร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในส่วนของบทบาทในเชิงรุกของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อนำมาปรับใช้ในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่มีได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีให้ได้มากที่สุดและเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน โดยหัวใจหลักของการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มนั้นไม่ได้เป็นเพียงแต่การอำนวยความยุติธรรมให้แก่คู่ความในคดีเท่านั้น แต่ศาลจะต้องควบคุมกระบวนการพิจารณาเพื่อคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่โดยสภาพแล้วไม่อาจที่จะคุ้มครองประโยชน์ของตนได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งต้องมีการจัดอบรมและกำหนดยุทธศาสตร์ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติค่านิยมของผู้บังคับใช้กฎหมายและผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในทางแพ่งไม่ว่าจะเป็นคู่ความ ทนายความ ศาล พยานบุคคล เจ้าหน้าที่ศาลและบุคคลที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ให้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบเดิมที่ให้คู่ความเป็นผู้กำหนดทิศทางการดำเนินคดีตามอำเภอใจ มาเป็นกระบวนการพิจารณาสมัยใหม่อันเป็นนวัตกรรมของกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งที่มีรูปแบบและแนวความคิดเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเพื่อจัดการเอาเปรียบกันระหว่างคู่ความให้หมดสิ้นไปและเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุปในบทนี้ ผู้เขียนได้ศึกษาเพื่อทำความเข้าใจปัญหาและข้อบกพร่องของกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มและบทบาทของศาลในการพิจารณา

สัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม รวมทั้งผลบังคับของคำพิพากษาตามยอม
ในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม เพื่อให้มีการบัญญัติกฎหมายให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มจนกระทั่งศาลมีคำพิพากษาคัดสินชี้ขาดในประเด็นข้อพิพาทแห่งคดีอาจใช้ระยะเวลาอันยาวนานและไม่แน่ว่าจะเป็นผลดีต่อสมาชิกกลุ่มหรือไม่ ดังนั้นหากมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความยอมทำให้คดียุติเร็วและสมาชิกกลุ่มจะได้รับการเยียวยาความเสียหายเร็วขึ้น และในกรณีที่ความเสียหายที่สมาชิกกลุ่มแต่ละรายได้รับมีจำนวนเพียงเล็กน้อยและมีสมาชิกกลุ่มที่ไม่ปรากฏชื่อเป็นจำนวนมาก การชำระเงินสดซึ่งมีมูลค่าเพียงเล็กน้อยให้แก่สมาชิกกลุ่มแต่ละรายย่อมไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ดังนั้นการตกลงประนีประนอมยอมความจึงเป็นวิธีการที่เหมาะสมและมีความจำเป็นและเป็นผลดีต่อสมาชิกกลุ่มที่ได้รับการเยียวยาความเสียหายเร็วขึ้น แต่การตกลงประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มย่อมมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน แม้จะไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความว่ามีความเป็นธรรมและคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอ

5.1 บทสรุป

โดยหลักแล้วการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแพ่งเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่รัฐจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย คู่ความสามารถทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันศาลได้อย่างเสรี การตกลงประนีประนอมยอมความกันคดีแพ่งเป็นกระบวนการพิจารณาที่คู่ความสามารถกระทำได้อย่างตลอดเวลาไม่ว่าจะก่อนหรือหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาชี้ขาดตัดสินคดี ศาลจะเข้าไปควบคุม จำกัด หรือห้ามกระทำมิได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักความประสงค์ของคู่ความ (Principle of Disposition) ตราบใดที่ข้อตกลงในการประนีประนอมยอมความไม่ขัดต่อกฎหมายความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่ความยอมตกลงประนีประนอมยอมความกันได้ และสัญญาประนีประนอมยอมความที่ไปกระทบกระเทือนถึงประโยชน์ของบุคคลภายนอกนั้นไม่ถือว่าบุคคลภายนอกนั้นมีความผูกพันตามข้อตกลง ดังนั้น การที่ศาลพิพากษาตามยอมไปจึงไม่มีผลถึง

บุคคลภายนอกซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145¹⁴⁷ การดูแลผลประโยชน์ในคดีแพ่งจึงเป็นเรื่องที่คู่ความจะต้องดูแลรักษาผลประโยชน์ของตนเอง หากรัฐเข้าไปยุ่งเกี่ยวก็จะเป็นการก้าวล้ำและเป็นความลำเอียงต่อความยุติธรรมในการพิจารณาคดี อย่างไรก็ตามหลักการดังกล่าวไม่อาจจะนำมาใช้บังคับกับการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มได้ เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นกระบวนการพิจารณาที่มีลักษณะพิเศษและแตกต่างจากการดำเนินคดีสามัญและคดีวิสามัญ¹⁴⁸ ต่าง ๆ และด้วยลักษณะพิเศษที่กฎหมายได้ให้สิทธิและหน้าที่แก่โจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มที่จะดำเนินคดีแทนผู้เสียหายต่าง ๆ ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มไม่ว่าสมาชิกกลุ่มดังกล่าวนั้นจะทราบถึงสิทธิและหน้าที่ในคำบอกกล่าวก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ก็ตาม โจทก์ฐานะเสมือนตัวแทนที่ฟ้องคดีแทนผู้เสียหายซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มไม่ว่าผู้เสียหายนั้นจะได้ยินยอมให้มีการฟ้องคดีแทนตนหรือไม่ก็ตาม เพราะการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการดำเนินคดีแทนผู้อื่นโดยผลของกฎหมาย ด้วยเหตุผลดังกล่าวโจทก์ในฐานะผู้มีอำนาจดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่มผู้เสียหายย่อมกำหนดทิศทางในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในลักษณะใด ๆ ก็ได้ตามที่ตนต้องการไม่ว่าจะเป็นการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในลักษณะสมยอมกับจำเลยหรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความโดยไม่สุจริตในลักษณะที่ทำให้สมาชิกกลุ่มเสียเปรียบหรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ แม้ว่ากฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะกำหนดให้สิทธิแก่สมาชิกกลุ่มในการตรวจสอบการใช้อำนาจของโจทก์โดยให้สมาชิกกลุ่มสามารถคัดค้านหรือแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม¹⁴⁹ ได้เมื่อมีการทำสัญญา

¹⁴⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145 ภายใต้อำนาจของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกา และการพิจารณาใหม่ คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ให้ถือว่าผูกพันคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลที่พิพากษาหรือมีคำสั่ง นับตั้งแต่วันที่ได้พิพากษาหรือมีคำสั่ง จนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับหรือคดีเสีย ถ้าหากมี.

¹⁴⁸ คดีมโนสารและคดีไม่มีข้อผูกมัด.

¹⁴⁹ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/29 เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มและพ้นระยะเวลาตาม มาตรา 222/12 (6) แล้ว ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี ให้ศาลกำหนดวันตามที่เห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านหรือแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลและสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาล เพื่อแจ้งเรื่องการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีให้สมาชิกกลุ่มทราบตามวิธีการเช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในมาตรา 222/12 วรรคหนึ่ง เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีแล้วให้ถือว่าสมาชิกกลุ่มรายที่แจ้งความประสงค์ออกจากการเป็น

ประนีประนอมยอมความกัน ซึ่งเป็นเพียงสิทธิในการตรวจสอบโต้แย้งคัดค้านการทำสัญญา ประนีประนอมยอมความเท่านั้นซึ่งความจริงแล้วสมาชิกกลุ่มไม่มีสิทธิชี้แนะหรือกำหนดทิศทาง หรือกำหนดเงื่อนไขข้อตกลงในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคนับกลุ่มได้เพราะเป็นสิทธิและหน้าที่ของโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มเท่านั้น ทั้งในทางปฏิบัติการตรวจสอบดังกล่าวอาจทำได้ยากเนื่องจากในการดำเนินคดีผู้บริโภคนับกลุ่มในคดีที่สมาชิกกลุ่มแต่ละคนได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อยอาจมีสมาชิกกลุ่มเพียงไม่กี่รายที่มีกำลังความสามารถคอยติดตามข่าวสารหรือตรวจสอบการทำสัญญาประนีประนอมยอมความระหว่างโจทก์กับจำเลยว่ามีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่มหรือไม่ ทั้งนี้การที่จะให้สมาชิกกลุ่มแต่ละรายแสดงเจตนาออกจากกลุ่มเพื่อไปใช้สิทธิดำเนินคดีทางศาลด้วยตนเองย่อมไม่คุ้มกับเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการดังกล่าว ด้วยเหตุนี้การดำเนินคดีผู้บริโภคนับกลุ่มจึงเป็นการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์แก่ผู้เสียหายคนอื่น ๆ จำนวนมาก จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและกระทบต่อผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) หรือมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน (Public Order) การที่จะเชื่อมั่นในการปล่อยให้โจทก์ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับจำเลย โดยปล่อยให้สมาชิกกลุ่มดูแลตรวจสอบรักษาผลประโยชน์ของตนเองตามหลักการดำเนินคดีแพ่งทั่วไป จึงเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นบทบาทของศาลในการกำกับ ดูแล ตรวจสอบและพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคนับกลุ่ม จึงเป็นกลไกที่สำคัญอย่างยิ่งในการอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความและสมาชิกกลุ่มอย่างแท้จริง

แม้ตัวบทรวมทั้งเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะให้อำนาจแก่ศาลในการควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาอันเป็นการแสดงบทบาทในเชิงรุกเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายโดยเฉพาะสมาชิกกลุ่มที่ไม่มีโอกาสที่จะคุ้มครองประโยชน์ของตนเอง เนื่องจากการจัดการคดีขึ้นอยู่กับโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม แต่บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคนับกลุ่มเพื่อให้ความคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่อยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าอาจจะเกิดขึ้นไม่ได้ เนื่องจากอิทธิพลของระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เพราะรูปแบบกระบวนการพิจารณาคดีของศาล การสืบพยานของประเทศไทยอยู่ภายใต้แนวความคิดของระบบกล่าวหา ซึ่งส่งผลให้กระบวนการพิจารณาขึ้นอยู่กับการคู่ความในคดีเป็นสำคัญ ศาลมักไม่มีบทบาทในการควบคุมกระบวนการพิจารณาและการมีส่วนร่วมในการค้นหาความจริง เนื่องจากศาลถูกปลูกฝังความคิดว่า การดูแลรักษาผลประโยชน์เป็นหน้าที่ของคู่ความในคดีเท่านั้น ศาลจะมีบทบาทเป็นเพียงกรรมการคอยตัดสิน เพราะหากศาลเข้าไปก้าวล่วงผลประโยชน์ของคู่ความอาจถูกมองว่า

สมาชิกกลุ่มและมิได้ขอลอนความประสงค์ดังกล่าวก่อนศาลมีคำสั่งอนุญาต ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาต

ศาลไม่เป็นกลางและศาลอาจถูกรื้อเรียนได้ อีกทั้ง มีข้อกำหนดในประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการในเรื่องจริยธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในทางอรรถคดีว่า “ผู้พิพากษาจะต้องวางตนเป็นกลาง”¹⁵⁰ แม้ว่าประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการจะมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดแนวทางในการประพฤติปฏิบัติและการดำรงตนที่ข้าราชการตุลาการพึงยึดถือปฏิบัติแล้ว ยังมีสภาพบังคับทางวินัยเกี่ยวกับความผิดตามประมวลจริยธรรมด้วย¹⁵¹ แต่ศาลได้รับการอบรมสั่งสอนมาโดยตลอดว่า คู่ความมีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ในคดีแพ่งและแสวงหาพยานหลักฐานด้วยตนเอง ศาลไม่ควรเข้าไปก้าวก่าย ประกอบกับประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการตามประกาศคณะกรรมการศาลยุติธรรม เรื่อง จริยธรรมของข้าราชการตุลาการพ.ศ. 2552 ข้อ 3 กำหนดว่า “ในการนั่งพิจารณาคดี ผู้พิพากษาจะต้องวางตนเป็นกลาง” และ ข้อ 9 “ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานควรเป็นหน้าที่ของคู่ความและทนายความของแต่ละฝ่ายที่จะกระทำ”¹⁵² แม้จะมีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในอันที่จะซักถามพยานหรือเรียกพยานมาสืบเองได้ แต่ทั้งนี้ผู้พิพากษาพึงระลึกเสมอว่าตนทำหน้าที่เป็นเพียงคนกลาง การใช้ดุลพินิจในการซักถามพยาน เรียกพยานมาสืบเองพึงกระทำเมื่อเห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือมีกฎหมายบัญญัติให้ศาลเป็นผู้กระทำเองเท่านั้น และพึงกระทำด้วยความระมัดระวังมิให้คู่ความเกิดความหวาดระแวงในความเป็นกลางของตนได้¹⁵³ จากการศึกษาพบว่า ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ไม่ได้เปิดโอกาสให้ศาลมีบทบาทในกระบวนการพิจารณาและมีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงเพื่อใช้ประกอบดุลพินิจในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มอย่างเพียงพอ โดยปัญหาอันเป็นอุปสรรคต่อบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวจึงอยู่ที่ตัวบทกฎหมายที่มีได้กำหนดขั้นตอนวิธีการ รายละเอียดและขอบเขตที่ชัดเจนว่าศาลต้องพิจารณาเรื่องใดในสัญญาประนีประนอม

¹⁵⁰ ประกาศคณะกรรมการศาลยุติธรรม เรื่อง จริยธรรมของข้าราชการตุลาการพ.ศ. 2552 ข้อ 3 “ในการนั่งพิจารณาคดี ผู้พิพากษาจะต้องวางตนเป็นกลางและปราศจากอคติ ทั้งพึงสำรวมตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ แต่งกายเรียบร้อย ใช้อำนาจสุภาพ พึงความจากคู่ความและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจให้ความเสมอภาคและมีเมตตาธรรม.”

¹⁵¹ *ประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการ พ.ศ. 2552* (น. คำนำ). เล่มเดิม.

¹⁵² ประกาศคณะกรรมการศาลยุติธรรม เรื่อง จริยธรรมของข้าราชการตุลาการพ.ศ. 2552 ข้อ 9 “ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานควรเป็นหน้าที่ของคู่ความและทนายความของแต่ละฝ่ายที่จะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐานหรือซักถามพยานด้วยตนเองก็ต่อเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง.”

¹⁵³ *ประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการ พ.ศ. 2552*. เล่มเดิม.

ยอมความบ้าง ซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ศาลไม่กล้าใช้บทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเนื่องจากจะเป็นการกระทำเกินเลยจากที่กฎหมายให้อำนาจ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะต้องเริ่มจากการปลูกฝังความเชื่อ แนวความคิดและค่านิยมของศาลรุ่นใหม่ให้พิจารณาถึงผลดีและผลเสียของการใช้บทบาทศาลในลักษณะของระบบกล่าวหาโดยตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด โดยศาลจะต้องกล้าที่จะใช้อำนาจที่กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในส่วนของบริษัทในเชิงรุกของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการนำมาปรับใช้ในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่มีได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีให้ได้มากที่สุด และเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน โดยหัวใจหลักของการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มนั้นไม่ได้เป็นเพียงแค่การอำนวยความยุติธรรมให้แก่คู่ความในคดีเท่านั้น แต่ศาลเองจะต้องควบคุมกระบวนการพิจารณาเพื่อคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่โดยสภาพแล้วไม่อาจที่จะคุ้มครองประโยชน์ของตนได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งต้องมีการจัดอบรมและกำหนดยุทธศาสตร์ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติค่านิยมของผู้บังคับใช้กฎหมายและผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในทางแพ่งไม่ว่าจะเป็นคู่ความ ทนายความ ศาล พยานบุคคล เจ้าหน้าที่ศาล และบุคคลที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ให้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบเดิมที่ให้คู่ความเป็นผู้กำหนดทิศทางการดำเนินคดีตามอำเภอใจ มาเป็นกระบวนการพิจารณาสมัยใหม่อันเป็นนวัตกรรมของกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งที่มีรูปแบบและแนวความคิดเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเพื่อจัดการเอาผิดเอาเปรียบกันระหว่างคู่ความให้หมดสิ้นไปและเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม ก็คือการขาดความรู้ความเข้าใจถึงหลักการของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งเป็นหลักการของวิธีพิจารณาความสมัยใหม่ อันอาจกล่าวได้ว่าเป็นนวัตกรรมใหม่ของกระบวนการวิธีพิจารณาความที่มุ่งเน้นจัดปัญหาเรื่องการปล่อยให้คู่ความกำหนดทิศทางในการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยตนเอง อันเป็นสาเหตุทำให้เกิดความล่าช้าในการให้ความยุติธรรมหรือการสิ้นเปลืองทรัพยากร รวมทั้งเกิดการเอาผิดเอาเปรียบกันของคู่ความแต่ละฝ่าย ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจแก้ไขได้ด้วยการวางขอบเขตบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มให้มีความชัดเจน

5.1.1 การนำหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญา ประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคมานำใช้ในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

คดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งสามัญโดยเป็น กระบวนวิธีพิจารณาคดีรูปแบบใหม่ซึ่งมีขั้นตอนยุ่งยากซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการพิจารณาคดี ผู้บริโภคมีการให้อำนาจศาลมีบทบาทในคดีในเชิงได้สวนอยู่แล้ว ทั้งในร่างพระราชบัญญัติแก้ไข เพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/20 วรรคหนึ่ง กำหนดให้ศาลมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ โดยศาลจะรับฟังพยาน บุคคล พยานเอกสารหรือพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากพยานของคู่ความก็ได้ ซึ่งเป็นการ กำหนดให้อำนาจศาลในเชิงได้สวนอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่า ศาลไม่อาจวางตน บทบาทเป็นคนกลางที่เพียงแต่รับฟังพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอตั้งเช่นในคดีแพ่งสามัญ ที่มีลักษณะเป็นระบบกล่าวหา แต่ศาลจำเป็นต้องมีบทบาทในเชิงรุกที่ต้องใช้อำนาจในการค้นหา ข้อเท็จจริงโดยการได้สวน อันเป็นหลักพื้นฐานของการดำเนินคดีผู้บริโภคและคดีแบบกลุ่ม ที่ต้องการให้ศาลเข้าไปมีบทบาทเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายซึ่งไม่มีโอกาสเข้ามาใน คดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน

ในส่วนของบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138¹⁵⁴ เป็นได้ว่ากฎหมายกำหนดให้ ศาลพิจารณาเพียงว่าข้อเสนอดังกล่าวตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นขัดต่อกฎหมายหรือไม่ หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าข้อตกลงนั้นไม่ขัดต่อกฎหมาย แม้จะเห็นว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอาจ เสียเปรียบอีกฝ่ายหนึ่ง ก็ไม่อาจก้าวล่วงไปเปลี่ยนแปลงข้อสัญญาใด ๆ อันเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ ของคู่ความได้ แม้กระทั่งในส่วนของการกำหนดความตกลงกันเกินกว่าที่ศาลอาจกำหนดให้หากมี การพิจารณาและสืบพยานแต่ก็ไม่อาจแก้ไขได้หากคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ยินยอม เมื่อพิจารณา บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 19 วรรคสาม¹⁵⁵ ก็เพียง

¹⁵⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138 ในคดีที่คู่ความตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีโดยมิได้มีการถอนคำฟ้องนั้น และข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความกันนั้น ไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ให้ศาลจรรยาบรรณพิสดารแสดงข้อความแห่งข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความ เหล่านั้นไว้แล้วพิพากษาไปตามนั้น.

¹⁵⁵ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 19 วรรคสาม การถอนฟ้องหรือการประนีประนอมยอมความในคดีตามวรรคหนึ่งจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องมาแสดงต่อศาล และในกรณีขอถอนฟ้องศาลจะมีคำสั่งอนุญาตได้ต่อเมื่อเห็นว่าการถอนฟ้องนั้นไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นส่วนรวม.

กำหนดเกี่ยวกับการถอนฟ้องไว้ โดยให้ศาลพิจารณาอนุญาตได้ก็ต่อเมื่อเห็นว่าการถอนฟ้องนั้นไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคโดยรวม แต่ในเรื่องการทำสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น กลับไม่ปรากฏว่ามีการกำหนดให้ศาลมีบทบาทอย่างไร ๆ เพิ่มเติม ดังนั้นในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความที่คู่ความเสนอต่อศาลในคดีผู้บริโภคนั้น ศาลคงจำกัดบทบาทในการพิจารณาเพียงว่ามีข้อสัญญาใดที่ขัดต่อกฎหมายหรือไม่ หากไม่มีข้อขัดข้องดังกล่าว ศาลย่อมต้องมีคำพิพากษาไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น

สำหรับบทบาทของศาลในคดีแบบกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/29 ได้กำหนดให้ศาลเป็นผู้พิจารณาและมีคำสั่งอนุญาตให้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดี โดยกำหนดขั้นตอนเพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านหรือแจ้งความประสงค์ที่จะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่วนในการพิจารณาอนุญาตให้ตกลงประนีประนอมยอมความได้กำหนดไว้กว้าง ๆ ให้ศาลคำนึงถึง

- (1) ความจำเป็นในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (2) ความคุ้มครองหรือประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม
- (3) ความยุ่งยากหรือความสะดวกในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (4) ความเป็นธรรมและควมมีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (5) จำนวนสมาชิกกลุ่มที่คัดค้าน
- (6) ความสามารถของจำเลยในการชดเชยค่าเสียหายในกรณีที่มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี
- (7) การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของกลุ่มที่มีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม

ส่วนอำนาจศาลในการพิจารณาเนื้อหาที่กำหนดไว้เพียงว่า การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดีของกลุ่มความนั้น “มีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่ม” หรือไม่เพียงใด เท่านั้น แต่มิได้กำหนดรายละเอียดหรือแนวทางที่ศาลจะพิจารณาเพื่อมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตแต่อย่างใด ทั้งนี้ได้กำหนดแนวทางหรือรายละเอียดเกี่ยวกับเงินค่าฤชาธรรมเนียมที่จะจ่ายให้แก่ทนายความด้วย หากคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มที่มีการตกลงในสัญญาประนีประนอมยอมความกำหนดค่าทนายความเกินจากที่กฎหมายกำหนด ศาลจะใช้ดุลพินิจไม่อนุญาตได้หรือไม่ เนื่องจากเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของกลุ่มความ แต่อย่างไรก็ตามเห็นว่าข้อตกลงเกี่ยวกับเงินรางวัลทนายความย่อมกระทบต่อผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม ดังนั้นแม้จะไม่มีสมาชิกกลุ่มคัดค้าน ศาลก็มีอำนาจใช้ดุลพินิจไม่อนุญาตให้ตกลงดังกล่าวได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น การนำหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทเชิงรุกของศาลในคดีผู้บริโภคมาใช้ในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเป็นประเด็นหนึ่งที่ทำให้คดีผู้บริโภคแบบกลุ่มมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งสามัญ หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทเชิงรุกของศาลในคดีผู้บริโภคให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดี โดยไม่ต้องคำนึงว่าคู่ความจะได้ยื่นระบุมາหรือไม่ โดยศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามมาตรา 33 และศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานได้อีกด้วย ดังนั้นหากเป็นคดีผู้บริโภค ศาลย่อมนำหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทเชิงรุกของศาลในคดีผู้บริโภคมาใช้ในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มได้ด้วย แต่ในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มอาจเกิดปัญหาว่าศาลจะมีอำนาจให้เจ้าพนักงานคดีเข้ามาช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานได้หรือไม่ ดังนั้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในการตีความและการบังคับใช้กฎหมายการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มในประเทศไทย ควรจะมีการบัญญัติให้ชัดเจนถึงการนำพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เรื่องใดบ้างที่นำมาปรับใช้กับการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มได้ ดังนั้น กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในส่วนที่เกี่ยวข้องบทบาทของศาลจึงควรจะมีการบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งเพื่อให้ศาลสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

5.1.2 การนำแนวทางในรัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005) มาบัญญัติเพิ่มเติมในร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีรัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) โดยมีบทบัญญัติที่ควรนำมาบัญญัติเพิ่มเติมในร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการประนีประนอมยอมความโดยวิธีชดใช้ด้วยบัตรลดราคา (Coupon Settlement) ไว้ในมาตรา 1712 การประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคา โดยกำหนดกรอบรายละเอียดวิธีการประนีประนอมยอมความด้วยการชดใช้บัตรลดราคาให้สมาชิกกลุ่มต้องมีความเท่าเทียมกัน โดยบัญญัติหลักเกณฑ์เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องการตกลงประนีประนอมยอมความกันโดยวิธีจ่ายบัตรลดราคาแทนเงินสด โดยเฉพาะกรณีที่สมาชิกกลุ่มซึ่งได้รับบัตรลดราคาไม่มีความกระตือรือร้นที่จะนำบัตรลดราคาไปไถ่ถอน แต่ในขณะที่เดียวกันเงินรางวัลความก็มักกำหนดจากมูลค่าทั้งหมดของบัตรลดราคาโดยไม่ต้องพิจารณาว่าสมาชิกกลุ่มจะนำบัตรลดราคาที่ได้รับไปไถ่ถอนโดยใช้ประโยชน์หรือไม่ ดังนั้น มาตรานี้จึงกำหนดว่า เงินรางวัลความใด ๆ ที่จะต้องจ่ายนั้น จะต้องจ่ายโดยคิดคำนวณจากมูลค่าบัตรลดราคาที่ได้นำไปไถ่ถอนโดยใช้

ประโยชน์จริงเท่านั้น นอกจากนี้ยังได้วางหลักเกณฑ์จำกัดเงินรางวัลความโดยให้คิดคำนวณจากระยะเวลาการทำงานที่แท้จริงในคดีนั้นเท่านั้น และยังกำหนดให้ศาลพิจารณาอนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันได้ต่อเมื่อได้รับฟังพยานหลักฐานจนเป็นที่พอใจแล้วว่าการตกลงประนีประนอมยอมความกันมีความเป็นธรรมและมีเหตุผลเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอเท่านั้น

อีกทั้งมีการกำหนดให้มี “(ง) การประเมินมูลค่าของข้อเสนอประนีประนอมยอมความโดยผู้เชี่ยวชาญพิเศษ - ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการการชดเชยด้วยบัตรลดราคา คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอาจยื่นคำร้องขอให้ศาลเรียกผู้เชี่ยวชาญมาเบิกความเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่าที่แท้จริงที่เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกกลุ่มได้นำบัตรลดราคาไปไถ่ถอน” การที่กฎหมายกำหนดให้ศาลมีผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นในการประเมินมูลค่าบัตรลดราคาย่อมส่งผลดีต่อศาลเพราะการที่ศาลลงมาพิจารณาทุกเรื่องด้วยตนเองทั้งหมดย่อมส่งผลให้คดีล่าช้า อีกทั้ง ศาลย่อมไม่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรนำมาบัญญัติเรื่องการประเมินมูลค่าของข้อเสนอประนีประนอมยอมความโดยผู้เชี่ยวชาญมาบัญญัติเพิ่มเติมในร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย เพราะในอนาคต หากกฎหมายมีผลใช้บังคับ ศาลจะได้มีผู้ช่วยในเรื่องดังกล่าว

ทั้งนี้ รัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) ยังได้กำหนดให้ศาลต้องนัดพิจารณาเพื่อรับฟังการตกลงประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคาโดยเฉพาะ “(จ) ข้อพิจารณาของศาลในการประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคา-ในกรณีที่มีการเสนอประนีประนอมยอมความโดยชดเชยแก่สมาชิกกลุ่มด้วยบัตรลดราคา ศาลต้องกำหนดวันนัดพิจารณาและทำคำวินิจฉัยเป็นหนังสือให้ปรากฏว่าข้อเสนอประนีประนอมยอมความนั้นมีความเป็นธรรม สมเหตุสมผล และเหมาะสมแก่สมาชิกกลุ่มเสียก่อนจึงจะพิจารณาให้ความเห็นชอบได้ ศาลอาจใช้ดุลพินิจกำหนดให้ระบุดึงเงินไขให้นำเงินส่วนที่เหลือที่จากการนำบัตรลดราคาที่ไม่มีการไถ่ถอนมอบให้การองค์กรการกุศลหรือหน่วยงานของรัฐแห่งหนึ่งหรือหลายแห่งตามที่คู่ความตกลงกันไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความ การจัดสรรและการชดใช้ที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากบทบัญญัติแห่งอนุมาตรานี้ไม่อาจนำมาใช้คำนวณเพื่อกำหนดค่าทนายความตามมาตรานี้ได้” การที่กฎหมายกำหนดขั้นตอนให้มีการพิจารณาเรื่องการประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคาเป็นขั้นตอนต่างหากอีกขั้นตอนหนึ่งย่อมจะทำให้ศาลต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยการกำหนดให้ศาลเข้าไปมีบทบาทในเชิงรุกในการพิจารณาข้อตกลงประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคาว่ามีความเป็นธรรม สมเหตุสมผล และเหมาะสมแก่สมาชิกกลุ่ม อีกทั้งมีการกำหนดให้ศาลต้องทำคำวินิจฉัยเป็นหนังสือในเรื่อง

ดังกล่าวให้ชัดเจนด้วย โดยเป็นการคุ้มครองสมาชิกกลุ่มเพื่อให้สามารถตรวจสอบการพิจารณาของศาลได้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรนำมาบัญญัติเรื่องการพิจารณาของศาลในการประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคา มาบัญญัติเพิ่มเติมในร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย เพื่อที่จะได้มีกฎหมายที่กำหนดไว้โดยชัดแจ้งให้ศาลต้องเข้าไปมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความอย่างไร เพื่อที่ศาลจะได้ปฏิบัติตนในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ การติดตามผลเรื่องการไถ่ถอนบัตรลดราคา ไม่ได้ทำให้จำเลยซึ่งเป็นผู้ประกอบการได้รับประโยชน์กลับคืนมาแต่อย่างใด เนื่องจากบัตรลดราคาที่ไม่ได้ถูกนำมาไถ่ถอนจะถูกส่งเข้ากองทุนเพื่อผู้บริโภคต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่ารัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) ได้กำหนดให้ศาลเข้ามามีบทบาทในเชิงรุกในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากการประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มย่อมกระทบต่อสมาชิกกลุ่มซึ่งมีอำนาจต่อรองน้อย ดังนั้นจึงกำหนดขั้นตอนในการพิจารณาเนื้อหาของสัญญาประนีประนอมยอมความโดยกฎหมายกำหนดกรอบและขั้นตอนไว้ให้ชัดเจนเพื่อให้ศาลต้องปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องเพื่อให้ศาลพิจารณาในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

5.1.3 ร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่เกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ

เมื่อโจทก์ซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มตกลงประนีประนอมยอมความกับจำเลยในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มและศาลอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ ผลของการประนีประนอมยอมความย่อมผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน แม้จะไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดี ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลในฐานะตัวแทนของรัฐต้องเข้ามามีบทบาทในการทำหน้าที่คุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม โดยการพิจารณาว่าสัญญาประนีประนอมยอมความที่เสนอต่อศาลเป็นประโยชน์และมีความเป็นธรรมต่อสมาชิกกลุ่ม แต่การที่ศาลจะเข้าไปมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกฎหมายกำหนดอำนาจศาลอย่างชัดแจ้งโดยการกำหนดรายละเอียดว่าศาลจะมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความอย่างไร แต่เมื่อร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/32 ในการพิจารณามีคำสั่งตามมาตรา 222/28 มาตรา 222/29 หรือมาตรา 222/30 ให้ศาลคำนึงถึง

- (1) ความจำเป็นในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (2) ความคุ้มครองหรือประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม

- (3) ความยุ่งยากหรือความสะดวกในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (4) ความเป็นธรรมและควมมีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (5) จำนวนสมาชิกกลุ่มที่คัดค้าน
- (6) ความสามารถของจำเลยในการชดเชยค่าเสียหายในกรณีที่มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี
- (7) การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของกลุ่มความมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม

โดยการวางหลักเกณฑ์อย่างกว้าง ๆ โดยไม่ได้กำหนดว่าให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวในขั้นตอนใด หรือในช่วงระยะเวลาใด คือ ก่อนทำสัญญาประนีประนอมยอมความหรือภายหลังจากทำสัญญาประนีประนอมยอมความ หากศาลเห็นว่าสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวยังขาดรายละเอียดและยังไม่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอ ศาลจะมีอำนาจสั่งให้คู่ความไปแก้สัญญาดังกล่าวได้หรือไม่ แล้วศาลจะมีบทบาทในการเสนอเงื่อนไขเพิ่มเติมหรือให้ไปคัดทอนข้อสัญญาบางส่วนได้หรือไม่ เนื่องจากร่างกฎหมายไม่ได้กำหนดรายละเอียดว่าศาลจะมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความได้แค่ไหนเพียงไร ดังนั้น เมื่อร่างกฎหมายดังกล่าวมีผลบังคับใช้ อาจส่งผลให้ศาลไม่ทราบว่า จะต้องปฏิบัติอย่างไร และอาจส่งผลให้ศาลอาจจะไม่ใช้อำนาจในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความเลยหรือการที่ศาลเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความอาจทำให้ศาลถูกรื้อเรียน เนื่องจากเป็นหน้าที่ของทนายความและคู่ความการร่างสัญญาประนีประนอมยอมความ ทั้งนี้ศาลมีหน้าที่พิจารณาเพียงว่าสัญญาประนีประนอมยอมความมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มเท่านั้น โดยร่างกฎหมายไม่ได้วางหลักเกณฑ์ว่าต้องเป็นประโยชน์อย่างน้อยแค่ไหนเพียงใด หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าสัญญาประนีประนอมยอมความบางข้อมีประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม แต่บางข้อไม่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่ม ศาลจะมีอำนาจสั่งให้คู่ความไปแก้สัญญาใหม่แล้วค่อยนำมาเสนอต่อศาลได้หรือไม่ หรือศาลเสนอให้มีการแก้ไขเงื่อนไขในสัญญาประนีประนอมยอมความตามที่ศาลต้องการได้หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่า ในการที่จะให้ศาลจะมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มนั้น มีความจำเป็นที่กฎหมายจะต้องกำหนดรายละเอียดไว้โดยชัดแจ้งว่าให้ศาลพิจารณาสิ่งใดบ้าง โดยอาจออกเป็นข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา¹⁵⁶

¹⁵⁶ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/2 เพื่อความเหมาะสมสำหรับคดีบางประเภทหรือเพื่อให้การดำเนินกระบวนการ

การที่จะให้ศาลพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องให้ศาลตรวจสอบความครบถ้วนของรายการตามสัญญาประนีประนอมยอมความ โดยต้องมีกฎหมายกำหนดให้ศาลทำหน้าที่ตรวจสอบความครบถ้วนของสัญญา โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ตามมาตรา 222/32 ซึ่งยังไม่เพียงพอเพราะการทำสัญญาประนีประนอมยอมความมีรายละเอียดและเงื่อนไขเป็นจำนวนมาก ดังนั้นหากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าสัญญาประนีประนอมยอมความมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มอาจจะไม่เพียงพอที่จะคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม เนื่องจากความเสียหายของสมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นผู้บริโภคแต่ละรายอาจมีจำนวนความเสียหายที่แตกต่างกันออกไป ศาลจึงไม่มีเครื่องมือที่เหมาะสมในการเปรียบเทียบความเสียหายระหว่างผู้บริโภคแต่ละราย นอกจากนี้ศาลยังต้องพิจารณารายละเอียดของสัญญาประนีประนอมยอมความและผลของการที่จะปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความสำเร็จมีมากน้อยเพียงใด หากศาลจะไม่อนุญาตให้มีการประนีประนอมยอมความจะส่งผลอย่างไร ซึ่งการพิจารณาดังกล่าวเป็นเพียงการประมาณจากข้อมูลและการประมาณการที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเท่านั้น แต่หากมีผู้เชี่ยวชาญพิเศษ (Special Master) ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกซึ่งมีความรู้ความสามารถทางด้านเศรษฐศาสตร์ บัญชี โดยบุคคลดังกล่าวต้องอยู่ในความรับผิดชอบของศาลมาเป็นผู้ช่วยศาลโดยได้รับค่าใช้จ่ายจากคดีดังกล่าวมาเป็นผู้ช่วยศาลในการพิจารณาความเป็นไปได้ของการปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความ เพื่อให้ศาลใช้ข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาเปรียบเทียบผลประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มได้จากการประนีประนอมยอมความ เพื่อให้ศาลมีข้อมูลที่สมบูรณ์ในการพิจารณาอนุญาตให้มีการประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

เนื่องจากร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) กำหนดให้ศาลมีบทบาทในควบคุมดูแลและพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความว่ามีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มหรือไม่ แต่กฎหมายมิได้กำหนดแนวทางการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มไว้แต่อย่างใด จึงควรมีการกำหนดแนวทางและวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจนในการทำหน้าที่ยกตัวอย่างให้ศาลทำหน้าที่ได้อย่างถูกต้องเป็นธรรม อีกทั้ง เป็นการคุ้มครองและป้องกันมิให้ศาลถูกร้องเรียนอันจะก่อให้เกิดกำลังใจในการทำหน้าในกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม อีกทั้งกฎหมายมิได้กำหนดขอบเขตการทำหน้าที่ตรวจสอบและค้นหาความจริงของศาลว่าทำได้แค่ไหน เพียงใด จึงควรปรับปรุงแก้ไขการทำหน้าที่ตรวจสอบและค้นหาความจริงของศาลในการพิจารณาสัญญา

พิจารณาหรือการบังคับคดีเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็วและเที่ยงธรรม ประธานศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดใด ๆ ที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติในหมวดนี้ได้.

ประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มโดยการกำหนดขอบเขตไว้ในร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยชัดแจ้ง ทั้งนี้ กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยมิได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการประนีประนอมยอมความโดยวิธีชดใช้สิ่งอื่นที่มีใช้เงินไว้โดยเฉพาะ จึงควรกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการประนีประนอมยอมความโดยวิธีชดใช้สิ่งอื่นที่มีใช้เงินไว้โดยเฉพาะว่าทำได้แค่ไหน เพียงใด โดยอาจกำหนดรายละเอียด วิธีการ ขั้นตอน กระบวนการ รูปแบบ เงื่อนไข และการติดตามผลซึ่งเป็นรายละเอียดด้วยโดยอาจออกเป็นข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

ทั้งนี้ แนวความคิดหรือค่านิยมของผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งโดยศาลถูกปลูกฝังความคิดว่า การดูแลรักษาผลประโยชน์เป็นหน้าที่ของกลุ่มความในคดีเท่านั้น จึงควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์ในการปรับเปลี่ยนแนวความคิดของศาลเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง อีกทั้งต้องมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่บุคลากร ผู้ที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไปว่าในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ศาลจะมีบทบาทแค่ไหน เพียงใด โดยต้องประชาสัมพันธ์ให้เข้าใจว่า การที่ศาลทำหน้าที่ในเชิงรุกนั้นมิได้หมายความว่าศาลกระทำหน้าที่อย่างทนายความ ดังนั้น ทนายความในคดีแบบกลุ่มจึงมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญในการต่อสู้คดี

5.1.4 บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

แม้ด้วยทรวมทั้งเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะให้อำนาจแก่ศาลในการควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาอันเป็นการแสดงบทบาทในเชิงรุกเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายโดยเฉพาะสมาชิกกลุ่มที่ไม่มีโอกาสที่จะคุ้มครองประโยชน์ของตนเอง เนื่องจากการจัดการคดีขึ้นอยู่กับโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม แต่บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อให้ความคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่อยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าอาจจะเกิดขึ้นไม่ได้ เนื่องจากอิทธิพลของระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เพราะรูปแบบกระบวนการพิจารณาคดีของศาล การสืบพยานของประเทศไทยอยู่ภายใต้แนวความคิดของระบบกล่าวหาส่งผลให้กระบวนการพิจารณาขึ้นอยู่กับคู่ความในคดีเป็นสำคัญศาลมักไม่มีบทบาทในการควบคุมกระบวนการพิจารณาและไม่มีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงเนื่องจากศาลถูกปลูกฝังความคิดว่า การดูแลรักษาผลประโยชน์เป็นหน้าที่ของกลุ่มความในคดีเท่านั้นศาลจะมีบทบาทเป็นเพียงกรรมการคอยตัดสิน หากศาลเข้าไปก้าวก้าวผลประโยชน์ของกลุ่มความอาจมองว่าศาลไม่เป็นกลาง และอาจถูกร้องเรียนได้ อีกทั้ง มีข้อกำหนดในประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการในเรื่อง

จริยธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในทางอรรถคดีว่า “ผู้พิพากษาจะต้องวางตนเป็นกลาง”¹⁵⁷ แม้ว่าประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการจะมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดแนวทางในการประพฤติปฏิบัติและการดำรงตนที่ข้าราชการตุลาการพึงยึดถือปฏิบัติแล้ว แต่ก็มีสภาพบังคับทางวินัยเกี่ยวกับความผิดตามประมวลจริยธรรมด้วย¹⁵⁸ ซึ่งอาจเป็นเหตุให้ศาลไม่กล้าแสดงบทบาทในเชิงรุกโดยการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคมั่วแบบกลุ่มเพราะอาจถูกร้องเรียนว่ากระทำผิดทางวินัยโดยไม่วางตนเป็นกลาง ทั้งมีการอบรมสั่งสอนศาลมาโดยตลอดว่า “แม้จะมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในอันที่จะซักถามพยานหรือเรียกพยานมาสืบเองได้ แต่ทั้งนี้ผู้พิพากษาพึงระลึกลึกซึ้งว่าตนทำหน้าที่เป็นเพียงคนกลาง การใช้ดุลพินิจในการซักถามพยาน เรียกพยานมาสืบเองพึงกระทำเมื่อเห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือมีกฎหมายบัญญัติให้ศาลเป็นผู้กระทำเองเท่านั้นและพึงกระทำด้วยความระมัดระวังมิให้คู่ความเกิดความหวาดระแวงในความเป็นกลางของตนได้”¹⁵⁹ จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคมั่วแบบกลุ่มก็คือการขาดความรู้ความเข้าใจถึงหลักการของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งเป็นหลักการของวิธีพิจารณาความสมัยใหม่อันอาจกล่าวได้ว่าเป็นนวัตกรรมใหม่ของกระบวนการวิธีพิจารณาความที่มุ่งเน้นขจัดปัญหาเรื่องการปล่อยให้อำนาจศาลกำหนดทิศทางการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยตนเอง อันเป็นสาเหตุทำให้เกิดความล่าช้าในการให้ความยุติธรรมหรือการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรรวมทั้งเกิดการเอารัดเอาเปรียบกันของกลุ่มความแต่ละฝ่าย ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจแก้ไขได้ด้วยการวางขอบเขตบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มให้มีความชัดเจน

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้เปิดโอกาสให้ศาลมีบทบาทในกระบวนการพิจารณาและมีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงเพื่อใช้ประกอบดุลพินิจในการอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคมั่วแบบกลุ่ม แต่ร่างกฎหมายดังกล่าวมิได้กำหนดหลักเกณฑ์ รายละเอียดและขอบเขตอำนาจของศาล

¹⁵⁷ ประกาศคณะกรรมการศาลยุติธรรม เรื่อง จริยธรรมของข้าราชการตุลาการ พ.ศ. 2552 ข้อ 3 “ในการนั่งพิจารณาคดี ผู้พิพากษาจะต้องวางตนเป็นกลางและปราศจากอคติ ทั้งพึงสำรวมตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ แต่งกายเรียบร้อย ใช้วงจาสุภาพ พึงความจากคู่ความและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจ ให้ความเสมอภาคและมีเมตตาธรรม.”

¹⁵⁸ *ประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการ พ.ศ. 2552* (น. คำนำ). เล่มเดิม.

¹⁵⁹ แหล่งเดิม.

ในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มไว้อย่างเพียงพอซึ่งอาจส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมของศาล

ปัญหาอันเป็นอุปสรรคต่อบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวอยู่ที่ตัวบทกฎหมายที่มีได้กำหนดขอบเขตอำนาจศาลที่ชัดเจนและยังมีปัญหาอีกประการที่มีความสำคัญไม่แพ้กันคือแนวความคิดหรือค่านิยมของผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง โดยเฉพาะแนวความคิดหรือค่านิยมในการกำหนดบทบาทของศาลเอง การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะต้องเริ่มจากการปลูกฝังความเชื่อ แนวความคิดและค่านิยมของศาลรุ่นใหม่ให้พิจารณาถึงผลดีและผลเสียของการใช้บทบาทศาลในลักษณะของระบบกล่าวหาโดยตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด โดยศาลจะต้องกล้าที่จะใช้อำนาจที่ร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในส่วนของบทบาทในเชิงรุกของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อนำมาปรับใช้ในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคนโยบายกลุ่มเพื่อคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่มีได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีให้ได้มากที่สุดและเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน โดยหัวใจหลักของการดำเนินคดีผู้บริโภคนโยบายกลุ่มนั้นไม่ได้เป็นเพียงแค่การอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่คู่ความในคดีเท่านั้น แต่ศาลจะต้องควบคุมกระบวนการพิจารณาเพื่อคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่โดยสภาพแล้วไม่อาจที่จะคุ้มครองประโยชน์ของตนได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งต้องมีการจัดอบรมและกำหนดยุทธศาสตร์ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติค่านิยมของผู้บังคับใช้กฎหมายและผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในทางแพ่งไม่ว่าจะเป็นคู่ความ ทนายความ ศาล พยานบุคคล เจ้าหน้าที่ศาลและบุคคลที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ให้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบเดิมที่ให้คู่ความเป็นผู้กำหนดทิศทางในการดำเนินคดีตามอำเภอใจ มาเป็นกระบวนการพิจารณาสมัยใหม่อันเป็นนวัตกรรมของกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งที่มีรูปแบบและแนวความคิดเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเพื่อจัดการเอาประเด็นเปรียบเทียบกันระหว่างคู่ความให้หมดสิ้นไปและเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคนโยบายกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ตลอดจนบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคนโยบายกลุ่มของต่างประเทศแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าร่างกฎหมายดังกล่าวมิได้กำหนดหลักเกณฑ์ รายละเอียดและขอบเขตบทบาทในการพิจารณา

สัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มไว้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมร่างกฎหมายในส่วนนี้จะต้องคำนึงถึงถึงผลประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มจะได้รับจากการปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความ

ด้วยข้อสรุปดังกล่าว ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังนี้

5.2.1 ปรับปรุงแก้ไขบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้มีความชัดเจน

ควรมีการปรับปรุงแก้ไขร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประนีประนอมยอมความและการประนีประนอมยอมความโดยวิธีชดเชยด้วยสิ่งอื่นที่มีค่าเงินเพื่อที่ศาลจะได้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ กระบวนการ รายละเอียดและขอบเขตบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มให้ชัดเจนเพื่อให้ศาลมีแนวทางในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มโดยมีมาตรฐานเดียวกันโดยการออกเป็นข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา¹⁶⁰ และควรแก้ไขปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) โดยการเพิ่มเติมเครื่องมือในการช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานในคดีโดยให้ศาลมีอำนาจสั่งเจ้าพนักงานศาลซึ่งมีกฎหมายบัญญัติเป็นพิเศษ ดังเช่นเจ้าพนักงานคดีหรือผู้เชี่ยวชาญพิเศษ (Special Master) ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกซึ่งมีความรู้ความสามารถทางด้านเศรษฐศาสตร์ บัญชี โดยบุคคลดังกล่าวต้องอยู่ในความรับผิดชอบของศาลมาเป็นผู้ช่วยศาลโดยได้รับค่าใช้จ่ายจากคดีดังกล่าวมาเป็นผู้ช่วยศาลในการพิจารณาความเป็นไปได้ของการปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความ เพื่อให้ศาลใช้ข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาเปรียบเทียบผลประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มได้จากการประนีประนอมยอมความ เพื่อให้ศาลมีข้อมูลที่สมบูรณ์ในการพิจารณาอนุญาตให้มีการประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มและเพื่อช่วยศาลตรวจสอบประเมินมูลค่าของข้อตกลงประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มได้อย่างถูกต้องแม่นยำและเพื่อให้แน่ใจว่าศาลจะสามารถใช้อำนาจได้อย่างถูกต้องและเที่ยงธรรม ควรกำหนดรายละเอียดของการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องไว้ด้วย และควรมีการนำรัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ

¹⁶⁰ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/2 เพื่อความเหมาะสมสำหรับคดีบางประเภทหรือเพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือการบังคับคดีเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็วและเที่ยงธรรม ประธานศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดใด ๆ ที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติในหมวดนี้ได้.

CAFA) ของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งกฎหมายกำหนดขั้นตอนให้มีการพิจารณาเรื่องการประนีประนอมยอมความโดยการชดใช้ด้วยบัตรลดราคาเป็นขั้นตอนต่างหากอีกขั้นตอนหนึ่งย่อมจะทำให้ศาลต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยการกำหนดให้ศาลเข้าไปมีบทบาทในเชิงรุกในการพิจารณาข้อตกลงประนีประนอมยอมความโดยการชดใช้ด้วยบัตรลดราคาว่ามีความเป็นธรรม สมเหตุสมผลและเหมาะสมแก่สมาชิกกลุ่ม และกำหนดให้ศาลต้องทำคำวินิจฉัยเป็นหนังสือในเรื่องดังกล่าวให้ชัดเจนด้วย โดยเป็นการคุ้มครองสมาชิกกลุ่มเพื่อให้สามารถตรวจสอบการพิจารณาของศาลได้

5.2.2 จัดทำคู่มือปฏิบัติการของตุลาการส่วนวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

เนื่องจากที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติมีมติรับหลักการร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) แล้วในขณะนี้จึงอยู่ในกำหนดเวลาแปรญัตติ หากในอนาคตร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีผลใช้บังคับเพื่อให้บริโภคจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกันได้รับการดำเนินคดีเพียงครั้งเดียว อันจะเป็นการช่วยประหยัดเวลา ค่าใช้จ่าย และช่วยลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินคดีในชั้นศาล ป้องกันผลขัดแย้งของคำพิพากษาและลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่การพิจารณาของศาลอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของศาลเป็นไปในมาตรฐานและแนวทางเดียวกัน อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาในเชิงบูรณาการในการปฏิบัติหน้าที่ในการพิพากษาบรรดาคดีของศาล สำนักงานศาลยุติธรรมจึงควรแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำคู่มือปฏิบัติการของตุลาการส่วนวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มให้สอดคล้องกับร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) โดยควรรวบรวมสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาว่างอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มที่มีได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีได้อย่างเป็นธรรม สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย

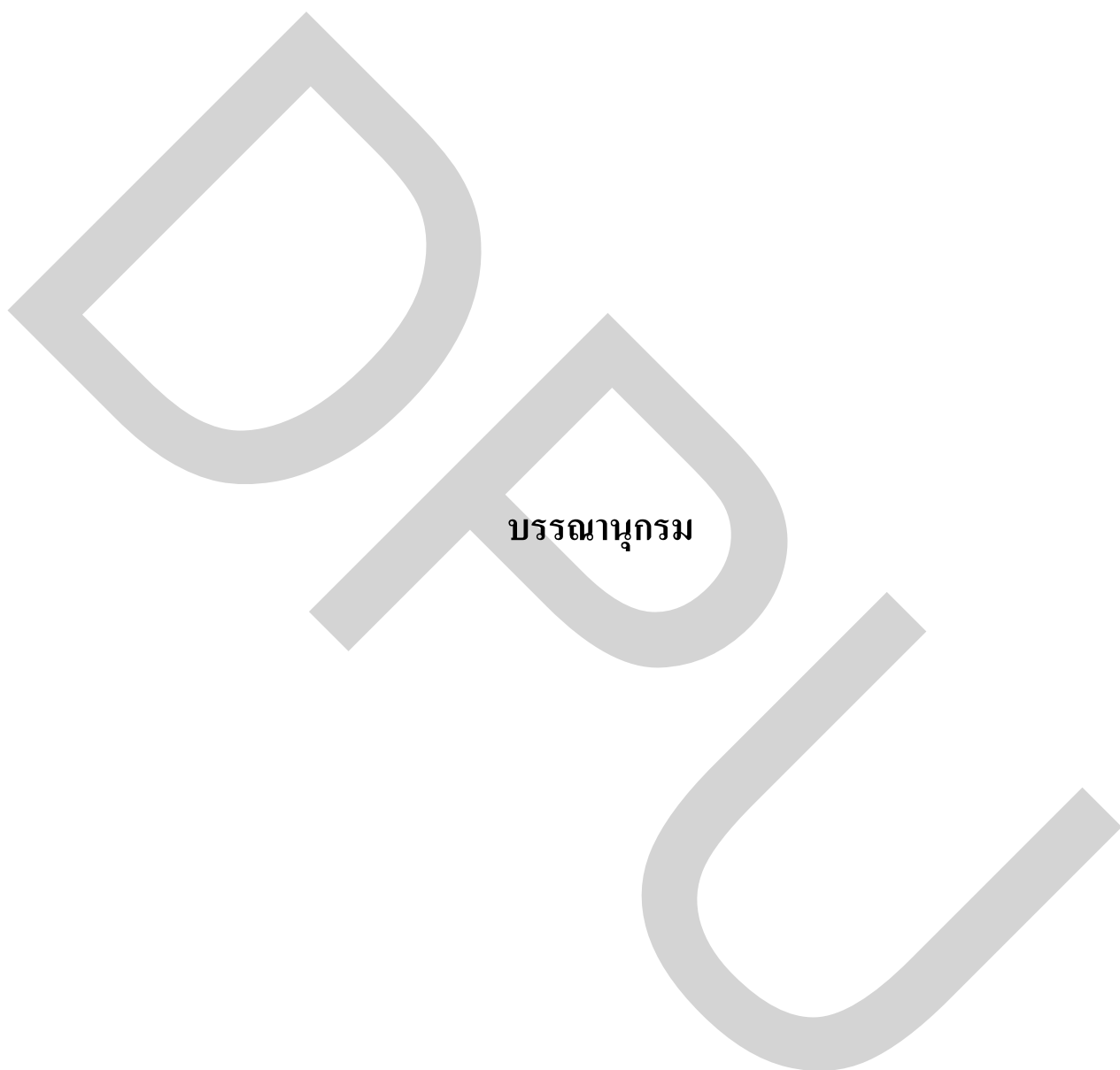
5.2.3 จัดอบรมผู้พิพากษา

สำนักงานศาลยุติธรรมควรมีการจัดอบรม ให้ความรู้และกำหนดยุทธศาสตร์ในการกำหนดให้ศาลใช้บทบาทในเชิงรุกในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่ออำนวยความสะดวกในทางศาลอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ควรมีการให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไปโดยการโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์เพื่อให้เข้าใจว่าบทบาทในเชิงรุกของศาลหมายความว่าอย่างไรและศาลมีบทบาทเชิงรุกได้แค่ไหนเพียงใด โดยต้องให้ประชาชนทราบว่าบทบาทในเชิงรุกของศาลไม่ใช่การกำหนดให้ศาลมีหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงทั้งหมดในคดีเสียเอง

โดยคู่ความและทนายความไม่มีภาระการพิสูจน์ใด ๆ หลักการเรื่องการพิสูจน์ยังคงเป็นไปตามกฎหมายซึ่งเป็นคนละครึ่งกับบทบาทศาล มิเช่นนั้นจะเกิดความเข้าใจผิดดังเช่นในคดีผู้บริโภคนอกจากผู้บริโภคที่ฟ้องคดีด้วยตัวเองโดยไม่มีทนายความมักเข้าใจว่าศาลจะให้ความคุ้มครองและปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง เมื่อผลแห่งคดีไม่เป็นไปตามที่ตนคิดก็เกิดการร้องเรียนว่าศาลปฏิบัติหน้าที่ไม่ถูกต้อง

อย่างไรก็ตามการดำเนินคดีแบบกลุ่มย่อมมีผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับคดีเป็นจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นคู่ความ สมาชิกกลุ่มซึ่งได้รับความเสียหายภายใต้ข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันซึ่งอาจมีจำนวนมากและอาจมีคำร้องคำขอที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมากเช่นกันด้วยเหตุนี้ศาลที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาจึงต้องมีความเชี่ยวชาญในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นพิเศษคุณสมบัติของศาลที่ทำการพิจารณาพิพากษาคดีแบบกลุ่มจึงมีความสำคัญเพราะจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีและการบริหารจัดการคดีแบบกลุ่มเป็นไปด้วยความรวดเร็ว สะดวก และเป็นธรรม เนื่องจากการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มอาจมิใช่การสิ้นสุดปัญหาอย่างเช่นในคดีแพ่งสามัญ แต่อาจกลายเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาเนื่องจากมีสมาชิกกลุ่มซึ่งได้รับผลกระทบจากคำพิพากษตามยอมในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการให้ศาลใดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแบบกลุ่มจึงมีความสำคัญมาก

หากในอนาคตร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีผลใช้บังคับ ศาลจะได้ปฏิบัติหน้าที่โดยการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรรวิ สังวรวงศา. (2552). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในการเสนอขายหลักทรัพย์ต่อประชาชน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไต่ถามคดี พ.ศ. 2541.
- ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของ
เจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551.
- เข้มชัย ชูติวงศ์. (2551). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.
- คณะกรรมการปรับปรุงแก้ไขคู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการ. (2551). *ร่างคู่มือปฏิบัติราชการ
ของตุลาการส่วนวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.
- คณิต ณ นคร. (2552). *กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- คณินิจ บุญบานเย็น. (2549). *ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค
พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
กฎหมาย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย. (2556). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง*. กรุงเทพฯ:
นิติธรรม.
- ชาญณรงค์ ปราบจิตต์. (2551). *การค้นหาคำจริงในคดีผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ดวงทิพย์ บุญปลูก. (2555). “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา
และประเทศในสหภาพยุโรป : มุมมองความเป็นไปได้ในการร่างกฎหมายเกี่ยวกับ
การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ในประเทศไทย.” *จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขานิติศาสตร์*. 59 (3).
- ธนารักษ์ เนาวรัตน์. (2551). “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Actions) ประสิทธิภาพของประเทศ
สหรัฐอเมริกา,” *วารสารนิติธรรมปริทัศน์ สำนักงานศาลยุติธรรม*, 22 (1).
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2521). *ศาลกับพยานบุคคล*. กรุงเทพฯ: นานทิพย์.
- ธานีศ เกศวพิทักษ์. (2451). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ: สำนักอบรม
ศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา.
- น้ำแท้ มีบุญสร้าง. (2554). *การดำเนินคดีแบบกลุ่ม*. กรุงเทพฯ: สุตราพิศาล.

- นิตา ว่องเจริญ. (2537). *การดำเนินคดีแพ่งของผู้เสียหายจำนวนมาก* (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประกาศคณะกรรมการศาลยุติธรรม เรื่อง จริยธรรมของข้าราชการตุลาการ พ.ศ. 2552.
- ประทีป อ้าววิจิตรกุล. (2551). *การดำเนินคดีตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ: เอเชียคิท.
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง.
- ประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการ พ.ศ. 2552.
- ประมุข สุวรรณสร. (2526). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.
- ปรัชญา อยู่ประเสริฐ. (2551). *การไต่เกลี้ยในประเทศออสเตรเลีย. กฎหมาย เกี่ยวกับการไต่เกลี้ย
ข้อพิพาท ศูนย์วิทยาการระงับข้อพิพาท ทางเลือก สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาล
ยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: ธนาเพลส.
- ปราณี สารโร. (2547). *การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัดและประ โยชน์
ที่พึงได้รับ* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522.
- พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551.
- พิพัฒน์ จักรางกูร. (2543). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาค 1*. กรุงเทพฯ:
นิติบรรณการ.
- ไพพัญญ์ หนูแท้. (2553). *บทบาทของศาลตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 :
ปัญหาและอุปสรรค* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มานิตย์ จุมปา. (2548). *คำอธิบายสัญญาประนีประนอมยอมความ*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ไม่ปรากฏนามผู้เขียน. (2549). *คู่มือสำหรับตุลาการในการนั่งพิจารณาครองคักและต่อเนื่อง*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ไม่ปรากฏนามผู้เขียน. (2551). *คู่มือการปฏิบัติงานสำหรับเจ้าพนักงานในคดีผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ:
สำนักงานศาลยุติธรรม.
- รชฏ บุญสินสุข. (2545). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์*
(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไต่เกลี้ยข้อพิพาท พ.ศ. 2544.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ....

(การดำเนินคดีแบบกลุ่ม).

วรรณชัย บุญบำรุง ,ชนกฤต วรรณัชชากุล และสิริพันธ์ พลรบ. (2556). *หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเล่ม 1*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

วรรณชัย บุญบำรุง ,ชนกฤต วรรณัชชากุล และสิริพันธ์ พลรบ. (2556). *หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเล่ม 2*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

วรรณชัย บุญบำรุง. (2543). การสืบพยานบุคคลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส : ตัวอย่างของกระบวนการพิจารณาที่ค่อนข้างไปในทางไต่สวน,” *จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยวารสารนิติศาสตร์*, 47(1).

วิชัย อริยะนันท์ และคณะ. (2549). *การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เสนอต่อคณะกรรมการกฤษฎีกา* (รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ: สำนักงานกฤษฎีกา.

ศาลแพ่ง. (2539). *การระงับข้อพิพาทคดีแพ่งโดยการไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความในศาล*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.

ศาลแพ่ง. (2539). *เทคนิคการไกล่เกลี่ยในศาล*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.

ศูนย์ความรู้การระงับข้อพิพาททางเลือก สำนักกระงับข้อพิพาท. (2550). *การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.

ศูนย์ความรู้การระงับข้อพิพาททางเลือก สำนักกระงับข้อพิพาท. (2550). *การบริหารจัดการระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.

ศูนย์วิทยาการระงับข้อพิพาททางเลือก สำนักกระงับข้อพิพาท. (2551). *กฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.

สำนักงานกฤษฎีกา. (4 มีนาคม 2540). *บันทึกข้อความ ส่วนราชการกลุ่มกฎหมายที่ 12*.

สำนักงานศาลยุติธรรม. (ม.ป.ป.). “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Actions) ประสิทธิภาพของประเทศไทย,” *วารสารยุติธรรมปริทัศน์* สำนักงานศาลยุติธรรม, 2 (3).

สิริลักษณ์ คล้ายสำเนียง. (2554). *ผลผูกพันคำพิพากษาของศาลตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สุชาดา วามะสุรีย์. (2549). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในศาลแรงงาน* (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุประวิติ สมดี. (2549). *บทบาทเชิงรุกของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม* (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุขุม ศุภนิธย์. (2554). *คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสภณ รัตนกร. (2549). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.
- อุดม เพื่องพื้ง. (2555). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาค 1 ตอน 2*. กรุงเทพฯ:
สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

ภาษาต่างประเทศ

- CAFA impose a heightened level of scrutiny in reviewing coupon settlements. Retrieved April
30, 2013, from [http://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/
litigation/materials/sac2013/sac_2013/46_buy_this_all_natural.authcheckdam.pdf](http://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/litigation/materials/sac2013/sac_2013/46_buy_this_all_natural.authcheckdam.pdf).
- Class Action Fairness Act of 2005.
- Class Action Litigation Information. (n.d.). *Consumer Class Action and Coupon Settlement:
Are Consumers Being Short Change?*. Retrieved April 22, 2014, from
<http://www.classactionlitigation.com/library/dcoupon.html>
- Federal Court of Australia Act 1976.
- Federal Rule of Civil Procedure 23.
- Managing Class Action Litigation: *A Pocket Guide for Judges*. (n.d.). Retrieved July 17, 2013,
from [http://www2.fjc.gov/content/managing-class-action-litigation-pocket-guide-
judges-third-edition-0](http://www2.fjc.gov/content/managing-class-action-litigation-pocket-guide-judges-third-edition-0)
- The Expanding Role of Judge in Settlement and Beyond. (n.d.). Retrieved July 17, 2013, from
[http://moritzlaw.osu.edu/epub/mayhew-hite/2012/05/the-expanding-role-of-judges-
in-settlement-and-beyond/](http://moritzlaw.osu.edu/epub/mayhew-hite/2012/05/the-expanding-role-of-judges-in-settlement-and-beyond/)
- The Role of the Judge in Non-Class Settlements. (n.d.). Retrieved July 17, 2013, from
<http://digitalcommons.law.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6009&context=law>
review

United States District Court For The District Of New Jersey. Civil Action No.:09-cv-2413 MDL

Docket No.:2094. Retrieved August 21, 2013, from

<https://www.perkinscoie.com/images/content/6/6/66824.pdf>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นามสกุล

ประวัติการศึกษา

นางสาววรรณรัตน์ ลิ้มปัวรอมร

พ.ศ. 2544 นิติศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2548 เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 57

ลิขสิทธิ์